

Knezova knjižnica

Zbirka
zabavnih in poučnih spisov

Izdaja
„Slovenska Matica“

VI. zvezek

Uredil
Fr. Levce

V Ljubljani 1899

Tisk „Národne tiskarne“

Voblak

Ant. Knezova knjižnica

Zbirka
zabavnih in poučnih spisov

Izdaja
„Slovenska Matica“

VI. zvezek

Uredil
Fr. LevEC

V Ljubljani 1899

Tisk „Národne tiskarne“

Kazalo.

Stran:

I. Fr. Ks. Meško: Slike in povesti:	
A. Vojak Ivan. Slika	1— 17
B. Spoznanje. Silhueta	18— 23
C. Pravica do sreče. Slika iz delavskega življenja	24— 43
Č. Pot čez travnik. Slika iz vasi	44— 64
D. „Moja mati ni poštena!“ Silhueta	65— 69
E. Moje poti . . . Odlomki iz življenja.	70— 81
F. V koroških gorah. Slika	82— 97
G. Izgubljeno življenje. Slika	98—119
H. Ciril Závozel. Slika iz mestnega življenja	120—141
II. Dr. M. Murko: Dr. Vatroslav Oblak	142—313

IV, B

35213

Slike in povesti.

Spisal Fr. Ks. Meško.

A.

Vojak Ivan.

Slika.

Pomlad je bila.

Z neba se je smehljalo zlato solnce nebeško ter je oživiljalo vse — ljudi in prirodo.

Pred Sušnikovo bajtico je bujno cvela stara črešnja. Čebele so brnele po njej. Brenčé in naglo, kakor bi se jim mudilo, so poletavale od cveta do cveta, iskaje medu.

V zraku so krožile brzokrile lastavke ter veselo čvrketale s svojimi nežnimi glasovi. Na starem kolu, ki je bil zataknen za lemez koncem strehe, je sedel pepelnat golob. Neutrudljivo je krulil ter se galantno priklanjal grahasti družici, ki je čepela na majhnem okinjaku kravjega hleva.

Pod črešnjo pa je Sušnikov Ivan cepil drva. Mogočno je vihtel sekiro, da so ivéri kar letele na vse strani in da so se dokaj debeli smrekovi rili s prasketom kalali.

Dasi je bilo še nekoliko hladno, ga je vendar delo tako segrelo, da so mu debele potne kaplje začele polagoma polzeti po tolstem, nekoliko zago-relem obrazu . . .

»Preklicano vroče mi postaja . . .« je hipoma zamrmral ter nehal vihteti sekiro. Poslonil jo je ob sklad drv.

Z debelo, močno levico si je snel stari, široko-krajnati klobuk, z desnico pa si je polagoma otiral potne srage . . .

»He — Ivan — fant božji . . . vojak boš!«

Ivan se je hiro okrenil, ko je slišal za seboj visok, hreščeč glas.

Bil je to glas velikega, nenavadno suhega možaka, ki je ravnokar prikoračkal krog ogla.

Ivan ga je začuden gledal.

»Kaj zijaš, dete božje? — Vojak boš, ti pravim, in puško boš nosil in sabljico . . .«

In zapel je s čudovitim napevom:

»Puškico nabasano,
Sabljico prepasano — o — o . . .!«

Nedvomno: Jernej Pevec — bil je boljši pivec kakor pevec — sluga in pot slavne občine Šardinja, župnija Velika Nedelja ob hrvatski meji na Štajerskem . . . torej ta Jernej Pevec, občinski sluga in pot, ali kakor se je sam imenoval, občinski »sekretariuš«, si ga je danes že privoščil par poličkov . . .

»Kaj pravite, Jernej?« — je povzel Ivan po kratkem molku.

»He — fantè, otrok božji — ,gospod' Jernej se pravi — ,gospod' . . . Manire se boš moral učiti, če hočeš biti kaj prida vojak.«

»Kak vojak?« se je ujezil Ivan — »saj še nisem bil pri naboru!«

»Pa greš! — Tukaj — poziv sem ti prinesel, pisan in podpisan poziv za nabor pred slavno komisijo . . . In če nimaš pohabljene roke in si nisi odsekal kakega prsta na roki in če nisi jetičen in če nimaš v glavi slame namesto možgan — pa te morda vzamejo.«

Med tem duhovitim ogovorom je razmotal ,gospod' Jernej umazan ovitek, ki je nosil pisma v njem. In dasi je prav dobro vedel, kje da ima poziv za Ivana, je vendar odpiral spis za spisom, poziv za

pozivom. In vsakega je motril vestno in s prisiljeno resnostjo, »da bi naredil na fanta tem večji vtisk«, kakor si je mislil v globini srca . . .

Slednjič je vendarle našel pravi listič.

»Nemški je« — se je ujezil Ivan, ko je razgrnil list — »teh čirečar se jaz nisem nikdar učil . . . Pa mi prečitajte Vi, Jern — — gospod Jernej, sem hotel reči«.

»No . . . no . . . pa ti raztolmačim pisanje.«

In po dolgih ovinkih in vseh mogočih in nemogočih digresijah je razložil gospod Jernej Ivanu, da mora priti dne 13. maja ob 9. uri predpoldne v Ormož ter se tam zglasiti slavni naborni komisiji.

»Bes jo lopi, to vašo komisijo! Kdo pa naj doma dela, če me vzamejo!«

»E, mati ni še tako slaba!« je ugovarjal Jernej — gospod Jernej. — »Sicer pa ti pravim: Fant, pameten bodi ter se nič ne krči. Če nisi neumen, lahko narediš z vojaščino terno . . . Pamet rabi, fanté!« sem si mislil jaz, ko sem šel pod puško. In res sem jo rabil — in v par mesecih sem bil »kopral« . . .«

»O . . . o . . . !

»Kaj — ali morda ne veruješ? Pa ti pokažem o priliki »pas«. Tam je črno na belem . . . In pomisli, kaj bi bilo z menoj, če bil ne bi služil cesarja. Bil bi najbrž več en siromak . . . A glej — zdaj pa vendar sem, kar sem. — Kaj bi bil župan brez mene! Niti nemških pisem si ne zna sam prebrati! . . . In poglej gospoda okrajnega glavarja — »prijatelj« mi pravijo . . .«

»Aha!« je zazeval Ivan, ki je že poznal slabosti Jernejeve. Med temi je bila ena glavnih neomahljivo prepričanje o izredni imenitnosti in važnosti njegove suhe in dolge osebe, ki jo je povzdigoval in poviševal, kadar in kjer jo je le mogel . . .

* * *

V vaški krčmi in po vasi so peli fantje.

Peli so vsi. Ki so bili potrjeni, so peli, da bi s tem prikriili bridke čute, ki so jim težili srce. Ki

so bili oproščeni, so dajali s petjem in krikom duška svojemu veselju in zadovoljstvu . . .

Po vasi pa so v gručah postajali ljudje. Pravili so drug drugemu, katere da so potrdili za cesarske. In to jim je dajalo potem povod za razne druge razgovore, ki se popolnoma nič niso tikali vojaščine . . .

Na velikem, deloma že nekoliko izsekanem panju pod črešnjo pred kočico je sedela vdova Sušnikovka.

Docela je pozabila na rdečo kravico, ki se je pasla na trati ob hišici . . . Zabila je vobče na ves svet . . . le eno ji je bilo jasno pred očmi. In to jo je vznemirjalo in ji razburjalo srce ter ji vabilo v oči solze, ki so ji druga za drugo polzele čez suhljati, ogoreli obraz na suhe, trepetajoče prsti, s katerimi si je podpirala težko glavo . . .

»O Marija« — je vzdihovala ženica — »kaj naj počnem brez njega! . . . O Bog, zakaj mi ga jemlješ, zakaj me tako kaznuješ . . .«

In zopet je zaplakala in zaihtela, kakor bi ji sin umrl.

Zdaj in zdaj je solzne oči uprla tja dol po pešpoti proti vasi. Gledala je, ali že prihaja Ivan, o katerem ji je pred kratkim javil eden vaških fantov, da so ga gospodje potrdili v vojake.

Sem iz krčme je nejasno zvenelo petje fantov. Časih je kje zakriknil kak polupijan glas: »Ju-hu-hu-hu u-u!«

Čez kake pol ure so prišli po vasi sem trije fantje. Lističi za klobuki so pričali, da bodo nosili puško. Peli so ono znano:

»Mi pa smo fantje
Iz naše vasi,
Pretaka nam v žilah
Junaška se kri . . .«

A njih petje je bilo nekako posiljeno. Tuintam se je slišal kak prav žaloben akord iz njih pesmi.

Ivan se je poslovil od tovariša. Ta sta pojoč korakala dalje, on pa je polagoma stopal po pešpoti proti domu. —

»Torej res —?« ga je enostavno vprašala mati, ko je prišel pod črešnjo.

S solznimi očmi in z nekim vidnim pričakovanjem mu je zrla v obraz, kakor bi vendar še upala, da ji ne potrdi žalostne novice . . .

»Res!« je odgovoril Ivan istotako enostavno.

Vdova je povabila glavo na prsi ter spet glasno zaihtela.

Sin je postal nekaj hipov pod črešnjo. Zamišljen je zrl nekam v prosti zrak, nekam v daljavo.

Potem pa je stresnil z glavo, skomizgnil z rameni ter šel v hišo . . .

* * *

Bilo je zadnji dan septembra meseca.

Novoizbrani vojaki so se odpravljali od doma. Drugega dne so morali odriniti.

Poslavljali so se pri znancih in pri sorodnikih. Povsod so dobivali dobre, prijazne in tolažilne besede. To je dobro delo njih srcem. A žalosti jim ni moglo pregnati iz njih . . .

Marsikatera mati in marsikatera deva je tisto noč preplakala.

Brez spanja se je premetavala na svoji postelji tudi Jerica Zelenjakova.

»Moj Bog« — mislila je s trpkim srcem — »zakaj mora iti tudi on — tudi Ivan?«

A nihče ji ni odgovoril. Mala kamrica je molčala. Molčale so stare podobe Device Marije in sv. Neže in sv. Alojzija, ki so tiho in resno raz sten zrle nánjo.

In Jerica je mečkala z mehкими prsti tanko odejo . . .

Zunaj je bila lunojasna noč. Nebo je bilo čisto in jasno kakor oko nedolžnega otroka. Le tuintam je plul kak mlečnat, prozoren oblaček. A tudi ti so se hitro razplinili, se izgubili na neizmernem svodu nebesnem; raztajali so se v tej čudoviti modrini . . .

Tako nekako proti polnoči je nekdo potrkal pri Zelenjakovih ob majhno okence zadnje sobice, ki je spavala Jerica v njej.

Dekle je slišalo trkanje. Vedela je, da je Ivan Sušnikov, A dasi ga je pričakovala, vendar ni vstala takoj.

Trkanje se je ponovilo . . . enkrat . . . dvakrat . . .

»Jerica!« je nekdo zamolklo zaklical za oknom.

Vstala je. Naglo si je ogrnila okrog ramen velik robec. Pokrižala se je ter stopila k oknu.

»Ali si ti, Ivan?« — je šepetaje vprašala, ko je odpirala okno.

»Jaz, Jerica . . . Dober večer!«

Fant se je naslonil ob okno. Njuni glavi sta si bili povsem blizu. Le železni križi so ji ločili.

»Jerica — zadnjikrat sem prišel . . . Jutri odidem!«

»Torej vendar!«

Dekle si je zakrilo obraz z rokami.

»Jerica, ali me ne boš pozabila?«

»Ne . . . ne!«

»Nemara si izvoliš drugega!«

»Ah, Ivan, zakaj tako govoriš! . . .«

Zastal jima je pogovor. Obema je bilo tako težko, tako žalostno pri srcu.

Ivan je ulovil Jeričino roko ter jo držal v svoji. Bilo mu je, kakor da bi se njena toplota polagoma prelivala v njegove žile . . .

Postajal je nemiren, razburjen. In bilo mu je vedno teže, vedno teže . . .

»In ti, Ivan« — je hipoma zopet pričelo dekle »ali boš kaj mislil name?«

»Jerica!«

Globoko očitaje in neizmerna ljubezen je zavzvenela iz te besedice.

Jerica je čutila to. Vedela je, da je ne zabi.

Nalahno mu je stisnila roko. Njegova pa se tem krepkeje ovila njene — —

Dolgo sta še stala ob oknu. — V odmorih sta pošepetavala, si priznavala svojo vročo ljubezen, si obljubljala, da ne zabita drug drugega . . .

Okrog in okrog po krajini pa je tiho snivala mehki svoj sen mirna septembrska noč . . . Na obzoru je splaval krajec lune — bilo je je skoro

polovica. Njegova svetloba se je kakor sinji potok razlivala po snivajočem vsemiru. Dozdevalo se je, kakor da bi se zibal po mirnem ozračju nežen prah zmetega srebra. V tem mlečno-modrikastem dimu so sevale zvezde kakor zaspana očesca angelov božjih.

Vse je bilo tako mirno, vse tako svečano! In v tem svetem miru si je šepetalo dvoje src svoja najiskrenejša čutstva . . . Srce se je izlivalo v srce . . . postajali sta bolj in bolj eno srce . . .

Petelini so zapeli v vasi, ko je Ivan odšel izpod okna.

Polagoma in hitro je korakal po rosni travi za vaškimi hišami. Zdaj in zdaj je postal ter se ozrl.

In tam iz kamrice je zrla za njim Jerica. Po mehkem, nekoliko bledem ličecu ji je zdaj in zdaj zdrknila svetla solza. Kakor biser se je zasvetlikala v bajnem luninem svitu.

* * *

Po krasni noči se je zbudil lep dan . . .

Na obzoru je splavalo solnce — jasno in čisto kakor oko božje, s katerim zre na svet, na vse stvarstvo, delo njegove volje — na človeka, delo njegovih rok.

Po livadah in ob potih je na travinih bilkah v mavričnih bojah blestela čista rosa . . . Rosne, prozorno se svetlikajoče kapljice so trepetale na drevesnih listih — na listih, ki so se začeli že rumeniti in se zvijati in grbiti . . .

Kakor v lahnih valovih je zdaj in zdaj potegnil precej hladán veter. Ob vsakem takem sunku je zatrepetalo in bolešno završelo listje po obcestnih lipah in hrastih. Raz listje pa so se sipale kapljice ter se izgubljale v travi: razpolzele so po hladni zemlji.

Tuintam je odtrgal piš kak rumenkast list. — Poigraval se je z njim. Vrtel ga je nekaj časa v zraku; pustil ga je nekoliko pasti, hipoma pa ga je zopet dvignil v višino. Slednjič ga je leno potiskal k zemlji . . .

Fantje so se odpravljali.

Gruče praznično oblečenih ljudi so postajale po vasi — pred hišami in po cesti.

V sobah pa so skrbne matere in sestre tlačile v kovčege odhajajočih sinov in bratov še to in ono: obleko in meso in grozdje in sadje in krtače in glavnike — vse to se v tujini potrebuje.

Barba Sušnikova je že vse pripravila za Ivana. Sedaj je stala sredi sobe ter se ozirala na okrog, kje bi še kaj bilo, kar bi se moralo spraviti v kovčeg.

»Menda nisva ničesar pozabila« — je govorila z jokajočim glasom Ivanu, ki je zajemal pri mizi iz velike sklede mleko. Jedel je zamišljeno in počasi. Ni mu šlo v slast . . .

»Mislim, da ne!« —

Ivan je položil žlico na mizo. Pokrižal se je in vzel klobuk.

»Čas bode, mati . . .«

Barba je zaplakala.

»Ivan, pa priden bodi tamkaj . . . In Boga ne pozabi . . . In vsako jutro in vsak večer moli . . . Ali rožnivenec imaš s seboj?«

»Imam . . . imam . . .«

»Varuj si ga . . . na Sveti gori je blagoslovljen . . . In tudi zame moli. Stara sem — morda se ne vidiva več . . .«

»Eh, kaj boste to! — Saj ne ostanem vso večnost tamkaj . . .«

Starka ni odgovorila. Jokaje je odvezala ogel rumenkastega robca ter je vzela iz njega tri goldinarje.

»To še imam . . . Vzemi! . . . Kupiš si kje kako zemljo . . . Ne boste imeli preobilo jesti.«

»Vi sami potrebujete, mati! Le ohranite si!«

»Ne, vzemi, vzemi! . . . Jaz že še imam za potrebo . . .«

A ni imela novčiča več. In še od teh treh goldinarjev si je dva izposodila, da je mogla dati sinu kaj na pot . . .

»Mati, sedaj pa bom res moral iti!«

»Pa te spremim do Podplatnikovih, kjer sedete na voz.« —

Ivan je vzel kovčeg, mati pa veliko culico. In šla sta.

Ženica je vso pot na skrivnem brisala solze. In tudi Ivan jih je le iztežka zadrževal.

Šele ko sta prišla pred Podplatnikovo gostilno, kjer je stalo že obilno ljudstva, je postal nekoliko živahnejši.

Iz gostilne se je slišalo glasno govorjenje. Zdaj in zdaj je kdo zapel, a kmalu zopet utihnil. Ta ali oni izvoljenec je zakriknil, a bil je to nekako bolesten krik . . .

Pol ure pozneje so sedli fantje na velik kmetiški voz . . .

»Ne pozabi Boga!« — je ihteč govorila Barba, ko ji je Ivan zadnjikrat podal roko, ki je skoro ni mogla izpustiti iz svoje. —

Bič je počil. Fantje so zaukali.

»Z Bogom!« . . . »Srečno hodite!« . . . »Srečno!« . . .

»Z Bogom!« je zvenelo vse navprek.

In šli so — pojoči in ukajoči, a s solzečimi srci . . .

Ljudje so gledali za njimi. Fantje so se ozirali nazaj na gostilno in na ljudi ter vihteli klobuke.

Voz je izginil v daljavi. Truma pa se je tiho in žalostno razšla izpred gostilne.

* * *

V Celju so rekrute ločili.

Nekatere so poslali v Trst, druge v Ljubljano, nekatere v Pulj, nekatere v Celovec in Beljak itd.

Ivan in še neki znanec iz bližnje vasi sta ostala v Celju . . . A znanec Ivanov je bil bolehav. In zato so ga čez štirinajst dni odpustili . . .

Ivan se je čutil osamljenega in zapuščenega. Nikakor se ni mogel sprijazniti s svojim novim stanom.

Bil je ta fant sin prirode. Rojen v prostosti, je bil navajen prostosti. Z vsem srcem je ljubil sicer delavno, a prosto življenje kmetiško. Z vsemi močmi je ljubil svoj dom. Njegova duša je bila ozko in tesno spojena z rodno kočo, z domačo vasjo, z onimi kraji, v katerih se je rodil in rasel in zrastel.

In zdaj so ga hipoma odtrgali od vsega, kar mu je bilo drago, česar se je z vsem bitjem oklepjal, kar mu je bilo takorekoč del življenja. Sedaj — v tujini — je šele začel živo čutiti in se zavedati, da mu je domovina za življenje tako potrebna kakor zrak . . .

In še nekaj je bilo, kar je Ivanu grenilo življenje — in to je bila železna disciplina.

Oče Ivanov je umrl, ko je bilo temu pet let. Od tedaj ga je odgajala mati. Bila je žena mehke narave in z vsem srcem je ljubila sina. In tako je njena roka bolj božala edinca, kakor pa ga kaznovala in brzdala. Varovala ga je sicer slabe tovarišije ter tako zabranila, da se ni pokvaril. A navadil se je vendar pri taki vzgoji prostosti in neodvisnosti v mišljenju in delovanju.

Temu pa je bilo sedaj konec. In sedaj je tem teže občutil jarem, ki so mu ga naložili. Disciplina mu je kakor železna pest stiskala tilnik. In moral ga je upogniti.

To pa je bilo težko, to je bilo hudo zanj . . .

Polastila se ga je otožnost in domotožje.

Ko so v deževnih oktobrskih popoldnevih prišli vsi blatni in premočeni od napornih vaj, kjer so ga mučili in zasmehovali poveljniki, je po cele ure otožen posedal na trdi postelji ali kje v kakem kotu.

Premišljal je svoje prejšnje in sedanje življenje ter oboje prispodabljal. Ponavljal si je v duši vse sirove priimke, s katerimi so ga pitali pri vajah. In spominjal se je ljubezni stare mamice, spominjal se je zveste in vroče ljubavi Jeričine . . . Moj Bog, kak razloček! . . .

In sree mu je bolj in bolj polnila otožnost, s katero se je družila neka zoprnost in trpkost proti vojaščini . . .

Hrepenel je po domu, po rodni hiši, po domači vasi, po znanih domačih obrazih, po domačih tratah, po vinogradih. Želel si je k materi, koprnel in zdihoval je po Jerici . . .

Nihče ga ni tolažil, ker nihče ni umeval njegove boli. Videl je sicer tudi nekatere druge otožne. A svoje boli ni nikomur razodeval.

Časih ga je ta ali oni še podražil, ga zasmehoval. In to ga je še bolj potrlo, še bolj užalostilo . . .

Često se je vprašal: Čemu sem tukaj . . . čemu . . .

Vse se mu je dozdevalo tako tuje — vse: Ti obrazi, ti zidovi, te velike sobe, orožje te gore, ki jih je videl skozi okno tam gori proti zahodu . . .

In hrepenel je po domu . . . po domu . . .

* * *

Neke nedelje novembra meseca je bilo . . .

Bil je deževen, zaspan in dolgočasen dan. —

Ivanu je bilo v vojašnici neznosno. Popoldne je šel v mesto.

Nekaj časa je brezsmoterno postopal po ulicah. Slednjič pa je stopil v neko predmestno gostilno.

Soba je bila velika, a nizka in nekoliko temotna.

Bila je precej polna. Pivci so bili večinoma fantje iz mestne okolice in iz predmestja samega — vsaj obleka in govorica sta jih razodevale kot take. Z njimi je bilo par deklet . . .

Ivan je od začetka pil le polagoma. A ko ga je začel alkohol malo ščegetati in razburjati, je pil hitreje . . .

V sobi je postajalo temneje in temneje . . .

Gostje so bili vedno glasnejši. Peli so s kričečimi glasovi. Pili so naglo in veliko. Vmes pa so kadili, da so se celi oblaki sivkasto-belkastega dima valili po nizki sobi . . .

Točajka je prižgala svetilko, visečo izpod umazano-rjavkastega stropa. Gorela je le slabo ter se je tudi bolj in bolj ovijala z dimom . . .

Ob okna je enakomerno škrebetal dež. —

Fantje so pili in peli — peli brez konca in kraja. Njih glasovi so zveneli že hripavo — pijača je vplivala na nje . . .

Točajka se je brhko kakor mačica sukala krog njih. Sedaj se je temu, sedaj onemu nasmejala z napol pohotnim, napol lokavim nasmehom. Fantje so lovili nje prožno roko, jo objemali krog pasu, jo

stiskali k sebi, jo prijemali za majhno bradico, ji božali mehko, nekoliko blede ličece . . .

Ona se je časih na videz malo ujezila zbog njihove drznosti in ne baš posebno izbranih šal. A takoj se je spet ljubko in ljubeznivo nasmehnila . . .

Fantje so se smejali glasno, robato. Smejala so se tudi dekleta, ako jim je povedal ta ali oni kako laskavo besedo. Na točajko pa so gledale zbočki — ježno in zavistno . . .

Ivan je sam samcat sedel pri majhni mizici v kotu. Le dim mu je bil drug, dim, ki se je valil v vijugastih krogih, gotovo v celih kolobarjih okrog njega in nad njim . . .

V tem dimu je pil četrtno za četrtno. In čimdalje je pil, tembolj je čutil svojo osamelost, tem težje in otožneje mu je postajalo srce . . . Tukaj sedi tako sam — daleč od doma, daleč od dragih! — Oh, žalostna mu usoda! . . .

Živo se je spominjal doma.

Kako prijetno je v domači vasi! Tam je prostost, tam veselje, življenje! Čez dan delaš — zvečer pa greš v vas. In prosto zapoješ z drugimi kako znano pesem . . . Čuj — kako čudovito zveni odmev pesmi v tiho noč! . . . In domača koča! Stala mu je pred očmi, kakor bi bil res doma . . . Gozd šumi za hišo . . . smreka ziblje temni svoj vrh visoko v zraku. Podolgovato listje vitke breze tiho šepeta . . . šušče trepetajo sivkastí listi trepetlike . . . Pred kočo boči svoje vejevje črešnja — in okrog in okrog diha prosta priroda božja . . . in tudi človek diha v njej prosto in zadovoljno in srečno . . . Kako življenje je to! In tukaj! Ali je to življenje?! . . .

In kaki so tam ljudje! Vse drugačni so — vsak ti je dober, vsak prijatelj! Tukaj se pa ne meni nihče zanj . . .

Še točajka mu privošči le par suhih besedic, ko mu prinese novo čašo. Tam z onimi ljubimčka, nanj pa gleda le z nekakim obžalovanjem . . . Gotovo ji je preresen, prežalosten.

Oj, kako vsa drugačna je Zelenjakova Jerica! — Kje najdeš njej enako? Išči, kjer hočeš, išči po vsem velikem, širnem svetu — ali jo bodeš kje našel? Nikjer! —

Ivan je zmajal z glavo, kakor bi se hotel ubraniti kake izkušnjave. Glavo je dvignil pokonci ter izbočil prsi, kakor bi hotel iz njih pregnati toplo koprnenje ki se mu je budilo v otožni duši.

Zaman! — To koprnenje se mu je začelo nekako razlivati po vseh žilah. Vse misli pa in vse čutenje se mu je stekalo v en predmet. In ta je bil: Jerica . . .

O, ko bi jo vsaj enkrat spet mogel videti! Ko bi vsaj enkrat mogel spet slišati njen mehki glas! Pol življenja za njen sramežljiv, tako dražesten nasmeh, za lahen stisk njene volne roke! . . .

Kakor onemogel je sklonil glavo na prsi. Nepremično je zrl par hipov v vino, kakor bi pričakoval, da se hipoma dvigne iz svetle čaše vitka podoba Jeričina.

Njegovo lice je kazalo oni izraz, kakršnega vidimo na licu deteta, ki zaman iztega roke za zvezdami nebeškimi ter začne polagoma plakati zbog svojega neuspeha.

Potem pa se je zopet hipoma ojačil. In pil je spet v dolgih in žejnih požirkih, kakor bi pil iz vira pozabnosti.

A čimbolj je pil, tembolj so se mu razburjali živci, tembolj ga je premagavalo in obvladovalo koprnenje po domu, po Jerici.

Kakor ogenj mu je plalo to koprnenje od srca ter se mu razlivalo v vse ude, v vse žile in žilice, v vse mišice . . .

Bilo mu je, kakor bi ga hotelo umoriti to žgoče hrepenenje . . . In bolj in bolj je čutil in bolj je bil prepričan, da jo mora videti — mora, sicer ni več življenja zanj . . .

Dim ga je začel daviti. Vino mu je mešalo misli. Soba se je polagoma začela vrteti krog njega. Pivci so se vsi podvojili . . . Luč pod stropom je trepetala . . . Trepetala je tudi njegova roka, njegova

glava je gorela, njegova duša je drhtela kakor v težkem mučnem pričakovanju nečesa nenavadnega, nečesa velikega, odločilnega . . .

Začel je hlatasti po zraku kakor hlata riba po vodi . . .

Z nenaravnim, napol odurnim, napol zamrlim glasom je poklical točajko. Prišla je počasi, zroč ga spet nekako pomilovalno.

A on je ni mogel niti več videti! . . .

Hitro je plačal ter hitel iz sobe, napol se opotekaje. Moral se je loviti in prijematati za stole . . .

Za seboj je slišal še par hipov grohot in petje in vpitje . . . a vse nerazložno . . . in vedno nerazložneje . . .

Zavil je v stranske ulice. — Bile so slabo razsvetljene. Kamenje je bilo mokro in polzko . . .

Srečaval je malokoga . . .

* * *

Deževne kapljice so mu bile v vroči obraz.

On pa je bežal in bežal . . .

Brž ko je bil zunaj mesta je začel bežati.

Bila je gosta, neprodorna tema. Nikake poti ni videl. Pa je tudi iskal ni . . .

Le tega se je nekako instinktivno zavedal, katero smer da mora dati svojemu begu.

In bežal je v temno noč. Domov je hotel, domov je moral — ta misel ga je popolnoma obvladovala.

Da je dom daleč, da mora bežati vso noč in še ne bo doma, o tem niti razmišljal ni . . .

Dolgo je že bežal, ko mu je hipoma kakor blisk švignila mračna misel v glavo: Z begom je zakrivil velik zločin — prelomil je prisego.

Ta misel ga je zadela, kakor bi ga kdo s kijem udaril po glavi, ki mu je kovalo in vrelo v njej . . .

Začel je bežati počasneje. Koraki so mu postajali negotovi. Noge so se mu ustavljale.

Z obema rokama si je zakril obraz in čelo, kakor bi hotel umiriti grozno razburjenost v vznemirjenih možganih.

Glasno je zastokal.

Ogledal se je. Ničesar ni videl nikjer . . . ne mesta . . . ne kake hiše . . . ničesar. Le noč je bila krog njega . . . in deževne kaplje so naletavale izpod neba.

»Prepozno!« je obupno zamrmral.

Pred dušo pa mu je zopet neka usodna moč čarala podobo rodne koč, domače vasi . . . Bilo mu je kakor bi ga iz teme motrile rjave oči Jeričine. In njen obraz se mu je smehljal, in ustnice so se krožile . . . in kimala mu je . . . vabila ga je — vabila za seboj . . .

In Ivan je spet bežal v črno noč . . .

Bežal je čez močvirnate travnike. Voda mu je škropila po obleki in v obraz . . . Bežal je čez njive. Dež je ogone podmočil in razmehčal. V razgonih pa so stale cele mlake . . . Noge so se mu globoko vdirale v mehko testo. Časih jih ni mogel hitro izvleči — in zvrnil se je v blato.

A takoj je spet vstal. In spet je bežal . . . bežal . . .

Čimdalje je bežal, tembolj se ga je pollaščeval nekak težák strah. Kaj, če ga zasledujejo, kaj, če ga dobe, preden še pride domov, preden še vidi domače kraje, mater, Jerico! . . .

Pot mu je curkoma lil po licu. Mešal se je z deževnimi kapljicami, ki so mu pršile v obraz . . .

Enkrat se mu je dozdevalo, da sliši nekje strani od sebe govor moških glasov in kletve.

Za hip je postal in posluhnil . . . Res, robati, najbrž pijani glasovi mu bijejo iz teme na uho . . .

Krenil je v stran . . . ter bežal še hitreje . . . bežal . . . bežal . . .

Ni več mogel razločevati, beži li v pravo stran ali ne. No, on se za to tudi več brigal ni. Ničesar ni več videl, ničesar slišal, ničesar ni mogel misliti . . .

Le bežal je . . . bežal . . . bežal . . .

Hipoma pa mu je zmanjkalo tal.

V deževno noč je zazvenelo pljuskanje vode in lahen krik . . .

Potem pa je bilo spet vse tiho.

Le dež je padal s tihim, uspravajočim šumom . . . in v strugi je šumljala Savinja, katere šum pa se je skoro izgubljal v vetru in dežju . . .

* * *

Bilo je teden dni pozneje. —

Bil je solnčen jesenski dan. A vendar je bilo že precej hladno.

Solnce je izgubljalo svojo moč. Jesenski veter je bril čez polja ter je hladil in mrzil ozračje . . .

Stara Sušnikovka je sedela na pragu svoje stare kočice. Bila je oblečena v debelo, a že vrlo staro in na več krajih zakrpano kočemajko. A navzlic temu je še časih nalahno zadrgetala. Nemara jo je zeblo, nemara se je tresla le ob svojih mislih in spominih.

Mislila je na Ivana. Odkar je odšel, vobče ni mnogo o drugem razmišljala.

Žalovala je za njim. In ta žalost ji je začrtala v obraz vidne svoje znake. Se bolj se ji je osušil . . .

Na podstenju pred starko je ležala stara slamnjača, katere robovi so bili že raztrgani in obrabljeni. V slamnjači je bila koruza, katero je žena robkala. —

Tedaj pa je priklestil sem po poti občinski pot Jernej. Kakor navadno so se mu suhe noge tudi danes nekoliko zapletate. A pogumno se je trudil, kolikor mogoče pokriti ta nedostatek . . .

»Dober dan, mati!« — je kričal že od daleč.

Starka se je zbudila iz svojih misli. Skoro ustrašila se je.

»Dober dan!«

»Koruzo robkaš, mati Barba, koruzo?«

»Za drugo delo pa že več nisem!«

»Eh — eh . . . kdo bi tako govoril . . . Še možila bi se lahko!«

Jernej je potisnil kapo na stran. Obraz pa je nabral v resne gube.

»Barba . . . od Ivana sem nekaj prinesel.«

»Aj — od Ivana . . .!« se je vzradostila vdova. A ko je videla resni obraz Jernejov, je prebledela . . .

»Ali pride domov?« — je vprašala z neodločnim glasom ter vstala raz prag.

»Ne — mati — ne!« — je godrnjal pot, ki vidno ni vedel, kako naj bi prijavil ženici žalostno vest.

Hipoma pa se je zravnal pokonci ter viknil s svojim izpitim glasom:

»Barba — Bog ga je k sebi vzel!«

Starka ga je nemo gledala. Ni ga prav umela . . . Blede ustnice so ji drhtele, a govoriti ni mogla. Oči so ji izstopile, obraz pa ji je postal nekako modrikast.

Jernej jo je nekaj hipov nekako preplašeno gledal. Potem pa je obrnil pogled v stran ter mrmral nekako poparjen:

»Slavno županstvo je dobilo od vojaškega oblastva telegram, da je Ivan Sušnik dne 13. novembra v Savinji utonil . . . Kaj natančnejega nam še niso poročali. A gotovo se bode zvedelo.«

Starka je slišala vse to le napol.

Hipoma ji je strepetalo celo suho telo. Opo-tekla se je za korak po ilnatem podstenju.

»Ivan moj dragi!« — je kriknila s pretresljivim glasom.

In po dolgem se je zrušila na rumeno podstenje . . .

Bila je mrtva . . .

B.

Spoznanje.

Silhueta.

Orla je za njem — — za mladim doktorjem Ellerjem . . .

Polagoma se je oddaljeval po nekoliko poševni poti med nizkim, drobnim smrečjem.

Tam doli, kjer se pot zavine v stran, je postal ter pogledal nazaj.

Videl jo je stati še na istem mestu. — Gledala je za njim.

Snel je mehki klobuk. Zavihtel ga je v zraku — pozdravil jo je še enkrat.

Ona pa mu je odzdravila s svojim majhnim, belim robčkom.

Potem pa je izginil med smrečjem — — —

Helena je stala še dolgo na istem mestu. Stala je nepremično, zroča po poti tja dol za njim, dasi ga ni več videla.

Niti domislila si ni, da bi sedla na klopico, ki sta poprej sedela na njej — tako tesno skupaj, privita drug k drugemu, kakor bi se nikdar ne hotela in ne mogla ločiti — tesno, da sta slišala drug drugemu utripati nemirno srce, ki ga je vzburkala in valovila mehka poezija prve ljubezni — —

— — »On me ljubi . . . ljubi . . .!« ji je trepetalo v srcu, kakor tih odmev daljne, opojno-sladke godbe.

Nje nežno, še skoro otročje telesce je strepetavalo pod mogočnim vtiskom tega spoznanja. V glavi pa ji je šumelo, in pred očmi so se ji kresale ognjene zvezde, da jih je morala zakriti z drobnimi, trepetajočimi rokami — —

Šele sedaj, ko se je on oddaljil, je začela spoznavati vso velikost in važnost ravno prežitih trenutkov. Poprej je bila tako presenečena in opojena, da vobče ničesar trezno misliti ni mogla.

Kakor dete v naročju materinem je brez razmotrivanja in razmišljanja slonela na njegovih prsih . . .

Le eno ji je bilo jasno — da ji je priznal: »Jaz te ljubim . . . ljubim . . .«

In kakor jek se je oglašal tudi v njenem srcu refrèn one stare pesmi: »Jaz te ljubim . . . ljubim . . .«

A povedati mu tega ni mogla, z besedami mu tega ni mogla priznati.

Le glavico mu je naslonila na prsi, ki so se mu hitro in burno dvigale.

In kakor v prijetnem snu je prisluškovala utripanju njegovega srca, je pila v svojo dušo njegove ognjevitte besede . . .

Okrog njiju in nad njima pa so šuštele zelene igle smrek in borov. In spodaj pod gozdom je nalahno šumljalo in žuborelo jezero, ki ga je valovil nežen veter . . .

In ona stoji nepremično in zamišljeno tu sredi tajnega gozda — in dozdeva se ji, da še sedaj čuti ob zardelem obrazu vroči dih Milanov. Zdi se ji, kakor bi jo še oklepale njegove močne roke ter jo pritiskale tesno k prsim. In še ji bije ob uho in ob srce in ob dušo njegov nekoliko zamolkli, a vendar tako vzneseni glas:

»Jaz te ljubim . . . ljubim . . .«

In smreke in borovi krog nje, ki so slišale njuno tajno, šušte isto:

»Jaz te ljubim . . . ljubim . . .«

In ptičice ponavljajo v vrhovih dreves isto:

»Jaz te ljubim . . . ljubim . . .«

In valovi jezera — čuj, ali ne šepetajo drug drugemu:

»Večno te bodem ljubil . . . večno . . . večno . . .«

— — Hipoma se je Helena stresla kakor bi se zbudila iz sna. Skoro prestrašeno se je ozrla krog sebe. A ko ni nikjer videla nikogar drugega kakor le smreke in bore in tam spodaj zelenkasto-modro površje jezera in v daljavi molčeče gore, se je nalahno in dražestno nasmehnila . . .

Sedla je na ozko klopico.

In zroča v daljavo, tja čez jezero proti črnosivkastim goram, je pomišljala z nekim do sedaj še neznanim čustvom:

»To je torej ljubezen . . . taka je . . .! Kaj takega še nisem nikdar čutila . . .«

— Bila je to njena prva ljubezen — prvo spoznanje . . . deviško in čisto in nežno.

Duša ji je drhtela v sladki radosti in opojnosti, in srce se ji je začelo odpirati novim čustvom — kakor strepeta cvet lotosov ob srebrnem svitu luninem ter se polagoma in sramežljivo odpira poljubom čarobnih mesečnih žarkov . . .

* * *

S svojo mamo je prišla v letovišče na Klopinsko jezero . . .

Obitelj Novakova je bila častivredna in vrlo ugledna. Oče je bil sodni svetnik v Celju. Bil je vrlo resen in strog mož.

Gospa Novakova je bila pobožna in izredno dobra žena.

Izmed treh otrok Novakovih je najstarejši že dovršil študije ter je prakticiral pri sodnji v nekem mestecu na Kranjskem. Drug sin je pohajal vseučilišče. Helena se je vzgajala pri nunah v Zagrebu.

Njena duša je bila čista, njeno srce mirno. Ni še poznavalo mogočnih čustev, ni ga še pretresalo hrepenenje, ne bol. Strasti še niso s svojim palečim dihom zablesnele v tem svetniško-nežnem srcu. Niso ga še vzburkovale, ne ga še ranile . . .

Ljubezen je poznala pravzaprav le iz knjig, iz vsakdanjih romanov, katere je deloma čitala že v zavodu — časih tudi skrivaj — deloma v počitnicah.

Res je v počitnicah malce pokoketirala s kakim lajtnantom majhnih brčic in ozkega pasu. Vendar še do danes ni vedela, kaj je ljubezen . . .

Danes je okusila sad prvega spoznanja. In to spoznanje jo je s svojo sladkostjo omamilo . . .

* * *

Dnevi so potekali . . .

Heleni je cvetela najlepša sreča. Videla je Milana dan na dan. Govorila je ž njim vsak dan vsaj par besedi. In ako kateri dan ne bi mogla govoriti ž njim, se ji je dozdeval dan izgubljen.

In z gotovo vročim koprnenjem je čakala trenutka, ko bode spet poslušala njegov mehki, a samozavestni glas, ko mu bode spet zrla v mirne in ponosne oči . . .

In ko se je spet sestala ž njim, je bila tako srečna — tako neizmerno srečna . . .

V tej sreči ji je minil mesec dni . . .

* * *

Neke sobote zvečer je bilo . . .

Gospa Novakova je bila nekoliko bolna. Helena je bila vse dopoldne pri njej. Proti večeru je šla sama na izprehod.

Ni mnogo marala za družbo in zato si tudi ni poiskala kake spremljevalke. Ugodno ji je bilo tako sami: — lahko se je vdajala svojim mislim, lahko je nemotena sanjarila sladki sen svoje skrivne ljubezni . . .

Žareča solnčna obla se je polagoma pogrezala za gore. Mrak je legal na gozdove, na jezero, na zemljo . . .

Vrhovi smrek so polutih šumeli. Tanke iglice borov so nalahno strepetovale ter se s tihim šepetom dotikale druga druge. Bilo je kakor bi se poljubljale.

Jezero se je valovilo komaj vidno ter je nežno plalo ob obrežje. Smreke in bori, stoječi ob obrežju, so jasno odsevali iz mirnega vodovja. Bilo je kakor bi tudi v jezeru stal gozd — miren in teman — povsem sličen onemu ob obrežju . . .

Čudovito tajinstven mir je plaval nad gozdovi.

Tudi drevesa so menda začela snivati — mrak jih je polagoma uspaval. Kakor trudno dete s tihim, zaspanim glaskom moli večerno molitev, a že napol spi — tako se ti dozdevajo gozdovi ob tej uri . . . V polusnu še zdaj in zdaj nalahno zatrepetajo . . . Zdaj in zdaj še zašepetajo s tihim, zamirajočim šuštenjem — kakor v prvih nejasnih sanjah — — —

Heleni je bilo tako mehko, tako radostno in obenem nekako žalobno pri srcu.

Nekaj ji je sililo in vrelo in kipelo iz prepolnega srca.

Siloma se je morala premagovati, da ni začela glasno pripovedovati dremajočemu gozdu svoje skrivnosti, ljubezni svoje.

Nekaj kakor solze ji je zatrepetalo v krasnih modrih očeh. Najrajša bi se razjokala v tem čudovitem večernem miru. Na prsih prirode božje bi izplakala svojo bolno srečo in srečno bol, ki jo ji je povzročevala sladka, a skrita in skrivna ljubezen . . .

Vsa zatopljena v svoje sanjarije in misli, je polagoma, nalahno in tiho stopala po pešpoti blizu jezerskega obrežja. Ob obeh straneh poti je zelenelo smrečje in borovje, med katerim pa se je videlo dol k jezeru — — —

Hipoma je Helena postala.

Spodaj na obrežju — kakih petnajst korakov od stezice — sta stali dve vitki postavi — mlad mož in mlada žena.

Ker je bilo že temotno, ju Helena ni poprej zagledala.

Tudi ona nista nje ne slišala ne opazila. Bila sta obrnjena k jezeru in gotovo pač nista pričakovala, da bi ju kdo motil . . .

Naslanjala sta se drug ob drugega.

Mož je njo oklepал z desnico krog tankega pasu, ona pa je ovijala levico krog njegovega vrata. Glavo mu je naslanjala ob ramo . . .

Helena je stala kakor okamenela. In videla je, kako je nagnil on svoj nekoliko suhi, a krasni obraz k njenemu licu ter ji z dolgim poljubom poljubil oko . . .

Helena je nalahno zakriknila. In kakor ranjena srna je hitela nazaj v ono stran, od katere je prišla . . .

Parček ob jezeru se je presenečen okrenil ob Heleninem vzkliku. Med smrečjem in borovjem sta nejasno videla bežečo devo.

Mladi mož je bil dr. Eller — Helenin ideal — njegova družica mlada gospa pl. W., žena postarnega, upokojenega višjega častnika. Mož se je v letovišču zdravil, šestindvajsetletna krasna žena pa je iskala zabave . . .

Helena je bridko spoznala, da je le zabavo iskal tudi dr. Eller, ki se ga je oklenila z vso dušo neizkušnega, nedolžnega otroka . . .

Kakor slana nežen cvet, je umoril ta udarec vso njeno srečo

Prevarila, grozno prevarila se je že v prvi ljubezni . . .

In to spoznanje ji je malone strlo srce . . .

* * *

Nekoliko dni potem je odpotovala gospa Novakova s svojo hčerko. Ta ni več mogla bivati v ozračju, v katerem je živel dr. Eller . . .

Poslovila se od Milana ni.

No, ta se zaradi tega ni čutil baš posebno nesrečnega. Žal mu je bilo le za zabavo, ki jo je pričakoval od tega »linega kebrčka« . . .!

Zabaval pa se je tembolj s krasno gospo W. . . .!

In pri tem ga ni najmanj vznemirjala misel, da je morivec — morivec vzorov nedolžnega dekleta, morivec njene sreče, morivec čistega srca deviškega . . .

C.

Pravica do sreče.

Slika iz delavskega življenja.

I.

Cemu Vam bo ime?! —

Zadostuj Vam, ako povem:

To je bilo mesto, kakor je na zemlji
božji stotero mest . . .

Približno sredi mesta je bil trg. Ob hišah je bil položen asfalt, in širom trga se je tiščal kamen kamena. In od tega so na vse strani vodile ulice — široke in ravne. In krasne, bogate palače so stale ob njih straneh — palače z umetnimi pročelji in visokimi okni.

Stranske ulice pa so bile ozke in temne in ogljate in zveržene . . .

Zunaj pred mestom pa so dvigale v zrak svoje visoke dimnike mnogobrojne fužine . . .

In ob meglenih in temotnih zimskih večerih so iz teh visokih dimnikov v mrzli zrak švigale svetle iskre.

In bilo je, kakor bi švigali proti nebu vzdihni trpečih, izmučenih sužnjev-delavcev, kakor bi se dvigal proti nebu njih znoj, kakor bi se njih trpljenje hotelo popeti pred prestol vsemogočnega Očeta ter se mu potožiti, ga prositi usmiljenja, pomoči . . .

A iskre so ugašale v mrzlem vzduhu . . . in prošnje delavcev in njih vzdih in kletve njihove — vse to je spet padalo na zemljo, nazaj na nje same — v njih trpeča srca. In tam se je nabiralo celo jezero jeze in gneva in ogorčenja nad njih trpko usodo, nad vsem človeštvom, nad širnim svetom . . .

In nemo in enakomerno so delali dan na dan. In njih potne srage in solze njihove so rosile delo njihovih rok. In svoj gnev do desetisočnikov in svoje kletve so kovali v delo svojih rok. In vse te izdelke svojih moči so pošiljali v svet z željo, naj bi bili v pogubo vsem onim, ki jih bodo rabili . . .

Da, bilo je to mesto, kakršnih je na širni zemlji stotero in stotero . . .

In v tem mestu so bivali ljudje, kakršni bivajo v stotero drugih mestih.

Bilo je tukaj bivališče greha in čednosti, strasti in samozatajevanja, uživanja in odpovedi, razkošnega veselja in tragičnega trpljenja. —

Življenje je plalo po ulicah, slično življenju v stotero drugih mestih.

Tujec je videl na ulicah obraze, kakršne srečuje na ulicah stotero drugih mest. Napihnjene in ohoče obraze desetisočnikov, ki so se vozili v dragocenih kočijah, in upadle mrke obraze delavcev, ki so se na večer počasi, stopajoč s trdimi, jeklenimi koraki — rekel bi: s koraki ogorčenimi in klubujočimi — vračali v mrzlo, tesno domovje svoje.

In videl je prožne, tople obraze mladih dev, ki so razkazovale svetu svojo lepoto — nemara so jo nesle naprodaj . . . in videl je zaspane, življenja site fiziognomije mladih starcev, ki so brezposelno postopali po ulicah ter iskali novih užitkov . . .

* * *

In v tem mestu je živel Ivan Zalokar — živel je, kakor jih živi na stotine v takih mestih.

Ne — ni res, živel ni v mestu! Živel je v predmestju, kjer neha bogastvo in udobnost, tam zunaj v tistem predmestju, kjer se več ne dvigajo v nebo

krasne palače, tam zunaj, kjer tvorijo cele dolge ulice nizka, temotna bivališča, v katerih žive natlačeno najrevnejša izmed človeških bitij — delavci . . .

Enonadstropna poslopja so to — nizka, a dolga. Okna so majhna in tesno drugo pri drugem . . .

In ko korakaš jesenskega ali zimskega popoldne ali večera mimo teh poslopij in jih gledaš — ovita s sivkasto, vlažno meglo — ti nehote postane nekako tesno pri srcu. In duša se ti razžalosti — ker se ti dozdeva, da gledaš velike jetnišnice in ker veš, da v teh jetniščih, za temi tankimi zidovi, za temi majhnimi okni žive bitja tebi enaka — a žive življenje borno in ubožno, življenje polno dela in truda, a vendar često, prečesto polno pomanjkanja in polno trpljenja in polno solzá, dostikrat tudi življenje polno greha in hudobije . . .

In vse to predmestje imenujejo »Kolonija«. — In resnično je kolonija — kolonija belih sužnjev . . .

* * *

V enem teh nizkih poslopij, v eni teh majhnih sobic je torej živel Ivan Zalokar, delavec v fužini neke velike in bogate železniške zadruga . . .

Zalokarju je potekalo življenje kakor poteka stoterim in tisočerim drugim.

Čez dan je delal. Zvečer je legel utrujen spat — utrujen od težkega dnevnega dela — zjutraj je okrepečan vstal.

Ko je použil navadni zajutrek, je voščil ženi »Z Bogom!« In potisnil je na glavo staro kapo in s težkimi, zvenečimi koraki je stopal na delo — proti ne baš posebno oddaljeni fužini.

Med potjo je srečaval ljudi, ki niso stopali njegove poti, ki niso šli proti fužini na delo. Srečaval je ljudi, ki so postopali po predmestnih potih, da si skrajšajo čas, da ga umorijo s šetanjem. Srečaval je ljudi, kateri obrazih niso bili od ognja zagoreli in od dima sajasti kakor njegov, in katerih roke ne bi mogle pokazati žuljev, kakršni so krasili njegove roke! —

A Zalokar se za to ni mnogo brigal. Ni namreč mnogo razmišljal o medsebojnem razmerju ljudi — onih, ki so se zadovoljno in brez dela šetali, in onih, ki so stopali proti fužinam — o razmerju delavcev in trotov. Zalokar vobče ni mnogo razmišljal o nalogi človeštva.

Svojo nalogo je poznal, to mu je zadostovalo.

A ta naloga je bila vrlo težka — to je čutil.

»Moj Bog — kako težko je življenje!« — je vzdihoval časih, ko je na večer do smrti utrujen posedal na kuhinjskem pragu ter se ogreval o zadnjih žarkih zapadajoče solčne oble . . . »Moj Bog, kako borno življenje živimo!«

In tedaj je običajno sklenil roke pod kolenom desne noge. Glavo pa je povetil na prsi.

In tedaj je zaželel, da bi bil nekje daleč od tukaj, nekje v nekem drugem prostejšem svetu, kjer bi nikdar ne slišal zjutraj zateglega piska iz fužinskega dimnika, ki mu znani, da postane nekaj ur spet nem stroj — stroj brez lastne volje . . .

Želel si je nekam, kjer bi nikdar več ne slišal padanja kladiv ob razbeljeno železo in nikdar več enostavnega drgetanja velikanskih koles na mogočnih strojih . . .

In v takih trenutkih mu je zamišljeno oko s toplim koprnenjem zaplulo v daljavo — tja proti sinjim goram, katerih vrhovi so se izgubljali v oblakih . . . In v prsih mu je nekaj zatrepetalo, in duša mu je zadrhtela po lepšem življenju — in zaplakala mu je za onim neznanim, nedoglednim prostorom v stvarstvu božjem, o katerem je sanjarila ta otročja duša tega petdesetletnega moža!

In gotovo bi si pozelel v takih hipih peruti, da bi poletel tja, kjer bi bil prost in zadovoljen in srečen, kjer bi živel tako mirno življenje, kakršnega je živel človek, preden ga je zapeljal oče nevošljivosti, preden mu je pokazal lažnjivi izkušnjavec sad spoznanja ter ga vabil: »Okusi in boš postal kakor Bog . . .!«

A tedaj je često zaslišal za seboj glas ženin, ki mu je tožila, da ni več moke v loncu, ali da

je pošla sol, ali da je navzlic vsej štedljivosti že porabila olje.

In to ga je hipoma prebudilo iz njegovih varljivih sanjarij. In iztežka je vstal ter šel v sobico iskat denarja . . .

In tedaj je vedno spet in spet — kakor refrên otožne, žalobne pesmi — ponavljal iste besede: »Moj Bog, kako borno življenje vendar živimo . . . !«

A čez noč mu je spet izginila ona mrzka otožnost, ki se ga je često polastila zvečer po težkem dnevnem delu.

In kakor že stotero in tisočero dni poprej, je spet vdano stopal svojo vsakdanjo pot ter si mislil:

»Moj Bog — delati moramo, težko moramo delati, ako hočemo živeti . . . Težko je to — težko . . . hudo . . . a usoda človeka je: »Delaj in trpi!« —

In spet je delal mirno in vdano . . .

Po resnem, širokem obrazu so mu tekle dan na dan potne srage. A bil jih je že tako vaje, da jih niti obrisal ni . . . In potne kapljice so mu polzele dol po bradi ter so padale v ogenj ali pa na razbeljeno železo . . . In zacvrketalo je za hip — potem pa ni bilo niti sledu več o potni kapljici.

A v njegovem srcu je začrtala vsaka potna sraga svojo pot — in slednja potna kapljica je zapustila tam svoj sled.

In če bi po teh sledovih in teh brazdah, ki so mu jih črtale in rezale v srce potne srage, sodili starost Ivana Zalokarja, bi ga morali proglasiti za starega moža. — A svet vidi le one sledove, katere vdolbe delo in trpljenje v obraz človekov. In ker je bil obraz Zalokarjev trd, je rezalo delo in trpljenje le polagoma vanj svoje značilne poteze.

In tako se je dozdevalo in tako so ljudje sodili, da je Zalokarju kakih petdeset do triinpetdeset let . . .

II.

Nekega zimskega večera se je Ivan vračal v svoj dom.

Bil je zimski večer, kakršnih je Zalokar preživel že tisočero: meglen in zaspan — in redki

sneženi, zvezdnati kosmiči so se polagoma, nekako boječe sipali izpod sivkastega neba.

Po kratki poti, po kateri se je vračal, je srečaval malo tujih obrazov.

Cesto ob tej uri preplavljajo delavci. Bilo jih je gotovo na stotine. In vsi so stopali trdo, kakor bi hoteli v zemljo potlačiti ta sneg, ki jim je pošiljal ledeni mraz v njih stanovanje . . . In govorili so trdo, ker so bila njih srca trda — in njih — nekdanj morda nežne in mehke — duše so pri trdem in težkem delu otrpnile, okamenele.

In kdor je imel še mehko dušo, tega ni kazal — ni hotel, ni mogel in ni smel kazati . . . Ni hotel, ker bi se mu posmehovali. In ni mogel, ker bi sodrugi te mehkote ne umevali — take mehkote, kakor je mehka mesečina v čudovitih pomladnih nočeh. In kako malo ljudi umeva to mehko poezijo majnikove noči! — In ni smel kazati mehkega svojega srca, ker bi ga sicer sotrpini smatrali za mehkužnika, kakršni so njih gospodarji, oni, katere zalagajo njih roke z belim kruhom, dočim sami jedo črnega — če ga imajo . . . tisti gospodarji, katerim služijo s svojo srčno krvjo tisočake, da žive v toplih, udobnih salonih . . . a oni — delavci pa zmrzujejo v svojih bornih stanovanjih . . .!

In tudi smejali so se trdo — vsi ti stoteri — trdo, kakor bi klepalo kladivo ob mrzlo naklo . . . in ledeno in kratko, kakor bi se sramovali smehu, ali se ga bali . . . in zaničljivo, kakor bi življenje ne bilo vredno smeha . . .

In s temi sajastimi, slabo oblečenimi stotinami je stopal Zalokar proti domu — tih in zamišljen in resen . . .

In ko je prišel v stanovanje — ena soba in mala kuhinja sta bili vse stanovanje — je žena sključeno sedela na nizkem stolu ob peči.

Vzdihovala je in javkala.

»Kaj ti je, Treza?«

»Bode me v prsih . . . Prevzdignila sem se, ali pa prehladila.«

Zalokar se je ustrašil.

»Pa pojdi v posteljo, sicer postane še huje!«

»Večerjo ti poprej pripravim. Zanetila sem že.«

»Ni treba — si bom že sam.«

In žena je legla.

Mož pa je pristavil v kuhinji k ognju lonček ječmenove kaše, ki jima je ostala od obeda.

Žena ni mogla jesti. Večerjal je sam. A tudi njemu ni šlo v slast . . .

Po večerji je obsedel pri mizi. — V postelji ob levi steni je ležala žena. Mraz jo je tresel in glava jo je bolela . . .

Zalokar pa je strmel skozi okno vun v zimski večer.

Tam onkaj ceste so stali kostanji, ki jih je slabo obsevala brleča svetilka, stoječa med njimi . . .

Tam dalje je stala druga svetilka. A njena luč se je skoro povsem izgubljala v megli in snežnem meteu. Bilo je kakor bi zaspano oko pomežikovalo skozi večerno tmino . . .

Dalje onstran kostanjev so stale redke hiše, za njimi pa se je začenjalo polje, ki je sedaj tiho snivalo pod težkim snegom svoj zimski sen . . .

In vse to je gledal Zalokar z odprtimi očmi — in vse to je videl — in vendar ni videl, ker se ničesar ni zavedalo njegovo duševno oko, dasi je telesno oko vse to motrilo z napeto pozornostjo.

Sneg je nalahno naletaval. In Zalokar je gledal kako so se nežni kosmiči lovili ob suhe, razsohaste veje kostanjev. In ko je potegnil sever, da so drgetaje zatrepetale šipe na oknu, so se cele kepe prožnega snega sipale raz vejevje . . .

A Zalokar se tudi tega ni zavedal. Njegovo srce je bilo prenapolnjeno. Bilo je napeto kakor lok — in bilo je za vse neobčutljivo, ker je bilo do cela proniknjeno z lastnimi mislimi in skrbmi . . .

V sobi je bilo mirno, tiho. Slišalo se je le dihanje bolnice, in zdaj in zdaj lahen, poluzadušen vzdih. In časih je zaškripala postelja, ko se je žena okrenila na drugo stran.

Zunaj — nekje v bližini — je začel kričati hreščeč ženski glas . . . in vmes so se slišale robate kletvice raskavega, pijanega moškega glasu.

Zalokar se je zdramil.

»Sosed Vakaj se je spet opijanil . . . In žena spet kriči . . . on pa kolne . . . In nazadnje se še stepeta . . . Moj Bog — tako življenje . . .!«

In težko, gotovo bolno čustvo se ga je polastilo. Bilo je, kakor bi skoz okno lezla mrzla zima ter mu legala na srce, na dušo. In ta je občutila mraz, kakor mraz smrti . . .

Kričeča glasova zunaj sta potihnila, poizgubila sta se v sobo . . . In vse je bilo tiho v tem velikem poslopju — tiho kakor bi zapadel in zagrebel sneg to veliko jetnišnico. Niti otrok, ki so ves dan kričali na dvorišču, ni bilo več slišati. Vse je sedelo v sobah ter se grelo ob pečeh — kjer so namreč imeli drv . . . ali pa je drgetalo od mraza, kjer jim je drv primanjkovalo . . .

In ta mir, ta mrtvaška tišina je kakor težko breme legala na misli Zalokarjeve. In žalosten in potrj je naslonil bolno glavo na močno, žilavo roko . . .

Oči pa — te velike, sedaj tako boječe zroče oči — so mu plule skozi okno vun v mrzli zimski večer, v leni sneženi metež, kakor bi se hotele v njem ohladiti — kakor bi si hotele umiti solze, ki so silile iz njih . . .

Spomini in bojazen so mu jih izsiljevali . . . spomini na prošle dni, in pa črni strah pred prihodnjimi dnevi . . .

* * *

Drugi dan je Zalokar za obed jedel suh kruh. Primakal si ga je s studenčnico.

Ženo pa je tresla mrzlica . . .

Zvečer je stopal s sklonjeno glavo proti stanovanju mladega 'kolonijskega' zdravnika.

K sreči ga je našel doma. In čez par minut sta hitro korakala proti stanovanju Zalokarjevemu . . . Tenka plast snega jima je škripala pod nogami. To hreščeče škripanje ju je motilo v njunih mislih . . .

Zdravnik je potipal bolnici žilo, naročil, kaj sme jesti in kaj ne, priporočal mir, zapisal neko zdravilo ter odšel.

Zalokar je hitel po zdravilo. In ko je žena popila določeno število kapljic, je spet sedel ob okno, naslonil roko ob mizo in ob roko težko glavo . . .

In sam pri sebi je vzdihoval:

»Moj Bog — kako življenje je to! . . . In če mi še ona umrje — kako življenje bi živel šele tedaj! — Sveta Devica . . .!«

Svetla solza mu je zdrknila čez razmišljeno lice. Povesil je glavo, kakor bi se sramoval te svoje slabosti . . .

* * *

Čez štirinajst dni pa je priplul otožni angel smrti v stanovanje Zalokarjevo ter je vzel s seboj dušo njegove žene . . .

Sosede so s svečanostnimi obrazi hodile po sobi. Govorile so s šepetajočimi, skrivnostnimi glasovi.

Umile so mrliča in preoblekle . . .

Zalokar je sedel ob mizi. Plakal ni — ni imel solz. Otrpnil je od prevelike boli. Niti govoriti ni mogel, tako ga je nekaj dušilo in davilo.

Strmel je v svečo, ki je gorela ob zglavju postelje — strmел nekako začuden, kakor bi še nikdar ne videl goreti sveče — tako goreti, kakor je gorela ta, ki je svetila njegovi mrtvi ženi . . . Luč je trepetala in nemirno podrhtavala — in podrhtavale in strepetavale so čudne sence po sobi, po stenah, po tleh . . . Bilo je, kakor bi bivala duša pokojnice še v sobi, kakor bi tiho poletavala po sobi ter nekaj iskala . . . morda kake stvarce, ki jo je za življenja ljubila . . . morda se je hotela še od vseh in vsega, kar je bilo v sobici posloviti . . . morda ni našla izhoda iz tega domovanja, kjer je preživela toliko let . . .

Zalokar je nekako temno, nejasno čutil vse to . . . in tudi njemu je v stisnjenih prsih strepetavala in podrhtavala duša . . .

Obstreli goloba — in poglej ga, kako mu v smrtni bolesi strepetavajo peruti: — To je obstreljena, to je ranjena človeška duša . . . Vrzi slepo

pišče v vodo — in glej, kako se potaplja: kako se brani, da se ne pogrezne v globino, kako se krčevito trudi, da se obdrži na površju . . . Glej, to je srce človeško, ki se potaplja v neizmerno morje črne žalosti . . .

Čez dalj časa je bilo vse končano, vse v redu.

Mrtva mučenica je imela zaklopljene oči — bile so čudno napete . . . in tesno stisnjene so bile osinele ustnice. Trde roke so ji sklenili in v nje so ji deli križ, ovili pa so jih z rožnim vencem. Truplo so ogrnili z belim, prozornim pajčolanom . . . vse to so storile sosede — same žene mučenice, kakršna je bila za življenja pokojnica . . .

* * *

Proti večeru so sosede odšle.

Zalokar pa je še vedno nem in tih sedel ob mizi. Glavo je še vedno povešal na prsi, v katerih so se mu neredno in zmešano vrstile podobe iz prošlega življenja.

Spominjal se je, kako srečo je čutil, ko se je združil na življenja poti z njo, ki sedaj leži mirna in tiha, brezčutna in mrzla na odru. Kako ponosno je tedaj zrl v življenje! Koliko zlatih upov je gojil! Kako je sanjaril s svojo mlado ženo o sreči . . . Saj sta bila oba mlada, oba krepka — v življenja najlepšem cvetu! Obema je gibalo srce veselje do dela — in koprnenje po sreči. S svojimi rokami, z lastnimi močmi sta si hotela zgraditi zlate sreče solnčno poslopje . . .

In sedaj . . . kje je ona ponosna zgradba, ki sta si jo stavila v oblake . . . kje je ona sreča, ki sta sanjarila o njej?! —

Ob glavi pokojnice trepetava sveča . . . In njen soj pada na resni, nagubani obraz mrtve žene.

In Zalokarju se dozdeva, kakor bi ta trepetajoči soj sijal tudi v njeno srce — kakor bi razsvetljeval vse skrivnostne kote tega mrtvega srca . . .

In on je gledal v to mrzlo in sedaj tako mirno srce — in bral je v njem neštete tajne skriv-

nosti — skrivnosti, kakršne je tudi on zaklepal v globinah svojega srca . . .

Videl je v tem srcu tiho bridkost, ki ji je grenila življenje, odkar je spoznala, kako se je varala v svojih upih, v srčnih nadah svojih!

Res, sedaj je mirno to srce, sedaj ne hrepeni več in ne trpi več — a poglej obraz, kako ga je izmučilo in postaralo težko življenje; kako globoke brazde je začrtala vanj skrb in nesreča, trpljenje in pomanjkanje! — Ali je to oni nekdanj tako prožni, tako voljni obraz — obraz kakor na sliki svetnic . . . ali je to . . . moj Bog . . . !

In ona sreča . . . kje je? — Kje je sen o oni sreči — oni krasni, mameči sen . . . kje je? — Kam se je izgubil? . . . Kako hitro je izginil! — In ko sta se zbudila iz tega sna — kako grenko, kako trpko je bilo spoznanje! — —

Sveča brli . . . Plamen vzplamteva više . . . jasneje gori . . . a spet se manjša . . . spet zamira . . . In nad rumenim, trepetajočim plamenom se vije lahen, komaj viden dim . . . Izginja . . . in niti sledu ni o njem . . .

Primi ga — obdrži ga — vkleni ga v stisnjeno pest! — Ne moreš? — Izvine se ti . . . izgublja se — izginja v nič . . . v nemi, nevidni nič . . . !

Glej — to je tvoja sreča, ti ubogo, ti otročje srce človeško . . . !

* * *

Mladost njegova ni bila solnčna.

Starši so mu zgodaj umrli. Zapustili so ga samega na svetu — siroto brez opore in podpore. Neki daljni sorodnik materin se ga je usmilil ter ga vzel k sebi. A ta usmiljeni Samarijan je bil sam ubog revež — delavec. Imel je veliko obitelj, a malo zaslužka in torej tudi malo kruha. In često je stradala vsa družina — in Ivan je stradal z njimi . . .

Ko je nekoliko dorastel, je tudi on začel zahajati z rednikom v fužino. In tako je postal delavec — sluga velikega kapitala, suženj svoje revščine . . .

A tedaj mu je posijala v bornega življenja turobni mrak jasna zvezda — prva ljubezen.

In ob tej ljubezni si je ogreval srce, ki je dosedaj izkusilo tako malo ljubezni. Duša se mu je v polnih, žejnih požirkih naslajala s toplo poezijo te čiste, svete ljubezni . . .

Pred oltarjem Gospodovim se je združil s svojo izvoljenko — za življenje.

In tedaj je mislil, da je našel srečo. In tudi ona — njegova mlada žena je mislila, da je srečna . . .

Se srečnejšega se je čutil, ko mu je žena povila otroka.

S tem novim, mladim življenjem se je tudi njegovo življenje čudovito prerodilo in pomladilo.

Njegovo delo je dobilo neko večjo, neko svetjšo nalogo. In zato je čutil v sebi podvojeno — ne, čutil je desetero moč. Čutil se je orjaka — ker je delal in ker je živel za tri: za ženo, za otroka in za sebe . . .

A to je bila le zarja sreče. In hitro, hitro je spet obledela — —

Dve leti je trajala ta sreča. Dve leti — kaj je to za srečnega človeka? Ni vredno, da bi se govorilo o tem! —

Kakor blisk švigne od izhoda do zahoda ter izgine . . . nebo pa spet zastre črna, neprodorna noč — tako sta se izgubili v večnost oni dve leti . . . in objela ga je noč, črna noč nesreče in tihega obupa . . .

Otrok mu je namreč zbolel. —

In oni dnevi, ko je otrok bolehal — kako počasni so lezli, kako leno so se plazili drug za drugim! In one noči, ki jih je prečul pri malem bolniku, ki je trepetal v njih za ljubljeno, najdražje mu življenje — kako brezkončne so bile! — Vsak dan ga je vidno postaral, slednja noč ga je bolj potrla . . .

In njegova žena — mati otrokova! Kako ji je dan na dan bolj ugašal jasni plamen v zamišljenih očeh! Kako trpek izraz ji je legel na ustna, na katerih se ji je poprej vedno zibal radosten nasmeš . . . In ob očeh — tam ob stranskih kotih

— se ji je koža nabrala v drobne gubice. In tudi čez čelo — na sredi počez sta ji trpljenje in bolešt začrtala svoje znake — —

In po mnogih težkih dneh in po mnogih prečutih, brezkončnih nočeh je otrok — umrl.

Ha — ona noč . . . ona zadnja, ko mu je umiral otrok! . . . —

Toda — čemu to, čemu spet divjati, besneti — čemu iznova obupavati! Vse to je minilo — vse to je za njim . . . daleč za njim — vsemu temu je že davno . . .

A ko so jima pokopali sinčka, pokopali so z njim srečo njunega življenja.

Da, od tedaj ni bilo več blagoslova v hiši, ne sreče! Bilo je, kakor bi umrla s tem nežnim bitjem, kakor bi prijazni, blagoslov deleči duhovi zapustili njuno ognjišče ter se naselili nekje drugod — daleč od tega doma . . .

Drugih otrok nista dobila. Zaman sta si jih želela, zaman sta jih prosila od Boga.

In tako jima je za vedno zatonilo solnce sreče . . . sen o sreči se je razkadil v puhli nič . . .

Obraz možev je postal resen. Začel je kazati oni izraz, kakršnega mu vtisne kako mogočno čustvo, težko, mračno razmišljanje in notranje trpljenje.

Isto notranje trpljenje je vdolbilo svoje sledove tudi v lice ženino. A ta je bila nežnejša, slabejša in čutila je močnejše in globokeje. In ta srčna bolešt jo je premagala ter ji podkopala zdravje. Tako je polagoma začela bolehati in bolehalo je že več let . . .

Bila sta sama — živela sta sama zase, drug za drugega v topli, a tihi ljubezni. A srečna vendar nista bila: — med nju se je vedno vrivala neka tajna moč. In to je bilo ravno ono bridko čustvo, da sta se varala v svojih nadah, v svojem snu o sreči — —

— A sedaj je vsemu konec! . . . Sedaj je zvesta mu spremljevalka na življenja težkih potih

zatisnila oči na veke. Sedaj ne sanja več o sreči, sedaj sanja drug sen — smrtni sen . . .

On pa je sam — tako sam . . .

In dozdevalo se mu je — česar še do sedaj nikdar ni čutil — da je ta majhna sobica zanj prevelika, da je prevelik zanj svet. In pozelel si je, da bi tudi on mogel leči tja na oder ter zatisniti oči in zasnuti — in da bi se nikdar več ne prebudil . . . nikdar več . . .

Kaj naj tudi počne tako sam — sam na širnem svetu božjem . . . Kam naj obrne oko . . . ob kaj naj se opre . . . kam naj nameri svoj korak v tej noči, ki se zgrinja okrog njega — v tej neznani, neizmerni tujini! . . .

* * *

Pust zimski dan je bil, ko so jo ponesli yun v novo domovanje . . .

Gosta megla se je kuhala po mestnih ulicah, megla je ležala nad domom mrtvih. Nekaj težkega, nekaj neizrecno resnega in otožnega je viselo v zraku — vsaj Zalokarju se je dozdevalo tako . . .

V tej pusti, duhamorni megli je naredko naletaval sneg. In zvezdnati, veliki kosmiči so padali na preprosto, nebarvano krsto, kakor bi jo hoteli, okrasiti, ker drugega nakita ni imela . . . Padali so v grob, kakor bi ji hoteli pripraviti mehko posteljo, da si tem prijetneje odpočije od življenja težke hoje . . .

In ko je Zalokar zrl v to ozko, tesno jamo, so se mu od nekod začele vsiljevati čudne misli, kakršnih sicer ni premišljeval. Kako pač more imeti v tako ozkem grobu človek dovolj prostora — človek s svojimi visokoletečimi upi, s svojimi velikimi nakanami! — Kako bo imelo tukaj dovolj prostora tako veliko, tako plemenito srce, kakor je bilo v prsih njegove žene! . . . In vso ljubezen kar je je gojilo to srce, in vse trpljenje, kar ga je okusilo — tudi vse to naj pokopljejo v to tesno, v to ozko gomilo?! — —

»— Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem revertis . . .« je počasi in slovesno molil duhovnik — mlad mož resnega, zamišljenega obraza.

In vrgel je trikrat prsti na krsto.

Otlo so zadonele trde kepe ob smrekov les. —

Pogrebci so molče stali ob strani . . . Ženice, ki so spremljale pokojnico na zadnji poti, so počasi gibale ustnice, polutiho moleč za dušo umrle znanke.

Tuintam se je slišal globok, kratek vzdih, ki je spremljal molitev, oziroma jo prekinil . . . vmes pa je zvenelo poluzadušeno ihtenje zapuščenega Zalokarja . . .

* * *

Duhovnik je odmolil. Še enkrat je pokropil odprti grob in pokopališče. In odšel je . . .

In potem so odhajali drug za drugim in druga za drugo.

Grobišče se je izpraznilo — in Zalokar je ostal sam . . .

Kam hoče iti? — Domov? Dom njegov — ali ni še pustejši kakor to grobišče! — K znancem? Ti delajo — sicer pa bi pri njih našel najbrž bore malo tolažbe. — K prijateljem? Nima jih . . .

Dolgo je že stal ob grobu, ko je prišel stari, na eno nogo šepavi grobar.

»— Ali še ne greste — prijatelj?« — je povprašal Zalokarja. Pri tem pa je s svojimi sivimi, že nekoliko medlimi očmi zrl mimo njega — nekam tja v meglo, tja v praznoto, kakor bi v njej iskal odgovora na svoje vprašanje.

»Ne —! . . . Kam naj grem! — Ostanem še!«

»A grob bodem moral zasuti . . . dragi moj . . .!«

»— V imenu božjem!«

Delavcu je glas trepetal . . .

Starec pa je dvignil motiko — in mokre, težke grude so se bobneč sipale na krsto . . .

»V imenu božjem . . .« je spet ponavljal Zalokar — mehanično in kakor bi ne vedel, kje je in kaj govori.

Čutil je grozno onemoglost v vseh udih. Neka svinčena utrujenost mu je legla na srce. Moral se je nasloniti ob bližnji križ, da se ni zgrudil . . .

»Prijatelj« — mu je prigovarjal grobar, ki je zdaj in zdaj nehal od dela ter si nekoliko odpočil — »prijatelj, potolažite se! — Vsi gremo isto pot — usoda človeška . . . nas vseh usoda. — Nihče ji ne uide! —«

»Nihče — nihče . . . A vendar —! —«

* * *

Brez smotra je blodil po mestu. Ni vedel več smeri svoji poti, ni poznal več zadače svojega življenja . . .

In korak ga je slučajno privedel v bližino cerkve.

Cerkev je bila razsvetljena. Dragocena, krasno barvana okna so odsevala v čudnih mavričnih bojah . . .

Videl je, kako so ljudje hiteli v cerkev — ljudje različnih stanov, različne starosti, obojega spola. A vendar je videl največ deklet od 14.—28. leta — in seveda častnikov s praznimi, brezpomembnimi obrazi. —

In Zalokar je mehanično šel za vsem tem svetom . . .

Cerkev je bila malone polna.

Na oltarju iz sivkastega mramorja so jasno plamenele sveče — sveče so gorele ob stenah, plamtele so na lestencih po vsej veliki cerkvi. In razlivalo se po njej mogočne valove rumenkasto-bele svetlobe . . .

Pred oltarjem je stal duhovnik — star častitljiv mož. Z nekoliko počasnim, a jasnim glasom je govoril — poročni govor mlademu paru, ki je stal na dragocenih, mehkih preprogah pred stopnicami oltarskimi. —

Vsa obilna množica je pozorno gledala k oltarju, kjer so se lesketale in šumljale pri vsakem gibu dam dragocene toalete, kjer so se kresili biseri, se smehljali krasni ženski in lepi moški obrazi . . .

In tudi Zalokar, stoječ ob neki sohi bolj strani cerkve, je zrl tja gor proti oltarju. In tamkaj je videl le blestečo svetlobo, ki je bila v kričečem nasprotstvu s tmino v njegovi duši. In tamkaj je videl bogastvo, kakršno okuša boren delavec morda le v sanjah — a žal, te ne nasitijo! —

In od oltarja je obrnil pogled po cerkvi in tudi tukaj je videl le svetlobo in večinoma le bogastvo.

In spet in spet mu je oko plulo k oltarju in odtod po množici in od množice nazaj k oltarju . . .

In čez dalj časa je globoko vzdihnil, kakor bi videl tukaj nekaj čudnega, nekaj neumljivega, da, nekaj hudega . . .

Čudne misli so se mu vsiljevale v dušo.

Hotel je moliti, da bi jih prepodil. Polagoma je začel: »Oče naš, kir si v nebesih . . . posvečeno bodi Tvoje ime . . . Pridi k nam Tvoje kraljestvo . . .«

Toda — se mu je spet vsiljevala ona čudna misel — koliko ljudi že ima nebesa tukaj na zemlji! — Koliko bogastva vidi tukaj pred seboj. Te krasne obleke, ti dragoceni uhani, ki se bliskajo v trepetajočih pramenih svetlih sveč! Koliko brezskrbnih, zadovoljnih in srečnih obrazov vidi tukaj! . . . O, koliko izmed teh stoterih, ki so z njim tukaj v cerkvi, ne ve, kaj je skrb; ne ve, kaj je boj za vsakdanji kruh za življenje; ne ve, kaj je nesreča, kaj trpljenje, kaj ból in jad! . . .

In kako so zaslužili vsi ti to bogastvo, ki žive v njem to srečo, ki jih boža na življenja potih. — Da — s čim?! —

In on — s čim je zaslužil on svoje uboštvo, svojo nesrečo? — Vse življenje se je mučil, je delal — in kaj ima od vsega tega? — Siromak je kakor je bil nekdanj — vse življenje je bil in bo revež in ubožec!

A še ne dovolj — usoda mu je vzela še ženo! In on je ostal sam — z mračno dušo in s praznim srcem . . . sam kakor kaplja na veji, ki čaka, da zdrkne z vejice ter se razdrobi na kamenu pod drevesom . . .

In s čim je zaslužil vse to — — s čim?! —

Ali nima tudi on pravice do ugodnega in udobnega življenja, kakršno živijo drugi? Ali nima tudi on pravice do sreče, ki jo uživajo stoteri in tisočeri in milijoni drugi . . .

Zakaj da bi je ne imel — kako da bi je ne imel! — — —

Spominjal se je pogovorov, ki jih je slišal med delavci-sodrugi, ki so tudi vedno in vedno zahtevali zase isto, kar imajo drugi. Spominjal se je, kako so vedno poudarjali svoje pravice do sreče, do premoženja. Spominjal se je njih groženj . . .

No, poprej se za to ni mnogo menil. A sedaj je začelo kliti seme, ki so mu ga zasejali sodrugi v sree, ne da bi se on tega zavedal . . .

— Neko trpko čustvo je bolj in bolj polnilo užaljeno srce delavčevo. Bila je to nekaka zavist do srečnejših ljudi; bila je to neka mržnja do njih, ki pa je malone dosegala že tiho sovraštvo.

In ta mržnja mu je krčila roko v pest; ta mržnja mu je sicer tako mirno zroče oko vžigala z nekim tajnim, neprijetnim ognjem. In te oči so bliskale kakor grozeče strele čez množico . . . Obraz pa mu je postal resen, osoren in skoro jezen. Ustnice je nalahno otvoril. Podrhtavale so mu, kakor bi se moral brzdati in premagovati, da ni glasno zavpil pred vso to množico:

»Ali jaz nimam pravice do udobnosti — ali jaz nimam pravice do sreče?!« —

* * *

In potem je še dolgo begal po mestu . . .

A ni blodil po ozkih predmestnih ulicah — ne, hodil je po trgu, hodil je po širokih ulicah v bližini trga, kjer stoje palače z dražestnimi pročelji in visokimi okni . . .

Električne luči so s celim morjem svetlobe preplavljale ulice . . .

Zalokar je polagoma stopal po teh bledosvetlih ulicah. Z zavistjo je opazoval pasanté v dragocenih

zimskih oblekah. Nejevoljen je gledal za svetlo-lakiranimi ekvipažami, ki so peljale bogate dame v gledališče ali h koncertom . . . Tuintam je postal pred kako palačo ter se zagledal v visoka, razsvetljena okna. In pomišljal je, kako udobno sede ti bogataši v toplih salonih, kako brezskrbno se smejejo pri bogato obloženi mizi — on pa blodi zunaj po polzkih ulicah napol prezebel in lačen in od vsega sveta zapuščen in do smrti žalosten in nesrečen — neizrecno nesrečen . . .

In spet se mu je nekako mehanično krčila roka v pest. In oči so mu lesketale v sovražnem, žgočem blesku. In napol tiho, sikajoče je mrmral:

»Ali jaz nimam pravice do sreče?! — Zakaj pa jaz ne — zakaj ne?!«

* * *

In nemara se bode Zalokar ves čas, kar mu ga je še določenega na tem svetu, jezil nad usodo, ki mu noče priznati njegove pravice do sreče. Nemara bode vse svoje življenje gojil v svojem srcu ono mržnjo do premožnejših in srečnejših. In čim starejši in čim revnejši in ubožnejši bode, tembolj se bode mu nemara razvijala ta mržnja . . .

In stiskal bode nemara pesti vseživlje nje ter v nemožnem gnevu škripal z zobmi. In zavidal in klel bode one, ki so bogatejši in srečnejši kakor on, ki pa se ne zmenijo zanj in se ne potrudijo, da bi mu vsaj nekoliko olehčali življenje ter mu brisali solze . . .

A Zalokar ni pomislil, da so ti navidez srečni ljudje, dostikrat morda nesrečnejši kakor on sam!

In še nekaj ni pomislil. In tega ne pomislijo tudi vsi oni, ki še niso spoznali in nočejo spoznati, da je naše življenje le od p o v e d . . . Da, vsi oni, ki poudarjajo svojo pravico do sreče, ki hrepenijo po njej, ki jo zavidajo drugim, ki škripljejo z zobmi o pogledu na srečo drugih, ki dvigajo svoje pesti v svoji slepi jezi — vsi oni bi naj položili roko na srce, in vsak naj bi izpraševal svojo vest.

»Če bi dosegel jaz ono srečo, ki po njej hrepenim, ono udobnost in blagostanje — ali bi se spominjal tedaj, da imajo še drugi stoteri in tisočeri in milijoni isto pravico do sreče kakor jaz . . . Ali bi jim priznaval to pravico? Ali bi jih podpiral v njih stremljenju za to srečo?!« —

Morda pa bi marsikateri izmed teh svojim trpečim sobratom ne privoščil niti drobtinic, ki bi padale raz mizo njegove sreče, njegovega bogastva . . .

Desnico na srce, gospoda moja!

In ko si boste izprašali vest, tedaj pa poudarjajte pravico, ki jo ima vse človeštvo do sreče, a ne kričite samo:

»Jaz imam pravico do sreče! . . . Jaz zahtevam srečo zase!« —

C.

Pot čez travnik.

Slika iz vasi.

Neke nedelje popoldne v začetku junija meseca je stopil izza ogla zadnje kočice v vasi Grm, mož kakih šestdesetih let.

To je bil stari Jaka Strah, posestnik te kolibe in nekakih deset oral polja tam na rebri za hišo . . .

Starec je postal ter se zagledal tja v vaše travnike.

Kočica je namreč stala na hribčku. Spodaj pod njim pa je bila cesta, in onkaj ceste so se širili travniki.

Ko je mož nekaj časa zadovoljno ogledoval najbližnji travnik, je zamrmral: »He — ta travnik, ta travnik . . . res, prav lep travnik!«

Izbočil je prsi, s pestjo se je nalahno udaril ob nje, kakor delajo samozavedni in bahati ljudje, obenem pa je dejal glasno: »In moj je!«

Zadovoljen nasmeh mu je zaigral čez tanke, suhe ustnice. Gubasto lice pa se mu je nabralo v še več gub, in že itak široka usta so se mu še bolj razširila . . .

Sedel je v senco mogočne jablane, ki je stala za hišo in je svoje široke veje razprostirala deloma še na slamnato streho svoje kočice. Lekti je naslonil ob

trda kolena. Velike škornje pa je mogočno uprl ob zemljo, da je nemilostno potlačil majhno, a gosto zeleno travo . . .

In spet je gledal z zadovoljnim in nekako ljubečim pogledom tja dol na travnik . . .

Tedaj pa je po precej široki pešpoti, ki je ravno nekako na sredi prerezavala travnik, hitela ženica Jaka jo je takoj spoznal. Bila je Petkova Lucija — ona, ki je imela tam gori na Runčkem vrhu svojo razdrapano in raztrgano kočico in tik nje ped vinograda.

Hitela je v cerkev. Ravnokar je še vabilo — in cerkev je bila od Grma male pol urice! A Lucija je bila vsakokrat med prvimi v cerkvi — pa sicer to tako vsi veste . . .

Starec je nekaj časa pozorno gledal za njo. Potem pa je nekoliko privzdignil širokokrajni, debelo kožni klobuk in si z dlanjo obrisal čelo. Nekako zamišljeno si je začel s palcem in kazavcem drgniti in gladiti ozko in ostro brado.

Vmes pa je mrmral: »Hm . . . ! Hm — hm . . . ! Hencajno ali . . .«

Potem pa je spet tiho in zamišljeno ogledoval travnik.

Polagoma pa je prihajalo po pešpeti vedno več ljudi. Šli so k popoldanski službi božji.

Jaka jih je gledal in si gladil brado in obrito lice, ki se mu je zdaj in zdaj nekako čudno namuzalo.

In pri tem je večkrat ponovil: »Hm . . . Hm — hm . . . Hencajno ali . . .«

In nekaj časa je nekako dvomeče zmajeval z glavo, potem pa je pritrjevalno in zadovoljno pokimaval . . .

Slednjič so se ljudje povsem izgubili. Pešpot je bila zopet prazna. Razločno se je rjavila med lepo zeleno-pisano travo. —

Strah pa je počasi in zamišljeno mrmral: »Res, — nekaj bi se nakosilo . . . Saj je malone cela cesta . . . In čemu je ravno čez moj travnik . . . ? — Hencajno . . .

Še enkrat je pogledal tja na to lepo zeleno-belo rdečo preprogo. Potem pa je podolgem legel v mehko, hladno travo . . .

Nad njim je bočila stara jablana svoje široko vejevje. Listje je viselo mirno in tiho nad njim . . . Vobče je bilo vse ozračje mirno in vroče in soparno. Vse je nekako počivalo, nekako snivalo mirni nedeljski sèn.

Med listjem je videl Strah večje in manjše krpe modrega neba. Tuintam se je prikradel med listjem kak solnčni žarek v hladno senco. In bilo je, kakor bi se sipal zlat prah med mirnim zelenjem na svežo trato . . .

A Straha to ni dosti zanimalo.

Zamislil se je. Razmišljal je spet o travniku in pešpoti.

In časih je — kakor bi se izpozabil — pomrmlal: »Kakor cesta je široka . . . In čemu to? — In koliko bi se lahko nakosilo — koliko — moj Bog! Gotovo več kakor za eno perišče . . . Hencajno . . .«

Potem pa je nekaj časa spet tiho zrl v zelene jablane ter — razmišljal . . .

* * *

Ah, ta Strah — čuden možak vam je bil to!

Majhen, čokat in plečat je bil. Roke — kratke in žilave — so se končale z veliko, peračasto dlanjo. Na tej so bili — kakor nasajeni — kratki in debeli prsti. Obraz mu je bil širok, a razmeroma zelo suh in koščen — dozdeval se je nekako štiroglat.

Na lepo obleko séveda Strah ni gledal. E, čemu, moj Bog! Lepa obleka stane denar! Med tednom je nosil breguše po stari navadi poštenih mož v Slovenskih goricah. Bile so široke, da so mu čudno plahetale krog suhih nog, in kratke, da so mu le malce segale čez kolena. Čemu bi naj bile daljše? Le več platna se potрати. In tako se nosijo najbolj ugodno.

In Štrah je nosil ene breguše dolgo, dolgo. In ker tudi domače platno ne trpi večno, mu je tuintam nastala v njih kaka luknjica. A kaj to!

Skrbna Barbika mu je radovoljno zakrila vsako tako nepotrebno razpoko z veliko zaplato. In dobro je bilo! No, nazadnje je bila pač že zaplata na zaplati. Nič ne de! Saj jih je nosil Strah sam. In on je bil vrlo zadovoljen ž njimi. Če drugi niso bili in so se norčevali iz njega, zakaj pa mu niso dali boljših! —

O Strahu se je govorilo, da je skop. — Tega ne trdim jaz. Jaz ga ne obrekujem . . . A svet je tako govoril — ljudje . . .

Moj Bog — skop! Res, trd je bil. A ni čudo! Tudi njegovo življenje je bilo trdo. Kaj pa je bilo s Strahovino, ko je legel v grob stari Juri Strah, oče sedanjega gospodarja? — Beračija je bila na Strahovini, borna beračija! Uboštvo, kamor je človek pogledal!

Ne da bi dolžili starega Jurija — Bog mu daj večni mir — da bi bil on vsega kriv. Ne! — A Juri se je rodil pod nemilo zvezdo. In zato pri ničemer ni imel sreče.

Dolgo in vztrajno se je trudil in ubijal. A vse mu je izpodletelo. Povsod mu je bila nesreča za petami.

In slednjič je ves obupan položil roke križem ter se ni več trudil in ubijal . . .

»Je že tako — in ne drugače« — je mislil časih, ko je videl, da mu nič ne gre izpod rok in mu vse izpodleti. — —

In nazadnje je začel še piti. Žganje je pil — siromak — in še to najslabše, ker za boljšega ni imel denarja . . .

No, Bog ni hotel, da bi kočico pogнал. Poklical ga je prej k sebi.

Neke zimske nedelje zvečer je namreč omamljen od žganja zablodil v gozd. Tam je v snegu ostal in zmrznil . . .

Njegova žena Meta je nekoliko dni jokala in tarnala. In hvalila je rajnega moža, kako zlata dušica da je bil . . .

Potem pa je spet delala in se ubijala kakor prej. Pri gospodarstvu ji je zvesto in vestno pomagal sin Jaka.

Jaka je bil edinec Jurija in Mete. Že od prve mladosti ga je vzgajala skoro izključno mati. In vzgajala ga je trdo — pri delu. Delati je moral kakor tovorna žival. V mladih letih mu je to délo sicer hudo in mu je presedalo. Nekolikokrat se je zato hotel otresti materinega jarma. A odločna žena ga je kmalu ukrotila . . . Pozneje se ji ni upal več upirati.

Polagoma pa se je popolnoma privadil delu — in delal je potrpežljivo in vztrajno kakor mati sama — —

Ob smrti očetovi je štel trideset let. — Oče mu za življenja ni predal posestva. Zakaj pač? — Saj je bil še krepak in še ni mislil leči pod grudo. Da je zmrznil — to se je pripetilo le tako slučajno . . . povsem proti njegovi volji.

No, tudi mati ni dala gospodarstva in vajeti iz rok.

»Pa bi mu dali hišo in teh par njivic . . .« so ji prigovarjali ljudje.

»Kaj bi dala! — Saj dobi po smrti! Če mu dam sedaj, pa se oženi . . . in mene vržejo iz hiše.« —

Pa tudi stara ni bila iz železa! Prihodnjo zimo je zbolela in legla. Postajala je od dne do dne slabša.

In tedaj je vendar tudi začela misliti na smrt. Izpovedala se je, da je bilo z dušo in pri Bogu vse v redu. A pred smrtjo je hotela narediti tudi še v hiši red. Mislila je namreč in bila je prepričana, da Jaka brez nje vobče ne more kaj pametnega začeti. In zato ga je kanila še pred smrtjo oženiti . . .

Bilo je neke nedelje proti večeru. Zunaj je nalahno naletaval sneg. V sobi je bilo toplo — a zrak je bil težak in prenasičen. Polagoma se je mračilo v majhni sobici.

Jaka je sedel ob stari javorovi mizi ter gledal skozi majhno okence vun v metež. Vmes pa je prisluškoval, kako je nekje v stari, že piravi in precej sprhneli smrekovi klopi polagoma in enakomerno glodal črv . . .

Meta pa je ležala na peči. Časih je zastokala ter se preobrnila strani na stran. Že parkrat se je

iztežka in neokretno prevrnila na tisti kopici razno-
vrstnih cunj. In vsakokrat je pri tem zastokala:

»Jezus in Marija in sveta Ana — vse me že
boli . . .!«

Potem pa je nekaj časa ležala mirno in tiho.
Le hropeče njeno dihanje je glasno zvenelo po sobici.

Hipoma pa je dvignila suho glavo iznad cunj.

»Jaka — z menoj bode kmalu pri kraju, ti
pravim . . .«

»Mati, pomladi ozdravite . . . Zima in starost
— ti Vas sedaj mučita . . .«

»Da — da . . . ta starost — ta starost! —
Vsa sem že trda! — Povem ti: Ne bom več hodila . . .«

Z velo, koščeno roko si je potegnila čez oči
in čez suhi obraz.

»In potem ostaneš sam — Jaka! — A kaj
hočeš sam? — Brez ženske ne moreš biti v hiši . . .
Oženiti se boš moral! . . .«

»Ali — mati . . .«

»Kaj — čas je . . . No, ali si že izbral katero?«

»Kaj bom izbiral! — Nisem imel časa razmiš-
ljati o takih rečeh.«

Ni hotel povedati, da bi dosedaj bilo tako vse
razmišljanje o tem zastonj. To je vedel že davno,
da starka ne pusti v hišo druge ženske, dokler se
le še količkaj more sama gibati. —

»No, pa vzemi Pevčevo Trezo . . .«

»Ho — ho! — Ali mislite da bi šla na našo
beračijo? Kaj še! — Sicer se pa Kukovčev Tona
onegavi okoli nje.«

»Tako? — Glej ga no! — Taka je zdaj ta
mladina — o ti sveta mati Ana . . .«

In starka je začela jadikovati nad mladino ter
zagotavljati, da je bilo to »za njega časa« — ko je
bila še ona mlada — vse drugače . . . A Bog vé,
ali je bilo to res! —

»Pa vzemi Simoničevo Tónico . . .«

»Prebogata — mati! Mi pa smo berači!«

»Berači . . . berači . . . To je — ti moj usmiljeni
Bog — to je ravno . . . to . . .!«

In spet je jadikovala. —

Pa vzemi Štebihovo Barbo! — Ni bogata — a delavna je in skrbna!«

»Precej stara je že . . .«

»A zato pametna . . .«

»No — bomo videli . . .«

In res je videla vsa župnija, da sta bila Jaka in Barba zadnjo predpustno nedeljo zakonski par!

Jaka se pač ni upal materi ustavljati — še tudi sedaj ne! — A morda je bilo tako najbolje! —

Tja proti Veliki noči pa, ko je zunaj pod toplimi solnčnimi žarki že malone docela skopnel sneg, in je iz zemlje poganjala tanka trava, in so trobentice in zvončki vili svoje glavice na jasni dan božji, in je začelo drevje zeleneti, in je iva že kazala rumenkaste svoje mačice — v gozdu pa se je začela oglašati kukavica: — tedaj pa je stara Meta po trudapolnem življenju zaspala v večno spanje . . .

Mlada sta jo pokopala in nekoliko pojokala ob grobu.

In vrnila sta se na dom in začela gospodariti na svojo roko . . .

* * *

In kako sta začela gospodariti! —

Res, to je bilo mučeniško življenje na tej raztrgani in razdrapani Strahovini! —

Začela sta z ničim — ne, še manj kakor z ničim — začela sta z dolgovi. Bilo je torej naravno, da sta morala zastaviti vse moči, da nista utonila.

A nista! —

Pa sta se tudi ubijala iz noči v noč. In usoda, ki je bila prejšnjemu gospodarju tako nemila, mladima ni kljubovala. Dozdevalo se je, kakor bi se bila ustrašila njune železne volje in vztrajnosti, ali pa bi ju vsaj spoštovala. Ni več delala takih zaprek, kakor staremu Juriju; ni več podirala, kar so sezi-dale pridne roke . . .

In tako sta si opomogla — počasi sicer, a vendar sta si . . .

A trdo delo je tudi nju storilo trda. Ker sta morala preobrniti vsak novčič desetkrat, preden sta

ga izdala, sta postala štedljiva, in nekateri so ju naravnost proglasili za velika skopuha.

Res je sicer, da sta tudi v poznejših letih, ko sta stala že na krepkih nogah, bila dokaj škrtljava in žilava. In s tem se jima je premoženje množilo.

Otrok nista imela in zato sta vzela k sebi hčerko Barbine sestre: Katico. In govorilo se je po vasi in po krajini, da bode Katica izmed najboga-tejših v vsej okolici . . . Strah ima denarja! — In res ga je moral imeti, zakaj bolj in bolj je razširjal svojo lastnino.

Prikupil si je nekaj njiv. Letošnjo pomlad je prišlo Sovino posestvo na boben. Sova je namreč rad pil in igral in tako je zapil in zaigral svoje lepo posestvo.

In od Sovinega je kupil Strah na dražbi ravno ta travnik pred hišo, tamkaj onkraj ceste . . .

»Par voličev se še lahko redi! — In ti se prodajo — in je vendar nekaj«, je govoril Jaka Barbi, ki od začetka ni marala za travnik.

»No — pa naj bo, pa poizkusimo!« se je sled-njič vdala.

In tako sta ga kupila. In sedaj sta bila oba ponosna na njega. Veselila sta se že bližnje košnje. — — —

A omenjene nedelje popoldne je izmislil Strah čudno misel, da se mu godi krivica, ker pelja čez njegov travnik pešpot. Poprej je hodil sicer tudi sam po njej. In ni se vznemirjal zaradi tega. A sedaj se mu je hipoma začela dozdevati velika krivica.

»Koliko bi se lahko nakosilo na tem širokem prostoru, kar ga zavzema ta pot« — je razmišljal.

In konec temu Strahovemu razmišljanju je bil trdni sklep, da hoče vsem in vsakemu zabraniti to pešpot.

»Ljudje naj hodijo po cesti — po travniku pa naj raste trava . . . Tako bodi!«

Dobro!

* * *

Strah je ostal sam sebi mož beseda. Kar je sklenil, je tudi storil.

Začel je z lepim.

»Hencajno« — je govoril temu ali onemu, ki ga je ravno videl iti čez travnik — »hencajno, koliko travice se po nepotrebnem pohodi! In vendar je tudi travica dar božji . . . Ali ne bi bilo bolje, da bi hodili ljudje tam spodaj čez ledino ali pa nad mlin tam zgoraj za travniki ali pa tudi okrog po veliki cesti . . . Čez ledino in nad mlin je komaj par korakov dalje — in okrog po cesti tudi ni križem sveta.«

In pri tem je delal Strah zdaj sladák, zdaj kisel obraz. Z očmi pa je nemirno škilil zdaj tja po pešpoti, zdaj tja dol na ledino, potem pa tja gor na mlin in po veliki cesti . . .

»E, kaj bi to, Jaka. Že od nekdanj smo to hodili. Najbliže je . . . In s temi par travicami, ki se pomandraj, tudi ne bo nikomur Bog ve koliko pomagano . . .«

Tako in enako so mu odgovarjali. —

Ko pa je Jaka videl, da ne gre z lepim, je poizkušal krepkejša sredstva.

»Ne pustim in ne pustim to hoditi . . . Pot je moja . . . travnik je moj . . .!« je kričal, ko je — bodisi v nedeljo ali kak drug dan — videl koga iti po pešpoti . . .

Vobče je sedaj prav skrbno pazil na njo. Skoro vsako nedeljo in tako ob večerih drugih dni je postal pod jablano ali pa na ilnatem podstenju pred kočico ter je opazoval in stražil travnik in pot.

A zaman je stražil. Nihče ni maral za njegove besede.

»Že od nekdanj smo hodili to — in bomo tudi odslej« — vedno ista stara pesem.

Še celo vaška dečad se je norčevala iz njega:

»Pa si denite v škatljico ta travnik in to pot! Vam vsaj ne bo treba vedno stražiti to okrog . . .«

Starec pa je pri takem izzivanju od jeze poskakoval tam gori ob kočici. Časih je seveda skočil tudi dol za dečadjo. A lehkonoša mladina — in te stare kosti — kako bi jih pač ujel! Smešno! — —

Časa kolo pa se je naglo sukalo . . .

Strah je ob svojem času spravil dehteče seno. Nekaj dni je zatem pasel na travniku. Potem pa ga je spet pustil v miru, da je začela rasti otava.

In ko je začelo po travniku zeleneti, ga je starček spet skrbno stražil.

In spet je vpil in kričal nad vsakim in nad vsako, ki je šel ali šla po pešpoti.

Dostikrat je tudi Barbika pritekla svojemu možu na pomoč.

»Ho — ho!« — je vpila s svojim piskutajočim glasom — »ali se ne bojite Boga? Ali ni greh tako brez usmiljenja mandrati travico in delati škodo?«

»No, zaradi te trave ne boste šli beračit. Taki siromaki pa vendar niste!« so odgovarjali nekateri, A vsak ugovor je jezičljivo Barbo še bolj razvnel.

»Ho-ho . . . kaj, da ne siromaki? — Siromaki, siromaki — da se Bog usmili . . . ho! . . .«

»A še večji skopuhi!« —

Ljudje so postajali nejevoljni, ker sta jih Straha vedno nadlegovala.

In celo Petkovi Luciji, ki pri vsej svoji veliki pobožnosti vendar ni mogla uvideti, da greši, ako gre po pešpoti, je ta vekovečni krik že presedal. Šla bi sicer čez ledino ali nad mlin ali kjer že boži, da bi Strahovih ne dražila. Ali to bi bil ovinek — in kdo bi zavoljo posvetnih reči zanemarjal in zamujal cerkev! In zato je hodila staro pot.

A ker ji je vpitje Strahovo že presedalo, je nekoč postala na poti ravno sredi travnika ter zaklicala tja proti Strahovini, odkoder je vpil stari Jaka: »Ej, Jaka, kaj boš to — saj ne poneseš ničesar s seboj — ne travnika in ne kaj drugega.«

»O sveta Marija!« — je stokal starec — »sedaj pa me še zasramujejo!«

»Saj te nihče ne zasramuje! A resnico ti sme povedati vsak pošten človek . . .«

In Lucija je mirno šla svojo pot — naravnost dalje tja po travniku . . .

Strah je ostal sam sebi mož beseda. Kar je sklenil, je tudi storil.

Začel je z lepim.

»Hencajno« — je govoril temu ali onemu, ki ga je ravno videl iti čez travnik — »hencajno, koliko travice se po nepotrebnem pohodi! In vendar je tudi travica dar božji . . . Ali ne bi bilo bolje, da bi hodili ljudje tam spodaj čez ledino ali pa nad mlin tam zgoraj za travniki ali pa tudi okrog po veliki cesti . . . Čez ledino in nad mlin je komaj par korakov dalje — in okrog po cesti tudi ni križem sveta.«

In pri tem je delal Strah zdaj sladák, zdaj kisel obraz. Z očmi pa je nemirno škilil zdaj tja po pešpoti, zdaj tja dol na ledino, potem pa tja gor na mlin in po veliki cesti . . .

»E, kaj bi to, Jaka. Že od nekdej smo tod hodili. Najbliže je . . . In s temi par travicami, ki se pomandrajó, tudi ne bo nikomur Bog ve koliko pomagano . . .«

Tako in enako so mu odgovarjali. —

Ko pa je Jaka videl, da ne gre z lepim, je poizkušal krepkejša sredstva.

»Ne pustim in ne pustim tod hoditi . . . Pot je moja . . . travnik je moj . . .!« je kričal, ko je — bodisi v nedeljo ali kak drug dan — videl koga iti po pešpoti . . .

Vobče je sedaj prav skrbno pazil na njo. Skoro vsako nedeljo in tako ob večerih drugih dni je postajal pod jablano ali pa na ilnatem podstenju pred kočico ter je opazoval in stražil travnik in pot.

A zaman je stražil. Nihče ni maral za njegove besede.

»Že od nekdej smo hodili tod — in bomo tudi odslej« — vedno ista stara pesem.

Še celo vaška dečad se je norčevala iz njega:

»Pa si denite v škatljico ta travnik in to pot! Vam vsaj ne bo treba vedno stražiti tod okrog . . .«

Starec pa je pri takem izzivanju od jeze poskakoval tam gori ob kočici. Časih je seveda skočil tudi dol za dečadjo. A lehkonoša mladina — in te stare kosti — kako bi jih pač ujel! Smešno! — —

Časa kolo pa se je naglo sukalo . . .

Strah je ob svojem času spravil dehteče seno. Nekaj dni je zatem pasel na travniku. Potem pa ga je spet pustil v miru, da je začela rasti otava.

In ko je začelo po travniku zeleneti, ga je starček spet skrbno stražil.

In spet je vpil in kričal nad vsakim in nad vsako, ki je šel ali šla po pešpoti.

Dostikrat je tudi Barbika pritekla svojemu možu na pomoč.

»Ho — ho!« — je vpila s svojim piskutajočim glasom — »ali se ne bojite Boga? Ali ni greh tako brez usmiljenja mandrati travico in delati škodo?«

»No, zaradi te trave ne boste šli beračit. Taki siromaki pa vendar niste!« so odgovarjali nekateri, A vsak ugovor je jezičljivo Barbo še bolj razvnel.

»Ho-ho . . . kaj, da ne siromaki? — Siromaki. siromaki — da se Bog usmili . . . ho! . . .«

»A še večji skopuhi!« —

Ljudje so postajali nejevoljni, ker sta jih Straha vedno nadlegovala.

In celo Petkovi Luciji, ki pri vsej svoji veliki pobožnosti vendar ni mogla uvideti, da greši, ako gre po pešpoti, je ta vekovečni krik že presedal. Šla bi sicer čez ledino ali nad mlin ali kjer že bodi, da bi Strahovih ne dražila. Ali to bi bil ovinek — in kdo bi zavoljo posvetnih reči zanemarjal in zamujal cerkev! In zato je hodila staro pot.

A ker ji je vpitje Strahovo že presedalo, je nekoč postala na poti ravno sredi travnika ter zaklicala tja proti Strahovini, odkoder je vpil stari Jaka: »Ej, Jaka, kaj boš to — saj ne poneseš ničesar s seboj — ne travnika in ne kaj drugega.«

»O sveta Marija!« — je stokal starec — »sedaj pa me še zasramujejo!«

»Saj te nihče ne zasramuje! A resnico ti sme povedati vsak pošten človek . . .«

In Lucija je mirno šla svojo pot — naravnost dalje tja po travniku . . .

»Bom pa tožil — bogme, da bom tožil!«

In Strah je vrgel usnjeno torbo čez ramo — po stari slovenjegoriški navadi — vteknil v njo dve čebuli in kos suhega kruha . . . in šel je v Ormož k sodnji . . .

In uspeh tega je bil, da je prišla za teden dni v vas komisija, da ogleda pot in presodi, kje in kaj da je resnica.

Vsa vas je prišla k razpravi. In vsi starejši ljudje so morali izpovedati, kaj da jim je znano o poti. In vsi so soglašali v tem, da je bila že od pamtiveka pot čez ta travnik.

»Kar jaz pomnim« — je pričel stari Skrbjak, ki je tlačil mater črno zemljo že devetdeset let in ki je že težko govoril in vedno požiral sline — »smo vedno tod hodili. In tudi od starejših ljudi nisem nikdar slišal, da bi ne smeli kdaj hoditi čez travnik.«

»A gospodje predragi . . .« se je vmešal Strah — »pomislite vendar, da še tedaj nisem jaz posedal travnika. Odkar pa je moj, ne morem več pripustiti, da bi se tako poškodovala travica . . .«

»Ta skopuh . . . ta skopuh!« so se jezile ženice.

Barbika pa je odločno pritrjevala možu: »Res ne moreva, dragi in milostni gospodje! — Le poglejte — kaka široka pot — kakor vozna cesta! Ljudje so kakor živina — kar trije, štirje morajo vedno hoditi vštric.«

»Ta klepetulja stara — klepeta kakor mlin!« so se jezili možaki . . .

Gospodje pa so le zmajevali z ramami. —

Poznej so prišli še enkrat. In tedaj so bili poklicani tudi najstarejši ljudje iz sosednih vasi in pa vrhovci, ki so najbolj rabili to pot, ker je bila najbližja k cerkvi.

A vsi so složno pričali, da je to že starodavna pot in da imajo od pamtiveka pravico hoditi tod — čez travnik . . .

»Kje pravico — kako pravico . . . od kod pravico?« — je s piskutajočim in zahripljenim glasom vikal Strah — »Če pa jaz ne dovolim . . . In travnik je moj — moj! —

No, gospodje so spet zmajevali z ramami . . .

Na vse zadnje pa je Strah vendarle zvedel, da poti ne more braniti. Staro pravico imajo, hoditi po njej.

Navrh pa je za komisijo in pisarije moral še mastno plačati . . .

Tako se suče ta zakajeni svet! —

* * *

Tega udarca Strah ni mogel preboleti.

In kjer je stal in koder je šel, povsod je tarnal:

»Ha — ali je to pravica! — Moj križani Bog — taka je dandanes pravica!«

Vaščani pa so se mu deloma škodoželjno mužali, deloma pa se mu očitno smejali.

To pa ga je še bolj jezilo . . .

Nekega dne je pretakal gori v Koračkem vrhu sod jabolčnice, ki jo je hranil še od prejšnjega leta. In pri tem si je je — bil je to sicer pravi čudež — precej privoščil. Na poti domov pa se je oglasil pri starem Jazbecu, onem mizarju tam gori koncem Koračkega vrha. Ta — gostoljuben mož — mu je ponudil domače slivovke. Strah se je ni branil.

»Za želodec je — za želodec,« je modroval ter jo krepko požiral. Slednjič pa je imel že precej pod kapo . . .

Ko je proti večeru prišel domov, je ravno zapazil nekaj delavcev iti čez travnik.

Takoj je hitel za njimi tja dol v travnik, rohneč nad njimi, češ, zdaj že raste otava, in mu jo pohodijo . . .

In postavil se je na pot, prav razkoračeno se je postavil. In vpil je, da ga je lahko slišala vsa vas:

». . . In vendar mi tukaj ne bodete hodili! To je moj travnik, moje zemljišče . . . Kaj, če so oni mostafači drugače razsodili! Ali je to pravica! Oj ti prokleta pravica! . . . Sleparki so vsi in goljufi in rokovnjači!« . . .

In kakor razdražen petelin je cepetal in capljaj tam po svoji pešpoti ter vpil dalje: »In če bi sam cesar rekel, da smete tod hoditi, pa nič ne po-

maga! — Jaz pravim, da nihče ne sme — jaz pravim to, jaz, Jaka Strah . . .! In če se tudi vsi mestni škrici na glavo postavijo — jaz pa pravim: To je moj travnik, in v mojem travniku imam jaz pravico gospodariti in zapovedovati . . .!»

Ko se je Jaka drugega jutra zbudil s precej težko glavo, se je hitro domislil, da je prejšnjega večera zmerjal gosposko.

In žal, prav žal mu je bilo tega.

»Še lahko kake sitnosti nastanejo iz te neumnosti« — si je mislil, kakor bi imel že nekako temno slutnjo o prihodnjih dogodkih.

A kmalu se je umiril — posebno še, ker ni nihče tega nič omenjal ali pa mu celo grozil s tem . . .

* * *

Prihodnjo nedeljo je bil Jaka nekoliko mirnejši. Drugo nedeljo pa je že spet zmerjal in vpil po stari navadi.

No, nihče se ni več mnogo zmenil za njegov krik. Da nič ni opravil, to je v starcu še bolj podžigalo plamen jeze . . .

Na večer je šlo. Solnce je že zahajalo za daljne gore. Strgani oblaki nad solncem so žareli v rdečkastem svitu. Vinorodni hribi so metali dolge sence tja čez travnike, istotako gozdovi ob znožju hribov. Jaka je sedel na trati pred kočico. Gledal je zdaj tja čez vas, zdaj tja gor v gorice, zdaj tja po travnikih.

Tedaj pa so prišli po klancu sem dol z vrha štirje fantje. Bili so: Čiričev Martinek, Gašparičev France, Hrovatov Peter in Kranjčev Janez.

Peli so — in sicer ne ravno posebno ubrano. In težko so hodili. To oboje je pač bilo neovrgljiv dokaz, da so si privoščili malo preveč rujne kapljice . . . Ni bilo sicer prav in lepo to, ker so bili še res prava deca — nobeden še ni imel dvajsetega leta za seboj. A kaj si hočete — sedanji svet baje hitreje zori! —

Jadrali so naravnost proti pešpoti. Saj je bila najbližja! — —

Strah je planil pokonci.

»Bog i bogme — te dečadi pa vendar ne pustim čez travnik!« je jezno sikal ter naglo hitel po pešpoti tja k potoku, ki je segal njegov travnik do njega.

Na mostu se je ustavil ter junaško pričakoval fante, ki so bili oddaljeni le še kakih dvajset korakov.

In kričal jim je naproti:

»Le idite doli čez ledino ali pa gori nad mlin! —

Tukaj ne bo nihče hodil!«

Fantje so se zagrohotali ter šli mirno proti njemu.

A starec se je postavil sredi mosta ter krilil kakor besen okrog sebe . . .

»Stopite z mosta, stric!« — je prigovarjal Kranjčev Janez.

»Ne in ne! Idite gori nad mlin!«

»Stric — z mosta — sicer se boste kesali!« — je grozil Čiričev Martinek, ki ga je brž izmed vseh imel največ naloženega.

»He — ti fantè — ali hočeš groziti? . . . Ti otroče — ti!«

»Ti prokleti stariha!« je zarenčal Martinek. In pograbil je starca.

Kakor na povelje so ga zgrabili še oni trije.

In preden se je starec zavedal, je pljusknil v potok.

»Tako — se boste vsaj malo ohladili . . .«

In fantje so grohotaje odhajali. —

Starec pa se je ves moker in blaten skobacal iz potoka.

A jeza se mu še vendar ni ohladila.

»Tožim vas — vi prokleti smrkavci — tožim vas!« — je kričal za fanti.

In otresal se je, da je voda curkoma tekla z njega . . .

* * *

In res je spet vzel torbo. Dejal je v njo čebule in nekaj črnega kruha — in šel je tožit.

Strah — nemila ti majka! — to je bila nespamet, da si šel tožit! —

Res, fantje so dobili zaslužen plačilo. A pri razpravi so ovadili Straha, da je preklinjal in zmerjal cesarsko gosposko in da je komisijo in sodnike imenoval »sleparje in goljufe«.

In potipali so starca.

»Kaj —?« — je stokal ta ves preplašen in prepal — »kaj — jaz da bi cesarske gospode zmerjal in grdo govoril o njih...?! — Nikdar, dragi in vse časti vredni gospod!«

»Mir! — Tožba se tako glasi, in več prič je to potrdilo . . . Kaj lahko povete v svoj zagovor?«

»Kaj naj povem, preljubi gospod sodnik — kaj drugo naj povem, kakor da sem nedolžen . . .«

In možak je nemirno prestopal z leve noge na desno in z desne na levo, kakor bi stal na žerjavici. Zdaj je stopil za korak naprej — a takoj je spet za korak odskočil.

Obraz mu je ves gorel. Z rokami pa je krilil in mahal po zraku, kakor bi hotel preplašiti in izgnati nadležne muhe, ki so brenčale po sodni dvorani . . .

Sodnik — postaren, resen mož — je ostal miren in hladnokrven.

»Strah« — je posegel razvnetemu možiceljnu v gostobesedni ugovor — »ali prisežete, da niste zmerjali cesarske gosposke, da niste govorili o njej zaničljivo, da niste imenovali sodnije goljufne in krivične? — Ali prisežete pri Vaši duši in Vašem zveličanju . . .?« —

Strah je pobesil roko ter kakor zid stal na enem mestu . . .

»Ali prisežete?«

Strah je molčal. Obraz mu je obledel. Prsi so se mu hitro in nemirno dvigale. Hlastal je po zraku.

Sodnik ga je vprašaje pogledoval skozi velike, z zlatom obrobljene naočnike.

»Torej ne prisežete . . .?«

»Kaj bom prisezal in Boga žalil! Rajši trpim krivico . . .«

In res je moral trpeti — a da ne popolnoma po nedolžnem, je pač najbolje vedel sam!

Prisodili so mu pet dni zapora . . .

»Jezus in Marija — še nikdar nisem sedel v ječi« — je stokal nesrečni starec, ko je zaslišal obsodbo. Popolnoma onemogel se je sesel na bližnji stol.

In tukaj je javkal:

»Joj — joj — kaj boče le Barbika počela brez mene — Barbika!... Ti sveti Bog in vsi svetniki...!«

Čez nekaj časa, ko se je nekoliko natarnal ter s tem dal nekoliko duška svoji presenečenosti in žalosti, je vstal, stopil k sodniku ter prosil z napol jokajočim glasom: »Prosim, dragi in pravični gospod sodnik, ali smem iti pravit Barbiki, da so me obsodili?«

»Kakšni Barbiki?«

»Barbika je moja žena — prosim prav ponižno.«
Sodnik se je komaj vidno nasmehnil.

»Le idite! — A da ne pozabite spet priti, sicer bi Vas morali goniti orožniki, če bi se branili...«

»O, saj naenkrat spet pridem! Če že res moram sedeti, pa bom takoj to odslužil!«

»Prav je!«

Kakor pijan je taval Strah po veliki sodni sobi proti durim. In ko je stopal po kamenenih stopnicah navzdol, proti izhodu, je parkrat postal, se prijel z obema rokama za vročo glavo ter zajecal: »Joj — ta sramota — ta sramota . . . ta me spravi v grob . . .!«

* * *

Ko je tistega dne zvečer Barba molzla, je jokala. Po raskavem licu so ji padale kakor lešnik debele solze — Bog ve, odkod jih je jemala . . .

In ko je curilo toplo mleko v veliki pisker, je vzdihovala: »To je pravica na svetu — to je pravica! — O ti sveta mati Ana — taka pravica! . . . Zaprli so ga — — in zakaj? Zavoljo travnika, ki sva si ga morala pridobiti s težkim denarjem . . . O ti sveta Devica!« —

Pri tem pa Barba ni opazila, da je že domolzla in da nič več ne teče. Pač pa je opazila to kravica — Dimka.

In privzdignila je desno zadnjo nogo ter prav občutno potipala gospodinjo ob golo levico . . .

»Hej, ti zlodej ti — glej jo no — še ta mi nagaja!« . . .

Barba je požrla solze ter vstala. In vzdignila je stolček, na katerem je sedela, ter ga ne ravno posebno nalahko butnila Dimki ob rebra.

Kravica je skočila v stran — Barba pa je stopala k sosedu Belki. In spet je venomor mrmrala: »To je pravica, moj križani Odrešenik! . . . To je pravica — Bog se usmili!«

Dimka pa je z velikimi očmi zbegano gledala za njo. Morda si je tudi mislila: »To je pravica . . . to! — Pa kaka pravica!« —

* * *

Da bi videli Straha, ko se je vračal iz ječe!

Nikogar ni pogledal, ko je šel po vasi. Klobuk je imel potisnjen čez čelo globoko dol v oči. Glava mu je popolnoma zlezla na suhe prsi. Roke pa je stiskal v žepe.

Stopal je hitro. Ali se je pač hotel skriti radovednim in deloma škodoželjnim sosedom, ali pa je že tako hrepenel po domu? — Bog ve! —

Od tedaj pa je hodil ves potrč okrog hiše. Klavrno in žalostno je pogledaval tja dol v travnik. Vpil ni več, ako je videl koga iti po pešpoti.

In tudi čez pravico in gosposko ni več zmerjal.

Le ko je bil kje na samem in je vedel, da ga nihče ne sliši razen nebes in Boga, je mrmral:

»Ho — ali je to pravica . . .? Kaka pravica . . .! Moj Bog — kakor tatu ali razbojnika so me zaprli . . .! In ta sramota — ta sramota!«

Da, ta ga je pekla in grizla! —

Nasprotno pa se Barba ni dala ugnati. Mislila je, da je zdaj, ko je mož izgubil pogum, njena prva naloga in dolžnost, varovati »čast« hiše. Da, ta Barba — ta Barbika s tisto bradavico na nosu, ta je res podpirala tri hišne ogle — če ne vseh štirih . . .

»Kaj —?« je kričala, ko je videla, kako mož omaguje in omahuje — »ali jim naj kar pustiva to pot? — Ne, ti pravim, in stokrat in tisočkrat — ne!«

»Kaj pa hočeš?« —

Starec je obupal. Barba pa je slednjič razsodila: »Če ni drugače, pa naj žival poje travo. Bolje je, kakor da jo pohodijo.«

In nekega popoldne je vlekla Barba mladega rdečega vola tja dol v travnik.

Vol ni rad šel. A ženica je prav odločno mikastila vrv, ki mu jo je ovila krog rog. In vabila ga je: »Na, Rdečko, na . . . solí — solí . . . Hodi no, ti zlomek, ti žival nespametna bedasta . . . He — hodi!«

In ker ni nič pomagalo, da ga je vlekla od spredaj, je stopila na stran ter mu je začela otipavati rebra.

Ali Rdečko ni šel? O, še prehitro — in starko bi skoro prekucnil.

»He — čakaj — ti zlomek, ti zverina vragoljasta, divja . . . Stoj, ti pravim!«

In tako je srečno primikastila in pritepla živinče tja dol v travnik in na pot . . .

A Rdečko ni bil neumen, dasi je bil vol. Kmalu je spoznal, da je trava ob strani poti mnogo večja in gostejša in lepša. In zato je kar meni nič tebi nič zdaj in zdaj hlastnil tja na levo ali na desno v tečno otavo.

A to je bil zločin!

»He — ti požrešnost živinska, ti — ali nimaš tukaj dovolj, da iztezaš lačni gobec tja na stran!«

In spet je začutil volec prav gorák udarec v uboga rebra . . .

Na polju pa so ljudje pozabili na delo — stali so ter gledali Strahovo pastirico.

In tam izza oglov vaških koč so se prikazovali različni obrazi ter se muzali stari Barbi . . .

»Skopuha . . .!« —

Straha ni nič več veselil ta travnik. Časih je celo sklenil, da ga proda. A kdo naj ga kupi? — Sicer pa je tudi ta sklep vsakokrat kmalu zavrgel. Dasi mu je storil ta travnik že toliko sitnosti, vendar ločiti se od njega — ne, tega ni prav mogel.

Navrh pa se je tudi Barba temu odločno uprla:

»Kaj — da bi ga prodala? — Ali se ti meša? — Zdaj spravimo otavo — lepa bode! In potem še pustimo rasti otavek . . . Če le ne bode deževna jesen, da potok ne izstopi in ne poblati — pa že bode kaj!«

»No, pa naj bode!« —

In spravili so otavo. A Jaka je ni več kosil z onim veseljem kakor poprej seno. —

Vobče je postajal od dne do dne bolj zamišljen in otožen. In sušil se je kakor drevo jeseni.

Sramota zavoljo zapora, vedno zbadanje sosedov — vse to ga je tlačilo.

Nekoliko ga je morila pač tudi ona prikrita jeza, ki jo je gojil v srcu — jeza do sosedov, do gosposke, do vsega sveta vobče.

Trdil je tudi, da se je pokvaril, ko so ga vrgli fantje v potok. Mogoče! — A gotovo je, da je skoro vidno hiral . . .

Toda otavek je še spravil. Jesen je bila lepa, in tudi tretja košnja je vrlo dobro uspela.

A tedaj je kosil starec že vrlo težko . . .

»Bolan sem — prav res sem bolan!« — je stokal nekega večera po košnji, sedeč na klepalnem stolcu na podstenju . . .

Nekaj dni je še lazil krog oglov. Potem pa je legel.

Influenca ga je vrgla v posteljo. — —

Štirinajst dni pozneje pa je bila Barba vdova. K influenci se je namreč pridružilo pljučno vnetje.

In to je starca premagalo. — —

Zunaj pa je na dan Jakove smrti lil gost, prav jesenski dež.

Raz hribe so pritekali celi hudourniki ter pri-
našali v travnike rjavkasto, pesnato zemljo. In rumen
mlaj je zakril malo, že venečo travo, kakor bi jo
kotel pokopati. In tudi potok, ki je gonil mlin, je
narastel ter se razlil širom travnikov . . .

* * *

No — in kaj je zdaj Jaka imel od travnika?

»Nič!« — poreče kdo . . .

Ne! —

Ker je bilo po pešpoti najbliže k cerkvi, so
ga dva dni po smrti nesli štirje možje čez travnik.
In nihče mu ni branil pešpoti. Če pa bi ne bila
njegova — kdo ve, ali bi mu je kak drug gospodar
ne branil . . .

Zanimivo bi bilo zvedeti, ali je pač tedaj čutil,
da je travnik, čez katerega ga neso, njegov travnik
— da je to njegova pot.

Mislite, da ne?

Mogoče. — —

Za pogrebci sta jokali Barbika in svastična
Katica. Za temi pa so šli sorodniki in druge dobre
duše. Med njimi je bila seveda tudi Petkova Lucija.
Šla je z Mundovo Mico.

Lucija je nekaj časa poluglasno šepetala mo-
litvice za rajnega.

Ko pa so šli že prek proti mostu, je tresnila
z lektom sosedo in prijateljico Mico. In skrivnostno
ji je prišepnila :

»Mica — ta travnik ga je umoril — ta travnik . . .!«

Mundovka se je ogledala po rjavkasto-blatnem
travniku.

»Hm — res — ta travnik . . . kdo bi si mislil . . .«

»A glej — jaz sem mu že davno povedala: Ne
poneseš si ga s seboj! — Toliko se je skrbel zanj —
in glej sedaj — ali si ga je vzel?«

»Kaj bode vzel! — Kdo pa vzame kaj s seboj?«

»Nič — Mica — glej, čisto nič! — To je —
to . . .«

In zarožljala je z debelim molkom ter spet šepetala poluglasno in pobožno:

»Bog se usmili njegove duše: Oče naš . . .«

Izza gor — tam daleč na jugu — se je dvigalo jesensko solnce. Med prožnimi in strganimi oblaki je nekako zaspano motrilo mrtvaški izprevod . . . Strahovo zadnjo pot . . .

D.

„Moja mati ni poštena!“

Silhueta.

V začetku poletja smo dobili novo učenko dvanajstletno hčerko rudarskega inženerja M. Ko se spomnim tvojih črnih oči, Julija, mi postane tako čudno pri srcu. In često se spominjam tvojih oči, in vsakokrat mi obide dušo težka skrb in mrzla žalost.

Pomišljam s strahom, koliko solz bo še poteklo iz teh krasnih oči. In nekdam morda od bolesti in joka izgube svoj ogenj in postanejo motne in kalne . . .

Zrak v učilnici je bil težak in nasičen. Okna so bila sicer odprta, a vedno je bilo tako čudno brezvetrije, da se zračni valovi niso mogli gibati. Kakor prikovani so viseli vedno na enem mestu.

Po sobi so brenčale muhe. Posedale so tudi po stenah ter napol začudeno, napol ironično gledale na mlade, sveže otroške obraze. Zunaj v vrtu, ravno ob oknih, so cvetele velike, rdeče vrtnice; in tam ob ograji so rumenele ploščnate solnčnice ter se polagoma obračale za solnčno oblo . . .

Otroci so bili zaspani. Da bi jih ne premagal spanec, so drug drugemu poredno pomežikovali. Nasmihali so se vse povprek, in zdaj je ta ali oni polutiho zašepetal, drug pa je zazdehal . . .

Sedel sem ob mizi — bila je vrlo stara in v enomer se je gugala, ker so bile deske tal izpahnjene. I jaz sem bil izmučen in utrujen. Težki duh mi je začel siliti v glavo, da mi je postajala težka. Nad menoj je — kakor nalašč — venomer mrmrala svojo enakomerno in dolgočasno pesem velika muha. To enostavno brenčanje me je delalo nervoznega . . .

Da bi vse ne pozaspalo, sem zdaj in zdaj pripomnil kaj z napol tihim glasom. Deca me je vsakokrat vestno pogledala, a vedel sem, da so njih misli bogve kje drugod, in da vsaj polovica ne ume in ne sliši, kaj govorim.

A kaj — ali naj se radi tega vznemirjam? — Smešno! —

Vobče me zadnje dni ni nič zanimalo razen — Julije.

Mirno in zamišljeno je sedela v zadnji klopi. Zamišljena je bila vobče znerom. Spoznal sem, da je njeno duševno življenje razvito že čez njena leta . . . Mirnemu sedenju se je privadila pač v zavodu. Bila je namreč pri uršulinkah v Celovcu. A hipoma so jo starši — bogve iz kakega vzroka — vzeli iz zavoda. —

Kakor bi me silila kaka magična moč, sem vedno in vedno spet obračal pogled proti njej.

Krasno dekle! Rodila se je na Mažarskem in popolna Mažarka je. Mehka lica so kakor malce ožgana, in čez to zabrisano rjovkastorumenkasto polt je razlita čudovito nežna rdečica. Usta majhna — sočnate ustnice so klasično zaokrožene. A oči, oči — tako krasnih, črnih oči še nisem videl v svojem življenju! —

Večkrat sem jo srečal od tedaj kje zunaj na cesti. Šolskih ur sem se veselil kakor kakega izrednega dogodka. In vsako uro sem se zaglabljal v te čudovite, nedolžne in resno zamišljene oči . . .

In čestokrat sem pomišljal, kake potí bode pač moralo še hoditi to tako nedolžno bitje. In čudno mučno čustvo mi je legalo na dušo, ko sem pomislil, da se nemara izpridi v okolščinah, ki bode morala živeti v njih.

O njeni materi se je namreč govorilo mnogo in slabo. In ta govoricca ni bila brez vzroka. Temeljila je žalibog na trdni in resnični podlagi.

In če zabrede sčasoma še Julija na iste poti, če jo okuži in zastrupi smrdeči milieu! —

Razmišljal sem mnogo, kako jo obvarovati pogubnega vpliva. A kaj pametnega nisem našel. Nobene poti . . .

Julija, morda tvoje krasne oči čez nekaj let ne bodo zrle več tako jasno, tako čisto, tako otroško vdano!

Julija — Bog te varuj grenkega spoznanja in skelečih prevar! —

* * *

Pripeljal sem se z vlakom iz Celovca.

Solnce je pripekalo raz zabrisano azurno nebo kakor razbeljeno jeklo. Komaj sem dihal. Na cesti je bilo prahu do gležnjev. Ves vzduh ob cesti je bil prenasičen s prahom, in nekak ščemeč, po prahu smrdeč vonj se je širil v zraku. Ni bilo prijetno hoditi po razgreti, belo se lesketajoči cesti.

In krenil sem skozi gozd proti domu.

Tiho je bilo v dremotnem smrečju. Le tuintam se je začul kake penice zaspani glasek. Žolna je nekje tam v somraku potrkavala ob prhlo skorjo. Enakomerno trkanje se je ponavljalo v kratkih presledkih — a je le nedoločno zvenelo do poti. Bilo je, kakor bi kdo nalahno trkal ob vrata sobe . . . Malo od poti sta skakljali po nizkih, šibečih se vejicah dve zaljubljeni veverici. Zdaj in zdaj je katera zacvilila s tankim, boječim glasom . . . Sem gor iz doline je pridušeno zvenelo šumenje Drave . . .

Stopal sem počasi in tiho v tem svečanem gozdnem miru.

Hipoma pa sem se ustavil. Kakih deset korakov pred menoj je sedela na svoji majhni klopici »Julienruhe« — Julija. Glavica je bila sklonjena klopi na naslonjalo. Izpod belega širokokrajnega slamnika so se ji črni kodri neredno sipali na majhne roke, ki si je zakrivala obraz ž njimi.

Nekaj trenutkov sem jo začudeno opazoval. Nato pa sem se ji polagoma bližal.

»Julika!«

Prestrašena je planila pokonci. Obraz ji je bil razpaljen, in iz oči, ki so bile kakor zastrte s prozorno meglo, so ji vrele solze ter ji polzele po mehkih licih . . .

»Ti plakaš . . .?«

Vsa zmedena si je začela brisati oči.

»Kaj ti je, dete? — Kdo ti je storil kaj žalega?«

Prijel sem jo za majhno bradico ter ji nalahno prizvdignil glavo. Zamežikala je z očmi, in sočnate rubinaste ustne so se ji spet začele krožiti v jok.

»No, povej — povej!«

»Langova Marta je rekla, da moja mati ni — poštena!«

Neodločno in boječe je govorila te besede. In začela je spet gorko plakati . . .

Nekaj mrzlega, kakor leden električni tok, mi je izpreletelo vse žile . . . Torej je usodna beseda že izgovorjena! Odkrito je, o čemer sem najbolj želel, da bi ji ostalo neznanano in prikrito, zaradi česar jo je oča ravno dal odgajati v samostanu. Oči se ji že odpirajo, in duša je začela dvomiti o njej, o kateri bi nikdar dvomiti ne smela.

Bridko je moralo biti za njeno čisto dušo to prvo, dasi še nejasno spoznanje . . .

Iz krasnih oči so ji nevzdržema vrele solze —

»Ne veruj! Marta te je hotela le dražiti!« . . .

Dolgo sem iskal primernih besedi, da jo potolažim, ali jo vsaj izkusim potolažiti in izbrisati vtisk one neprevidne izjave.

Jokaje me je poslušala in zdaj in zdaj je nekako neverjetno odkimavala z glavico . . .

* * *

Spremil sem jo nekaj poti. —

Ob robu gozda sva se poslovila. Julija je počasi stopala po pešpoti sredi obgozdnega travnika tjà dol proti Dravi, kjer stoji v bližini mosta njih hiša . . .

Tam ob koncu travnika se je obrnila. Pozdravila me je z belim robcem, ki si je brisala ž njim solzna lica . . .

In s počasnimi, neodločnimi koraki je stopala proti domu . . . Ali je pač to še njen dom? —

Julija, kam se vije tvojega življenja pot? —
Kolikokrat se bodo še morda solzile tvoje krasne oči na življenja težkih potih! . . .

Moja duša je žalostna . . .

E.

Moje poti . . .

Odlomki iz življenja.

. . . . in sedaj se mojega življenja pot vije kvišku . . .

Težka je ta pot in trnjeva je. In zdaj in zdaj postojim ter se ogledam.

In tam doli pod seboj — tam doli v široki dolini veselega življenja vidim one krasne, one ravne, one bele poti brezskrbnega in cvetnega življenja — one poti, po katerih često tako močno zahrepeni duša z revami obteženega zemljana . . .

In po teh potih vidim hiteti stotere in tisočere in milijone. In vsi ti stopajo tako lahko, tako živo — in vsi so tako veseli, in vseh obrazi žare v tihi slasti in v razkošni opojnosti . . .

A glej — tam v daljavi, ko se že izgubljajo potniki v motni megli . . . glej, kako stopajo tam počasi . . . in njih obrazi niso več tako veseli, in njih oči ne plamte več v ognju strasti in njih lica ne gore več v opojni slasti, radosti in razkošju! — In ozirajo se nazaj na široko stezo svojega udobnega življenja — in njih oči so nemirne, nekako preplašeno gledajo naokrog . . .

Kaj — ali se jim dozdeva, da so zašli? Ali ne poznajo več dobro znane poti? Ali dvomijo o cilju, h kateremu so hiteli . . . ali jih vznemirja in moti

oni brezbarvni, nedoločni mrak, ki se dviga tam v daljavi — ki se dozdeva kakor konec njih poti . . . ?

In glej — ali se ne ozirajo sem gor na mojo pot . . . ali mi ne mahajo z rokami . . . ali mi ne govorijo nekaj — a jaz jih ne slišim, jaz jih ne umevam . . . in vse to se izgublja v sveta in življenja neizmernih prostorih . . . A nemara me varajo tudi moje oči, nemara me vara moj sluh . . . nemara je vse to le iluzija . . . san . . .

In jaz spem dalje svojo pot . . .

Moje oko ne gleda več na desno, ne na levo — zre le na svojo določeno pot . . .

In jaz stopam po tej ozki in strmi poti — stopam težko, stopam polagoma . . . a stopam trdno in samozavestno in ponosno . . .

Kam? — Kvišku! —

In moja duša se dviga s toplim in tihim koprnenjem pred mojimi koraki tja v višine — kvišku . . . kvišku . . .

* * *

A moja noga ni hodila vedno iste poti! —

Klečim v kapelici . . .

Zunaj umira dneva svetla luč. Zarja se izgublja v trepetajočih valovih in tresočih se pramenih nekam v nevidne daljave . . . Nekaj mističnega trepeta v stvarstva velikanskem domu. Smaragdne črte se bliskajo na obzoru. Na nebu pa se zbujuje zvezde . . . ne, ne zbujuje se — tudi one spavajo snivajo. In zemlja sniva . . . in sniva ozračje, in nebo sniva . . . vse stvarstvo sniva blagodejen san prvih nočnih uric . . .

Moje srce pa bedi. In to srce je žalostno — težko mi je . . . in moja duša plaka . . .

Tiho je v kapelici.

Le dih božji plove po svetišču. Navzočnost božja diha iz vseh temotnih kotov, izza vseh svetnikov . . . Tam iz stenskih arabesk vstaja . . . In vsemogočnost božja polni vse svetišče tam zgoraj od slikovite kupole do zadnjega koticčka tu ob vratih. In tukaj klečim jaz in se grudim v prah pred božjo

velikostjo, pred božjim veličastvom in pred usmiljenjem božjim in božjo dobrotljivostjo . . .

Pred oltarjem pa se nalahno guga zlata svetilka. In v njej plamti večna luč. In rdeči soj čudovito, skrivnostno lije tja čez oltar, po pisanem tlaku, po stenah, po hrastovih stolih . . .

In v moje srce sije . . . in moja duša plaka pred oltarjem Vsemogočnega . . . in moja vest se mi ozira nazaj na preteklega življenja poti . . .

O, v tem življenju je bilo mnogo hipov in ur in dni in tednov in mesecev, ko so bile moje poti ovite v nerazjasnivo temo, ko sem zdihoval: »O, ti mojega življenja večna luč — ti vsevečna, vsemogočna ljubezen, zakaj si mi ugasnila!« —

* * *

Kako jasno je gorela nekdanj mojega življenja večna luč! —

O, da bi živela še ti — mati moja, ti, ki si mi z ljubečo roko prilivala olje v mojega življenja svetilko! Kako skrbno si pazila nanjo! In ko si videla, da mi pojema plamen — ti si ga spet visoko razplamtela. Ob tvoji ljubezni se je v nemala ljubezen v mojem srcu, ljubezen do vsega lepega, vsega dobrega. Tvoja čista zlata duša je bila vir neskaljene čistosti in svetosti moji duši . . .

O — moje srce je bilo tedaj čisto, kakor je čist neomadeževan cvet lilije, kakor je čist solnčni žarek. In mirna je bila moja duša kakor je mirna, tiha poezija mlačne, lunojasne noči . . .

A tudi ti si morala iti, tudi ti si me zapustila! —
— Bila je zima. Lepo, a mrzlo popoldne je bilo, ko sem se bližal rojstni hiši.

Tam gori na hribu sem stopil iz smrekovega gozda, ki loči našo vas od sosednjih vasi . . . Vesta gozd je bil napolnjen in preprežen s tiho, otožno poezijo ostre zime. Vsi vršički so bili okrašeni z nežnim ivjem. Veje so se globoko pripogibale pod težo zmrzlega, malone oledenelega snega.

In moje srce je ječalo pod težo usode in moja duša je klonila v nemi boli. Obupavala je in plakala.

Ob robu gozda sem postal. Zagledal sem se tja dol v dolino.

Sredi bele zasnežene krajine so snivale vaške kočice. Na strehah je ležal sneg. Le gori ob slemenih se je tuintam črnila stara slama. Iz dveh, treh nizkih dimnikov se je vil sivkast dim — leno in počasi, kakor bi ga zeblo. Hitro se je izgubljal v belkasto niansiranem ozračju.

Rodna hiša je bila od te strani prva v vasi. Tudi iz njenega dimnika se je vil tenák, belkast dim . . .

Nekaj trenutkov sem nekako začudeno zrl v ta prozorni oblaček, v te vijugaste, nalahno se semterjâ vijoče kolobarje . . . in dozdevalo se mi je, kakor bi se med temi vijugami pregibalo nekaj skrivnostnega, nekaj čudovitega, česar še dosedaj nikdar nisem zapazil . . .

Nekje v vasi je z visokim tulečim glasom zalajal pes. Ob kraju gozda je iz majhnega grmičevja skočil zajec ter strahopetno hitel v gozd. Z veje je zdrknila kepa snega . . . In spet je legel mir nad gozd in nad krajino — mir smrti in tihota grobišča . . .

Tam doli se je prikazala na pragu moje domače hiše črnooblečena ženska postava. Za hip je postala na pragu — huknila je v roke in spet je izginila v vežo . . .

Pomislil sem, kako je pač z materjo.

Oča mi je pisal, naj pridem nenadoma domov, ker mi je mati zbolela. Takoj, ko sem dobil pismo, sem se odpravil na pot . . .

V hrepenenju, da bi jo kmalu videl in tresoč se od straha, da je nemara njena bolezen nevarnejša, kakor mi je oča poročal, sem stopal z naglimi koraki v dolino.

Pod čevlji mi je škripal in stokal zmrzli sneg. —

Stopil sem na širno dvorišče. Izza hlevnega ogla mi je prihitel nasproti Jazon. Zalajal je nad menoj. Poklical sem ga po imenu in takoj je začel z repom mahati. Ves vesel je začel skakati krog mene. Spenjal se je po meni in lovil me je za roko.

Sestra me je menda zagledala skozi okno. Nemara jo je opozorilo lajanje psa name. Do sredi dvorišča mi je prišla nasproti.

Njen sicer cvetoči obraz je bil bled in nekoliko prepal. Oči je imela krvave — »od prečutih noči« sem pomislil.

A ko me je pogledala, sem videl blesteti solze v njih. To me je prestrašilo . . .

»Dolgo hodiš!«

»Kako? — Ni bilo prej mogoče. Pismo sem dobil šele včeraj.«

»Moj Bog — in kako radi bi te bili še videli!«

»Kaj praviš — kaj . . .? Ali me več . . .«

Postal sem, prijel sem sestro za roko. In zroč ji v obraz — oči je povescila — sem prašal z drhtečim glasom:

»Torej so že . . .?«

Nisem izgovoril. Sestra je zaplakala.

»Moj Bog — moj usmiljeni Bog!«

Izpustil sem sestrično roko ter se prijel za glavo . . .

Dvorišče s snegom se je gugalo pred menoj. Opotekal sem se in kakor pijan sem taval za sestro proti hiši.

* * *

Mrtva mati je ležala v zadnji sobi.

Kakor v sanjah sem vstopil. — Okna so bila zagrnjena. Sveče so visoko plamenele. Njih trepetajoči soj se mi je dozdeval krvav in strašen . . .

Privzdignil sem tanki pajčolan ter se zagledal v blede lice materino. Vse one plemenite, one nežne poteze — le krog usten sem zapazil neko novo črto, ki je poprej nikdar nisem videl in poznal. Nekaj bolestrnega je bilo v tej črti . . .

Dolgo sem stal nem ob odru.

Kaj sem mislil, ne vem. Spominjam se le, da mi je nekaj rezalo srce, kakor bi ga polagoma mesaril neusmiljen, moje bolesti se radujoč krvnik.

Plakal nisem; nisem imel solz za tako strašno boleost . . .

Sveče pa so enakomerno plamenele . . . V ozadju sobe so stare vaške ženice škrebetale s svojimi debelimi molki. Molile so nekako pridušeno glasno. Zdaj in zdaj je ta ali ona zaspano vzdihnila . . .

Poljubil sem mrzle materine ustnice z dolgim poljubom, poljubil sem ji zaklopljene oči. In spet sem zgrnil pajčolan čez voščeni obraz.

Za hip sem se naslonil ob zid, kakor bi si izbiral novih moči. Potem pa sem taval iz sobe.

Tam ob zadnjem oknu je stala sestra ter si otirala zardele oči z belim robcem. Videl sem jo nekako nejasno — bilo mi je, kakor da je ovito vse z neko le slabo prozorno meglo . . .

Šel sem v sprednjo sobo. Bilo je mirno v njej in tiho in svečano, kakor bi tudi tukaj kdo umiral, umiral osamljen in zapuščen od vsega sveta.

Le kanarček je nemirno skakljal v kletki ob oknu. In na steni je počasi tikala velika ura.

Oča je sedel v starem, že vrlo obrabljenem naslanjaču. Z rokami si je zakrival oči. Ob mojem vstopu se niti zgenil ni.

»Oča!«

Trudno je dvignil glavo. Ko sem mu pogledal v obraz, sem se skoro prestrašil. Dozdeval se mi je za kakih deset let starejši, nego je bil jeseni, ko sem odhajal od doma.

»Ti si!«

Njegov glas je bil brezzvočen. — Starec se je potrudil, da bi se nasmehnil. A ta trud se mu je ponesrečil.

»Prišel sem — oča!«

Podal mi je desnico. Bila je mrzla in tresla se je v moji.

»Prišel si . . . a prepozno! — Mati je mrtva!«

»Mrtva . . . mrtva!«

Zgrudil sem se ob naslanjaču na kolena.

Zaplakal sem. One solze, ki mi niso mogle iz srca tam ob mrtvaškem odru, so privrele sedaj z neznano močjo na dan. Plakal sem in ihtel kakor dete.

Oča mi je s tresočo roko gladil črne kodre.

Jaz pa sem pomišljaj: In ona — mati moja — mi jih ne bo gladila nikdar več . . .

In plakal sem neutešljivo . . .

* * *

Drugega popoldne smo jo pokopali.

Ozek in tesen je bil grob, ki so položili vanj to veliko materino srce in njega neizmerno ljubezen. A bil je globok ta grob — globok! —

Ostali smo sami. Oča se je res vidno postaral. Bil je popolnoma potr in bolan. Sam je bil najbolj potreben tolažbe, zato je meni ni mogel dati . . .

Sicer pa je mene klicala dolžnost. Dva dni pozneje sem zapustil rojstni krov. Oča mi je dal svoj blagoslov na pot, sestra me je spremljala s svojimi mislimi in — molitvami . . .

Šel sem — in v srcu sem čutil prvič v življenju neko grozno, morečo praznoto. Življenje se mi je dozdevalo širna, pusta planjava. In jaz sem tuj potnik blodil po tej ravni — in nisem imel več zvezde vodnice, za katero bi ravnal svoj korak. Otemnela je luč, ki mi je dosedaj svetila na življenja potih — ljubezen materina.

Noč se je zgrnila krog mene — in jaz sem zašel s prave poti ter sem zablodil na krive poti.

Zagrabil me je življenja besneči vrtinec . . .

O, ti mati moja — če me je tvoj duh gledal z nebes višin . . .!

* * *

Nekoč pa je v mojega bornega življenja temno noč spet posijala nova luč . . .

Marta — blagoslavljam te — blagoslavljam tvoj spomin — dasi je ravno zaradi tebe zavrvelo čézme celo morje bolesti in gorjá.

A blagoslavljam te — blagoslavljam tvoj spomin! — V dneh dušne mrzlot in zime, v dneh dvomov in v dneh mračnega obupa mislim na tebe, ti čisto, ti nedolžno dete . . .

Moja duša se zamišlja v tvoje velike, sanjajoče oči, iz katerih se iskri čudovit ogenj — kakor bi

sredi noči trepetali kje v daljavi zlati solnčni žarki, kakor bi se kresili dragoceni demanti.

Moje misli se potaplajo v poezijo tvoje mehke, nekako bojazljivo šepetajoče govorice . . . Tvoja majhna rubinasta usta se mi smehljajo — napol vdano in napol dvomeče . . . o čem da si vedno dvomila — bogvedi . . .

Gloriola tvojih svilnatih zlatih las trepetala pred menoj kakor gloriola svetnice . . . In moje srce drhti . . . in moja duša koprni po tebi — po tebi, ki sem te edino ljubil, edino molil v svojega življenja temnih, brezsolnčnih dneh — —

A ko se iztegajo moje roke po tebi, ko te hočejo priviti k drhtečemu srcu, ko se hoče moja duša spojiti s tvojo dušo — tedaj pa se odmikavaš . . . odplavaš . . . se izgubljaš . . . izginjaš v nič . . . fantóm . . . iluzija . . . fata morgana v pustinji mojega življenja . . .

— A nekoč . . . nekoč sva bila tako blizu drug drugemu. Tvoja mehka roka je trepetala v moji, tvoje oči so vdano zrle v moje. Svetla gloriola tvojih zlatih las mi je božala lice, ko sem se pripogibal k tebi. Trepetal sem, ko sem se doteknil žametne mehkode tvojih las — mehkode, kakor je mehkode dragocenega pliša . . . nekdanj! . . .

Da — da — tedaj sva se ljubila — nekdanj! . . .

A prišla je ona usodna ura . . .

* * *

Spominjam se — jasno se spominjam, kakor bi bilo snoči — kako sem polagoma stopil iz vile.

Počasi in neodločno sem stopal po beli pešpoti. Drobní prodec je nalahno zaškripal pri vsakem mojem koraku.

Ob straneh poti so sanjale rumene teje, in reseda je dehtela z opojnim vonjem. Utrgal sem cvet teje ter ga zmečkal v roki. Lističi so se osuli ter padali so na pot, jaz pa sem jih pomandral z neusmiljeno nogo . . .

Odhajal sem . . . A bilo mi je, kakor bi se moral še vrniti. Dozdevalo se mi je, da sem nekaj

pozabil v vili — nekaj izredno važnega . . . A nisem prav vedel, jeli to moje življenje, ali moja duša — ali oboje . . .

Ob vrtnih vratcih sem postal. Okrenil sem se ter še enkrat pogledal tja gor v okno njene sobice — z dolgim in vprašajočim, obupnim in prosečim pogledom . . .

Med gardinami je še blestela luč. A videl nisem nikake sence — v sobi je bilo vse mirno, vse tiho . . .

In stopal sem po beli pešpoti tja dol k jezeru. Drobní prodec mi je venomer prasketal pod nogami. In bilo je, kakor bi stopal na črepinje one vaze, ki jo je prevrgla Marta, ko se je v svoji bolesti zgrudila na tla, na dragoceni tepih . . .

Spodaj ob jezeru sem postal. Voda je bila mirna ter se je blestela v čudoviti črni modrini. Svod nebesni z vso svojo nadzemsko krasoto se je lesketal v njej. —

Naslونil sem se ob ograjo verandino. In zagledal sem se v jezero.

Zvezda se je užigala za zvezdo — tam zgoraj nad menoj in tam spodaj v jezerski globini . . . In tuintam je ta ali ona zatrepetala. In tam nekje sredi v neizmernem prostoru se je ena utrnila. Druge pa so sanjale mirno in tiho, kakor bi spale spanje oledenosti in mrzle smrti . . .

Čez dalje časa sem se ozrl spet tja gori na vilo. Okni Martine sobe sta bili temni . . . zastirala ji je noč . . .

In noč se je razprostirala tudi krog mene — noč, prijateljica človekova, po kateri hrepene milijoni, ker jih pogrezne v vir pozabnosti, ker jih zaziblje za nekaj ur v sladko neskrbnost — noč, obenem sovražnica človekova, pred katero trepetajo in drhtijo milijoni, ker v njenem temnem ovoju mislijo in čutijo krepkeje, ker v njeni samotni tišini tem glasneje govori njih duša in srce . . .

Meni gotovo ni prinesla miru! —

Kaj vse mi je čutilo tedaj srce, čemu to opisovati! Mislil sem vobče le eno: mislil sem na njo — na Marto.

Stala je še pred menoj — z obrazom bledim in nedolžnim, in njene velike oči so me gledale tako plašno in prestrašeno; in njene ustne so šepetale komaj slišno:

»Volja matere je . . . volja matere . . . ne moja volja . . .«

In jaz sem stal pred njo nem in tih. Gledal sem ji v velike, krasne oči — oči črne kakor zapadna noč in prelestne kakor vzhodna bajka.

Nisem mogel umevati, je li vse to resnica, ali je le san. Moja usta so molčala — govorile pa so moje oči; prašale so jo s tiho grozo, je li vse to res; prosile so jo, naj prekliče one strašne besede, naj reče: »Ne — ne . . .! Nikdar se ne pustim — prodati!«

In ona me je umevala. Videl sem, kako ji je trepetalo nežno telo, kako so se ji prsi pod tanko lilasto obleko nemirno dvigale . . . Z belo roko si je zakrila marmornato lice in jeknila:

»Mati me je prisilila . . . jaz ga ne ljubim! — Odpusti!«

In podolzem se je zgrudila na mehke preproge. Med padcem je zadela z roko ob dragoceno vazo. Ta je treščila na tla. Razdrobila se je na drobne kosce — tako se je razdrobila i moja sreča. —

In potem sèm dolgo stal ob jezeru. Topo in brezčutno — kakor bi zmrzaval v mehkem snegu — sem zrl čez vodovje, čez mirno površje tja v daljavo, tja v zvezdnato noč . . .

Dozdevalo se mi je, da me je na širnem morju zalotil vihar ter mi razdrobil ladjo. In zagrabili so me zbesneli valovi ter me treščili na tuj, neznan, neobljuden otok. In sedaj sedim tukaj med skalami in čermi ter gledam tja v daljavo, kjer mora biti drug, lepši svet, in kjer še diha toplo življenje. Res, tam nekje daleč še pluje življenje — vsaj dozdeva se mi tako — življenje polno skrbi in polno trpljenja, življenje polno nad in polno prevar, življenje polno ognja in strasti in polno odpovedi in samozatajevanja, življenje nemirno in tumultuarično,

življenje vrveče mogočno kakor oceana vzburkano valovje — a vse to zame nima več pomena . . . jaz sem daleč od tega življenja, jaz ne živim več . . . okrog mene diha le smrt — smrt v mojem srcu, v moji duši smrt . . .

Vaza je razbita . . . cvetovi so se osuli . . . Vse mrtvo . . .

Nekdo je prodril v mojega srca svetišče. In z bogoskrunsko roko je treščil raz oltar moje bogove in pohodil jih je s svojimi blatnimi nogami.

Pred oltarjem pa je upihnil večno luč in v dragoceno svetilko je pljunil . . .

Noč v svetišču . . . noč krog mene . . . vsepovsodi noč . . .

Vse mrtvo . . .

* * *

In jaz nisem znal, kam naj stopim, kam naj obrnem svoj korak!

A tebe, Marta, nisem proklinjal.

Spomin na tebe — v najtemnejši noči mojega življenja mi je blestel z mehkim sojem, kakor blesti oddaljena zvezda z bledim, mehkim svitom.

Ti si nedolžna, ti si čista, ti si svetnica . . .

Da si me ravno ti pehnila v bolesti brezbrežno morje, v obupa globoki prepad — usoda! Ljudje, ki so usode vodniki in nje orodje — oni so krivi. A kdo naj jih sodi — jaz jih ne smem!

A ti nisi kriva! Zato pa sem tudi v življenja najgroznejših urah blagoslavljal tvoj spomin, ker je bil čist, neomadeževan . . .

Ne, ti nisi oskrunila svetišča, ti nisi ugasla večne luči . . .

* * *

In na življenja neznani poti sem zablodil v tiho samostansko kapelico . . .

Večer je bil, in zunaj je pljuskal gost dež na mokro ulično kamenje . . .

Tam pred oltarjem pa je trepetala večna luč. In žarek te luči mi je posijal v obupano srce. In

klečeč — izgubljen sin — v prahu pred Vsevednim, sem obrnil pogled še enkrat na svojega življenja poti.

In trkaje na prsi sem priznal Vsevednemu:

»Oče — mnogo sem grešil v svojem življenju — a dosti sem tudi trpel. Naj izbriše trpljenje, kar je zakrivil nemirni duh! — Odpusti! —

* * *

In na razvalinah nekdanjega svetišča sem sezidal nov oltar.

In postavil sem vanj Tebe — Ti Nevidni in povsod Pričujoči, Ti Večni in Neskončni, Ti Najlepši in Najboljši . . . Ti, h kateremu hrepeni naše srce in naš duh . . .

In vžgal sem novo večno luč pred oltarjem novega Boga. In ta luč plamti jasno in visoko, in vsi njeni žarki odsevajo dvojen svit.

Ljubezen do Tebe in ljubezen do vsega človeštva, ker ljubezen do Tebe ni mogoča brez ljubezni do trpečih in ubogih, brez ljubezni do tlačениh in trpinčenih . . .

In ta večna luč plamti, plamti . . . ter me oživlja k novemu življenju, mi kaže nove poti, nove cilje . . .

In tako stopam čez razvaline svoje nekdanje sreče k novi sreči, nevstrašeno stopam čez življenja trde pečine in raskave čeri . . . in moje oko se ne ozira ne na levo in ne na desno, koprneči pogled se mi obrača le za novimi cilji . . . in moja noga se ne trese, moj korak ne zastaja . . . ne, jaz stopam trdno in samozavestno in ponosno — ker stopam k Tebi . . . k Tebi . . .

F.

V koroških gorah.

Slika.

Sz dolin in iz prepadov in hrupač so se kuhale belkaste megle. Nekatere doline so bile napolnjene z njimi le spodaj v kotlinah, in dozdevalo se je, kakor bi se zibalo in valovilo tam spodaj jezero raztopljenega srebra. Iz drugih so se dvigale v fantastičnih oblikah že više. Tuintam jih je kak hipen sunek jutranjega vetra pretrgal. In tedaj so se tam za njimi pokazale razkosane in razdrapane pečine in ozki, rtasti vrhovi gorá. Pod vrhovi tuintam čepi kaka gorska kočica . . .

Tudi na nebu so se trgali tanki oblaki. Vodovje se je izlilo iz njih: deževalo je vso noč . . .

Skoraj mrzlo je bilo tam zgoraj, dasi je bilo v začetku septembra.

A krepki, mladi mož, ki je sedel na beli skali tik zevajočega propada, ni čutil mrzle sape, ki je zdaj in zdaj zavela čez vrhove. Ne — še nekako vroče mu je bilo. Vsaj na licih mu je gorela neka čudna rdečica. Kratko suktno iz debelega domačega sukna si je odpel — da je laže dihal. In prsi so se mu dvigale mogočno in visoko.

Glavo si je naslanjal ob roko in roko si je opiral ob krepko nogo. Zamišljen je zrl tja dol v

meglenu jezero. Oko mu je zrlo čilo kakor orlovo oko, kakor bi hotelo prodreti valovje meglá in pronikniti stene gorá . . . A zdaj in zdaj mu je polagoma zaplulo tja na desno stran — in bliski so mu švigali iz oči, zardela lica pa so mu drhtela . . .

Tam spodaj ob strani je stala oglarska koča. A bila je globoko pod njim. In ker se je tudi krog nje vila megla, je mladenič ni videl. A vedel je, kje čepi.

In ko je zrl tja dol v valovito belino, je dvignil krepko desnico ter jo stisnil v pest. Zaškripal je z zobmi in grozeč s pestjo, s katero bi lahko pobil vola, je sikal: »Prokleto! . . . In vendar bode moja — mora biti moja . . .!«

Glasno in suho se je zasmeljal. In spet je nasonil glavo ob roko ter se zamišljal v svoje težke misli . . .

* * *

Majhna, od časa in dima očrnela oglarska koča je čepela ob gozdnem robu. Med gozdom in med opetnim strmim hribom se je raztezala kakih sto korakov široka in približno trikrat toliko dolga planjava. Na tej so gorele oglenice.

Stari oglar Tevže je s sklonjeno glavo in ves zamišljen šepal krog velikih črnih »krtovinjakov« — šepal je na levo nogo, ker mu je padla nekoč smreka nanjo.

Tuintam je drgnil malce s črnim krevljem v kako luknjo, ob drugi je popravil in potlačil prst, da bi se ne udrla na sesedlo oglje, ali jo je popolnoma zamašil, da bi zrak ne škodoval oglju . . . Ko je bilo pri oglenici vse v redu, je začel žagati olupljena debela, ki so ležala v bližini oglenic.

Hitro je premikal žago. In pri tem je prav temno gledal. Časih je za hip prenehal, si privzdignil klobuk, si pogladil z žilavo, suho roko trdi obraz, se ogledal tja po majhni planjavi in tja gor v zrak — a vrhov gorá ni videl.

»Da bi ga zlodej — kod le hodi!«

In spet je nadaljeval delo ter mrmral nekaj nerazumljivega. In čimdalje je mrmral, tem hitreje je premikal žago, ki je nje rezki glas zvenel daleč v tiho jutro.

Bilo je, kakor bi bil starec nejevoljen in razdražen — —

Težka vežna vrata so se škripaje odprla.

»Striček, pridite — zajutrek je na mizi!«

Starec je napol zadovoljno, napol čemerno pogledal proti koči, parkrat je še krepko potegnili — les je nalahno zaprasketal in raz stojalo, zbito iz štirih neolupljenih in neotesanih hlodov, sta se zvrnila dva rila — vsak na svojo stran . . .

Dekle, ki je poklicalo starca, je še stalo med vrati . . . Štela je menda kakih osemnajst let — več gotovo ne. Obraz ji je bil malce zagorel, a zalit s krasno rdečico in skladno ovalen. Črne lase je imela spletene v debelo kito, ki jo je nosila kakor venec ovito krog glave . . . Ogljene, velike oči so se ji zagledale nekam tja v daljavo, tja v meglo, kadečo se kakor mikroskopičen dež . . .

Nekje v daljavi, nekje bolj v dolini je nekdo vriskal z jasnim glasom . . .

»Megla se dviga — in lep dan bode . . .!«

* * *

»Kje pa je Tomaž?«

Trudila se je da bi govorila mirno. A vendar ji je zvenel glas nekako neodločno.

»Kje — kje? — Kaj prašaš mene? Morda ti bolj veš, kje je.«

»Kaj — jaz?«

Dekle je zardelo. V očeh pa se ji je zaiskrilo.

Starec je malo pomolčal. Potem pa je udaril s pestjo ob mizo ter zarenčal: »Vrag vedi — kaj spet imata . . . Fant je, kakor bi ga luna trkala. Cele dneve nič ne dela, ampak se klati po gorah . . . Že v temi zjutraj se je odplazil iz kočice . . . K oglemicam gre — gledat gre — sem mislil. A sedaj ga nikjer ni!«

»Ali mu morem jaz braniti, naj ne hodi svojih poti?«

Starec jo je ostro pogledal. A ta ostrost je bila le navidezna. Zakaj kmalu je spet pričel z mehkim, skoro prosečim glasom, ki je pričal o veliki ljubezni, ki jo je gojil za sina in za dekcle: »Lenka — pametna bodi, ti pravim. Saj ga poznaš Tomaža: Vroča kri . . . Zdivja lahko — in zgodi se kaka nesreča.«

Dekle je ponosno vzdignilo glavo. Rdeče ustne so se ji kljubovalno napele, oči so se ji še živeje zaiskrile.

Tudi njej se je pretakala v žilah vroča kri!

Starec je vse to dobro opazil. In skrbelo ga je. A rekel ni nič.

Tiho sta jedla. Le zdaj in zdaj je starec po strani in skrivaj pogledal na deklico. A takoj je spet gledal zamišljeno pred se v skledo debelega močnika, ako je zapazil, da obrača Lenka oči nanj . . .

* * *

Bilo je kakih deset let poprej. —

Tedaj je stala kake četrte ure od Tevžetove kolibe druga kočca. V njej je stanoval oglar Joža s svojo tedaj osemletno hčerko Lenico. Žena Jožetova, dekletova mati, je umrla, ko je štel otrok pet let.

Tiste zime torej — pred desetimi leti — je oglar Joža spravljal drva z gore. In ko se je peljal s sanmi v dolino, se je utrgal nad njim sneg, in mogočen plaz ga je pokopal pod seboj. Izvlekli so ga mrtvega . . .

Osirotelo Lenico je vzel oglar Tevže v svojo hišo. Tedaj je živela še Tevžetova žena Lona. In ta za deklico ni skrbela nič manj, kakor za lastnega sina Tomažka —

In leta so hitela . . .

Tudi na planinah se je poznal njih sled. Gozdovi so ginevali — le visoki štori — ogoreli in ožgani, da bi tako naglo ne gnili in prhnili — so pričali o prejšnjih gozdnih velikanih. Koliba oglarja Jožeta je razpadala. No, tudi koči Tevžetovi so leta

udarjala svoj pečat. A oglar je kljuboval razjeda-joči sili časa. Kar mu je ta razdejal, je on spet popraviljal: strop in vrata in okna — in streho je spet pozakrpal in kozji hlev je spet podprl z debelimi hlodi . . . Pomagal mu je pri delu tudi že sin, ki je iz Tomažka zrastel Tomaž.

Le enega nista mogla zabraniti, eni nezgodi se nista mogla upreti.

Neke jeseni je namreč zbolela mati — bilo je pred dvema letoma . . . Tevže je kuhal vse trave, o katerih je vedel, da hranijo v sebi zdravilne moči. A starka je vendar od dne do dne slabela. Ker je bil Tevže s svojo modrostjo pri kraju, je šel nekega dne čez goro na štajersko stran po neko staro »čaravnico«.

Tudi ta je mešala in kuhala v blagoslovljeni vodi travo in cvetje in listje in smolo in kafro in bogve kaj še vse. In kadila je bolnico s hrastovimi šibicami, ki jih je nabrala na kvatrni petek pred solnčnim izhodom pod sedmimi hrasti. In vse zagovore, kar jih je poznala, je uporabljala, in vse čudotvorne in najkrepkejše molitvice, ki so baje že tolikokrat pokazale svojo čudovito moč, je zmolila in sicer ne samo enkrat!

A vse zastonj! Oglarjeva žena je umrla — —

Po njeni smrti je začela gospodinjiti Lenka.

V krasno dekle se je razvila nekdanja sirota: bila je prava planinska roža.

Ko je prihajala v gore gospoda — dol iz Železne Kaplje, ali prek iz Solčavskih gorá, ali sem od kranjske strani — se je marsikateri pomudil pri oglarski koči dalje, kakor bi bilo ravno potrebno. In zakaj? Ta roža, cvetoča v zakajeni oglarjevi koči — ta ga je očarala. In te oči, kakor bi bile mogočen, čudovit magnet, ki človeka ne pusti iz svojega obližja, ako enkrat pogleda vanj . . .

In ta in oni gospodič z mehкими brčicami in belimi lici in z zlatimi prstani na roki ji je kakor golob krulil o ljubezni, ako jo je dobil slučajno kje samo.

A ona? — Oh, ko se je nasmejala s svojim zvenečim, prešernim nasmehom ter se zavrtila na desni nogi v stran — tedaj je pač zaljubljeni galan lahko uvidel, da ta krasna stvarca božja ne gre kar tako meni nič tebi nič na limanice.

In tako je marsikateri gospodič in gospod odhajal s težkim srcem in ranjeno dušo od oglarjeve kočee. — No, smrtno ranjen menda ni bil nobeden — in da je kateri skočil zaradi te nesrečne ljubezni v kak prepad, tudi ni dokazano . . . Drugi kraji — druge deve . . .

Tako se je dekcle v coklah in debeli obleki polagoma privadilo laskanju. Da občudujejo njeno lepoto, to se ji je dozdevalo sčasoma popolnoma naravno.

Ne pa tako Tomažu! Ta je škripal z zobmi, ako je videl, da se kak mlečnoličen gospodič smučee krog dekleta. Ko je zlagal oglenice, ali žagal ali kalal drva, je mrmral divje kletve na te »presite gosposke smeti, ki nimajo družega dela, kakor da žrejo in spijo in lazijo po svetu ter vznemirjajo mirne in poštene ljudi«.

In za marsikaterim je zagrozil s pestjo, ko ga je videl lesti gor v goro ali pa iti v doline proti Železni Kaplji. In sikal je: »Da se ne srečava dostikrat tukaj — sicer . . .«

Ko je Lenka videla divjo jezo in ljubosumnost Tomaževo, se je le zvonko in prešerno smejala. In ko mu je z velikimi očmi nekaj časa otročje razposajeno zrla v razjarjeni obraz, je zaploskala z roko ob roko ter se zavrtila na eni peti, da je kratka obleka švigala krog nje. In spet se je smejala tako zvonko in otročje.

»Divjak! . . .«

* * *

No, ali je bilo kaj čudnega, da sta se ljubila?

V tej samoti, kjer cele mesece nista videla ničesar in nikogar drugega, kakor starega očeta in dve kozici in par ovac in nad seboj nebo in krog gore in ob koči gozd in tam spodaj doline, ki so

jih pa spet zapirale nižje in višje skale in pečine — in ko sta vendar že od mladih nog rastla skupaj — kakor brat in sestra — ko sta zajemala iz iste sklede in pila iz istega studenca: — ali je kako čudo, da sta se ljubila?

V začetku je pač bila njena ljubezen le ljubezen brata in sestre. A polagoma sta začeli srca čutiti drugače — spoznala sta, da nista brat in sestra. A to njune ljubezni ni ohladilo. Ne — jasno je plamtela v mladih, življenja se radujočih in po sreči koprnečih srcih . . .

Globokeje in bolj vroče je brezdvomno ljubil Tomaž. Bil je lep in krepak, a resen in trd mladenci. Težko življenje in vedno delo ga je okrepilo. Trda priroda in razne nevarnosti gorskega življenja so ga storile resnega. — In strasten je bil! »To je že v naši krvi« — je govoril časih Tevže, ko je videl, kako je sin že kot fantek zrojil in malone zbesnel ob vsaki tudi neznatni priliki. — Starec se je pač spominjal, da je tudi sam bil v mladosti izredno vročekrven. No, v prid mu to ravno ni bilo: nekoč bi bil v jezi skoro ubil nekega drvarja . . .

»To tiči v krvi, v mozgu! A vendar ga moram odvaditi tega, sicer mu je lahko še v nesrečo!«

A starčev trud je bil brezuspešen. Sin je ostal strasten in divji.

Moč do njegovega srca je imela pravzaprav le Lenica. Ta ga je še najprej ukrotila. In umela je tudi to! Ni ga ne prosila, ne rotila, ni ne vzdihovala in ne jokala. Brhka kakor srna in brezskrbna kakor ptica na veji, ga je vladala le s svojo vedrostjo, s svojim zvočnim smehom in s svojimi napol naivnimi, napol šaljivimi opazkami . . .

Ljubila ga je — a ne z ljubeznijo strastno kakor on, ampak z ljubeznijo tiho in vdano. In povsem zadovoljno in srečno se je čutila v tej ljubezni. In zato se je le smejala laskanju jetičnih pustolovcev-hribolazcev . . .

A nekoč se je tudi njena duša vzburkala živahnije in močneje, in v njenem srcu so se zbudila nova čustva. Njena noga je krenila na novega duševnega življenja dotedaj neznano tir . . .

Koncem julija meseca je bilo . . .

In tedaj je nekega popoldne sedela Lenka na podrti smreki gori v planini kake pol ure od domače koče.

Pasla je. Ovce so se pasle na precej veliki goličavi, kjer je stal nekdanj gozd, kakor pričajo parobki. Kozi sta lazili nekje bolj zgoraj med pečevjem.

Lenka je pletla nogavice za jesen in zimo. Plesti jo je naučila rajna rednica, Tevžetova žena. Zdaj in zdaj je povescila roke s pletivom. In oči so ji plule tja naokrog po krasnem planinskem svetu, tja na Obir, ki se mogočno spenja proti nebu, in na druge vrhove, deloma široke in masivne, deloma razkosane in razdrapane . . . Lep dan je bil in solnce božje je jasno obsevalo vrhove, ki so se dostojanstveno-molčé kopali v žarkih nebeških . . .

In ko je Lenka tako sedela na posekani smreki in gledala tja v sinjo daljavo, je hipoma nekaj zašumelo za njo. In ko se je malo prestrašeno ozrla, je videla stati za seboj mladeniča kakih osemnajstih let. Oblečen je bil napol kmetiško, napol gosposko. Za majhnim klobukom, potisnjenim na desno uho, se mu je zibal krasen šopek planink . . .

»Ti si, Ivan!«

»Jaz, Lenica — jaz!«

Bil je Gorjančev študent. Dobre pol ure spodaj je bila z zakotju velika domovina bogatega Gorjanca. Sin Ivan je študiral na gimnaziji v Celovcu. Sedaj je bil na počitnicah ter je lazil po gorah.

»Ali si se me ustrašila, Lenica — kaj ne da?«

»I, seveda! — Prideš kakor senca . . . Vsa se tresem.«

»No, saj vendar nisem kak razbojnik — in Repoštev tudi ne!«

In veselo se je nasmejala. Tudi dekle se je smejalo. Na zardelih licih sta se ji pojavili dve krasni jamici, in izmed rdečih usten so se ji bliskali beli zobje . . .

»Repoštev pa ne — Repoštev!«

»Ali si že kdaj videla Repošteva?«

»Ne še — a sanja se mi časih o njem.«

»Sanja! — O Repoštevju torej sanjaš — ti mala Lenica ti!«

Nalahno ji je pogladil žametasto lice.

Dekle pa je še bolj zardelo. Prsi pa so se ji hitreje dvigale.

In tedaj si je Ivan priznal, da gleda tu pred seboj res pravi dehteč planinski cvet. Nekako voljno in toplo mu je postajalo pri srcu . . . In čudom se je čudil, da že ni poprej opazil izredne lepote dekletove. No, bil je pač že vaje nanjo — bila sta si znaneza izza mladih let, in taki najnazadnje zapazijo kaj posebnega drug na drugem. In navrh mu je cvetel navadno vsako leto in vsake počitnice kak cvet v Celovcu, ki je vzdihoval v domačih gorah za njim. Ni čuda torej . . .

In ko ji je tako gladil mehko lice, je dekle menilo napol tiho:

»Ne, Ivan, tako se ne sme . . . In Lenica tudi nisem več, Lenka mi sedaj pravijo.«

»Lenka torej! — A veš, Lenica je lepše. Jaz ti porečem Lenica.«

»No, pa reci . . .«

— »Kako je dober in prijazen!« si je mislila na tihem. —

»In veš, Lenica — utrujen sem že — bil sem v gorah . . . Ne bo mi škodovalo, če malo posedim . . . Se lahko kaj pomeniva, letos še tako nisva nič govorila.«

Prisedel je k dekletu na smreko.

»In glej — tukaj imam šopek planink. In ž njimi okrasim svojo malo, krasno Lenico.«

In pripel ji je šopek na kipeče prsi.

In pri tem ji je zrl tako toplo v ovalno ličece in črne oči, čez katere je dekle povsilo dolga veka. A enkrat jih je vendar nehoté dvignila ter pogledala mladeniča s hvaležnim in ljubečim pogledom.

In žarek njenih črnih oči mu je švignil v srce. In tam je zanetil visok plamen . . .

»Kako si lepa, Lenica!«

»Saj ni res! — In da kaj takega govoriš!«

»Nič hudega!«

»O, gotovo! . . . In ti posebno ne smeš govoriti tako, ko pa boš vendar ‚gospod‘ — saj ljudje pravijo tako . . . In ‚Vi‘ bom morala reči — sicer bi morala menda že sedaj!«

»O, ti mala Lenica! Če mi porečeš kdaj ‚Vi‘, ti takoj zaprem usta — Glej takole.«

In vroče jo je poljubil.

»Ali Ivan! Kaj pa, če kdo vidi!«

»Nihče . . . Gore — in te molčijo . . . No kar se tiče ‚gospoda‘ — veš, Lenica, ljudje odločujejo, jaz pa bom odložil . . . Sicer pa imam še eno leto časa — —«

In študent ji je začel razkladati, kaj da namerava na leto, po maturi. Slikal ji je prihodnjost, kakor si jo je želel sam. Govoril je toplo, govorilo mu je srce. Zagotavljal jo je, da ne čuti v sebi poklica za bogoslovje, ker njegovo srce hrepeni po ljubezni, ker mu brez ljubezni usahne, zvane. K temu ga ne prisili ves svet. Ne in ne! . . . » . . . sicer pa, čemu se zdaj vznemirjati radi tega! — Glej, Lenica, ko sedim tako tukaj ob tebi in čutim, kako se toplota tvoje mehke roke preliva v mojo, in ko te objemam takole okrog pasa ter te pritiskam tesno k sebi, in ko ti zrem v te krasne oči: — tedaj pa pozabljam vsega sveta in pozabljam vseh skrbi . . . in tako ves prerojen sem in ves tako srečen . . . In svet okrog mene ni več prejšnji svet — ne, vse je drugačno, vse novo, vse lepše. In solnce tam gori nad vrhovi ni več prejšnje solnce, njega žar je mnogo čistejši in krasnejši. In čuj ptice tam v gozdu — ali ne pojejo vse drugače kakor sicer?! — In mojemu srcu je, kakor bi slušalo bučati veličastne glasove orgel v kaki širni katedrali in kakor bi slušalo peti zbor zveličanih duhov — in vsa ta priroda krog mene se mi dozdeva skrivnostno sveetišče, in ti stojiš na oltarju tega svetišča in jaz stojim pred teboj ter te občudujem in ljubim . . . ljubim . . . moja duša pa od veselja vriska . . .

»Kaj to govori!« — je mislila Lenka. A prekinila ga ni in ni se mu izvila iz objema. Oči je

kakor v sladki omotici napol zatisnila in glavo mu je naslonila na ramo, da so mu njeni mehki lasje božali razvneto lice.

In govoril je, kako sta se rada imela že za mladih dni; kako je tudi v tujini ni pozabil, ampak je često mislil na njo ter si želel nazaj v domače gorovje in k njej . . . Govoril ji je venomer in govoril je vedno lepše, vedno ognjeviteje, strastneje.

In ona je tiho slušala ter srkala njegove sladke besede v mlado, neizkušeno srce, ki se je šele sedaj začelo odpirati pravi, mogočni ljubezni . . .

»Kako govori! — Tako Tomaž ne govori. Tudi oni tujci, ki prihajajo v gore, ne govorijo tako — saj še slovenski prav ne znajo! . . . Tako govore pač angeli v nebesih . . .«

V glavi se ji je vrtelo, in na oči ji je legalo nekaj kakor lahen san . . .

Sem izza nekega grma se je glasil zvonček ovna. V gozdu za njima so z mehкими glasovi cvrčale penice. Gori na sivi skali je stala srna ter z nedolžnimi očmi radovedno opazovala dvoje mladih bitij, ki sta se tesno objemali ter se poljubljali z vročimi poljubi.

Ko je Ivan čez dolgo časa odhajal, je dekle zrlo zamišljeno za njim. Prsi so se ji razburjeno dvigale; ustne je nalahno otvorila. Drhte so ji . . .

Hipoma pa si je zakrila obraz z rokami. In zaplakala je globoko in gorko.

»To je torej ljubezen — to! . . . Torej Tomaža vendar nisem ljubila!«

* * *

Ta sestanek seveda ni bil zadnji . . .

Študent je dan na dan lazil tam gor po pečinah in najrajši kje v bližini oglarske kočice. In nazadnje sta se vedno sešla z Lenko — zdaj tu, zdaj tam . . .

No, tudi k oglarju samemu je časih prišel. Saj so si vendar sosedje! In navrh so si bili še v

botrini! . . . Študentu je seveda bilo bore malo za sosesčino in botrino. Prihajal je le, če Lenka ni mogla od doma, in je torej drugod ni mogel videti . . .

Stari Tevže se je prav veselil teh obiskov. Tudi Tomažu je bilo po godu, da je Ivan prihajal. Saj sta si bila vrstnika — Tomaž je bil le poldrugo leto starejši.

A polagoma ga je pogledoval po strani. Dozdevalo se mu je, da študent tako nekako čudno pogleduje za Lenico . . . In ta se je v zadnjem času vsa tako izpremenila! Ni bila več tako razposajena, ni se mu več tako otročje smejala. Zamišljeno in tiho je opravljala svoje posle v koči in zunaj kočje. In nekolikokrat jo je Tomaž opazoval, kako je vsa zamišljena zrla tja dol proti Gorjančevini. A ko je njega zapazila, je vsa zardela ter naglo odšla v kočjo . . .

Tomažu se je zbudil sum. In njegova vroča, neukrotljiva kri je takoj začela kipeti. Polastila se ga je pekoča ljubosumnost.

Vedno je bil razdražen. Časih je delal za tri — z delom je hotel ukrotiti strasti in pregnati težke misli. A hipoma je vrgel vse strani ter odbežal v gorovje. In tam je cele ure ležal na hrbtu in bulil v jasno nebo, ali pa je sedel kje ob kakem prepadu ter brezsmoterno gledal tja čez pečevje v daljni svet . . .

In Lenko je zalezoval. A dolgo je ni mogel zalotiti. Dekle ga je poznalo ter se ga je skrbno varovalo. Tudi Ivana je svarila in prosila, naj bode previden . . .

A ravno popoldne pred onim septemberskim jutrom, ko je sedel zgoraj na pečini ter zrl v valovje belih meglá, ju je našel v gozdu nad Gorjančevino. Od daleč ju je videl, kako sta se poljubljala.

Vse popoldne je divjal po gozdih. Zvečer je prišel že v temi domov. Brez večerje je legel. A že pred dnevnim svitom je spet vstal ter šel v gore — med divje, trdo pečevje, kjer je sam samcat lahko

razmišljaj o svoji nesreči ter neopaževan kuhal maščevalne naklepe.

In skuhal je naklep grozen in krvav, a naklep trd in neizpremenljiv. Obžaloval je samo, da ga ni izvršil že spodaj v gozdu, na licu mesta, kò ju je zalezil pri 'zločinu' . . .

Divje so se iskriale oči orjaškemu oglarju, ko je s težko pestjo grozil tja dol v dolino in prisegal sredi mirne in resne gorske prirode, tam v bližini neba:

»Moja mora biti . . . in moja bode!« —

* * *

Dnevi so počasi potekali.

Tomaž ni govoril z nikomer. Očetu ni pogledal več v oči. Če ga je starec pri delu kaj prašal, je le pokimal z glavo, ali pa skomizgnil z ramami. In če ga je dalje nadlegoval s prašanji, je polutihu zaklel, vse pustil ter šel v gorovje ali v gozd.

Lenke se je ogibal. Le časih — ko je vedel, da ga ona ne opazuje — jo je gledal od daleč s strastnimi in hrepenečimi pogledi. In tedaj so mu ustne trepetale in prsi so se mu od notranjega nemira visoko dvigale. V očeh pa mu je venomer gorel grozeč ogenj. — —

Peti dan po onem usodnem sklepu je sedel Tomaž že na vse zgodaj zunaj v gozdu ter si hladil vročo glavo, v kateri mu je od strasti viharjev in notranjega trpljenja postajalo že nekako mračno.

»Temu mora biti kmalu konec, sicer zblaznim!« je mrmral sam s seboj ter si brisal čelo.

In ko je tako sedel na preperelem panju, je sem gor po strmi poti videl prihajati Ivana . . .

»Kam . . . ?«

Kakor pleneča zver ga je opazoval, kam krene. Tam ob gozdnem robu, od koder se vidi oglarska koča, je študent nekaj hipov postal. Gledal je prek h koči.

Potem pa je polagoma stopal navkreber — v gorovje.

Zadovoljen, a oduren nasmeh se je zazibal čez stisnjene ustnice mladega oglarja.

In plazil se je za dijakom. Dasi mu je sledil od daleč, je vendar stopal tiho in previdno in plazeče, kakor bi zalezoval boječo divjačino.

In šla sta na skalovje . . .

Solnce je ravno izhajalo. S krvavim sojem je rdečilo belo, od dežja in snega izprano pečevje . . . Zrak je bil svež. Zdaj in zdaj je potegnila lahna, hladna sapica . . . Nad Obirjem je plaval tenák oblak, Ostrica je bila čista ter je ponosno molela v modro nebo . . . Nekje niže v dolini je veselo ukal in pel pastir.

Ivan je bil že visoko. Po strmi poti je splezal na precej široko pečino, ki samotno štrli v nebo. Na drugi strani je globok prepad. Vse je golo, vse obeljeno od časa in vremena . . .

Krasno jutro in veličastvo gorskega sveta sta ga očarala, dasi ju ni užival prvikrat. A kaj takega vedno vpliva na duha človeškega.

Ves zamaknjen v mogočnost prirode, ni opazil oglarja, ki se je tiho priplazil za njim . . .

»Kako lep je svet!«

Ivan se je zdrznil.

»A — ti si — Tomaž! . . . Kako si me prestrašil!«

Stopil je za korak nazaj. Neko tesno in težko čustvo mu je hipoma leglo na srce. Spomnil se je Lenke, ki ga je svarila.

Tomaž je stopil tik njega. Pogledal ga ni.

»Kako lep je svet!«

Oglar je govoril z zamolklim, malone hripavim glasom.

Ivan ga je gledal začudeno in zvedavo. Hotel je uganiti oglarjeve misli. A ta je zrl venomer v daljavo . . .

»Res, lep je — krasen je!« —

Dijak je govoril težko . . . »Kak čuden slučaj, da sva se tukaj sešla« — je pomislil z nekim strahom . . . »A kaj je čudnega na tem — kaj takega se vedno lahko zgodi« — si je takoj ugovarjal, da bi se pomiril . . .

»In kako velik je svet — kako velik . . . Kako daleč se vidi že odtod . . .

»Tam na tej strani je Celovec — in tu prek je Velikovec . . . in toliko mest je po svetu . . . In tam daleč — tam za Ostrico in tam za Obirjem in vsepovsodi naokrog, kjer se dozdeva konec sveta, je nebo istotako visoko, kakor pri nas . . . in svet je vedno večji, vedno večji, čimdalje prideš . . . tako vsaj pravijo . . .«

»Da velik je — velik . . .«

Oglar je prijel dijaka za levo roko. Oči so mu bliskale z blaznim svitom. Lice mu je bilo brez krvi, rumeno-bledo. Na čelu so mu stale potne kapljice. Glas mu je sikal in nalahno trepetal, ko je nadaljeval:

»Glej, Ivan — svet je tako velik, tako neizmerno velik . . . za milijone ljudi ima prostora — pravijo — a glej — za naju nima prostora . . . za naju o ba ne . . .«

»Ka-aj — kaj praviš?!«

Študent je obledel. Trepetal je kakor nežna bilka v vetru. Zroč venomer v blazne oči oglarjeve, je hotel stopiti še dalje nazaj. — A oglar ga je držal krepko . . .

»Ne — za naju o ba ne . . . Ti — ali jaz . . .«
Dijak je umeval.

»Tomaž — za Boga svetega! . . .«

»Prepozno!«

Lahen krik : . . .

In Tomaž je stal sam na skali . . . Zrl je v prepad. Z desnico si je mehanično potisnil klobuk po strani in kakor v sanjah si je polagoma pogladil lase, ki so se mu prilepljali na potno, a ledeno-mrzlo čelo . . .

* * *

Ker Ivana čez noč ni bilo domov, so ga drugi dan iskali v gorovju. Gorjančev pastir ga je našel mrtvega v prepadu . . .

* * *

Tomaž je stal pri oglenici. Opiral se je ob črno lopato ter z mrkim pogledom zrl tja gor v pečine.

Izza ogla majhnega hleva je prišla Lenka. Lica so ji v zadnjih dneh obledela in upadla . . .

Za hip je postala ob oglu ter opazovala oglarja. Potem pa je počasi in zamišljeno stopala proti njemu.

Oglar se je zganil. Z roko si je potegnil čez čelo, da odžene črne misli. Hitro je začel z lopato brskati po napol razdrti oglenici . . .

Dekle se je ustavilo pred njim. Gledala ga je dolgo — kakor bi mu hotela prodreti v dno duše . . .

»Morivec!«

Oglar je strepetal. Za hip je povесil oči, potem pa jo je pogledal s pogledom polnim nemira in obupa.

V njenih očeh je bral le stud in zaničevanje.

Za hip mu je oko od jeze in strasti divje vzplamtelo. A ta ogenj je takoj spet ugasnil.

Lopato je vrgel na oglenico. Skomizgnil je z ramami ter si spet pogladil z roko čelo, po katerem so mu zadnji čas legle gube . . .

Malo je še postal — kakor če bi se pomišljjal ali še hotel kaj reči. Potem pa je odšel s počasnimi koraki — v gorovje . . .

Kajn . . .

G.

Izgubljeno življenje.

Slika.

»Res ne gre?«

»Ne gre!« —

»Sveta mati Ana — kdo bi si to mislil! . . .

In vendar se je delal vedno tako pobožnega!«

»E — pobožnega? — Ha, jaz nisem nič opazila o njegovi pobožnosti, vsaj zadnji dve leti ne!«

»A vendar — vsaj dosedaj nihče ne more reči o njem, da bi bil ravno napačen človek.«

»O ti križani Bog — ne napačen človek! — Lucija, to veš, da jaz nočem in ne maram nikogar obrekovati — Bog me varuj tega, greh bi bil — a to ti pravim: Precej slepa si morala biti, če nisi že davno slutila, da ne pojde . . . In če neče biti ‚gospod‘ — ali je tedaj napačen človek, ali ni . . . ha . . . kaj?«

»Pa — ti moj Bog!«

»In ali ga nisi opazovala — sedaj, odkar je doma in že v počitnicah med letom in že lanske počitnice: kako ti gleda za dekleti! Če mu katera prihaja nasproti, takoj klobuk še bolj na stran — in kakšen klobuk nosi, kakor kak žid, pa ne pošten kristjan, ki naj bi postal ‚gospod‘! In kako si viha brke — celo v cerkvi si jih viha! In čemu so mu brke! In

kako ti gleda dekleta — kakor bi jih hotel požreti! . . . Ali je torej napačen človek, ali ni?!«

Molk . . . Lucija je le nalahno kimala s svojo suho in ostro brado . . .

»In brž drugi dan, ko je prišel domov, je vse popoldne stal pri Zajčevi Tilki, ki je tam gori na Krču plela proso . . . In smejala sta se, da se je slišalo dol v Dol, kjer sem žela v Hrovatovi koruzi travo . . . Bog si ga vedi, kaj je vse govoril dekletu — a o svetih rečeh menda težko . . . In ali se spodobi kaj takega! Kaj torej misliš: Ali je napačen človek ali ni? . . .«

»No pa vendar, Neža! — Dasi je govoril tam z Zajčevim dekletom, bi vendar še lahko šel v lemenat . . .!«

»To je ravno — to!«

Neža je malo pomolčala. A kmalu je spet začela:

»In pravijo, da gleda za školnikovo!«

»Moj Bog — kaj ga je vendar zmotilo . .

Kaj pa hoče ž njo!«

»Da, da — zmotilo — zmotilo! — Moti se mu — moti!«

»In primicije torej ne bo?

»Ne bo, ne bo, Lucija!«

»In kako smo se je vsi veselili!«

»To je, to! — Moj Bog, kako veselje je bilo predlanskim, ko so brali novo mašo Zelenjakov gospod! Pravim ti — praženki so bili debeli kakor repa . . .«

»Saj sem jih tudi jaz dobila!«

»No glej! — A tukaj ne bo nič!«

»Nič! . . . Ti križani Bog ti, kdo bi si to mislil!«

»Da, da — kdo! — To ti je svet, to — Lucija!«

»Bog se usmili!«

* * *

Ob istem času je v gozdu za vasjo ležal na mehkem mahu mlad človek — Zimičev študent.

Okoli njega je bilo tiho in mirno . . . Gozdni pevci molče — kakor utrujeni od težkega, razgretoga

ozračja, ki se kakor mora poveža na gozdno zelenje. Dremljejo . . . Le pajek bedi. Z gigrilsko eleganco se suče na svojih tankih nitih. Razpenja jih od drevesa do drevesa in v svojem napuhu preprega poti ž njimi . . . V mahu, tem pragozdu, en miniaturne begajo nervozne mravlje. Zelene, rjavkasto-rumene in rdeče žuželke dostojanstveno stopajo svojo pot . . . Veverica se z vratolomnimi skoki popenja z veje na vejo, z drevesa na drevo.

Dremotno je v gozdu. A zdaj in zdaj se tuintam priplazi kak žarek v gozdni mrak. Nagloma se usiplje na zeleni mah ter ga poljublja z gorkim poljubom. Polagoma se pomika dalje po mahu — hipoma pa izgine . . .

Ti rumeni svetli žarki se časih prikradejo tudi na lice mlademu možu. In ta si zakrije obraz z roko, ali pa pomakne glavo v stran — —

Mehka poezija, ki plava nad vrhovi in vršički, deluje tudi na srce mladeničevo . . .

In tukaj sredi tihega gozda, oddaljen od šumnega življenja tam zunaj v svetu, je mladi mož razmišljal o svojem življenju in o svoji ljubezni . . .

* * *

Zimič ni bil ravno bogatin, a še manj je bil siromak. Toda dasi ni bil iz najpremožnejših, je bil vendar vrlo ugledna oseba v vasi, v občini in župniji. — Zakaj in kako? No, bil vam je vojak in pod puško se je priučil marsičemu, kar mu je pozneje dobro služilo.

Ker je torej nadkriljeval s svojim znanjem večino sosedov, so ga začeli vpoštevati. In njegov vpliv je rasel od leta do leta.

Z vplivom pa je rastla tudi njegova samoza-vest. In v svoji trdi in neupogljivi glavi si je mislil visoke namene. In skrbno jih je gojil, da mu o pri-likih dozori in rodijo sad.

Zakon mu je Bog blagoslovil s troje otroki. Dvoje deklet je bilo, najmlajši pa je bil fant. In ravno s tem je imel oče Zimič posebne namene.

In često je govoril v krčmi, ko so ga vinski duhovi že nekoliko razburili:

»Z dekletoma — kaj hočem z dekletoma? Človek povsem nič ne more početi ž njima . . . A iz fanta naredim človeka, iz fanta! V šole pojde in če stane tudi grunt! V šole ga dam — naj ima boljši kruh, kakor ga jem jaz . . . No moji starši pač niso umeli sveta — Bog jim daj dobro! Nečem jim nič oponašati, a vendar ko bi mene poslali v šolo — bogve, ali bi se mi ne godilo sedaj malo drugače . . .«

Povedati Zimič ravno ni hotel, ali mislil si je, da bi postal gotovo škof, ali najmanj doktor svetega pisma — pri Bogu in Zimičevih ni nič nemogoče . . .

Neke nedelje popoldne avgusta meseca je bilo, ko sta sedela Zimičeva sama pod orehom pred hišo. Gospodinja je molila iz starega in oglodanega molitvenika litanije vseh svetnikov. Med molitvijo je časih prav glasno in pobožno vzdihnila, časih pa prav globoko pokimala: dremalo se ji je namreč, ker duh je voljan, meso pa je slabo.

Zimič pa je gledal tja gor v oreha zeleno listje. Zdaj in zdaj je nekaj hipov opazoval z napeto pozornostjo muhe, ki so brnele pod orehom in enodnevnic, ki so kakor pijane od solnčne svetlobe in toplote plesale in se vrtele v čistem ozračju.

A dasi je možak na videz pozorno ogledoval listje orehovo in muhe in enodnevnic, ga vendar vse to ni niti malo zanimalo. Mislil je vse druge misli.

Ko sta tako že precej časa tiho sedela drug poleg drugega in je Zimič opazil, da je žena že končala politanijske molitvice, si počasi privzdigne klobuk, si pogladi redke lase, si še potegne z roko čez obrito lice ter povzame resno in slovesno:

»Mica!«

Žena je počasi zaprla knjigo, še pomolila »Čast bodi . . .« se zaznamovala z velikim križem — in vprašaje pogledala moža.

»Mica — prihodnji mesec se pričnejo šole. Pripravi za Lipeta vse potrebno — v mesto gre!«

In oče Zimič so polagoma položili težko roko na mizo, kakor v potrdilo svojih važnih besed. In zamišljeno so gledali tja čez dvorišče dimnik sosedove hiše — po strani pa so vendar škilili na Mico, da bi videli, kak vtisk bode napravil njih težki ogovor na ženo.

Ta je nekaj časa molče gledala moža. Premišljevala in pretehtala je v svojem srcu njegove besede. Dva, trikrat je pomembno pokimala ter menila enostavno:

»A denar stane!«

»Toliko še premoremo. Nismo najsiromašnejši v vasi!«

»Res da ne!«

»In še siromašnejši so se izučili!«

»Izučili — res! — No, če bode božja volja, pa se bode tudi Lipe . . .«

Lovro in Mica sta sedela še dolgo pod orehom ter odločevala o usodi Lipetovi.

»A ,gospod' mora biti na vsak način!« je na vse zadnje, ko sta že vstajala, še enkrat pripomnila mati.

»Seveda, zato pa ga pošljeva v mesto.«

* * *

Lepo septembrsko jutro je bilo, ko je Zimič napregel, da popelje Lipeta v mesto.

Mati in sestri so si skrivaj brisale oči, ko so nosile na voz različne culice, v katere so povezale mesa in klobas in kruha za dobrih štirinajst dni . . .

Konj je nemirno teptal po rosni travi, hlapec je že odpiral leso in oče Zimič je dostojanstveno sedel na vozu.

»Pojdi no, Lipe!«

Mati ga je pokrižala ter mu še skrivaj stisnila v roko srebrn goldinar. Tudi sestri sta mu darovali prihranjene krajcarje — ,ker je v mestu vse tako drago'.

Lipe je sedel na voz. Bič je počil, konj je ponosno dvignil glavo — in odhajali so v tuji svet.

Mati je na glas zaplakala; sestri sta se obrnili v stran, da bi skrili solze. A vendar sta se spet okrenili za vozom, dokler ni ta izginil za vaškimi hišami . . .

Solnce je ravno izhajalo — veliko in krvavo. Okna vaških hiš so se lesketala z zlatim bleskom. Solnčni žarki so odskakovali od stekla, in malone slepilo je človeka, če je pogledal v okna . . . Rosne kapljice na listju drevja in na travi po dvoriščih so zablestele z demantnim svitom. Zavela je lahna sapica, vrhovi in vršički dreves ob cesti so zadrhteli kakor od neke tajne radosti . . . in raz listje so se sipali dragulji, bleščeč se v mavričnih bojah . . .

Tuintam se je odprlo okno in v njem se je prikazal zaspan otroški obraz; tuintam je stopila iz kuhinje gospodinja ali domača hči ali dekla ter je postala na vežnem pragu; hlapec, ki je ravno nalival ob studencu vode za konje, je za hip prenehal z delom.

Vsi so zrlji za vozom, na katerem je ponosno sedel stari Zimič, nekako pobito in plaho sin Lipe . . .

»V mesto ga pelje . . . v šolo! . . . Bogve, kaj bode iz njega — ali bo sploh kaj ali nič!« . . .

— V tujino — za novimi cilji, ne, za določenim ciljem! A pot do tega cilja je dolga. In ta pot je težavna. In noga se lahko zadene ob kamen — in človek se spodrsne, pade . . . In ta pot je nevarna — in človek tako lahko zaide . . .

Solnce je jasno sijalo. A solnce sije le današnjemu dnevi — bodočnost pa je temna . . . in poti so neznane . . .

In mlado srce trepetalo od pričakovanja in slutenj in strahu . . .

* * *

Čas je potekal . . . dan za dnevom, teden za tednom, mesec za mescem . . . In iz dni in tednov in mescev so postajala leta . . .

Lipe pa je stopal po določeni poti k svojemu cilju — korak za korakom. Čimveč časa je poteklo, tem bliže mu je prihajal. —

A tako — kakemu cilju pravzaprav? Kje je ta cilj?

Nekoč si je namreč mladi dijak priznal, da je izgubil svoj cilj, prvotni cilj. Ni ga več poznal, to je: ni ga več pripoznal. Nekega dne mu je zastala noga na dolgi in težavni poti — in oni svetli ideali, ki jih je dotedaj gledal tam v daljavi in h katerim je dotedaj hrepenel, so mu polagoma izginjali izpred oči . . . Ne, ne — on je le zaklopil oči, da bi jih več ne videl. Ni jih več maral.

In njegova noga je krenila s stare poti.

Kako to?

Začelo mu je govoriti srce. Svet se je odpiral pred strmečim duhom. Valovi življenja so zapluskali ob njega, in nekaj ga je vabilo v te valove, nekaj ga je sililo v nje z neznansko močjo, kakor bi mu zvenela na uho čudovita pesem siren. In ti vabeči glasovi so mu mamili srce . . . in njegovo oko se je obračalo od nekdanjih ciljev ter je iskalo novih . . .

Srce se mu je odpiralo ljubezni. Občudoval je lepoto in se hotel opijaniti z njo. Ker je bil lep človek, ni našel zaprtih src, ako je kje ob katero potrkal . . .

»Kam drvim? — Kam . . .?« se je prašal časih v trenutkih, ko mu je oko trezno zrlo v življenje. A odgovora ni vedel.

»Kam —? Kamor me ponese usode tok . . .« je odločil časih, da se je le za nekaj časa iznebil in ubranil mučnih misli — —

Doma pa so živeli v nadi in prepričanju, da Lipe stopa vedno brez zapreke in brez pomislekov zaznamovano pot proti svojim ciljem.

No, časih je res kdo v vasi malce podvomil o tem. Tako n. pr. nekatera vaška dekleta in sicer najlepša. A ta niso svojih dvomov na široko razkladala, ker so bila Lipetu iz srca naklonjena. In ni čudo! Z dekleti je umel občevati!

Ako je tako v počitnicah — zadnja leta namreč — kje katero srečal, ji je pogledal tako globoko v oči, da je vsaki postalo toplo pri srcu.

»Kako lepe oči imaš, Ančika! — In kako mehko lice!«

In z belo roko ji je pogladil lice, ki je takoj zardelo dol do vratu. In ko je študent videl, kako polje dekletu vsa kri v lice, se je nasmejal zvonko in radostno, da so se mu zabliskali beli zobje izmed zvežih ustnic.

In tega dekleta ne zabijo. In vse vaše krasotice so bile mnenja, da je Lipe v mestu postal res že gospod, kakor mora biti . . .

Vse pa je radovedno pričakovalo, kaj da bode ukrenil študent po osmi šoli . . .

Med tem je Lipe res dovršil gimnazijo. Nekega lepega julijskega popoldne ga je oče peljal od železniške postaje domov. Ponosno je sedel na novem, rumenobarvanem koleselju stari Zimič, ponosno tudi sin abiturient.

Na polju pa so postajali delavci ter gledali za njima.

»Aha — Zimič pelje sina! Kak gospod je že!«

»Sedaj šele pravzaprav postane. Sedaj gre v bogoslovje!«

»Ali gre?«

»Gre! — Saj Zimičevi vsi trdijo.«

»Bog si ga ve, ali bode tudi Lipe istih misli . . .

Koliko jih je že ušlo!«

»Škoda bi bilo zanj! Prav pripraven je za gospoda . . .«

To pereče prašanje — ali pojde, ali ne pojde — je posebno zanimalo stare ženice in mlada dekleta. Starke so bile brez izjeme „pro“ — da namreč mora iti v bogoslovje. Posebno Kečkova Lucija in Ostrčeva Neža sta vsak dan na dolgo in široko pretresovali to prašanje ter sta delali vse mogoče in nemogoče zaključke.

Mnenje deklet pa je bilo razdvojeno. Nekatero so bile zavzete za to — »Gospod bo, da bo veselje« — so menile . . . »Škoda zanj!« so mislile druge ter so ga na tihem obžalovale . . .

Lipe pa je stal na razpotju ter ni prav vedel, za kaj se naj odloči. Na eni strani je stal prvotni

cilj ter ga klical. Na drugi so se mu nudili novi ter ga vabili.

Starši in sestre, sorodniki in znanci so ga opominjali na prvotni cilj, njegovo srce se je nagibalo k drugim.

Odločila pa je usoda . . .

* * *

Prve dni počitnic je bil Lipe prav zadovoljen in vesel. Bil je prost vseh skrbi, radoval se je, da je dobro prebil maturo — in o prihodnosti še ni maral mnogo razmišljati.

A čez nekaj dni je postal že bolj zamišljen. Z domačini je govoril le malo. Po zajutreku je navadno takoj odšel. Dostikrat ni prišel niti k obedu, ampak se je vrnil šele v noči . . .

Kmalu je govorila vsa vas, kam da Zimičev študent zahaja. In tudi domačim ni to ostalo dolgo neznano in skrito.

Pred kratkim je prišel k Sv. Lenartu nov nadučitelj Novak. In ta je imel krasno sedemnajstletno hčerko Emo. In k nadučiteljevim je zahajal Lipe. Zakaj — o tem ni bilo nikomur treba mnogo in dolgo ugibati . . .

In ko ni posedal pri nadučiteljevih, se je klatil po gozdih, je poležaval v njih na zelenem mahu, sanjaril o svoji ljubezni ter si gradil gradove v oblakih in določeval nove cilje svojemu življenju.

In stari so se mu bolj in bolj izgubljali v meglene daljave — razplinili so se v nič . . .

»Ljubim — in ona me ljubi!«

Šuštečemu drevju in mehjemu mahu in nežnim cvetkam in gozdnem pevcem je razodeval svojo tajno . . .

In ves gozd, vse kar živi in se giblje in klije in brsti v njem, in vsa priroda — vse se je radovalo ž njim ter pevalo ž njim visoko himno — vsaj dozdevalo se mu je tako:

»Ljubim . . . ljubim . . . in sem srečen!«

Srečen? — Ubožec! —

* * *

»Za njo darujem življenje!« — je sklenil Lipe. In mislil je, da je storil velik, heroičen sklep . . .

Tudi njej je govoril:

»Moje življenje je za vedno tvoje!«

In v zahvalo mu je vdano nagnila zlatolaso glavico na prsi in njeni svilnati kodri so mu mehko božali lica. V prsih pa mu je od radosti in blaženstva burno utripalo srce, kakor bi mu hotelo počiti v preveliki sreči . . .

Bili so to hipi blaženstva. In mislil je, da jih ne odtehta in ne more poplačati s celim življenjem . . .

* * *

Zvečer je bilo . . .

Na veliki mizi je gorela precej umazana svetilka. Lipe je sedel pri mizi ter zrl v knjigo. A bral ni. Misli so mu hodile druge poti.

Pri peči je sedel na eni strani oča ter mogočno kadil, na drugi mati. Sestri sta v kuhinji umivali posodo ter pospravljali.

Stari Zimič je vzel počasi pipo iz ust ter nekako posiljeno pokašljal. Žena ga je krog ogla pomenljivo pogledala ter mu pokimala . . .

»Lipe — čez tri tedne si že doma. Čas bi bil, da si nekaj preskrbiš za prihodnje leto.«

Sin se je zdrznil.

»Tako — ?«

»Kaka nespamet!« je pomislil takoj. »A dobro, da nisem zinil še večje.«

»Dobro bi bilo, če pojdeš v nedeljo h gospodu župniku.«

»Sem se jim že javil . . .

»A da naredita prošnjo . . .«

»Za bogoslovje, mislite? . . . Je še čas!«

Glas se mu je nalahno tresel.

Oča je to opazil. A Lovro ni bil mož, ki bi zlahka odnehal, ako je kdaj kako stvar pričel.

»Čas je še . . . misliš, Lipe? — Jaz pa mislim, da ne . . .«

»Poldrugi mesec še!«

»Nič ne de! A odloči se! . . . Kaj vobče nameravaš?

Sin je molčal.

»Lipe, poznaš me! . . . In dasi si ti 'študiran', jaz pa le neuk kmet, veš, ob čem si prišel do tega . . . In vedi tudi: Od onega trenutka, ko zapazim, da hočeš ravnati proti moji volji — in to poznaš! — ni zate več prostora pod mojo streho!»

In stari je molčal ter spet kakor za stavo vlekkel iz vivčka. Celi oblaki so se vili krog njega in nad njim ter se zibali tja po precej nizki izbi.

Mati je sklepala na prsih roke kakor k molitvi. Nekako vznemirjeno je zrla pred se. A rekla ni nič.

Lipe je prebledel. Oči so se mu iskrile, nosnice so mu strepetavale — ali od jeze ali od presenečenja, bogve. Že je odpiral usta, da bi odgovoril. A premislil se je — poznal je očeta.

Počasi je zaprl knjigo, počasi je vstal izza mize, počasi je stopal čez sobo. Pri vratih je za hip postal ter se ozrl na roditelja.

A ta sta molčala ter obračala poglede v stran.

Počasi je pritisnil na kljuko, počasi odprl vrata in počasi odšel . . .

Nihče mu ni zaklical, naj ostane.

* * *

Spat je prihajal domov in še spat ne vselej.

Jedel skoro nič ni, vsaj doma ne. Ljudi se je ogibal. Cele dneve je blodil in posedal po gozdu. Nič ni bilo več slišati njegovega zvonkega smeha. Tudi z vaškimi dekleti se ni šalil kakor prejšnje počitnice.

Postal je suh in mršav in bled. Oči so se mu globoko pogreznile in bile so nekako mrtve, kakor zastrte. Le zdaj in zdaj so mu vzplamtele v vročem, a nekako čudnem ognju. A ta je takoj spet ugasnil . . .

Ljudje so to izpremembo kmalu opazili.

»Ona je kriva!« — so si skrivnostno pošepetavale vaše ženice. In pomembno so pomežikovale druga drugi: »Ne bo 'gospod', ne bo!«

»Škoda! — Kako je nespameten — zavoljo take! — Bog ga umej!«

»Siromak!« — so si mislile in tuintam te misli tudi glasno razodevale vaše krasotice — »kako se je izpremenil, kako je shujšal! . . . Doma ga baje vsi črtijo. Pa bi ga pustili, reveža — naj ukrene po svoji volji. Saj ni nikjer pisano, da bi vsak moral biti ‚gospod‘ . . .«

»A kako se je vendar mogel tako zaverovati v njo?«

»No — lepa je!«

»Gotovo žive še lepše! . . . In vendar — kar umira za to . . .«

»Ljubezen!«

»Da — da . . . ljubezen . . .«

In vzdihovale so . . .

* * *

Avgust se je bližal koncu.

Stari Zimič je postajal od dne do dne slabše volje in sitnejši. Nihče mu ni mogel storiti kaj po volji. Nad vsem in vsakim je rentočil in zmerjal. O sinu mu nihče ni smel kaj omeniti, in če ga je kje videl, ga ni ogovoril in se ne zmenil zanj.

»Ali bo šel —?« ga je tuintam kdo prašal, ki ni vedel, da starca s tem razdraži.

»Kaj tebi mar? Ali si mi kaj pomagal, da sem ga spravil skozi šole . . . Brigaj se za sebe!« — je vpil možak, kakor bi mu storil kdo bogve kako krivico . . .

Vsi domači so morali pod tem trpeti.

Nekega popoldne je bila mati ravno sama doma, ko je Lipe prišel iz gozda. In začela je nekako boječe in neodločno — v očeh pa so se ji zasvetile solze:

»Lipe — pa stori tako! Saj vidiš, kak je oča . . . In veruj mi, najbolje ti bode.«

Sin je nekaj časa molčal. Hud boj je bojeval sam s seboj. Tu mati — tam krasni ovalni obrazek Emin, njeni zlati kodri, majhne, mehke ustnice in

modre oči. In kako vdano ga zro te oči, in kako sladko se mu smehljajo njene ustne . . .

Hud, težak boj . . .

»Ne morem, mati!«

»Veruj mi, Lipe, kesal se boš . . . Ne boš srečen!«

»Tako še manj! — Mati rad bi vam izpolnil željo, a moja smrt bi bila.«

Mati je zaplakala.

»Ne . . . ne . . . ne morem!«

In šel je spet v gozd. Tam se je vrgel na zeleni mah, obraz si je zakril z rokami in zaplakal je kakor bolno dete . . .

* * *

Doma ni bilo več mesta zanj. Preskrbel si ga je drugod. Dosedaj je odlašal le zaradi Eme. Moral je bivati v njeni bližini.

A čutil je, da mora kmalu storiti odlašanje konec . . .

Stari Zimič je razkoračeno stal pred konjskim hlevom ter pazno gledal v nebo, po katerem so se kopicili oblaki.

Izza ogla pa je prišel Lipe.

Nista se mogla lahko drug drugemu izogniti...

»No — ali bo skoro — dolgo že čakam! . . .

Konec avgusta je!«

»Kmalu bo, oča! — Jutri odidem!«

Stari je razširil oči.

»Kam?«

»V Celje. V pisarno grem.«

»Tako! — Škric torej postaneš?!«

»Da — če me ravno hočete tako krstiti. Za mesec dni — oktobra pojdem v Gradec.«

»Tako! — Morda še pomniš, kaj sem ti rekel pred par tedni . . .«

»Pomnim!«

»In jaz ne snem besede!«

»Dobro, oča!«

»Nehvaležnež!« —

Stari se je obrnil ter stopal s trdimi koraki v hlev. Tam pa se je naslonil ob hlapčevo posteljo ter si zakril obraz z rokami.

»To imam! — O, jaz slepec, zakaj sem ga dal sploh od doma?!«

Njegove nade so se porušile.

In trdemu možu je trepetalo močno telo pod težo nepričakovanega udarca.

A to je trajalo le trenutek.

Lipe je nekaj hipov postal na mestu. Zrl je za očetom . . . Enkrat je že stopil proti vratom. Hotel mu je vse razodeti, povedati mu, da bi bila le poguba zanj, ako stopi v stan, ki ne čuti poklica zanj. Hotel ga je prositi odpuščenja.

A tedaj je začul očeta že zmerjati in vpiti nad konji. In zastavil je korak.

»Čemu? — Le še bolj me opsuje. Poznam ga: nima srca!« —

* * *

»Ne zabi me!«

»Ne! — Tam zunaj v življenja viharjih, tam zunaj v življenja borbah in trpljenju se bom vedno spominjal tebe. Iz ljubezni do tebe vse pretrpim, vse premagam. Spomin na tebe me bode krepil, me dvigal, mi dajal gigantskih moči... Ostani mi zvesta?«

»Zvesta na veke! — Še en poljub!« — —

»Čas je!«

»Le hip še!«

In še sta se privila drug k drugemu. Stiskal jo je k sebi, kakor bi je nikdar več ne kanil izpustiti.

In še poljub in še in še . . .

* * *

In Lipe je stopil v življenje — v realno življenje.

Dosedaj so mu drugi pogrinjali mizo, on je le prisedel in jedel. A sedaj se je začel sam boriti za košček vsakdanjega kruha. In boril se je vztrajno . . .

Oktobra meseca se je v Gradcu vpisal ter se preselil tja. S podporo, ki jo je dobival iz slovenske domovine in deloma v Gradcu, je za silo živel.

In delal je neumorno. In ako so prišli trenutki težki in temni in mu je klonil duh v obupnosti in žalosti, ga je vedno spet dvignil in oživil spomin na Emo, zavoljo katere je živel in delal in trpel.

In spet se je boril z novimi močmi in s podojenim pogumom . . .

* * *

Pozimi je Zimičeva gospodinja zbolela.

Prehladila se je — so rekali. No, bila je že priletna, vse življenje je delala trdno in vztrajno. Žalost za sinom, ki ji ni izpolnil najsrčnejše želje, vse to je vplivalo na ženo . . .

»Ko bi Lipeta poklicali domov, sicer umrem in ga ne vidim več!«

A Lovro je odgovarjal kratko in nekako osorno: »Saj se še ne mudi . . . Ni tako nevarno. Čez nekaj dni spet vstaneš!«

»Kaj bom vstala, moj Bog! — Pokopali me boste čez nekaj dni!«

»Kaj boš to . . .«

A res, preden so mislili, ji je ugasnila življenja leščerba. Ležala je le štiri dni . . .

»Pokličite vendar Lipeta domov!« sta tarnali hčeri in isto so svetovali starcu sosedje.

Lovro pa je odgovarjal še osorneje, kakor poprej ženi: »Moja stvar! Bom že storil, kar je prav!«

In res je pisal Lipetu . . .

* * *

Pozno v noč je bilo . . .

Zunaj je žvižgala ledena zimska burja. Po ulicah in nad mestom so se v divjem plesu vrtele drobne snežinke . . .

Lipe je še bedel v svoji slabo kurjeni sobici. Sedel je ob mizi. V trepetajoči desnici je držal pismo, z levico pa je podpiral motno glavo. Lica so mu bila brez krvi.

Venomer je bulil v pismo. In kakor bi ga ne mogel umeti, je spet in spet bral polglasno in počasi, kakor bi skandiral:

»Mati je mrtva. Jutri jo pokopljemo. — Umoril si jo ti . . . tvoja prva žrtva . . .«

»Umoril si jo ti . . .«

Tako! —

Vstal je, ni mogel več sedeti. Srce mu je hotelo razgnati prsi. V vratu ga je nekaj tiščalo, kakor bi ga kdo davil . . .

»Umoril si jo ti . . . Torej morivec!«

Plašno se je ogledal po sobi, proti vratom . . . Nemara se odpro, nemara vstopi resen mož ter mu položi težko roko na ramo:

»V imenu postave — morivec svoje matere!« . . .

Naslonil se je ob okno.

Zunaj je žvižgal sever. Ulice so bile prazne, tihe. Tudi krog njega v velikem poslopju je bilo vse tiho. Le onstran ulice je še igral nekdo na klavirju otožno pieso — notturn Chopinov . . .

»Morivec . . . In to je tvoja prva žrtva!«

Prva — torej jih naj pride še več — še več . . . Čemu? Kaj je zakrivil? Kje je njegov usodni greh? Da je čutil, da je ljubil? . . .

In to naj bode sad ljubezni, prvi sad? . . . In kakšne naj še obrodi? — Na!

»Mati!« ne bo je več videl. Pismo je od včeraj, danes so jo že pokopali . . . Sedaj spi nevzdravno spanje — in on naj bi jo bil pokopal, jo pahnil v grob!

Misli so se mu mešale, duševne moči so mu pešale.

Pismo ga je peklo v roko. Stopil je k mizi, da bi ga shranil.

Odprl je miznico in strepetal je po vsem telesu.

»Ne — to so njena pisma. K tem ne spravim tega . . .«

Z levo roko je zakril pisma Emina, kakor bi jih hotel skriti pred kom — pred materinim duhom nemara. V desnici pa je držal pismo očetovo.

In tako je stal ob mizi s sklonjeno glavo in mračnim licem.

»Mati — — Ema!«

Tehtal je obe, tehtal njuni srci in njuno ljubezen . . . Katero je pač težje, dragocenejše? — A

tako — materino srce že počiva s svojo veliko ljubeznijo v gomili — žrtva ljubezni Emine . . .

Kdaj ga bode to odtehtalo — in ali jo vobče bode?! —

* * *

Vsak človek je nekak Sisifus. Dasi se nam časih dozdeva, da je ves trud življenja in vse trpljenje zaman in že hočemo roke resignirano položiti križem ter upogniti tilnik pod nemilo usodo, se vendar hipoma spet ojačimo ter si spet naložimo življenja pezo. In dasi stokamo pod njo, jo vendar nosimo — v nadi, da bo kdaj temu konec in da pride potem kaj lepšega, boljšega in srečnejšega . . .

Istotako se je godilo tudi Lipetu. Polagoma je prebolel morečo žalost in težki obup, ki ga je vanj pehnila materina smrt in neusmiljeno očetovo pismo.

In naložil si je spet tovor življenja ter ga vdano nosil v nadi, da stopa k sreči, da najde zadovoljnost in mir ob strani Eme, ki jo je vedno ljubil s prvotno ljubeznijo.

Tako je zapadlo v večnost nad poldrugo leto . . .

Tedaj pa se je začelo dozdevati Lipetu, da pisma Emina niso več kakor v prejšnjih časih. In to ga je vznemirjalo. Njej sicer ni naznanil svojih dvomov in svojega suma. A v svoji sobici je cele ure premišljal pisma. Prebiral je starejša in bral najnovejša ter jih prispodabljal . . .

»Ne — nekaj je novega v njih! Nekaj se je izpremenilo. Krajša so . . . in kako nemirno piše! — A zakaj?«

Zakaj? — Te misli se ni mogel več iznebiti. Noč in dan ga je mučila. Vsesala se mu je v možgane, v srce, v mozg, v dušo.

V teh dvomih je preživel nekaj mesecev.

»Neznosno življenje! — Ta negotovost me umori. Moram se prepričati. Takoj po izkušnji grem k Sv. Lenartu, a ne v Celje, kamor sem namenjen. Na tihem pojdem — in doma niti zvedeli ne bodo, da sem bil tam . . .«

* * *

V prvi polovici julija meseca je bilo. In vročina je bila, da se Bog usmili.

Tudi Kokolov Boštjan jo je čutil. Na njega je pritiskala še tembolj, ker si je pri Hrovatu po stari navadi pošteno podkuril z žganjem.

Tudi noge mu nekako nič niso hotele služiti. In ker se mu ni nikamor mudilo — kam naj se mu mudi, saj je bil postopač po poklicu — se je zleknil lepo udobno kraj poti v senco starega hrasta . . .

Ravno se mu je začelo lepo dremati, ko zasliši v bližini korake. Počasi je dvignil težko glavo. Nekaj časa je začudeno motril gosposkega moža, ki je prihajal po poti.

Hipoma pa je s krvavimi očmi pomembno pomežikal, lice se mu je čudno nakremžilo in polutiho se je zasmeljal:

»He — ali je resnica, ali pa se mi le sanja! Ali si res ti, Lipe? . . . Pa nekako bled si. Ali si morda bolan!«

»Ne!«

»Tako je prav, Lipe, tako! — Ali greš domov? . . . Dolgo te že ni bilo doma . . .«

»No, kako pa se jim že kaj godi doma?«

»Kako? — Hehe — dobro, menim, gotovo bolje kakor meni. Jaz sem, to veš, siromak, grozen siromak . . . siromak, da se Bog usmili!«

»No, no — le potolaži se, Boštjan! Bo že bolje!«

»Kaj bode bolje? Kdaj mi bode bolje? . . . O, ti moj usmiljeni Jezus!«

In staremu pijančku so se usipale solze po zabuhlem licu . . .

»No, Boštjan, kako pa sicer kaj — kako pa kaj pri Novakovih, pri nadučiteljevih?«

»Pri Novakovih . . . pri školnikovih? — Bog si ga vedi, kako je! Pravijo, da se je deklet spečalo s poštarjevim Jankom. Oče dekletov hoče, naj jo vzame. A mati Jankova — saj poznaš staro Peto-varko, kaka je! — no, mati mu baje noče dati posestva in štacune in krčme. In s samo pošto bosta pač težko živela . . . tako pravijo . . .«

»Tako . . . tako!«

Lipe se je naslonil ob raskavo deblo hrastovo.

»Ali si utrujen, Lipe? Pa sedi sem k meni. Se kaj pogovoriva . . . Ne — odkimavaš? — Bes me lopi — glej ga — sedaj se spominjam: ljudje so nekoč govorili, da si tudi ti bil zaverovan v školnikovo dekle. A mislim, da so bile to le čenče . . . Kaj praviš? — Nič? . . . No, Bog s teboj, Lipe, Bog s teboj — a to ti pravim: če si res kdaj mislil na punco, izbij si jo iz glave . . . Taka je, kakor vse ženske . . . Glej iz mene so tudi ženske naredile berača in pijanca. Veruj mi, nekdanj je bil ta strgani in pijani Boštjan drugačen fant — in dekleta se ga niso ogibala in se mu niso rogala kakor zdaj! O, vedel bi ti kaj povedati iz svojega življenja, iz svoje izkušnje! — Veš, ženska in ljubezen — to ti je naša nesreča! — A kaj te bom dolgočasil s temi kvantami . . . Le to ti pravim še enkrat: ne misli na punco! Pljuni na ves svet — in napij se in lezi v senco — kakor jaz sedaj . . . No, Bog s teboj, Lipe, Bog s teboj!«

* * *

Lipe ni šel k Sv. Lenartu. Obrnil je korak spet v svet.

Tam sredi polja je obstal ter se ozrl. Še enkrat je pogledal tja prek proti župnijski cerkvi, katere vitki stolp se je dvigal visoko proti nebu — tja proti šoli, ki se je belila v solnčnih žarkih . . . In tam dalje je bilo rojstno selo . . . vse kraji nekdanje sreče — sreče za vedno minule!

Dolgo je strmel na nekdanjo domovino. Po bledem licu mu je zdrknila pekoča solza . . .

In potem je šel . . .

In bilo mu je, kakor bi se razprostirala pred njim in vse naokrog široka in nedogledna pusta ravan. Gost in težak mrak je visel nad njo . . . In v tem mraku Lipe ni videl ne poti, ne steze . . . ni poznal več stezā in poti svojega življenja . . . nikakega cilja ni več videl pred seboj . . .

Mislil je na Emo — in spomnil se je matere. A ni ju več tehtal. Čemu? — Tehtnice ena skle-

dica je visela visoko v zraku, in v tej je bilo srce
Emino . . . srce prazno . . . srce brez cene . . .

Dopolnjeno je bilo! . . .

»Z Bogom — ti mojega življenja varljivi sán!« . . .

* * *

Stari Zimič je ležal na smrtni postelji. In delal
je testament. Starejši — Miciki — je zapustil do-
mačijo. Mlajši — Ančiki — je določil lepo doto.

»In kaj dobi sin — Lipe?« so ga prašali.

»Sin? — Nimam ga več! Ne vem, kod se klati.

On mene ni iskal, jaz njega tudi ne bodem . . .
Sicer pa je on že svoj delež dobil. Blizu dva tiso-
čaka sem izmetal zanj!«

In tako je ostalo . . . Stari je umrl. Sin ni prišel
k pogrebu, in tudi pozneje ga niso iskali. Čemu? Ni
bilo vzroka — svoj delež je dobil . . .

Tuintam so pač ljudje govorili o njem. To so
vedeli, da več ne študira. A kaj da je pravzaprav
in kje, o tem so se slišali različni glasovi.

Največ jih je trdilo, da je nekje na Zgornjem
Stajerskem pisar pri nekem odvetniku.

No, iskal ga ni nihče. Sestri sta menili: »Če
bode naju potreboval, se bo že oglasil«. — Ema se
je umožila z Jankom. Bila je zadovoljna, da se Lipe
ni prikazal domov in ji morda delal kakih ne-
prilik . . .

Tako se je mladi mož izgubil v valovih živ-
ljenja . . .

* * *

Minilo je kakih dvajset let . . .

Gospodinja na Zimičevini, kjer se sedanji rod
piše drugače, je bila že pod grudo. Umrta je mlada.
Sestra Anica se je vdala v sosednjo vas in je bo-
gata kmetica.

Nekdanja nežna nadučiteljeva Ema se je raz-
rasla v široko in debelo gostilničarko »Pri pošti«.
Z močno roko je vladala vso hišo, tudi Janka.

Pred dvema letoma je prišel nekega jesenskega
dne proti večeru v gostilno »Pri pošti« tuj postopač.

Njegova obleka je bila rezana po gosposkem kroju, a že vsa umazana in raztrgana. Iz šolinov sta mu gledala palca; klobuk je imel na temenu luknjo in srajca je bila mastna in črna.

Sedel je v kot gostilne ter zahteval žganja. Domača hčerka je sumljivo pogledovala, kakor bi ne vedela, naj mu ga li dá, ali ne.

»Nič tako sumljivo ne pogleduj, punčika! Ali morda misliš, da sem berač, da ne morem plačati? Ha, motiš se, ti srcece ti . . .«

Nekako zlobno in ostudno se ji je režal v obraz. Hotel jo je pogladiti po licu, a dekle se mu je odmeknilo.

»Nikar, golobče, nikar ne beži, saj te ne snem. A lepa si, pri moji veri, lepa si . . . kakor je bila nekdanj mati« — je mrmral sam zase. In ozrl se je po sobi, kakor bi še nekoga iskal.

»Tako — le prinesi! In da veš, da te ne ogo-ljufam, je tukaj denar.«

In vrgel je par desetec na mizo . . .

Potem pa je pil — pil mero za mero.

Solnce je že zahajalo, ko sta prišla gostilničar in žena iz gorice. Gostilničarka ni niti prišla v sobo, Janko je prišel le za hip, je površno pogledal tujca, mu nalahno pokimal in takoj odšel na pošto.

Gost je izpil še par meric. Potem pa se je dvignil in s težkimi koraki taval iz sobe in proti kuhinji. Na kuhinjskem pragu se je ustavil in z rokami uprl v podboje.

Ema, ki je ravno zajemala s piskrom vode iz velikega škafa, ga je začudeno pogledala . . .

»Ema — ali me še kaj poznaš?«

Govoril je težko — a glas mu je sikal ter mu zvenel sovražno in hudobno.

»Jezus Marija — Lipe — ti!«

Pisker ji je zdrknil iz roke. S hruščem se je razbil na tlaku.

»Jaz . . . jaz . . . dragica!«

In gnal se je proti njej. Žena se je umikala . . .

»Na pomoč!«

Iz urada je prihitel Janko. Ko je videl, da umazani postopač grabi po njegovi ženi, mu je zavrela kri. S pestjo ga je udaril po glavi, da je pijanec jeknil ter se opotekel.

Hotel je govoriti. A le grgral je nerazumljive besede.

Krčmar ga je pograbil ter ga napol nesel vun v listnjak, kjer ga je vrgel v listje in slamo.

Postopač ni vstal. Obležal je kakor nezavesten — le hrlil je glasno in gromko . . .

Drugi dan je ležal mrtev v slami. Ponoči ga je zadela kap. —

Ljudje so ga hodili gledat. Tudi Ema je šla — a sama.

»Hu — kak je!« — Lice ji je obledelo, debelo telo pa se ji je streslo, ko je pogledala v modro-črni, napihnjeni obraz mrličev . . .

In naglo je odšla. Deklo je poslala po Zimičevo Ano, da spravi brata pod zemljo.

Pri pogrebu ni nihče jokal. Sestra si je potegnila parkrat z ruto čez oči — to je bilo vse . . . Eme ni bilo pri pogrebu. Čemu . . . ?

Izgubljeno življenje . . .

H.

Ciril Závotel.

Slika iz mestnega življenja.

Nekega popoldne v prvem poletju je Ciril Závotel globoko zamišljen sedel ob oknu svoje majhne sobe.

Bil je to mlad mož, tako proti tridesetim. Bil je vpisan v modroslovno fakulteto. A izkušenj ni delal. Zakaj ne? Bil je pesnik — gospod Ciril Závotel je pisal drame . . .

V sobi je bilo mirno in tiho. Ure ni bilo v sobi, da bi tikala — sicer pa bi takó morda zastala iz globokega in ponižnega spoštovanja do pesniškega genija, ki je pri edinem oknu priplul v sobo ter poljubil blede čelo gospodu Cirilu Závotlu. Pesnik je namreč ravno snoval novo dramo.

Na nepokriti, vrlo stari mizi je stal velik tintnik. Na tintniku so ležala tri peresa. — nova in svetla kakor nalašč narejena, da zapišejo velike misli. Poleg pa je bila razgrnjena pola papirja in na tej je bilo zgoraj zapisano z velikimi, lepo pokonci stoječimi črkami: »Ela. — Drama v štirih dejanjih iz življenja ubogih in teptanih.«

Pogosto je namočil pero. A spet je otresal črnilo raz njega. Ni mogel začeti. Z mrzlično ne-

mirnostjo si je ril z levico po dolgih črnih in nekako mastno se svetlikajočih laseh — kakor bi hotel izvabiti iz njih visoke misli in klasičen začetek.

In ko je že vrlo dolgo namakal in otresal pero in si ril po laseh, se mu je hipoma nekoliko razjasnil resni obraz. Roka mu je energično zastavila veliko pero — in na papirju se je vrstil stavek za stavkom . . . in oživljale so se osebe drame. — —

— No, vse to ima nekó primes smešnega. A vendar — ako pogledamo gospoda Cirila Závozla in sredino, ki v njej živi, moramo priznati, da je vse to lep odlomek iz življenja velike tragedije.

* * *

V tem starem, visokem in nekako neprijetno tesnem poslopju v eni najožjih stranskih ulic je stanoval gospod Ciril Závozel že od jeseni preteklega leta.

Že ko je vstopil prvikrat v to stanovanje, se mu je dozdevalo nekako neprijetno mrzlo in vlažno in malone preveč temno. A iz gmotnih ozirov ga je vendar najel — toda ostalo je vedno nekako mrzlo, vlažno in temotno.

Soba ni bila velika. In vendar se je še dozdevala dokaj prazna in pusta. Ob oknu — bilo je le eno in še to ne veliko — je stala miza in ob njej dva stola. Ob eni povprečni steni je stala nizka, a široka postelja, ob drugi stara zaprašena omara za knjige in obleko.

A obleke je imel Ciril vrlo malo. Odkod naj jo vzame? Oča mu je ni mogel kupovati. Bil je učitelj na deželi — učitelj-vdovec s šestero otroki. Izmed teh je bil Ciril najstarejši. Plača očetova je bila vrlo pičla, in navrh je stari od vednega napora in vekovečnih skrbi izmučeni in potrti mož še bolehal . . .

Od doma Ciril torej ni dobival nič — vobče od doma ni sedaj imel nič drugega kakor spomine na mlada leta — te je še vedno hranil in gojil z veliko pieteto — in ljubezen do rojstnega kraja, do

domačih ljudi, do rajne mamice, do očeta in do peterih sestric.

Časih je dobil kako malenkost od strica, ki je služboval kot sodnijski adjunkt v nekem neznatnem trgu. A to je bil atom . . . in takoj ga je zmanjkalo.

Tako je bilo torej Cirilovo življenje kaj bedno. Da, dostikrat je trpel glad. Ni čudo. — Živel naj bi se s poučevanjem, a za to ni bil pravi mož. Dobil je sicer ure, a nikjer jih ni dolgo obdržal. Tu so se spotikali ob njegovi zanemarjeni zunajnosti; kje drugje je naredil kaj narobe, ali pa se milostni ni poklonil ob pravem času, ali dovolj devotno ali dovolj galantno; spet kje drugje je po večkrat prihajal za pol ure ali za celo uro prepozno — kako se je to zgodilo, tega pozneje sam ni vedel. No, to je res, precej zamišljen je bil Ciril — mislil je vedno in brez prestanka . . .

Časih je prislužil s pisateljevanjem nekaj gol-dinarjev — a mnogo jih res ni bilo! Časih je dobil podporo od kakega društva, časih — v največji sili — se je najedel na račun kakega premožnejšega kolega.

Tako je torej bilo življenje mladega dramatiškega pisatelja Cirila Závozla . . . Borno življenje!

In to borno življenje je vtisnilo svoj pečat vsemu njegovemu telesu, vsemu bistvu. Bil je dolge postave, suh in mršav. Ker je vedno razmišljal, je vedno hodil nekoliko upognjen in sključen. Obraza je bil bledega, nekoliko porumenelega. Še bolj bled se je dozdeval ta obraz zavoljo ogljenočrnih las. Te je strigel redkokdaj . . . Obleka je bila stara in ponošena.

Vedenje njegovo je bilo skromno, nekako boječe . . .

— Ciril Závozel je čutil v sebi pesniško moč. A vendar je delal navadno le zelo počasi, malone iztežka. Vzrok temu je bilo pač njegovo duševno življenje. Ni namreč popolnoma živel v svetu. Bil je nekako oddaljen od sveta.

Pogrezal se je vedno le v svoje misli, v svoje ideje. In vse te ideje in vse misli so imele v sebi nekaj bolnega, nekaj nenormalnega.

Cirilova mati je zblaznela. Oča je bil melanholik. In to je vplivalo na sina. Njegove duševne moči so bile sicer lepo razvite, a razvite so bile enostranski. Prevladovalo je v njem izrecno nagnjenje k razmišljanju. A iz tega ni črpal mnogo sadu. Razmišljanje je bilo zánj le bolj samo sebi namen.

Misli njegove pa so bile večinoma mračne, meglene in žalostne. Dostikrat so mu zašle v nemogoče kombinacije ali pa v bizarnost.

Poprej nekdam se jih je pač izkušal ubraniti. A zaman! Vračale so se mu vedno spet, kakor bi bile del njega samega. In tako se jim je privadil. Dozdevalo se mu je, da imajo te mračne misli do njega nekako lastninsko pravico . . .

* * *

Pesnik Ciril Závozel je torej snoval novo dramo. Kanil je napisati pretresljivo tragedijo, ki naj bi daleko nadkriljevala vsa dosedanja njegova dela, ki so bila po mnenju kritike le prvi poizkusi nadarjenega dramatika . . .

Od nove tragedije je pričakoval dosti. Ta mora odločiti njegovo usodo: proslaviti mora njegovo ime — in rešiti ga dosedanje bede, dosedanjega stradanja.

In zato hoče posvetiti novemu delu vse moči. Vanj hoče izliti vse svoje srce, svojo dušo mu hoče vdihniti.

In to srce je bilo veliko, in ta duša dovezetna in mehka. A v realnem življenju Ciril ni vedel kaj početi z njima — in zato ju je hotel vtisniti svojemu delu ter ga s tem oživiti . . .

In tako je pisal tragedijo v velikem stilu . . .

Kje pa je pobral sujet svoje drame? Prav v bližini ga je našel — vsaj idejo sujeta. In iz svoje, realnemu življenju sicer nekoliko oddaljene perspektive je opazoval posamezne faze v razvitku tega sujeta. In iz teh je izvajal druge ter jih polagoma prestvarjal v umotvor . . .

* * *

V zadnjem času je namreč življenje Cirilovo krenilo nekoliko na drugo pot, v novo tir. —

Okno njegove sobe je bilo obrnjeno na dvorišče. To ni bilo ravno veliko. Bilo je precej nesnažno. Iz vseh oken so metali na dvorišče papir in sadne olupke in druge malenkosti. Bilo je skoro vedno nekako vlažno. Zidovje je bilo visoko, in solnčni žarki so padali le kratek čas na tla, sicer so obsevali le slemena in kos stene . . .

Na nasprotni strani dvorišča je stanovala obitelj Havlaček.

Havlaček je bil delavec v neki fužini. Bil je to mož velik, koščen in resen. Na njegovem licu ni bilo videti nikdar smehu, in njegove velike oči so gledale vedno zamišljeno in strogo. Bogve kaj ga je storilo tako resnega — ali odgoja v mladosti, ali žalostne izkušnje, ali pa vedna borba za kruh.

Otrok je živelo četvero: najstarejša Ela je štela menda kakih osemnajst let, štirinajstletni sin se je učil v neki trgovini, in dve deklici sta bili še majhni — ena pet, druga tri leta . . .

V začetku se Ciril ni mnogo zmenil za svoj vis-a-vis, kakor se tudi ni brigal za druge stanovnike trinadstropne hiše. Vso zimo je mirno in enostavno preždel v svoji sobici. Časih je videl iti čez dvorišče gospo Havlaček, skrbno zavito v velik pléd — bolehalo je namreč. Večkrat je videl tudi hčerko Elo, drobno in vitko in prav lepo stvarco.

A vse to gospoda Cirila Závozla ni dosti zanimalo. Ljudje — ves širni svet je poln ljudi, čemu se torej posebno zanimati za ta ali oni eksemplar iz te velike množice . . . Njega je zanimalo največ to, kar je mogel porabiti za svoja dela — in še to le dotlej, dokler ni bilo na papirju. Potem pa je bilo zopet vse mrtvo zanj . . .

Bilo je v začetku marca meseca, ko se je gospod Ciril na večer odpravljal na izprehod. Hodil je na izprehod namreč navadno v mraku, da mu ni trebalo žgati luči.

In ko je s sklonjeno glavo in ves zamišljen stopal proti dvoriščnim vratom, je zdajci zaslišal tik

sebe nekaj pasti na kamenje . . . Ozrl se je. Dva koraka strani je zagledal hčerko Havlačkovo. V obeh rokah je imela majhne zavitke. — »Gotovo prihaja iz prodajalnice« — je za hip pomislil Ciril. — Eden teh zavitkov ji je padel na tla. Dekle je ravno predevalo vse v eno roko, da bi drugo oprostila ter pobrala z njo izgubljeni zavitek.

Ciril se je zravnal pokonec. Za hip je nekako začudeno gledal nežno devino telesce in rahle, nekako prozorne poteze bledega lica — kakor bi vse to videl sedaj prvokrat.

A kmalu se je spet zdramil.

»Dovolite, gospodična!«

Sklonil se je, da ji pobere zavitek. V istem hipu se je sklonila tudi ona. Njunji glavi sta se zblížali. Njeni svilnati lasje so se za hip doteknili njegovega koščenege lica. Njen topli dih mu je božaje zavel čez obraz . . .

»Hvala, gospod Závozel!«

V polunraku je videl, kako se ji je lice zalilo z lahno rdečico. In tudi njemu je kri zaplala gorkeje po žilah ter mu je silila v glavo . . .

Ela je že hitela proti veži. Lahke in male njene nožice so se jedva dotikale polzkega kamenja . . .

»Hvala, gospod Závozel!« — Kako ljubko je to rekla! In kako dražestno me je pogledala! . . . In gospod Závozel — torej me pozna . . .«

Gospod Ciril je roke potisnil v žepe. In tako je še nekaj časa stal na istem torišču in gledal za dekletom, ki pa mu je že izginilo iz vidika . . .

In ko je spet sklonil glavo in sključen odhajal vun na ulico, je mrmral sam s seboj:

»To je ženska! . . . In kake oči! . . . Toda — kdo naj zaupa ženskim očem . . .«

A vendar je razmišljal o teh modrih biserih. In če je gospod Ciril začel o čem razmišljati, je razmišljal o tem dolgo in intenzivno . . .

Res, Ciril je mnogo razmišljal o Eli. V srcu se mu je budilo čutstvo, kakršnega dotedaj ni občutil, ali pa le kdaj tako mimogrede, da se tega skoro niti zavedal ni.

Prav zaljubil se je v lepi vis-a-vis — zaljubil seveda po svoje, ne morda z ljubeznijo viharo in vulkansko — ne, z ljubeznijo tiho in mirno in skrivno, z ljubeznijo, ki se je javljala in izražala skoro izključno v njegovih mislih . . .

»Povejte mi, gospa Labutka, kaki ljudje so vendar ti Havlačkovi!«

Dva dni po onem sestanku je zastavil Ciril to prašanje svoji gospodinjji.

Ta se je nemalo začudila. Vso zimo se ni brigal za nikogar, sedaj pa hipoma povprašuje po sosedih . . . Na, kaj takega . . .

A vendar ji je bilo prašanje ljubo. Lehko se je spet malo razgovorila — in govorila je gospa Labutka rada.

»Havlačkovi — kaki ljudje . . . moj Bog, kakor drugi ljudje . . . A tako, v kakih razmerah da živé — in kako in kaj! Glejte, borno živijo. On ne služi mnogo. In to gre za bolezen ženino . . . In veste, glavno je še to, da niso baš privajeni revi. Nekdaj je gospod Havlaček imel lepo službo v fužini . . . A veste, to vam je čuden človek, ta Havlaček. Pаметen mož — a časih se ga loti neki satan, in tedaj dela neumnosti. Glejte, svojo ženo in otroke ljubi do blaznosti. A pridejo dnevi, ko začne piti — in tedaj divja doma kakor žival — gotovo ste ga že slišali . . . no, seveda . . . In tako ga je tudi nekoč premotil ta satan — in začel je rovati proti svojemu gospodarju. Delavci so ustavili delo. Posledica tega je bila, da jih je mnogo izgubilo kruh, in med temi tudi Havlaček . . .«

»Neprevidnež — kdo bi si kaj takega mislil o tako resnem možu!«

»To pravim tudi jaz! — In glejte pri tem so trpeli vsi. Nikjer ni mogel dobiti druge službe — »Rovar, socialist« — so rekali povsod. In odpravili so ga z izgovorom, da ni prostora. Po dolgem iskanju

je vendar dobil sedanjo službo. A ta je naporna in slaba . . . In tako trpi on sam, trpi tudi obitelj . . . Poglejte samo gospo! Ko so se po oni ponesrečeni ustavki preselili k nam — tukaj je stanovanje ceneje — je bila še prava krasotica. Še sedaj je lepa — a bleda, pomanjkanje in bolezen — vse to jo uničuje . . .«

»In hčerka?«

»Da . . . hčerka! — Lepo dekle, precej podobno materi v prejšnjih letih. A upadla je — tudi njej vtiska beda svoj pečat . . .«

»Škoda!«

»Škoda — ravno to pravim tudi jaz!« — je hitela starka, ki se še vedno ni mogla načuditi, kako da se je malobesedni in mirni gospod Ciril danes tako razgovoril in zakaj da se naenkrat tako zanima za sosede . . .

»Škoda — seveda . . . In bogve, kaj vse jo še čaka. Dandanes ni dobro, ako je mlado dekle ubogo in — lepo!«

Gospa Labutka je pomenljivo pokimala. In odšla z drsajočimi koraki.

Ciril pa je dolgo stal ob oknu ter gledal vun na dvorišče in v nasprotno stanovanje.

V ušesih pa so mu nekako neprijetno zveneale besede gospodinjinje:

»Bogve, kaj jo še čaka . . .«

Zamišljaj se je v prihodnjost in tuhtal, kaj pač prinese . . .

* * *

Ciril je z vedno večjim zanimanjem mislil na Elo. A da bi ji morda razodel svojo ljubezen — oprostite, tak mož Závotel ni bil.

Čemu tudi? Nikakega tehtnega vzroka ni mogel najti za to . . .

Ljubil jo je po svoje — v svojih mislih. Skoro vse njegovo razmotrivanje se je odsedaj sukalo ob Eli — to je bila dan njegove ljubezni.

Ne, še nekaj! Sklenil je namreč ovekovečiti to dekle v drami.

In začel je pisati: »Elo«.

A pisal je polagoma. Česar pri prejšnjih delih ni storil — vsaj v toliki meri ne — to je storil sedaj: opazoval je življenje, življenje Eline, njega posamezne faze. In to je prestvarjal v umotvor. — —

— Z gospodinjo je sedaj večkrat govoril o sosedih.

»Havlačkova gospa leži — že nekaj dni ni vstala«, je poročala nekega dne gospa Labutka.

»Tako! — A morda se obrne na bolje.«

»Kaj bode bolje! — No pač — bolje bode — res — ko bode spala pod zemljo. In verujte mi, dolgo ne bo do tega.«

»Ubogi otroci! To bode bridek udarec za nje! Sirota Ela . . .«

»Da, sirota . . . A morda krene tudi njeno življenje kmalu v drugo tir . . .«

»Kako mislite?«

»Črkostavec Rus postopa za njo . . . A ta je sam siromak, da je groza. In mater ima pri sebi — napol slepo starko, ki . . .«

»Kako pravite? Rus postopa za njo — oni umazanec iz tretjega nadstropja . . .?«

»I, seveda — ta! — A ne mislite, da se le ta umazanec zanima za dekce. O ne! — Nekaj časa opazujem, da jo zasledujejo tudi častniki. Sem do doma hodijo za njo, brž ko jo iztaknejo kje v mestu.

»Ah!«

Gospod Ciril ni rekel drugega nič. Počasi je obrnil starki hrbet ter sedel k mizi.

Gospa Labutka ga je nekaj časa še pogledovala z radovednim in kritičnim pogledom. A ko je videla, da se mu več ne ljubi govoriti, je odšla. Zunaj pred durmi si je mrmrala:

»Menda se ne motim, če trdim, da se je tudi ta zagledal v dekce.« —

Cirila je vznemirjala vest, ki mu jo je objavila gospodinja. Žal mu je bilo Ele. A kaj hoče — ali ji more pomagati, jo more braniti? Kako pač . . .? —

In spet je posedal zamišljen in sključen pri svoji mizici. Vest, ki ga je človeka vznemirjala, je bila pesniku v korist. Dramo, katere je napisal šele začetek, ker ni našel pravega tragičnega zapletka, je zasnoval na podlagi najnovejšega poročila.

* * *

Poletni dnevi so bili solnčni in krasni. To svetlobo in lepoto in svežost leta so opazili tudi v stari trinadstropni hiši, in gostači so jo z veseljem uživali.

A Havlačkovi ženi tudi solnčni letni dnevi niso pomagali. Postajala je od dne do dne slabša. In ko so se dnevi spet krajšali, ko so bila jutra že meglena in večeri hladni — tako nekega jutra koncem septembra je umrla . . .

Ciril je videl, kako hite ljudje iz vseh treh nadstropij v pritličje — k Havlačkovim. Zakaj gredo tja, je vedel. A nekaj časa ni vedel, kaj naj stori . . .

Vrata so se nagloma odprla, in v sobo je pribežala gospa Labutka. Lice ji je bilo zardelo.

»Ali ne greste tja — gospa je mrtva . . .«

In spet je odvihrala.

Ciril pa je šel . . .

»Kako bode pač Ela pretrpela ta udarec?« — je pomišljal med potjo.

Soba je bila odprta. Bila je malone polna. Ženske so se menile, kaj vse je treba storiti in preskrbeti. A govorile so tiše kakor navadno. Bližina mrliča je vplivala nanje.

Mrtva gospa Havlačkova je ležala na nizki postelji. Bilo jo je sama kost in koža. Oči je imela še odprte. Gospa Labutka jih je zatisnila.

»Sicer še izvabi koga za seboj!« — je skrivnostno mrmrala . . .

Ela je klečala ob postelji. Obraz je skrivala v odeji. Dolgi kiti sta se ji spodaj razpleli, ob čelu in sencih so bili kodri zmršeni.

Ob vsaki strani se je je oprijemala ena sestrice. Tudi ti sta plakali — a ne tiho in zadušeno kakor Ela, ampak glasno in ihteče. Nesreče menda nista

še umevali; plakali sta le, ker sta videli jokati sestro. Tudi brat je bil doma ter se je ob oknu naslanjal na steno in tudi jokal.

Havlaček je sedel na stolu v kotu zá vrati. Glavo je sklonil ter si jo oprijemal z obema rokama. Časih se je malo zgenil ter pogledal tja na posteljo, kjer so sosede umrlo ženo umivale in preoblačile...

Závoznel je nekaj časa zamišljen gledal početje žensk. Z zanimanjem je gledal tudi Havlačka, katerega obraz je bil danes še resnejši, še ostrejši — kakor rezan iz kamena.

»Kaj le ta misli?« — Nehote se mu je vsililo to vprašanje in za hip ga je zanimalo . . .

Ela se mu je smilila. Kako rad bi jo potolažil. A kaj naj ji reče? In kako pravico ima do nje, da bi jo tolažil? Kaj bi si ljudje mislili? —

Nekaj časa je zamišljen stal ob vratih, potem pa je odšel . . .

V sobi je spet sedel k mizi. Nadaljeval je dramo. A čestokrat je prenehal ter zrl tja prek v zastrto okno Havlačkovega stanovanja . . .

* * *

Moj Bog, ali ste že čuli gospod Závoznel — Havlaček je že spet izgubil službo!«

»Ali je mogoče?«

»Res! — Pravim Vam: pri tem možu ni vse v redu. Odkar mu je umrla žena, ne gre več delat. In piti je spet začel.«

»Spominjam se: nekolikokrat sem ga videl tako . . . tako . . . In vpiti sem ga tudi slišal v stanovanju.«

»Da . . . da . . . In to siromaštvo, to siromaštvo! Kar so imeli, so malone vse zastavili in poprodali ob smrti materini, in sedaj nimajo skoro nič več . . .«

»Kaj pa otroci?«

»Kaj? Stradajo! — On pa pije — bogve zakaj! In nič ne ve in nič ne ume — kakor bi mu bila smrt ženina popolnoma zmešala pamet.«

»Morda pa v pitju išče le pozabnosti — leka svoji žalosti in obupu!«

»Mogoče.«

»Kako žalostno življenje!«

»Žalostno . . . žalostno . . .«

* * *

Življenje pri Havlačkovih se je res čudno izpremenilo. Čimbolj je šlo pod jesen, tembolj nemirno je postajalo v njih stanovanju.

Havlaček namreč ni pil le nekaj dni, kakor je delal baje tudi časih poprej, ampak vdal se je popolnoma pijančevanju. In ko je prihajal pijan domov, je klečal in kričal. Ko pa ni bil pijan, pa je bil neizrecno slabe volje. In tedaj je spet godrnjal in zmerjal.

* * *

Ciril Závozel pa je pisal svojo dramo. Pisal jo je po življenju — slikal je bedo in trpljenje dekleta iz proletariata, dekleta nežnega, dobrega in svetniško čistega, ki pa vendar polagoma omaguje pod ovirami, ki se ji stavijo na življenja pot. In po velikih in pretresljivih borbah se ujame v zanke, ki jih ji nastavlja zlobnost sveta, in — pade . . .

Tako daleč je bilo vse zasnovano. In Ciril je pisal in pisal in risal in slikal prizor za prizorom prizore polne tragike in pretresljive realitike.

* * *

Zunaj je prihajalo že mrzlo. Dnevi so bili zaspani in megleni in deževni. —

Gospod Ciril Závozel je iskal konca svoji drami. Zamišljeno je stopal po sobi in sam s seboj je poluglasno mrmral . . .

»Konec — konec — to je glavno! Konec dober — vse dobro! Konec sijajen, in uspeh mi je zagotovljen . . .«

In zamišljal se je v ta konec.

»Konec . . . Če pogledam in premotrim njeno življenje, kak konec more imeti? — Ta beda, to pomanjkanje — ali more roditi kaj dobrega? . . .

Bojim se, da bode imelo njeno življenje res tak tek, kakršnega sem ji zarisal v drami — in konec tega . . . ?«

Závozel se je vznemirjal.

»Da pade . . . da pade — ali je to vobče mogoče? — Morda pa sem se že v tem varal. — Tako čista, tako nedolžna! . . .«

A beda! — Beda — beda — to je motor življenja, mogočnejši in vplivnejši kakor ljubezen in sovraštvo . . .«

Misli so mu zastajale ter mu krenile v novo tir.

»Hm — kako malenkostni smo mi pesniki! — Ljubezen, ljubezen — ta nam je alfa in omega vsega mišljenja, vsega delovanja. In pri tem ne vidimo mnogo večjega in mnogo močnejšega pojava v življenju človeštva; — pomanjkanja in bede! — Ne, mi smo čudni! Če imamo le sami na dan kos kruha, se zadovoljujemo ter sami sebe varamo z izmišljenim navdušenjem za sladkost ljubezni in za lepoto poezije. A pri teh neslanostih stopamo mirno mimo najzanimivejših pojavov življenja . . .«

— »Ko bi padla — zavoljo bede!« — in Ciril se je zdrznil pri misli, da morda res pade. — »In ako jo potem zapeljivec zavrže — ali je ona dekle, da bi to prebolela! — In da bi kje na svetu bil toli pošten mož, ki bi ne zavrzel revnega dekleta, pri katerem si je napasel svoje strasti, tega ne verujem . . .«

»In kak bode potem konec temu — kak bode konec?«

Závozel je mislil in mislil. In njegove misli so bile težke, kakor je bilo zunaj težko z mokroto nasičeno nebo, in bile so mračne, kakor so bili mračni megleni in deževni jesenski večeri. In vse nekako bolj in bolj nejasne in nekako nedoločne in zmedene so bile te misli.

In pod vplivom teh mračnih misli se mu je dozdeval najnaravnejši konec drame: blaznost . . .

Pri nekem znancu — strokovnjaku v duševnih boleznih si je izposodil knjige o blaznosti. Hotel je proučiti vzroke te bolezni, njen razvitek, nje posamezne faze in pojave.

Nekolikokrat se je namenil iti na psihiatrični oddelek, da tam natančneje prouči bolezen. A to namero je kmalu zopet zavrgel. Ni rad hodil med ljudi. Tudi je dvomil, da bi tam res našel dovolj gradiva, primernega ravno njegovemu delu . . .

Pozno v noč je posedal pri knjigah. — Res, priznaval si je, da bi ravnotako ali morda še bolj upravičen bil kak drug završetek drame. A blaznost ga je hipoma začela nekako čudno mikati, postala mu je nekako simpatična. In ko je prebiral knjige, se je le čudil, da se že poprej ni bolj zanimal za tako tragičen pojav v človeškem življenju — posebno, ko je vendar za to boleznijo umrla tudi njegova mati.

No, tega si ni priznal, da je ravno ta slučaj lahko tudi zanj usodepoln. Ali je kaka kal te materine bolezni prešla morda tudi na njega — o tem se ni popraševal in si torej tudi ni odgovarjal . . .

Niti za jed se ni dosti menil, tako so ga zanimale te študije, ki naj bi mu pomagale izdelati sijajen konec tragedije . . . Iz sobe ni šel, z gospodinjo je govoril spet izredno malo . . .

Le mislil je . . . In njegove misli so postajale od dne do dne težje in mračnejše. Nekaj — kakor neki neviden črv — se mu je zajedalo globlje in globlje v možgane — in ta črv mu je v glavi vrtal in grizel brez prestanka . . .

Duh se mu je nekako mračil — a tragedijo je hotel dokončati.

* * *

Gospa Labutka mu je medtem, ne da bi jo popraševal, večkrat poročala o Havlačkovih in Eli...

»No — to in ono se govori o njej. Jaz ne rečem nič, jaz je ne obsojam. A da je vsa govorica izmišljena in neresnična, tega bi tudi ne mogla trditi . . .«

»In če bi res bilo tako, je kriva vsega le beda!«

»Beda — seveda, to pravim tudi jaz. In oča! Ta je postal popolnoma pijanec in trinog . . . Otroci pa od gladu malone umirajo.«

»Torej ni čudo . . . naravno . . .«

»A škoda je je!«

»Gotovo — škoda!« —

* * *

Mračni dnevi so potekali leno in počasi. Prišel je december.

Gospod Ciril Závozel je pisal konec drame.

Večer je bil. Zunaj je bilo prav neprijetno vreme: naletaval je dež in vmes mehak, kaši podoban sneg.

Sem od Havlačkovih se je slišalo vpitje — a le nejasno je prodiralo skozi zaprto okno. Sicer pa je bil Ciril temu že privajen.

Vrata so se nagloma odprla, in v sobo je prihitela gospodinja.

»Gospod Závozel pojdite pomagat! Havlaček hčerko ubije!«

Ciril je skočil pokonci.

»Kako? — Ubije! — Zakaj?«

»Črkostavec Rus mu jo je očrnil. Videl jo je baje iti v stanovanje nekega častnika . . .«

»Kdaj?«

»Že nekaj časa baje zahaja tja.«

Ciril se je kratko in rezko zasmel. Z roko je udaril po rokopisu, ležečem na mizi, da je ta odskočila.

»Uganil si, Závozel!« — je zamrmral sam zase.

Sklonil je glavo. A takoj jo je spet dvignil. Z roko si je potegnul čez čelo — in hitel je iz sobe proti stanovanju Havlačkovemu, odkoder se je slišal vedno večji hrup . . .

»Tako — vlačuga — vun! — Na gnoj te vržem!«

Pijani Havlaček je kričal kakor besen. Za razmršene lase je vlekel hčer iz sobe na temni hodnik.

Dekle ni jokalo — očitvidno ni mogla jokati. Le tresla se je na vsem telesu. V licu gotovo ni

bilo kapljice krvi. Oči so ji zrle prestrašeno, nekako začudeno, malone blazno . . .

»Da mi nikdar več ne prestopiš tega praga — sicer te ubijem . . . Da, ubijem te — ti prokleta!«

In z obema rokama jo je sunil od sebe. Ela se je opotekla — zmanjkalo ji je ravnotežja in podolgem je padla na tla . . .

»Ali gospod Havlaček . . .!«

»Kaj — tukaj sem jaz gospodar . . . In svojo hčer smem tudi kaznovati, ako hočem.«

Taval je nazaj v sobo ter vrata gromko zaloputnil za seboj.

Nekdo je prihitel z lučjo.

Ela je vstala. Mehanično počasi si je popravila krasne lase. Za hip se je ozirala krog sobe — prašaje in začudeno, kakor bi ne vedela, kje da je . . .

Hodnik je bil malone že napolnjen z gledavci.

Ela je opazila pol radovedne, pol sočutne sosedice. Bledi, prozorni obraz — obraz klasičen, kakor bi ga izrezal kaki Madoni slavnih talijanskih mojstrov — ji je zardel. Vzdrhtela je, kakor bi se nečesar spomnila . . . in hitela je vun na dvorišče.

»Kam, gospodična Ela?«

Nič odgovora . . .

V sobi je kričal Havlaček. Otroka pa sta polutiho, boječe plakala . . .

»Trinog!«

»Barbar!«

»»Blazni!««

»Policiji ga je treba naznaniti!« —

Prebivavci hišni so še izražali svoje mnenje — in razšli so se . . .

* * *

Ciril Závozel je hitel vun v mrak. Njegovo oko jo je iskalo, pa je ni našlo. Izginila je v gosti decembrski megli — in nikjer ni bilo več sledu o njej.

Njegova duša jo je klicala: »Ela, vrni se . . . vrni se . . . Jaz ti preskrbim nov dom!«

A Ela ga ni slišala in se ni vrnila. —

In Ciril je kakor v mrzlici blodil po ulicah ... po meglenih, polzkih in ozkih stranskih ulicah — po svetlih in širokih glavnih ...

A njenega sledu ni bilo. Nikjer ni ob zidu ali v kakem kotu zagledal njene nežne postave, nikjer se mu ni iz megle prikazal njen prestrašeni obraz, ki se mu je tam na hodniku tako globoko vtisnil v dušo ...

Enkrat je postal ob oglu neke zapuščene ulice. Prijel se je za glavo, ki mu je navzlic dežju in snegu gorela, in prašal se je poluglasno:

»Ciril — Ciril Závozel ... čemu tekaš po ulicah — kaj iščeš?«

Ni si odgovoril. A vedel je, da išče svojo dušo, svoje življenje! —

Res, ljubil jo je! — Šele sedaj — v trenutku, ko jo je videl ponižano in poteptano — šele v tem hipu je spoznal, kako jo ljubi ...

In iskal jo je — vse njegove misli so hitele za njo, njegovo srce je hrepenelo po njej, njegova duša je plakala za njo ...

A nikjer njenega sledu ...

Na njegovo dušo je legala noč. —

* * *

Ciril se je vrnil pozno v noč. —

Bil je ves premočen, ves utrujen in potrt. A vendar dolgo ni mogel zaspati. Šele proti jutru mu je utrujeno telo objel nemiren san.

Drugi dan je ostal dolgo v postelji. Čutil se je bolnega ...

V Havlačkovem stanovanju je bilo ves dan mirno. Gospa Labutka je deklicama nesla nekaj juhe. Ker je bila soba nezakurjena, ji je vzela s seboj v svojo sobo.

Havlaček ni ugovarjal. Ležal je še — in topo je gledal v strop ... Po Eli ni poprašal.

Dan je mineval — bližala se je noč ... Ele pa ni bilo.

Gospod Závozel je dvakrat, trikrat poprašal gospodinjo, ali jo je kaj videla. Nič! — Zamišljeno je po-

stopal po sobi — večkrat je šel vun na hodnik, postajal je na dvorišču . . . in gledal tja proti durim — nekogar je pričakoval.

Proti večeru pa je šel vun na ulice . . .

Dolgo je spet lazil po ulicah. Brezuspješno! Nikjer ni zapazil vitke Eline postave, niti silhuete njenega nežnega telesa.

Spet se je vrnil pozno in še bolj bolan kakor prvo noč.

* * *

Zjutraj tretjega dne so našli Elo v reki nekoliko spodaj pod mestom. Z obleko je obvisela ob koreninah stare vrbe . . .

Ciril je molče zmečkal svojo dramo, ko mu je gospa Labutka javila žalostno vest.

Potem pa se je zaklenil v sobo. Vrgel se je na posteljo . . .

Dasi se je čutil nesrečnega in bolnega, je vendar popoldne vstal ter šel vun na pokopališče. Stal je ob grobu, ko so jo položili vanj.

Plakal ni — o ne! A ko so zabobnele grude na krsto, se je prijel za glavo — in iz ozkih, vpadlih prsi se mu je izvilo bolešno jecanje . . .

* * *

Vrnil se je na dom.

Onemogel se je zgrudil na posteljo. Čutil je glad — a jesti bi ne mogel za ves svet. Ne — Čiril Závozel ničesar ni več mogel — Ciril Závozel je bil resno bolan.

Zunaj je močno snežilo.

V itak že mračni sobi se je bolj in bolj temnilo. Bolj in bolj se je temnilo tudi v Cirilovi duši. Njegovo duševno življenje — in tudi telesno — je izgubilo svoje ravnotežje . . .

No, tudi ležati ni mogel dolgo.

Njen duh je plul po sobi, njene modre oči so iz temotnih kotov neprestano zrle vanj, lik njenega mehkega, bledega lica je vedno in vedno plaval pred njim . . . In pokimavala mu je, vabila ga . . .

In on jo je gledal . . . gledal . . . [in zakril si je oči, a vendar jo je videl in hrepenel je po njej. Obrnil se je k steni — a vendar jo je videl in iztegal je roke po njej!

In glasno je zdihoval in govoril je sam s seboj in z njo. Kakor blazen se je valil po postelji in z rokami si je ril po laseh in tolkel se je s pestmi po prsih, kjer mu je kakor ogenj gorelo hrepenenje po njej . . . in slednjič je planil iz postelje . . .

Stopil je k oknu, vroče čelo je pritisnil na mrzlo steklo — a glej, tam zunaj na dvorišču stoji — to so pri pičici skladne oblike njenega telesa, to je njena mala, bela roka — in maha mu . . . z glavo mu pokimava . . . in njene objokane, a globoke oči ga vabijo: pridi . . . pridi! —

V tanki, kratki suknjici je planil iz sobe. A ko je prihitel na dvorišče, je ni več bilo . . .

A glej — tam pri vratih, ali se ob oglu ni zasvetila njena sivkasta obleka . . . ali se ni še ozrla nanj . . .?

In hitel je vun na ulico . . .

Tekal je po vsem mestu — iz ulice v ulico, po ozkih in širokih, po svetlih in temnih . . . Sneg pa je gosto padal ter mu naletaval v razburjeni obraz . . .

Hitel je vun k reki. Tam je blodil ob strugi gor in dol. Reka je po večdnevem dežju visoko narastla. Kalna voda je metala visoke valove. Glasno je bobnela in šumela.

Ciril je pomišljal, kje je pač skočila v vodo. Na več mestih je postal — zdela so se mu posebno pripravna za skok v valove. Kaj bi dal, ko bi zvedel pravo mesto.

»To bi bilo važno za dramo« — je pomislil nekolikokrat. — A misel na dramo mu je bila neprijetna. »Zmotil sem se v koncu« — si je očital z nekim neopravičeno bridkim čutom.

Tudi most je ogledoval . . . »Morda z mosta — morda — a gotovo ni . . . Niti prav verjetno ni — tam vedno kdo gre mimo . . .

Vse to je uganka . . . nerešena . . .

In šel je tja doli k vrbam. Ob tretjo se je zadel — bilo pa jih je skupno kakih osem.

Ni čudo, da se je ob to zadel. Bila je vrlo stara in skrivljena. Mogočne korenine je voda tekom let podkopala, in sedaj so štrlele precej daleč vun v strugo . . .

Ciril se je naslonil ob na stran viseče deblo. Bilo je mokro. Hitro se je odtegnil. A spet se je nagnil k njemu — objel ga je in stresel. Drevo je stalo še močno . . .

Potem pa je šel vun na pokopališče. —

Stopal je mehanično. Gotovo, Závotel ni vedel, kam gre in zakaj gre tja. Njega je vabila in vodila neka višja moč . . . Elin podoba je vedno plavala pred njim — a dasi ji je sledil neumorno, dohiteti je ni mogel. Njene oči so neprenehoma zrle vanj, neprestano mu je pokimavala z majhno glavico, ob kateri so se vili svilnati lasje v velikem, svetlem vencu . . .

In šel je za njo . . .

Glava mu je postajala vedno težja, misli so prihajale vedno bolj zmedene. Oči so mu le nedoločno videle pot — in vendar je vedel, kod mora kreniti, kam naj stopi . . .

Pokopališče je bilo zaprto. A Ciril je splezal čez vrata. Tuintam se je spoteknil ob kak poluzasnežen grob, tuintam se je zadel ob kak križ. A vendar je prišel na Elin grob. Vodil ga je njen duh . . .

In ko je stal tam tesno ob zidu pri novem grobu, ki pa ga je sedaj kril sneg, se je hipoma za nekaj časa popolnoma zavedel. In prašal se je: »Čemu stojim tukaj, čemu sem prišel sem?«

No, drugega odgovora ni vedel, kakor da je moral iti, da ga je neznana moč privedla semkaj . . .

In tako je zamišljeno stal tam ob grobu . . . In pred njegovo dušo mu je vedno in vedno spet vstajala podoba Elin, oživljali so se pred njim posamezni prizori iz njenega življenja in njegove — drame . . .

»Da sem se mogel tako varati v koncu . . . Vsekakor ga je treba prenarediti — po istini!«

In pomišljaj je, kako ga bode predelal . . .

A misli so se mu mešale. Njegova glava ni mogla več redno misliti. In vse ono, o čemer je razmišljaj, se mu je dozdevalo tako tuje, tako oddaljeno . . . Morda pa vse to niti res ni — morda tega nikdar niti doživel ni! Morda je to le vse izrodek njegove domišljije! Snoval je dramo — in sedaj se mu dozdeva, da je vse to istina, kar je izmislila le njegova domišljija . . .

Ciril se je začudil. Napol neverno, napol dvo-
meč je zmajeval z glavo . . .

A dasi so se mu misli mešale — eno mu je bilo vendar jasno: njegova duša je izgubila nekaj, kar bi ji bilo za življenje potrebno. In to je za vselej izgubljeno, in on tega 'nekaj' ne more več najti . . .

Polastila se ga je globoka žalost in njegova duša je obupavala.

Ni pazil na zimo, ne na noč, ne na kraj, kjer je stal. Ni se zavedal, da bi bil čas, da gre domov, da zapusti grobove, ki mu ničesar ne morejo dati . . .

Stal je vedno na enem in istem mestu.

Sneg pa je padal, v celih kosmih se je sipal nanj, in mu belil je obleko.

Nekako čudno mu je postajalo. Bilo mu je, kakor bi pil preveč opojnih pijač — in te se mu sedaj razlivajo po žilah in žilicah. In telo mu izgublja moč, in težka utrujenost mu lega na vse ude . . .

Naslonil se je ob zid . . . Z rokami si je trikrat, štirikrat drgnil čelo, kakor bi se hotel ubraniti spanca, se zdramiti, razbistriti. A roke so mu bile težke. Povesil jih je ter jih vteknil v suknjine žepe . . .

Glava mu je polagoma lezla na prsi. Oči je imel še odprte. A veka so se odpirala počasi. Bila so težka — kakor iz svinca. Čez nekaj časa je le še mižal — potem pa jih je popolnoma zaklopil.

Noge so se mu v kolenih malce zleknile. Da bi se ne zgrudil, se je instinktivno naslonil ob zid.

Povešena glava mu je zlezla nekoliko na stran, da se je tudi dotikala zida . . .

— Sneg pa je padal nevzdržema. Padal je tiho in nekako skrivnostno, a gosto in v velikih kosmičih, kakor bi se izpod nizko poveznjenega, svinčeno sivega obnebja sipala množica belega perja.

In kosmiči so se oprijemali Cirilove obleke. Temno postavo, mirno in nepregibno slonečo ob zidu, je bolj in bolj ovijal bel in mrzel ovoj. In čim debelejši in čim težji je postajal ovoj, tem trdneje je stala postava.

Na licu so kosmiči v početku kopneli. A polagoma so se tudi tam ustavljali. In prepregli so lice z belo krinko . . .

Ustnice so mu nekaj časa še podrhtavale — bilo je kakor bi hotel govoriti, ali kakor bi bojeval v duši kak boj in bi se ta javil na tak način. A polagoma so se mu tesno stisnile. Trpek, bolesten izraz mu je legel nanje . . .

Okrog in okrog pa je bilo vse tiho, mirno — temna neprodorna noč . . .

Sneg pa je padal . . . padal nevzdržema, enakomerno in gosto . . .

Dr. Vatroslav Oblak.

S podobo.

Spisal dr. M. Murko.

Na pokopališču celjske okolice smo položili 17. aprila 1896. v grob moža, ki si je navzlic kratkemu življenju (umrl je v 32. letu) zaslužil v slovanski filologiji tako znano in spoštovano ime,¹⁾ da je bilo in bode na čast vsemu slovenskemu narodu. Rajni Vatroslav Oblak je v kratki

¹⁾ Oblakovo življenje in delovanje so dosedaj opisali:

V. Jagić, *Archiv für slavische Philologie*, Bd. XVIII., 631—635.

B. M. Ljapunov, *Dr. Vatroslav Oblak, kritiko-biografičeskij očerk*, Char'kov, 1896. Otdělnyje ottiski iz Char'kovskago Sbornika Istoriko-filologičeskago občestva 1896. g.

B. M. Ljapunov, *Dr. Vatroslav Oblak. 1864—1896*. Sanktpeterburg 1896. Otdělnyj ottisk iz Izvēstij Otdělenija ruskago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk, t. I-go (1896), kn. 4-oj str. 928—951.

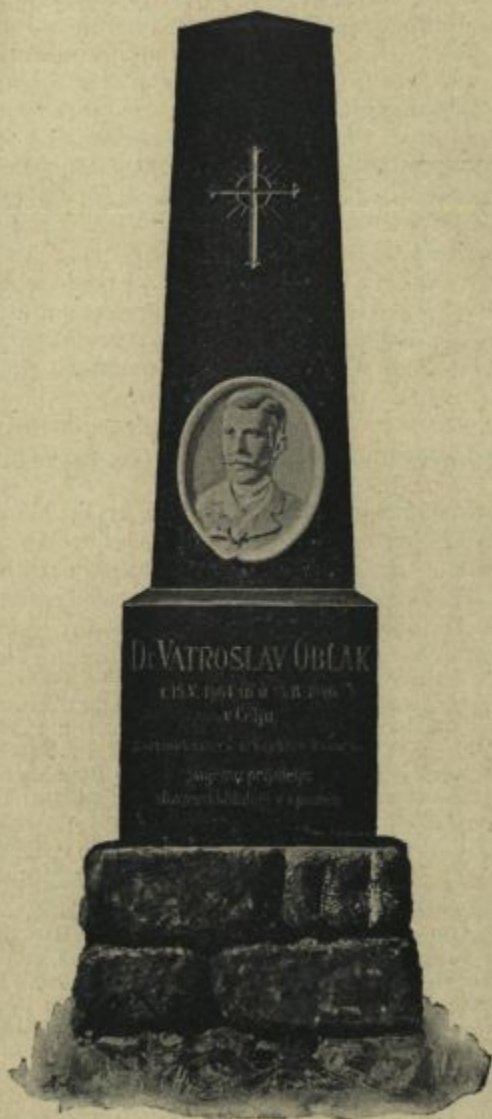
Dr. Fr. Vidic, *Ilustrovani narodni koledar*, uredil in izdal Dragotin Hribar, leto IX. (1897), str. 63—73. — Ljublj. Zvon, 1896, 310—312.

Fr. Lekše, *Dom in Svet* (v Ljubljani), 1896.

P. St. Škrabec, *Cvetje z vrtov sv. Frančiška*, XV. tečaj (1896), na platnicah 3. in 10. zvezka.

I. Milčetić, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Na svijet izdaje Jugoslov. akademija znanosti i umjetnosti, I. 364—368.

Jako simpatične nekrologe so še prinesli: *Delo* v Belem gradu (I. 1896, zv. za april), *Nada* (št. 9) v Sarajevu, *Vienac* (št. 19) v Zagrebu, *Blgarski Prëgled* (III. Kn. IV.) v Sofiji, *Listy filologické a paedagogické* v Pragi itd.

dobi svojega neumornega delovanja v neugodnih razmerah, — zakaj njegov veliki duh je nosilo jako slabo telo — jasno dokazal, da bi bil vreden naslednik Kopitarju in Miklošiču. To priča tudi spomenik, ki so mu ga letos postavili na grobu slovanski filologi vseh dežel na poziv prof. Jagića. V našem narodu si je postavil pokojnik sam najlepši spomenik v mnogih manjših in večjih, vselej jedrnatih in jasnih člankih in razpravah v »Ljubljanskem Zvonu« in v »Letopisu« naše Matice od l. 1887. dalje; slovenščina in njena zgodovina je bila sploh začetek in središče vseh njegovih plodonosnih študij. Po takem je častna dolžnost »Slovenske Matice«, da hrani njegov spomin tudi v svojih spisih. Glavni namen tem vrsticam je torej, da opišem pokojnikovo življenje in kratko razjasnim, kaj smo v njem izgubili.¹⁾

I. Gimnazijska leta v Celju in Zagrebu.

Vatroslav (po domače Nacelj iz Ignacij) Oblak se je porodil 15. maja 1864. l. v Celju. Oče se je kot podobar tja preselil v decembru l. 1862. iz Gorenje vasi na Gorenjskem, iz fare Trate (v Poljanski dolini nad Škofjo Loko), odkoder je bila tudi mati. Bila sta torej oba prave slovenske korenine,

¹⁾ Za podatke se zahvaljujem g. Ignaciju Oblaku (očetu), gđčni. Rozi Oblakovi (sestri), g. gimn. ravnatelju P. Končniku v Celju, pokojnikovim sošolcem gg. Jos. Cerjaku, kornemu vikariju v Mariboru, Fr. Lekšetu župniku v Lučah v Savinjski dolini, in Ivanu Krančiču, mestnemu kaplanu v Celju; g. vseuč. prof. dr. A. Mušiču v Zagrebu, g. vseuč. prof. dr. K. Štreklu v Gradcu, g. prof. velike šole dr. I. Šišmanovu v Sofiji, g. pr. docentu B. M. Ljapunovu v Charjkovu, g. prof. dr. J. Sketu v Celovcu, g. župniku A. Gabronu v Škočidolu na Koroškem, g. prof. Fr. Ilesiču v Ljubljani, g. dr. Fr. Vidicu na Dunaju. Posebno hvalo izrekam g. vseuč. prof. Janu Baudouinu de Courtenay v Krakovu, ki mi je izročil in deloma sam prepisal 45 dopisov pokojnikovih, pisanih od 18. dec. 1881. do 30. dec. 1895., in s tem največ pripomogel, da se je razjasnil Oblakov razvitek v gimnazijskih letih. Tudi mi je posodil Oblakova pisma (80) č. o. St. Skrabec v Gorici. Jaz sam hranim 150 pisem in dopisnic, ki mi jih je Oblak pisal od leta 1890. Kjer bo treba, bom pisma Baudouinova, Škrabčeva in svoja razločeval z B., Š. in M.

tako da sta v ponemčenem mestu ohranila narodnost sebi in otrokom (po Vatroslavu sta dobila še Rafaela in Rozo), ki so obiskovali samo nemške šole. Nekaj je koristila v tem tudi očetova obrt in posebno za našega Vatroslava je bilo dobro, da je oče pri svojem delu mnogo občeval z rodoljubnimi duhovniki po Štajerskem in Koroškem.

Oblak je končal štiri razrede ljudske šole v Celju ter stopil l. 1874. v tamošnjo gimnazijo. Tu je v šolskem pouku tako slabo napredoval, da je ponavljal I., II. in IV. razred. Bodoči filolog je navadno dobival dvojke iz latinščine in še celo v III. razredu je delal iz nje popravek po počitnicah. Še manj pa se je moglo pričakovati, da bo kdaj slavist. Iz slovenščine je dobil v I. razredu »popolnoma nezadostni« red, kot repetent pa l. 1875./6. tega predmeta sploh ni obiskoval. V poznejših letih se je učil svoje materinščine, ki jo je pa lomil le za silo, tako da mu je še kot repetentu IV. razreda (l. 1881.) tekla silno okorno. Tako pričajo sošolci, in še petošolska pisma pokojnikova (iz l. 1882.) jim pritrjujejo.

Oblak je torej jako zanimiv primer in opomin za učitelje in odgojitelje. Njegov um se ni začel razvijati šele pri ponavljanju IV. razreda, ampak njegova nadarjenost se ni primerno vodila in rabila. Oče je hotel imeti iz njega dobrega risarja, ker je želel, da se po skončanju nižje gimnazije uči kiparstva. Z druge strani pa je Vatroslavu neki stotnik s posojevanjem vojaških knjig zmešal glavo, tako da se je samo za vojaštvo zanimal in hotel postati vojak. Pri tem se je mnogo učil zgodovine, posebno vojaške, in njegov ljubljenec je bil — Napoleon, katerega življenje in dejanja je znal do najmanjših podrobnosti. Okupacija Bosne in Hercegovine je neizmerno zbudila njegovo zanimanje, in strastno je načrtaval in objasnjeval svojim sošolcem gibanje naših vojsk.

V IV. razredu pa je Oblak dal slovo risanju in vojaštvu, posvetil se je bolj učenju ter je prenesel svojo strast takoj na jezikoznanstvo. Že takrat se

je učil staroslovenske slovnice in šele iz nje se je naučil, kakor je sam trdil, spregati novoslovenski glagol in sklanjati samostalnike. Bibliotekar celjske gimnazije je pripovedoval g. ravnatelju Končniku, ki je izposojeval Oblaku v višjih razredih knjige iz graške vseučiliške knjižnice, da se njih učenec peča s slavistiko že od IV. razreda. Odkod se je vzelo to veselje pri učencu, ki je imel še takrat tudi kot repetent iz slovenščine le »zadostno«? Celjski filologi so po vsem, kar se o njih pripoveduje, bili popolnoma nedolžni Oblakove izpreobrnitve, ki mi je ni mogel nihče objasniti. Tudi meni bi bil ostal nejasen ves njegov razvitek v gimnazijskih letih, ki so najbolj zanimiva, ako bi ne bil zvedel od sošolcev, da si je rano dopisoval z »nekim ruskim profesorjem«, ki mi ga potem ni bilo težko najti.

Mislím, da nisem na krivem potu, ako trdim sledeče. Ker se je Oblak vedno čutil Slovenca, slovenščino pa je slabo znal, je moral še več slovenski čitati, nego to dela naša mladina, ki v nemških šolah tem bolj hrepeni po duševni hrani v svojem jeziku. Njegov sošolec g. Cerjak odločno trdi, da je Oblak že v četrti šoli, ko mu je slovenščina še okorno tekla, »prebiral silno marljivo slovenske knjige«. Da se iz vse naše književnosti ni težko navduševati še za slovanstvo, pač ni treba poudarjati. V časopisih in Matičinih »Letopisih« je nahajal tudi jezikoslovne, narodopisne in zgodovinske članke občeznane in spoštovanega župnika Davorina Trstenjaka, o katerem mu je oče lahko še marsikaj pripovedoval. Na vsak način mu je moral že zgodaj prinašati od njega razne stare knjige, dasi se je Trstenjak temu smejal in priporočal neznanemu mu fantu, naj se uči za šolo potrebnih reči. Kaj ga je gotovo že takrat posebno zanimalo, pravi nam pismo, ki ga je kot petošolec pisal (9. maja 1882) prof. J. Baudouinu de Courtenay, ki mu javlja, da pojde v počitnicah v Pohorje »narodno blago: nar. pesme, bajke, pregovore in dialektične besede nabirat«. Tukaj imamo tudi prvo datirano poročilo, da mu bo Trstenjak posodil »nekaj slov. filologičnih

knjig«; leto pozneje (4. novembra 1883) pa je ž njim že »osebno znan« ter se zaradi tega posebno zanima za Baudouinove kritike o njegovih spisih.

V prvi vrsti iz Trstenjakovih recenzij pa je Oblak že prej zvedel o slovenskih dialektičnih študijah ruskega Poljaka s francoskim imenom, vseučilišnega profesorja Jana Baudouin de Courtenay, ki ima zanj največje zasluge, ker mu je bil učitelj v letih in v razmerah, v katerih tega pač nihče ne bi pričakoval. Oblaku je gotovo neizmerno imponiralo, da ruski profesor pozna tako dobro slovenska narečja; kako spoštovanje je imel pred njim in kolika je bila njegova srčna ljubezen do znanosti, se vidi iz tega, da se je predrznil kot petošolec že o Božiču l. 1881. napisati neznanemu profesorju v Kazanj na Volgi tole pismo:¹⁾

Geehrter Herr!

Entschuldigen Sie meine Freiheit, dass ich mich an Sie geehrter Herr wende und untertänigst ersuche, mir eines ihrer Werke z. B. »15 Schriften Sep. Abd. und Ausschn. meist Rec. v. Werken z. slav. Linguist«,²⁾ das in deutscher oder slovenischer Sprache verfasst ist, gratis schicken zu wollen, da mir als armen Gymnasial Studenten meine pecuniären Verhältnisse weder Ihre noch weniger anderer Slavisten Werke z. B. Šafařík anzuschaffen erlauben, für welches Studium ich die grösste Freude habe.

In der Hoffnung auf Entschuldigung für meine Freiheit

zeichne ich mich Ihr gehorsamster Diener

Ignaz Oblak

Studirender.

Cilli den 28 Dec. 881.

Steiermark.

¹⁾ Pisano v nemški kurentni pisavi; ponatisk je drugače natančen.

²⁾ Te ponatiske in izrezke je ponujal lipski antikvar Köhler. Gl. sled. pismo.

S kakim uspehom je napisal to kratko in stvarno pismo, ki je že značajno za poznejšega Oblaka, vidimo iz drugega, ki ga še tudi prijavljam neizpremenjenega, kot primer njegove takratne okorne slovenščine.

Celje 30. mar. 1882.

Častiti gospod!

Da ste mi račili odgovoriti mi (!) prav veselí in Vam hitim na Vaše oljudno (!) pismo odgovoriti. Še enkrat povdarjam da, ako bi jaz dovolj denarnih pomočkov imel si nekaj slavističnih knjig nakupiti bi Vas gotovo z mojo prošnjo ne bil nadlegoval. Ali jaz nijsem, kakor sploh večina slovenskih dijakov v presrečnih denarnih razmerah zatorej se sem na Vas obrnil. — Vaše knjige mi bodo gotovo za moj poduk prav ustregle in že zdaj Vam za Vašo prijazlivost srčno hvalo izrečem. Vas še prosim mi blagovoliti pri kaki priložnosti naznaniti ktera ruska slovnica je za Slovence najbolj prikladna in kako in s katerimi knjigami bi se dalo precej hitro ruski jezik naučiti; to pozvedeti mi v našem mestu ni lahko ali celo nemogoče. Spis, ki se glasi »15 Schriften Sep. Ab. u. Ausschn. meist Recens. v. Werken z. slav. Linguistik« sem res v katalogu Köhlerja bral.

Z največjim spoštovanjem

sem Vam udani

Vatroslav Oblak.

V priloženem naslovu se imenuje Oblak »gimnazijalec«. Šele v šestem pismu (18. marca 1883) se predstavlja vendar bliže: »Za Vašo mi podarjeno knjigo in za Vašo veliko prijazlivost, da tako oljudno na pisma šestošolca ptuje države odgovarjate se bodem Vam, kedar mi bode mogoče hvaležnega skazal.« Zares, vsa čast temu vseučiliščnemu profesorju! Dobil pa je tudi v duhu učenca, kakršnih je imel malo med vsemi svojimi poslušavci.

Človek se kar čudi, kaj vse je celjski gimnazijalec hotel vedeti; česar mu knjižni pomočki

niso mogli razjasniti. V počitnicah po V. razredu ne zna, »kako se v Zendu t in ē glasita (kako sta »lautphysiologisch« nastala) in kako se je izprememba guturala v sikavca (lingual) vršila.« Tudi »guņas« mu dela posebne preglavice in Miklošičeva obširna razprava »über Steigerung und Dehnung der Vocale in den slavischen Sprachen« mu je zbujala še nova vprašanja o stopnjevanih samoglasnikih. Zgodaj pa že zna tudi mero: »jaz niti sanskrita niti zenda [ne] študiram — imam dovolj truda se stsl. in ruskim jezikom. Samo one točke v omenjeni Schleicherjevi knjigi (t. j. Compendium der vergl. Grammatik der indogermanischen Sprachen, 4. Aufl.) sem nekolikokrat čital, da si glavna pravila zapomnim¹⁾ v katerih so glasovne postave zabeležene.« Kako pa zna rabiti vse prikladne pripomočke, pripoveduje dalje: »Pri zendu sem tudi prisposodbljal Geigerjove knjige »Handbuch der Awestasprache«.

Pri šestošolcu opazujemo, da prebira marljivo »Archiv f. slav. Philologie« ter se že sklicuje po prav znanstveni metodi na Joh. Schmidta, Leskienu, Ascolija itd. Ker mu je Baudouin svetoval, naj se omeji na en jezik, je sistematično študiral staroslovenščino po Miklošičevi gramatiki in »Formenlehre in Paradigmen«, ali hotel se je tudi »physiologije zvukov« poprijeti. Znal je že vsa dotična dela po imenih, preučil je po Baudouinovem nasvetu Brückeja in Sieversa ter šele na podlagi teh knjig razumel, kako »izvrstno delo o ruski fonetiki« je napisal njegov učitelj. Pod njegovim vplivom je postal ves fonetik ter po raznih vprašanjih pretreduje že misel, bi se li »dala fonetika slovenskega pismenega (literat.) jezika spisati, kakor ruskega.« Misli, »da prav težko, ker vsak prostak čisto drugače izgovarja«, ter hoče po takem študirati »sam kaki oddelek slovenskega narečja«. Ker je še njegovemu posmrtnemu delu »Macedonische Studien« eden iz

¹⁾ V izvorniku: *se glavne . . . zapomnem.*

ruskih kritikov¹⁾ nekoliko ne po krivem očital, da ni dobro označil prirode glasov, kar je obča slabost »šole avstrijskih slavistov«, ki se niso učili sistematično svojega govora najprej na sebi opazovati, lahko povem, da se je Oblak kot gimnazijalec tudi s tem trudil. Našel je n. pr. v celjski okolici »nasalni vocal« kakor: ka^l (konj), me^l. Ni si ga sicer znal razjasniti, ali »za gotovo« je trdil, »da je omenjeni zvok nas. voc., kajti o tem sem se z zrcalom prepričal in na njem je bilo dovolj sapek« (21. avgusta 1883). Kot sedmošolec odgovarja (4. novembra 1883): »Kteri glasovi so mehki to znam, a to ne vem, kako bi to lahko pri vsakem človeku hitro spoznal, kajti kmeta ne morem prašati, če se jezik ustni jami približuje ali ne.«

»Fonetika in sploh dialektologija« ga kot sedmošolca vedno bolj zanima in on hoče študirati (4. novembra 1883): Techmer, Phonetik. Zur vergleichenden Physiologie der Stimme und Sprache, St. Novaković, Fonetika srpskoga jezika, in Luc. Malinovski: Beiträge zur. slav. Dialektologie (t. j. o poljskih narečjih). Svojemu učitelju piše že cele razprave o slovenskih govorih raznih krajev po Štajerskem in Kranjskem, kar priča, da je marljivo izpraševal svoje sošolce o glasovih in oblikah njih domačega govora. Kot navdušen »mladogramatik« objasnjuje nenavadne oblike z »analogijo«, n. pr. prehod velelnikov glagolov V. vrste v I.: posluši // poslušaj, mahi // mahaj, déli // delaj. Popolnoma prav meni, »da je rokèh (loc. pl.) po analogiji nom. plur. rokè (e je pač dolg!) nastalo, a ne po analog. tèh« (dodajmo: ali pa goséh).

Oblaku je za take študije bilo seveda treba mnogih in dragih strokovnjaških knjig. Te mu je preskrboval njegov gimnazijski ravnatelj g. P. Končnik po uradnem potu iz Gradca, kar je vse hvale vredno, zakaj Oblak se v obveznih predmetih ni odlikoval; vendar ni zaostajal in zaradi tega je ravnatelj rad podpiral njegove »postranske študije, ki so mu oči-

¹⁾ V. N. Ščepkin, Izvěstija otdělenija russ. jaz. i slovesnosti Imperatorskoj akademiji nauk II. (1897), kn. I. 218—219.

vidno učinjevale toliko pravega veselja«. Iz ohranjenih prejemnic se še lahko izpričuje, kaj je prebiral v šolskem letu 1883./4. kot dijak VII. razreda: Jagić, Archiv. 1., 2., 6. Bd.; Kuhn, Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung, 2., 3. Bd.; Kuhn-Schleicher, Beiträge zur vergl. Sprachforschung, 8. Bd.; Schmidt, Zur Gesch. des indogerm. Vocalismus, 2 Bde.; Techmer, Phonetik.

V šolskih predmetih je Oblak v višjih razredih le dobro napredoval. Navadno je imel ta red (befriedigend) iz latinščine, grščine in nemščine, iz slovenščine samo v VI. razredu, v V. in VII. pa se je majal po semestrih med »zadostno« in »dobro«, kar seveda ni bilo mnogo za dijaka, o katerem so si sošolci pripovedovali, da »zna vse slovanske jezike«. Prva ljubezen ni ostala brez dobrih nasledkov: iz zgodovine in zemljepisja je dobival izvrsten red. Logik in psiholog je bil najboljši, kakor je trdil sam njegov nemški učitelj, ki ga ni mogel videti.¹⁾ Pri njegovem res bistrem razumu pa se moramo čuditi, da mu je bila matematika naravnost zoprna, vendar to je značajno za poznejšega filologa, ki je bil strog realist.

Oblak si je rano izbral svoje polje, ki ga je neizmerno marljivo obdeloval; svoje moči je preveč napejal ter celo noge v mrzli vodi držal, da ne bi pri študiranju zaspal. Za svoja gimnazijska leta je bil seveda prezrel, dasi drugače ni bil premlad, zakaj po takratnih predpisih bi bil kot šesto- in sedmošolec že lahko na vseučilišču. Mladenič s tako trdno voljo, s takim globokim in obširnim znanjem se je torej lahko tembolj čutil samostalnega. Njegova odločnost in odkritosrčnost, zraven tega pa nervoznost, ki je bila nasledek prenapenjanja njegovega slabega telesa, so pač zakrivile, da je bil večkrat v nasprotju z disciplinarnimi pravili in predpisi. Ako pomislimo, da je Oblak prebiral mnogo filologičnih knjig, ki jih njegovi učitelji večinoma niti videli niso, si pač lahko predstavljamo, kak

¹⁾ Vidic, 64.

križ so imeli ž njim profesorji, on pa ž njimi. Sošolci so mislili navadno, da Oblaku gre višje mesto, celo kot prvega so ga cenili. Posebno so ga spoštovali Slovenci, katerim je bil nekak vodja. V njegovem »Olimpu«, t. j. podstrešni sobi, so bila zborovanja in nekaj časa nekako društvo, v katerem so se nahajali redni in izredni udje. Reden ud je postal, kdor je prestal neki izpit, pri katerem se je zahtevalo, da kandidat pozna najboljše slovanske pesnike, zgodovinarje itd.; da ve najimenoitnejše stvari iz slovenskega slovstva; da pozna, kaka vlada bi najbolje ugajala Slovanom v Avstriji — namreč federalistična. Tudi verska vprašanja so se razpravljala v tako radikalnem duhu, da je to in pa strah pred ravnateljstvom društvo skoro pokopalo.

Iz ene zapisne knjižice v njegovi zapuščini se še lahko prepričamo, kako so ga zanimala narodnostna in politična vprašanja v gimnazijskih letih. Zapisoval si je rodoljubne izreke iz Jurčičevega Tugomera, iz Jenka in Gregorčiča, iz spisov Sv. Čecha, Dr. Durdíka in Koubka; odstavke iz govorov dr. Riegra, Žáčka, Clama-Martinica, grofa Belcredija, kneza Czartoryskega, grofa Dzieduszyckiego, kneza Alfreda Lichtensteina; statistiko poslancev po strankah in deželah (iz let 1879, 1884, 1886), celo razmerje strank v francoskem parlamentu; slovanska akademična društva na Dunaju in v Gradcu, statistiko graške univerze po narodnostih za l. 1883./4., slovenska društva na Goriškem, posojilnice po Slovenskem, češke muzikalije in poljske časnike, ki izhajajo v Varšavi; naslove političnih del n. pr.: Fischhof, Österreich und die Bürgerschaften seines Bestandes; Sax, Die Nationalitätenfrage in Österreich; Smolka, Polnische Briefe; Csengery, dr. Deak; Al. Lichtenstein, Über Interessenvertretung im Staate; Laveley, Die sozialen Parteien der Gegenwart; J. Malý, Naše znovuzrození; Řeči dr. Fr. L. Riegra itd. Da se v njegovi glavi niso rodile napačne misli, priča predlog, naj abiturijentje v Gradcu delujejo, da se osnujejo: slov. delavsko društvo, Sokol, akad. slovansko pevsko

društvo, izleti na jezikovne meje, slovansko literarno društvo.

Oblakove študije pa je rano pretrgala huda pljučna bolezen; že v VII. razredu l. 1883./84. je mnogo bolehal,¹⁾ po koncu šolskega leta pa tako nevarno zbolel, da so mu zdravniki prerokovali še samo štirinajst dni življenja. Lotila se ga je bolezen, ki je pokopala njegovega brata Rafaela (1890) in nazadnje tudi mater (1890), namreč tuberkuloza. Materina skrbna postrežba in ona žilavost, ki ga je vzdržavala tudi v poznejših letih, sta ga vendar rešili, ali izgubil je celo leto ne samo v šoli, ampak tudi v svojih študijah, kar priča to, da svojemu učitelju od 21. januarja 1884 do 26. maja 1886 ni ničesar pisal.

Ko se je vrnil v osmi razred, ga je zadela skoro druga katastrofa. Na celjski gimnaziji je bila navada, da se je pri šolskih mašah pelo zaporedoma enkrat nemški, latinski in slovenski. Na cesaričin god 19. novembra 1885. je bilo na redu slovensko petje. Dijaki so šli ravnatelja prosit, naj se dosledno tudi cesarska pesem poje slovenski, kar se jim je najprej dovolilo, po ugovarjanju nemškega učitelja petja pa prepovedalo. Ali Oblak pregovori pevce, če tudi ni bil sam pevec, da se nauče dodobra štiriglasno slovenske himne in da sklenejo proti prepovedi vendarle popevati slovenski. Da ne bi omahnili, je šel z njimi tudi na kor ter jih do zadnjega izpodbujal. Pevci so peli do konca slovenski, dasi je učitelj Weiss orgljanje popustil in peneč se od jeze odšel. Da je bil vsemu temu Oblak kriv, je dokazala disciplinarna preiskava, in tako govoré tudi njegovi sošolci, vendar v rodbini se pripoveduje nasprotno, kar priča, da se Oblak ni čutil vsaj tako krivega, kakor se je o njem trdilo. Ta nepokornost se je še posebej smatrala za »pohujšujočo demon-

¹⁾ V I. tečaju je izostal 87 ur, v drugem 61. Baudouinu javlja 7. decembra 1883, da je dobil „zavoljo preveč sedenja pljučni catarrh“, 21. januarja 1884 pa piše: „jaz še vedno boleham, kar me pri vseh delih zelo ovira“.

stracijo»: učiteljski zbor je izključil Oblaka 26. novembra 1885. iz vseh avstrijskih gimnazij, naučno ministrstvo pa je ta sklep 20. decembra 1885. potrdilo, vendar dovolilo, da sme kot eksternist delati zrelostni izpit na kateri avstrijski gimnaziji. Na vsak način so Oblaka sodili prestrogo, posebno ker je vodstvo samo nedosledno postopalo ter s tem razburilo dijake. Ako se cesarska himna ni nikdar prej prepevala slovenski, to ni bila nikaka ovira, da se je pela takrat, ko je bilo slovensko petje na redu, zakaj dinastiški čuti se v Avstriji gojijo in morajo gojiti na vseh jezikih; demonstracija in sicer jako nedržavniška je bilo torej le vsiljevanje nemškega petja. Priznati pa se mora že tukaj, da naučna uprava Oblaku v poznejših letih zaradi izključitve ni delala nikakih ovir, pač pa ga izdatno podpirala.

Dovoljenja, da lahko dela zrelostni izpit doma, Oblak ni porabil, ampak je po primeru mnogih rojakov odšel pod konec prvega semestra v Zagreb, kjer se je hitro naučil hrvaški govoriti in pisati. Bil je to razen slovenščine edini slovanski jezik, ki ga je znal praktično, in zaradi tega je nekako čudno, da ga pozneje ni rabil niti v pisavi, niti v razgovoru. V matematiki in — grščini je bil tudi tukaj slab, ali drugače priča njegovo zrelostno izpričevalo o boljših uspehih. Sošolcem in učiteljem (med njimi so bili Slovenci Musić, Fr. Marn in J. Benigar) je ostal v milem spominu, njemu pa je bil Zagreb še v poznejših letih najsimpatičnejše mesto (M. 18. febr. 1893.). Tukaj je imel prvikrat tudi izvrstne učitelje filologičnih predmetov, posebno prof. A. Musića iz grščine in prof. Z. Broza iz hrvaščine; s prof. M. Valjavcem pa je mnogo občeval. Musić in Valjavec sta ga podpirala v njegovih študijah, posebno s sojojevanjem knjig. Broz pa mu je kot strog učitelj vedno govoril, naj se uči to, kar je za šolo predpisano; vendar je Oblaka cenil kakor Oblak njega. V Zagrebu se je mnogo zanimal za slovenski naglas ter prebral vse Valjavčeve razprave. Najbolj pa se je tudi tukaj pečal s fonetiko. Središče njegovega razmišljanja je bil é (t), katerega izgovor v staro-

slovenščini je hotel dognati ter poznati vse reflekse v hrvaškem in slovenskem jeziku.¹⁾ Musiću je govoril, da ne bo miroval, dokler ne prehodi vsega hrvaškega in slovenskega jezikovnega zemljišča, da konstatira, kje se še starosl. *ê* na kopcu besed *ε* (ne kot *i*) govori. Njegovemu učenemu rojaku se je izvor takih odlok zdel prej neki nervozni ogenj kakor pa zdrava navdušenost. Bolehal je namreč tudi v Zagrebu, bil slab, kašljal in pil ribjo mast.

Še več izvemo o njegovih študijah v Zagrebu iz edinega, ali jako obširnega pisma, ki ga je po poldrugoletnem molčanju pisal 26. maja 1886 prof. Baudouinu. Obžaluje, da je izgubil celo in najvažnejše, namreč zadnje leto na gimnaziji (zakaj je v Zagrebu, niti ne omenja), in hoče veliko zamudo nadomestiti, dasi še ni popolnoma okreval. Dalje pa pravi do besede: »Bavim se že dalje časa z vplivom analogije v slovenski nominalni deklinaciji, drže se onih principov, ktere je Brugmann v uvodu M. (orphologische) U. (ntersuchungen) in v svojem odgovoru na Curcija izrekel; ker mi je pa treba vedeti historični razvoj oblik, tako čitam jako točno pisatelje XVI. in XVII. stoletja.« Iz teh besed in iz primerov,²⁾ o katerih hoče vedeti mnenje svojega daljnega učitelja, lahko sklepamo, da je Oblakova imenitna razprava »Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen«, ki se je tiskala v XI.—XIII. letniku (v l. 1888.—1890.) Jagićevega Archiva in izšla l. 1890. v posebnih odtiskih v Lipsku, bilo zasnovana že v Zagrebu in še prej v Celju; vidimo pa tudi, zakaj je analogija v njej dobila toliko, skoro preveč prostora.

¹⁾ Škrabcu piše 6. maja 1886: Sploh mislim, da je vprašanje o *ε* jedna najtežjih partij slovan. slovnice.

²⁾ Posebno mnogo vprašanj stavi o. Škrabcu ter pravi (6. maja 1886): Jaz se pri svojih študijah o analog. v slov. jeziku držim nazorov Brugmanovih in Osthoffovih (Morphol. Untd. XVII. in KZ [Kuhn'sche Zeitschrift f. vergl. Sprachwissenschaft] XXIV) tudi še zdaj, dasi vem, da se je G. Curtius v knjigi Zur Kritik etc. proti tej šoli uprl. A priznavati moram, da je Brugmann v svojem odgovoru (Zum neuesten Stand etc.) na Curcijevo knjigo njegovo ugovore in dvojbe ovrigel.

Obširno pa že Oblak tudi v Zagrebu objasnjuje stsl. imperfekte možaaahъ, pečaaahъ in imperative kakor bijate; imel je torej že kot osmošolec svoje prve članke v »Archivu f. slav. Philologie« (X. kn.) pripravljene.

Iz Zagreba je pisal Oblak prvič (6. maja 1886) tudi o. Stanislavu Škrabcu, naj mu posodi nekaj Trubarjevih in drugih starih knjig za omenjeno razpravo o nominalni deklinaciji, »glede katere — piše o. Škrabec¹⁾ — mi je naznanil neke svoje dvojbe in težave, in že tedaj sem se moral čuditi bistroumnosti, obširni jezikovni izvedenosti in odločno pravi znanstveni nameri vrlega mladeniča.« Oblak se je torej zatekel tudi rano k najboljšemu poznavavcu zgodovine našega jezika in njegovih narečij ter je ž njim mnogo občeval do smrti v pismih, l. 1889. pa ga je v velikih počitnicah na kakih 10 dni tudi obiskal.

V živem spominu mi je ostalo, kako sem jaz Oblaka prvič videl tudi še kot zagrebškega abiturienta. Bival sem l. 1886. na počitnicah pri župniku Davorinu Trstenjaku v Starem Trgu pri Slovenjem Gradcu, kamor je prišel za nekaj dni zopet tudi Oblak, jako slaboten in bled. Ko je videl, da si izpisujem primere za slovenske enklitike iz starih knjig, me je naprosil, naj mu na noč posodim Mayrov evangelij (v Ljubljani, 1715). Sedel je pri njem do dveh po noči ter mi ga v jutru vrnil rekoč, da si je že vse potrebno izpisal. Iz razgovora sem se potem prepričal, da ima že celo Miklošičevo gramatiko, o kateri sem mu začel pripovedovati, v mezincu. Po takem nisem gledal več nanj z vsem ponosom mladega doktorja, vendar o njegovih načrtih nisem ničesar zvedel; zakaj Oblak je s svojo znanostjo živel zase, zaradi česar n. pr. njegovi bivši sošolci in prijatelji le malo vedo o njegovih študijah. V njegovi zapuščini sem našel beležke, ki si jih je v oni noči zapisal. Pregledal je prvih

¹⁾ Cvetje XV, 3. zv.

100 strani Mayrovega evangelija ter se prepričal, da je popravljen, vendar natančen ponatis Chrönovega.

Oblak je imel torej že pred vseučiliščem obširno in temeljito jezikovno znanje ter popolnoma znanstveno metodo¹⁾ takrat bujnih mladogramatikov. Ko sem ga pozneje enkrat opozoril na Paulove »Principien der Sprachenwissenschaft«, mi je odgovoril (27. decembra 1892): »Metodične knjige kakor Paul Principien so mi že od gimnazije znane, takrat sem se s takimi vprašanji bavil, saj sem plaval v mladogramat. vodi in to še jako flott«. Slovanske jezike je študiral seveda v prvi vrsti po Miklošičevi gramatiki, ali že rano se je umeknil njegovi avtoriteti. Največji vpliv je nanj imel Baudouin de Courtenay, kateremu se pozneje večkrat zahvaljuje kot svojemu »prvem učitelju« (20. septembra 1893) »edinemu učitelju in slavici« na gimnaziji (25. decembra 1890), ki se je že petošolca usmilil in mu v marsičem že takrat pokazal pravo pot, ko so drugi »učenjaki« samo z ramami majali (22. septembra 1888). Večkrat je hotel videti moža, o katerem pravi (17. junija 1890): »Vi ste bili prvi, kateri ste se ubogega gimnazijčka usmilili in ga pri njegovem sportu slavistike ljubeznjivo podpirali. Če sem pozneje dobil tudi v vsakem oziru izvrstnega učitelja, da si boljšega niti želeti ne morem, ipak ne pozabim prvega dobrotnika«, ali šele v počitnicah l. 1890. ga je ves srečen videl samo štiri ure (Š. 17. septembra 1890) v Celju.

Neizmerno zanimivo in za takratnega Oblaka značajno je, kako se je izogibal svojega poznejšega učitelja V. Jagića, ki se je ravno jeseni l. 1886. preselil iz Peterburga na Dunaj. Vsakdo bi mislil, da je z veseljem k njemu hitel, vendar čujmo, kako si je iskal učitelje, pišoč Baudouinu (22. septembra 1886) to le: »Prav hvaležen bi Vam bil, če bi mi (!) o sledeči stvari s svojim skušenim svetom iz zadrege rešili in mi pravo pot pokazali. Letos idem na vse-

¹⁾ V tem mu je med slavisti podoben peterburški akademik A. Šachmatov.

učilišče slovanske jezike in primerjajoče jezikoslovje študirat. Ali kam naj prvo leto se podam, ktereга profesorja naj poprej slušam, tega ne vem. Želim slušati profesorje, kateri bi slovanske jezike in primerjajoče jezikoslovje s stališča najnovejših principov in teorij tolmačili, tedaj ne one starokopitneže, katerim ni nobeno glasovno pravilo sveto, kateri poznajo več netolmačenih izjem kakor pravil.

Nakanil se sem (!) sicer prvo leto v Lipsiji Leskiena, Scholvina, Wollnerja, Windischa, Techmerja (če je še tamkaj) in Zarncke slušati; drugo leto mislim iti v Dorpat [tja se je preselil Baudouin l. 1883] ali Peterburg — v zadnji kraj samo, ako ne bode Budilowicz naslednik Jagićev — radi staroruščine in poljskega jezika; tretje leto v Prago Gebauerja staročešč., Hattalo stsl. in A. Ludwiga sanskrit slušat; četrto v Beč Jagića, Bühlerja in Fr. Müllerja. Ali vse to je doslej hypotetično: odvisno od raznih slučajev, osobito pa od podpore. Jaz, kakor večina slovenskih dijakov, bodem moral sam za sebe skrbeti, podpora od doma bode jako neznatna. Moral se bodem za kako štipendijo ali dobro instrukcijo pobriniti, kjer dobim, tje moram iti. V tej zadevi bi vas prosil, da mi svetujete, da se ne podam morda na kako vseučilišče, kjer se slavistika ali primerj. jezikosl. po stari metodi tradira.«

Nadalje izprašuje Baudouina natančno o razmerah v »Dorpatu«, posebno »je kaj upanja na kako štipendijo ali dobro inštrukcijo in sicer takoj v zimskem semestru«. Na to mu Baudouin pač ni mogel dati povoljnega odgovora, ravno tako kakor poprej Brugmann iz Lipska ne, katerega je prvotno vprašal.¹⁾ Tako je moral ostati doma in naravno je bilo, da si je izbral dunajsko vseučilišče.

¹⁾ Brugmann je to pripovedoval Musiću in meni.

II. Na Dunaju in na potovanjih po slovanskem jugu.

Dne 6. oktobra 1886. je prišel Oblak na Dunaj, kjer mu je pri prvih korakih po priporočilu D. Trstenjaka pomagal dvorni svetnik prof. Zhishman, ki je svojim rojakom rad kaj dobrega storil. Izključenec iz vseh avstrijskih gimnazij ni imel neprijetnosti pri vpisovanju in je dobil od akademičnega senata že v I. tečaju (6. februarja 1887) malo štipendijo (Kühlber-Villinovo za filozofe iz Štajerskega, 100 gld., 2. maja 1889 pa še Goldbergovo 200 gld. od l. 1888./9., obe do konca študij in doktorata). Sploh mu ni bilo žal, da je na Dunaj priromal, zakaj že 1. nov. piše Baudouinu: »Z vseučiliščnimi razmerami sem zadovoljen, osobito mi dopadajo Jagičeva predavanja, kateri nam tudi privatno marsikaj pojasni. Dobili smo tudi slovanski seminar . . . Ali vendar ostanem pri svoji stari nakani in mislim eno leto na kako rusko vseučilišče in na nemška iti če ne že radi drugega, že radi samih bibliothek«. S temi je moral biti res nezadovoljen, zakaj v njih takrat ni našel del Sreznevskega, Kolosova, Potebnje, tudi »Ruskega filologičeskega Věstnika« ne, in ni vedel, »ali bi se jezil ali pa obžaloval naše razmere, vsled katerih na naši prvi universiteti še tako imenitnih in potrebnih knjig nemajo — ker so ruske!« Neznano mu je bilo, da so tega tudi Slovani krivi, v prvi vrsti Miklošič, ki jih ni zahteval, ker jih je sam dobival, in ki ni hotel imeti svojega seminarja, kajti bil je sploh proti takim »Drillanstalten«, kjer n. pr. dobi zgodovinar nalogo o »Regulovem sodu (das Fass des Regulus«), ki se z njo bavi eden ali še celo dva semestra, pri tem pa ne čita velikih zgodovinarjev, ni Polybija, ni Thukydid, niti novih kakor Rankeja. To stališče ima seveda tudi nekaj zase, ali za naše čase vendar ni, zakaj dijaku je treba vodstva, posebno metodičnega, in pa priročne strokovnjaške knjižnice, kjer so mu knjige hitro in vselej dostopne. V tem oziru je Jagić kmalu popravil velike zamude, zakaj vsaj seminarska knjižnica je dobila skoro vsa imenitnejša

lingvistična in filologična dela, marsikaj pa je sam posojal dijakom. Oblak se je sicer še dalje obračal z znanstvenimi prošnjami do Baudouina, ali že po prvem semestru mu piše (28. aprila 1887): »Res je, da imam tukaj izvrstnega učenjaka, kateri ne ume samo dobro svoje stroke in lepo predava, nego kateri se tudi živo za svoje dijake briga ter jih pri študijah kolikor mogoče podpira in, kedar smo leni, kar se žalibog le pregostokrat zgodi, pridno ošteje; skratka s prof. Jagićem [smo] vsi jako zadovoljni.«

Prvi vtiski nam objasnjujejo Oblakov daljši razvitek. Jagićeve učenjaške, učiteljske in osebne lastnosti so Oblaka privlačile, da se je tembolj omejil na slavistiko, tu pa razširil svoje obzorje. Šel je »na vseučilišče slovanske jezike in primerjajoče jezikoslovje študirat«. Vendar z jezikoslovjem se ni mnogo pečal. V prvem tečaju, ko je bil še zanje navdušen, »žalibog« ni nihče litavščine ali gotščine predaval (B. 1. novembra 1886). Bühler pa je učil sanskrit le praktično, kar Oblaku, ki se na gimnaziji niti z grščino ni mogel sprijazniti, seveda ni ugajalo. V drugem tečaju je poslušal pri Brückeju »Physiologie der Stimme«, ali vem iz lastne izkušnje, da je pri teh enournih predavanjih videl le človeško grlo, drugače pa ni mogel imeti mnogo koristi. Da Fr. Müller, imeniten poznavavec vseh narodov in njih jezikov, ni bil primerjajoč jezikoslovec po njegovem okusu, se vidi iz tega, da se je šele v sedmem semestru, ko je že vedel, da ga bo tudi izpraševal pri rigorozu, pri njem zapisal na dveurno predavanje »Vergleichende Grammatik«. Najbližji še mu je bil docent R. Meringer, pri katerem je poslušal litavske vaje (dvakrat), primerjajoče gramatike indogermanskih jezikov, grško gramatiko in o grških dialektičnih napisih. Pri germanistu R. Heinzlu ni poslušal nemške gramatike¹⁾ (historične, ki bi mu lahko ugajala in koristila), ampak le staronordiško (enkrat tudi vaje) in objasnjevanje pesni o Nibe-

¹⁾ To se napačno trdi v komisijinem poročilu o njegovi habilitaciji v Gradcu.

lungih. Na latinsko gramatiko je bil zapisan pri W. Hartlu. Vendar vsa ta predavanja pri Oblaku niso zapustila posebnih sledov, če jih je sploh vsa poslušal; vsaj redno se to ni godilo, zakaj zaradi bolehnosti je večkrat pozneje prihajal in prej odhajal,¹⁾ na Dunaju pa mu tudi ni časa ostajalo, zakaj drugače posebno pri svojem slabem zdravju ne bi mogel toliko delati ter toliko dobrega in obširnega napisati. Kako se je znal omejevati, priča že I. tečaj, ko se je zapisal samo na 11 ur predavanj. Razen tega ni našel kakega Brugmanna in tako se je tem laže izneveril primerjajočemu jezikoslovju, dasi je vedno sledil za njegovim razvitkom ter imel podlago k svojim poznejšim stroгим sodbam o njegovih novejših strujah.

Oblak se je torej popolnoma posvetil slavistiki. Poslušal je devet tečajev vsa predavanja pri Jagiću, mnogo tudi pri docentih Leciejewskem, Štreklju in Pastrnku, posebno marljivo se je pa udeleževal seminarških vaj pri Jagiću, ki so ga morale najbolj zanimati, zakaj posebno tam so se najlepše kazale zgoraj hvaljene lastnosti njegovega učitelja, ki je navduševal dijake k delu, dajal primerne naloge, predavanja dijakov živahno in poučno presojeval in pri svojih zanimivih objasnjevanjih marsikaj povedal, o čemer je poslušavec kakor Oblak moral dalje premišljevati, posebno ker je vsak čas lahko šel k njemu, da misel dalje razvija, ali pa pobija, če mu ni bila prilika dana že v samem seminarju.

Da je Oblak že s seboj prinesel zmisel za gramatiko živih slovanskih jezikov in za njih zgodovinski razvitek, nam pričajo posebno njegove študije o slovenščini. V tem oziru je torej svoje znanje pri Jagiću le razširil in bolje utemeljil, ko je poslušal

¹⁾ Tako javlja Baudouinu 26. maja 1888: „Že celi letni tečaj boleham in ne morem nič poštenega delati, praznovati moram; zato bom odšel še pred koncem semestra domu, da se malo popravim.“ 22. maja 1889 javlja, da je že „tri mesce doma radi bolehnosti“, 15. januarja 1890, da je že od 15. novembra doma, 25. decembra 1890 pa, da pojde na Dunaj, kjer ga že od početka junija ni bilo, šele po novem letu doktorat delat.

staroslovensko gramatiko (dvakrat), rusko (dvakrat), srbsko-hrvaško (dvakrat), staročeško glasoslovje, o slovanski sintaksi in poljsko gramatiko. Tudi v razlaganju jezikovnih pojavov Jagić ni bil tak starokopitnež, kakor si ga je Oblak na gimnaziji predstavljal, pač pa je večkrat uspešno pobijal presmele in neosnovane teorije primerjajočih jezikoslovcev¹⁾, katerim manjka pred vsem znanja zgodovinskega razvitka slovanskih jezikov. Učil se je torej večje previdnosti ter se nasrkal tudi nekoliko mržnje proti novejšemu jezikoslovju od svojega učitelja; realist po vsem svojem mišljenju se je sčasoma vedno bolj oklepjal le faktičnih jezikovnih pojavov, razne dobro ali slabo izmišljene oblike z zvezdicami pa je gledal jako nezaupno.

Glavna Jagićeva zasluga pri Oblaku je v tem, da je iz izključnega lingvista napravil tudi filologa. To ni bilo tako lahko. Ko je Jagić hitro v začetku poudarjal, da zahteva pri izpitih tudi literarno zgodovino, je šel Oblak k njemu proti temu tako energično protestirat, da ga je Jagić zavrnil, naj tedaj gre delat doktorat v Lipsko. Vendar kmalu ga je Jagić premagal s svojim primerom kot filolog, zakaj baš v izdavanju in tolmačenju jezikovnih spomenikov je njegova prednost, kakor tudi v veliki obsežnosti njegovega slavističnega znanja. Oblak sam se je mogel prepričati, da je za razlago jezikovnih oblik treba imeti dobre tekste in jih dobro tolmačiti. Njegovo obzorje so torej posebno razširjale seminarske vaje in tale predavanja: uvod v slovansko filologijo, zgodovina književnosti južnih Slovanov (do 16. stoletja, dvakrat), slovanske starožitnosti, slovanska paleografija, zgodovina ruske književnosti (samo eno uro), slovanski narodopis, tolmačenje staroruskih letopisov. Z novejšimi slo-

¹⁾ Tako pravi v „Ljubljanskem Zvonu“, 1887, 306: „Tudi prof. Jagić se je odločno in temeljito izrekel proti razlagi Brugmannovi (stel. berate in berate), in izreči moram kar odkritosrčno, da me je spodbudila samo ta izjava svojega spoštovanega učitelja, da sem začel premišljevati o tej stvari; in če bi še vedno bil prisegal na razlago Brugmannovo.“

vanskimi literaturami pa se Oblak tudi sedaj še ni mogel sprijazniti. To bo razumljivo, ako povem, da ni mogel prebrati trideset strani iz Turgenjeva. Po svojem težkem delu ni hotel čitati pisatelja, pri katerem bi moral še misliti, ampak iskal je z mojim bratom kvečemu zabave v — Marlittinih romanih o zlatolasih Elzah. Šele v Gradcu, ko je moral predavati tudi zgodovino slovenske književnosti, se je hitro in precej pod mojim vplivom seznanil z glavnimi nemškimi literarnimi zgodovinarji.

Oblak sam piše Baudouinu (22. septembra 1888), kako mu je Jagić razširjeval obzorje: »Ne bavim se samo z gramatiko, nego tudi z drugimi filologičnimi vprašanji. To je, kakor takoj spoznate, vpliv Jagićev. Ne morem Vam reči, kako sem vesel, da imam tako izvrstnega in ljubeznjivega učitelja in tako lepo priliko naučiti se kaj poštenega.« Tako se je res vedno bolj približeval svojemu učitelju v filologičnih nazorih, dasi je varoval tudi dalje svojo samostalnost ter večkrat tudi učitelja privlačil na svojo stran, n. pr. v vprašanju o sorodnosti jugoslovanskih jezikov (gl. n.). Kako daleč pa se je zamislil v svojega učitelja, dokazuje tudi to, da se mu je h koncu svojih študij približal tudi v lepi in jasni okrogli pisavi, ki je bila prej pri njem podolgasta, drobna in tesna. Ker imam tudi med svojimi nemškimi tovariši prijatelja, katerega pisave ne morem na prvi mig razločevati od pisave najinega učitelja Heinzla, se mi to ni zdelo čudno, pri Oblaku pa mi je posebno jasno, zakaj njegov zagrebški sošolec prof. Jamnicky, ki mu je pomagal pri matematiki, mi je pripovedoval, da je bil Oblak sposoben njegovo začeto nemško šolsko nalogo tako nadaljevati, da se različna pisava ni poznala!

Po takem so se med učiteljem in učencem razvile skoro prav prijateljske razmere. Vendar Oblak je ostal pri tem vedno jako delikatni ter se izogibal vsemu, kar bi se lahko krivo tolmačilo. Iz mnogih primerov, ki bi jih lahko navel iz njegovih pisem ali pa iz svojega spomina, naj zadostuje samo eden, ki nam tudi kaže, kako si je Oblak skoro in za

vselej izvolil svoj poklic. Prvo leto ni poslušal nikakih predavanj za gimnazijske učitelje, vendar v počitnicah piše Baudouinu (17. avgusta 1887): Toda letos se moram poprej, ko se vpišem, odločiti, kaj hočem študirati in kaj hočem postati, jeli hočem se odločiti za podučevanje na gimnaziji ali kaj drugega. Za prvo nimam niti najmanjšega veselja, zgubil bi pri tem, če študiram gimnazijske predmete, mnogo dragega časa in še pozneje, ko bi bil nameščen na kakí gimnaziji, bi imel le prav malo časa, da bi se bavil s slavistiko, kajti imel bi na teden gotovo 18—20 ur v šoli opraviti in doma bi moral še korigirati zvezke! Razumevno je tedaj, da bi rad ostal samo pri slavistiki (in primerjajočem jezikoslovju, kolikor je tega potrebno). Toda ker jaz nisem imovit in ker pri meni ne more biti slavistika samo »šport«, se bojim, da ostane samo pium desiderium. Vem, da ni tako strašno težko se kje habilitirati, ali kaj potem kot docent? — stradati! ker nemam dovolj sredstev, da bi brez plače izhajal. In bog ve, koliko let bi moral še docent ostati. Za stradanje pa res tudi nisem navdušen, posebno pa, ker sem še vedno bolehen. Prav lepo vas torej prosim, da mi blagovolite čem preje naznaniti, če je pri sedanjih razmerah kaj upanja (z gotovostjo se seveda to ne da prerokovati), da bi kje v Evropi (morda na Nemškem ali Francoskem) mogel po dovršenih študijah dobiti kako mesto za slavistiko, kjer bi koj v početku imel malo plače (toliko, da ni treba stradati) ali pa, da bi vsaj predolgo ne bil brezplačen docent. To seveda velja samo za ta slučaj, če bi pri svojih študijah dobro napredoval in če bi bil marljiv. Jaz sicer nisem človek, kateri je v samega sebe zaljubljen, pa vendar mislim, da se z neumorno delavnostjo da že nekaj naučiti in nekaj doseči, če ima človek le ljubezen do dotičnega predmeta. Vi poznate v tej stvari razmere cele Evrope in mi boste lahko svetovali, da vem, če se imam zdaj inskribirati tudi za gimnazijske predmete (zgodovino), ali ostanem pri svoji slavistiki. — Vem, da bi se s tem vprašanjem lahko obrnil tudi do g. prof. Jagića,

da bi tudi od njega potrebno pozvedel, toda ker je on moj učitelj se bi vprašanje dalo morda za tiho prošnjo za pomoč in podporo smatrati. Take dvoumnosti pa se rad izognem, posebno ker sem uverjen, da bodete moji prošnji tudi zdaj ustregli.« Šele potem, ko mu je Baudouin svetoval, naj se tudi do Jagića obrne, je to storil. Oba učitelja sta bila »istega mnjenja«, kakega sklepamo iz besed: »Ostanem tedaj pri svoji slavistiki« (28. decembra 1887). Zanimivo je, da Oblak po takem niti enega zgodovinskega predavanja ni poslušal. In vendar je bila zgodovina njegova prva ljubezen!

Najlepše se nam kaže sad Oblakovih vseučiliških let v njegovi doktorski disertaciji. Lehko bi bil predložil svojo veliko že tiskano razpravo »Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen«, s katero se je potem v Gradcu habilitiral; lahko bi bil porabil za manjšo nemško razpravo gradivo svojih »Starejših slovenskih tekstov« in »Doneskov k historični slovenski dialektologiji«; lahko bi bil že tudi takrat predložil zanimivo razpravo »Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal« (Archiv, XIV., 192—235), za katero je Baudouina že 26. decembra 1888 prosil podatkov o beneškem narečju ter jih tudi obilno dobil (22. septembra 1888);¹⁾ vendar njegova disertacija, ki je bila najprej namenjena dunajski akademiji znanosti (B. 22. maja 1889), izišla pa v »Arhivu« (XIII. 321—361), se glasi: »Die kirchenslavische Uebersetzung der Apokalypse«. To temeljito razpravo je Oblak pisal ne samo s pomočjo Jagićevo, za katero se zahvaljuje v uvodu, ampak bržkone tudi po njegovi želji, zakaj Jagić je rad dajal dijakom naloge o predmetih, s katerimi so se manje bavili, da bi bolj obvladali vso svojo stroko. Mikala je seveda tudi Oblaka literarna delavnost slovanskih apostolov in hotel je Apokalipso tako presoditi, kakor so Šafařík, Neostrujev, Sreznevskij,

¹⁾ Vsebina tega pisma se ujema z opazko na str. 195. omenjene razprave. V začetku Oblak sam pravi, da je dotični beneški rokopis dobil že pred dvema letoma.

Jagić in Valjavec preiskali prestavo evangelija in psalmov. Jezik v apokaliptični knjigi gotovo ni legák, in vendar je nekdanji slabi Grk na gimnaziji izvrstno primerjal grške besede in reke s staroslovanskimi ter natančno dokazal, da je tudi Apokalipsa predstavljena iz grškega izvornika bizantijske redakcije in sicer kar je še važneje, že v starši »panonski« dobi, zakaj jezikovni zaklad in redke oblike spominjajo na prestave najpotrebnejših in tudi najstarših knjig, t. j. evangelija in psalmov. Ta rezultat je tem več vreden, ker imamo najstarše tekste Apokalipse šele iz 13. in 14. stoletja, in še od teh je mnogo ohranjeno samo v odlomkih. Vidi se torej, kako dobro je Oblak porabil vse pomočke filologične metode.

Za doktorat se je pripravljaval v žalostnem času. Spomladi l. 1889. (30. aprila) umrl mu je brat Rafael, nadarjen osmošolec, jeseni (27. novembra 1890) pa mati. Kako težka je bila ta izguba zanj, bo jasno, ako povem, da si ne morem misliti bolj nežnega in vdanega brata in sina, nego je bil Oblak. Sam vedno bolehen je z največjo pozornostjo in požrtvovalnostjo stregel bratu in materi, od katere se tudi takrat ni hotel niti za dva dni ločiti, ko bi bil lahko priromal iz Šoštanja, kjer je z materjo bival, v Celje, da bi videl svojega prvega učitelja Baudouina (27. julija 1890). Po smrti ljubljene matere, ki je dolgo bolehal, je bil »sploh nesposoben za vsako pisanje«. Meni je takrat v vsakem dopisu tožil, da ne more čisto nič delati, in pred odhodom na Dunaj slika svoj položaj takole (M. 6. decembra 1890): Ne vem, kako bom mogel kaj delati, silno sem truden, pobit in brez vse energije. Najbolj pa se bojim dolgih zimskih večerov. To bo strašno življenje na Dunaju.« Veselje do dela se mu je vendar vračalo, ali ni ga mogel porabiti po svoji volji, kajti Baudouinu piše, kako drag mu je čas (25. decembra 1890): »Še-le po novem letu grem zopet na Dunaj, kjer me od početka junija še ni bilo. Najprej hočem dovršiti svoj doktorat, in s tem bom popolnoma zgubil kakih pet tednov, lahko jih izbrišem kar iz svojega življenja, potem se bom

pa zopet pridno lotil dela, da saj nekoliko nadomestim tega, kar sem izgubil in kolikor sem zaostal.« Glavni rigoroz je seveda delal iz slavistike, postranski predmet mu je bilo primerjajoče jezikoslovje (16. februarja 1891, soglasno z odliko). Za manjši rigoroz si je izbral psihologijo, ali nekdanji izvrstni psiholog tudi ž njo ni imel več veselja ter je z velikim humorjem priporočal mojo Zimmermannovo knjigo, ki je bojda tudi njemu srečo prinesla (9. marca 1891 aprobiran per majora.¹⁾ V početku marca (11.) je »doživel vendar« promocijo, katere se je res lahko veselil, kajti Baudouinu piše (22. maja 1891): »Pred izpiti sem bil močno zbolel in sem včasih že mislil, da se bom brez doktorata preselil na oni svet. No pa ušel sem še zdaj.« Res, ušel je še zdaj, kakor že prej in še pozneje nekolikokrat! To nam kaže, v kakih razmerah je Oblak delal.

Skoro je doživel Oblak še drugo in veliko veselje: dobil je (30. maja) največjo popotno štipendijo dunajskega vseučilišča²⁾ (ne od ministrstva), Ludwig Freiherr von Linsbergovo, v znesku 1500 gld. za šolsko leto 1891/92. Porabiti jo je hotel za pot v Rusijo, da se seznaní z rokopisnimi zakladi njenih knjižnic, z njenim jezikom in slavističnimi študijami. To pa mu je moral vsak človek, ki je poznal njegovo slabo zdravje, odločno odsvetovati. Da Peterburg ni zanj, si je dal še dopovedati, ali Moskvi z njenim suhim podnebjem se dolgo ni hotel odreči. Sanjal je celo, kako bo pridno delal v biblioteki Čudovskega monastyrja, kar sem zavračal s pripovedovanjem enega iz moskovskih slavistov, ki je tam pri delu zaradi vlažnosti in zime držal v pled zavite noge na drugem stolu. Jagićevi avtoriteti in prijateljskim svetom so morali nazadnje celo zdravniki na pomoč priti, tako da se

¹⁾ Pr. kar piše o Škrabcu (12. marca): »Pri filozofskem rigorozu so me tako mučili, da sem bil dva dneva čisto potrt in zdelan. Vsa filozofija mi je stopila v noge, v glavi je itak ni bilo tudi pred rigorozom nič.«

²⁾ Na čast dunajski filozofski fakulteti bodi povedano, da sva v kratki dobi imela dva Slovenca take redke štipendije, kajti jaz sem dobil Todescovo za l. 1887/88, da potujem na Rusko.

je odločil za potovanje na jug. Lahko bi bil šel, kamor bi hotel, samo da se zdravi. Vendar v začetku ni maral niti za bregove Jadranskega morja, kjer bi se mogel baviti z dialektologičnimi študijami, ampak njega je mikalo le v Macedonijo, v domovino slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda, v Solun, kjer je hotel vsaj čez zimo ostati »radi zdravja«, potem pa odpovati na Sv. Goro (Athos) in v notranjo Macedonijo.

♥ Oblak se je po takem nehote vrnil k dialektologiji, ki mu jo je nasvetoval Baudouin, ko ga je l. 1890. v Celju vprašal, katerega znanstvenega dela se naj loti (B. 6. januarja 1892). Ako bi bil odpotoval na Rusko, bi ga potem gotovo nekoliko let tako izključno zanimala filologična vprašanja, kakor so ga jezikoslovna. Prej pa ko gremo z njim na jug, si oglejmo njegovo znanstveno delovanje v vseučiliščnih letih.

Na gimnaziji Oblak ni ničesar objavil, ali na vseučilišču so se že v prvem letu recenzije in razprave iz njegovega peresa kar sipale. Najprej se je seveda upal v »Ljubljanski Zvon«, kateremu je že 12. novembra 1886¹⁾ poslal ocene tehle knjig: A. Leskien, Handbuch der albulgarischen Sprache (2 izdaja); J. Leciejewski, Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen; Fr. Miklosich, Die serbischen Dynasten Crnojević; M. Šrepel, Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama; Vondrák, Zur Kritik der altslovenischen Denkmäler. Že iz tega se vidi, kako obsežno znanje je prinesel Oblak s seboj, ker je lahko pisal o tako različnih in težavnih predmetih. Še bolj pa se čudimo, ko vidimo, da ni napisal poročil, ampak res ocene, v katerih kaže obširno znanje in samostalno mišljenje. Ni bila malenkost presojevati Leskienovo knjigo v dobi, ko se je krušilo monumentalno delo Schleicherjeve primerjajoče gramatike, posebno njegov vokalizem, na katerem je osnovano tudi Miklošičevo glasoslovje.

¹⁾ Gl. „Lj. Zvon“, 1887, str. 253. Tukaj so tiskane v prvih številkah, ali vsaj natisnjenih ni bilo šest, katero številko ima poslednja.

Oblaku so vse novejšje preiskave znane, ali on hvali pisatelja, da ni sprejel preveč teh novih teorij ter se v prvi vrsti potrudil, da napiše staroslovensko slovnico, ki se ozira na dejanske razmere. O marsikateri podrobnosti dela dobre opazke. Tako nasproti Miklošiču hvali, da Leskien išče domovino staroslovenščine pri Bolgarih, samo vedeti bi hotel, »v katerem kraji bolgarske zemlje: ali v iztočni (sedanji Bolgariji) ali v zapadni, v Macedoniji; kajti razlika med prvim in zadnjim narečjem je most, kateri vodi od bolgarskega (v ožjem zmislu) jezika k srbohrvaškemu in slovenskemu¹⁾. Torej Oblak že tukaj nasprotuje tudi Miklošičevi delitvi južnoslovanskih plemen in jezikov, zakaj bolgarščina mu ni najbližja novi slovenščini! Tudi v kritiki Vondrákove razprave, proti kateri deloma dobro ugovarja z metodičnega in stvarnega stališča, nahajamo misel, ki jo je potem večkrat razvijal, namreč, »da se da tudi v staroslovenščini a priori na male dialektične razlike misliti; kajti tudi stsl. jezik ni bil, kakor noben drugi jezik, popolnoma jedinstveni jezik brez vseh lokalnih razlik.«²⁾

Oblak je prej že v svojih prvih strogo strokovnjaških, za »Ljubljanski Zvon« preveč učenih ocenah lepo dokazal, da je res slavist, ki je imel svoje mnenje celo o tako zamotanem vprašanju kakor o poljskih nosnikih. Naravnost čuditi pa se moramo njegovi prvi razpravi o slovenščini, pravim razpravi, zakaj to je njegova slovenska ocena Štrekljevega dela »Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes«³⁾. V začetku želi, naj bo spis »začetek novega časa med nami, da bi se tudi mi poprijeli z isto ljubeznijo in delavnostjo dialektičnega preiskavanja našega jezika, kakor Poljaki. Mi mnogo govorimo o ljubezni do našega jezika, toda delamo malo. Ta indiferentnost je vzrok, da dozdej niso preiskana severna in vzhodna narečja, v katerih je marsikaj zanimivega.« Po tem programu hvali pisatelja, »da se je oziral,

¹⁾ „Lj. Zvon“, 1887, 116.

²⁾ „Lj. Zvon“, 1887, 253.

³⁾ Tam, 430—436, 497—501, 565—571, 624—627.

kjer le mogoče na stsl., a pustil v miru nesrečni sanskrit in tudi ni na pomoč klical indoevropskega prajezika, kakor je to najti v nekaterih dialektologičnih preiskavah, češ, da ima spis bolj učeno lice,« ter predočil natančno govornji jezik. Omenja še nekaj dobro razloženih posebnosti srednjekraškega narečja, potem pa prehaja k »mamljivim« razlagam nekaterih oblik, katerim se upira zgodovina njih razvitka. Tu najprej dokazuje, da končnica —*am* v dat. pl. in instr. sgl. moških in srednjih samostalnikov, isto tako loc. pl. na —*ah*, ki se govori od ogromne večine slovenskega naroda, niso obrazovani po analogiji ženskih samostavnikov, ampak izhajajo od nom. (acc. in voc.) pl. srednjih samostalnikov, zakaj pri teh se nahajajo že celo poludrugo stoletje prej nego pri moških; severovzhodna narečja na Štajerskem, Ogrskem in Hrvaškem pa imajo to razliko še danes, n. pr. *mestam*, *vratam*, *toda bratom*, *valom*. Oblak se je pri tem opiral tudi na novejše, razlage ruskih in poljskih končnic —*am*, —*ach*, —*ami*, obenem pa podpiral njih pravilnost z jasnimi dokazi iz slovenščine, zakaj on se sklicuje na bogato gradivo iz tiskanih in pisanih spomenikov od začetka naše književnosti (t. j. od 16. stoletja, zakaj brizinske spomenike pušča na strani zaradi njih mešanega jezika) ter na žive govore vseh krajev. Podobno razlaga acc. pl. *sini*, *listi* itd. kot ostanke *u*— deklinacije. Manj prepričevalno pobija Miklošičevo in Škrabčevo razlago slovenske sestavljene deklinacije pri pridevnikih, pri katerih tolmači nekaj sklonov po analogiji pronominalne deklinacije, za kar imamo »nedvojbene primere v raznih slovanskih jezikih«. Proti raznim filologom brani tudi s pomočjo drugih slovanskih jezikov razlago končnice —*m* v I. osebi slovenskega glagola, ki je posneta »po znani petorici (?) glagolov« (t. j. *vem*, *dam*, *jem*, *sem*), ter dokazuje, da se je tudi v slovenščini šele v teku časa razširila, kajti v najstarejših spomenikih nahajamo še dovolj oblik na —*o* (hočo, nečo). Skratka, Oblak je že tukaj objavil del svoje razprave o slovenski nominalni deklinaciji.

Na koncu l. 1887. je poročal Oblak v »Lj. Zvonu« (str. 747—757) prvič o Jagićevem »Archiv für slav. Philologie« (IX. 3. in 4. zv., X. 1. in 2. zv.), kjer se je že lahko skliceval na to, da se Jagić in Brückner v marsičem strinjata z njegovimi ocenami Vondrákovega, Wiedemannovega in Leskienovega dela, pri delu Leciejewskega pa si nasprotujeta, zaradi česar se Oblak, ki priznava, da sta njega ruščina in nekoliko tudi češčina zavedli na krivo pot, zopet vrača k temu vprašanju, ki se je že tolikokrat razpravljalo, ter se pridružuje mnenjem Baudouina de Courtenay in Miklošiča.

V »Lj. Zvonu« Oblak seveda ni mogel govoriti k vsem slovanskim filologom in tudi ne tako, kakor bi si želel, zakaj naš »leposlovni« list je bil sicer tudi »znanstven«, vendar ne filologičen. Moral si je torej iskati tudi strogo znanstvenega glasila. Zanimivo je, da je hotel prvo čisto strokovnjaško kritiko pisati v poljske »Prace filologiczne« v Varšavi. Ponujal je namreč Baudouinu (28. aprila 1887) že gotovo oceno omenjenega Štrekljevega dela o srednjej-kraškem narečju »s historičnega stališča« ter vprašal, bo li sprejeta, »ker je od vseučiliščnika«; toda mislil je sam, da »to ni tako velika ovira, saj bode tudi prof. Jagić nekaj malega od mene v prihodnjem zvezku Archiva objavil«, t. j. »Ein Beitrag zum slavischen Imperativ«, kjer Oblak obširneje kakor je mogel v »Lj. Zvonu« (1887, 121) izraža mnenje, da staroslovenski velelniki kakor *bijate*, *koljate* niso optativi, kakor *bijte*, nego da so ostanki starega konjunktiva. Jagić ga je rano izpodbujal tudi s tem, da mu je odprl svoj »Archiv«, kateremu je postal Oblak eden najmarljivejših in najboljših sodelavcev. Na začetku velikega števila njegovih vselej jasno pisanih in jedrnatih recenzij stoji v njem »Pracam filologicznim« namenjena ocena Štrekljevega dela. Pokazal jo je Jagiću (B. 7. maja 1887), da zve o nekaterih rečeh njegovo mnenje; ta pa jo je sprejel za »Archiv«, da dopolnjuje s historičnega stališča Baudouinovo, ki se je tikala bolj glasoslovnih stvari, ki jih Oblak ni omenil, ker ni imel »potrebne

znanja«. Bal se je vsled tega zamere pri obeh učiteljih, zakaj Jagić bi mogel misliti, da ga hoče »nekako prisiliti« objaviti njegovo oceno, in premišljeval je celo, bo jo li sploh objavil, da se izogne »kakemu krivemu tolmačenju svojega postopanja«. Tu je tudi eden iz primerov Oblakove delikatnosti.

Podobno je Oblak do l. 1891. pisal več recenzij ob enem za »Lj. Zvon« in »Archiv«, nekaj samo za »Lj. Zvon«, večinoma pa samo za »Archiv«, kakor se mu je zdelo primerno za oba lista. Oblak je ocenjeval nove spise o staroslovenščini in nje spomenikih, o sv. Cirilu in Metodu, Brandtov prevod Miklošičevega oblikoslovja (posebno o slovenščini) poljske »Prace filologiczne«, gramatike staro- ali cerkvenoslovenskega jezika, ruskega in maloruskega, spise o hrvaških in macedonskih narečjih, o bolgarskem členu, o posebnostih češčine v starih moravskih rokopisih, Brandlove životopise Šafařika in Erbena, posebno pa vse važnejše knjige in članke o slovenskem jeziku in književnosti;¹⁾ semkaj moramo šteti tudi ocene nemških zgodovinskih spisov o naših krajih kakor oceno Kronesovega spisa o poseljenju izhodnih alpskih dežel, kjer so ga seveda posebe zanimala stara slovanska imena v nemških krajih, ki si jih je sploh marljivo nabiral iz raznih virov, kakor priča njegova zapuščina, seveda kot pomoček za zgodovino slovenskega jezika. Hotel je s pomočjo imen v listinah razjasniti v »Letopisu« nekatere glasoslovne partije, vendar nazadnje se je prepričal, da ves ta material — in itak ga ni mnogo — ni zanesljiv, da je pri zapisovanju slovenskih imen močno vplivala nemška (bavarska) grafika in fonetika²⁾ (Š. 11. julija 1889). Oznanil je tudi staršo

¹⁾ O svojih „Slovenica“ sodi sam takole (Š. 27. julija 1889): To poročilo ni z znanstvenega stališča čisto nič važna stvar, pa ipak se tukaj prvokrat Slovincem sumarično, četudi ne v Levstikovem ali Mahničevem štilu resnica pove.

²⁾ Taka razprava bi bila vendar koristna. Seveda je treba dobro znati tudi staršo slovenščino, potem pa se da marsikaj dokazati. Tudi gradiva ni tako malo, ako se porabijo vsi viri (n. pr. tudi Todtenbücher).

knjigo v koroškem narečju, iz knjig XVI. stoletja pa je objavil stare priče o koledih in prazni veri pri Slovencih.

Oblak je torej v svojih recenzijah objemal ves slovanski svet, vendar prve večje razprave je pisal samo o slovenščini. Kakor »Lj. Zvon« je prinesel tudi Matičin »Letopis« že l. 1887. od njega članek »Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja«. Tu je izdal prisege iz dunajske vseučiliščne knjižnice, prestavo štajerskega rudarskega reda (iz l. 1644.) in slovenski dolžni list iz l. 1630., vse z natančno analizo njih pisave in jezika. Poudarjal je, kako potrebno je za poznavanje našega jezika in njegovega zgodovinskega razvitka preiskavanje in študiranje vseh slovenskih spomenikov in virov. Nabiral je dalje gradivo za take študije in l. 1889. v »Letopisu« izdal »Starejše slovenske tekste«, namreč ves ljubljanski rokopis iz početka XV. stoletja, iz katerega je že Miklošič objavil »očitno spoved«, potem v ljubljanskem deželni muzeju hranjena preвода vinogradskega (gorskega) zakona iz l. 1582. in 1683. V analizi teh spomenikov je Oblak zbral vse, kar je našel važnega, ne samo za glasoslovje in oblikoslovje, ampak tudi za sintakso in slovar. Marsikatere glasove in oblike tudi temeljito razlaga z vsem svojim znanjem slovenskega in drugih slovanških jezikov. Samo podobno analizo jezika večjih spomenikov nahajamo v »Doneskih k historični slovenski dialektologiji«. Tu je l. 1890. (v »Letopisu« in v ponatisih) preštudiral ves Skalarjev rokopis iz l. 1643., ki je posebno važen za poznavanje pravega narodnega govora iz prve polovice XVII. stoletja, zakaj »Skalar piše povse svoje domače narečje in preseza v tem oziru ne samo vse knjige iz te dobe, nego nadkriljuje celo skoraj vse rokopise, kjer se jezik vendar precej prosto giblje in prekoračuje meje književnega jezika.« Oblak začinja tukaj objavljati »nekaj gradiva za poznavanje slovenskih narečij v prejšnjih stoletjih«. Važni so v tem oziru v uvodu njegovi teoretični nazorji o narodnem govoru in književnem jeziku.

Oblak se sklicuje najprej na dokazano resnico, da so bila davna narečja različnih slovanskih jezikov že v početku slovanske pismenosti in književne delavnosti v glavnih potezah razvita. Vendar pri onih narodih, ki so imeli cerkveni jezik, kakor pri Rusih, je vladal dolgo dualizem med narodnim in književnim jezikom. Nekoliko drugače je bilo v prvi dobi književnosti pri narodih, kjer so se takoj prvi književni poizkusi pojavili v domačem jeziku. Pri teh se je pisalo v narodnem jeziku, in sicer v onem narečju, ki ga je govoril pisec; razlike med narodnim govorom in pismenim jezikom so se šele pri daljšem razvijanju književnega jezika pojavljale. Prvi poizkusi slovenske pismenosti, brizinski spomeniki (vendar pri teh je Oblak dopuščal jezikovno mešanico), ljubljanska conf. gen., celovski in beneški rokopis, so pisani v narodnem govoru, in sicer v različnih narečjih. Tudi najstarejši tiski protestantskih pisateljev so pisani še v narodnem jeziku. Toda na koncu XVI. in početku XVII. stol. nista več bila književni jezik in narodni govor določenega kraja eno ter isto, med obema je že bila razlika. Književni jezik, ki je bil že v drugi polovici XVI. stol. kolikor toliko konsolidiran, je ostal merodajen v knjigah celega XVII. in še celo XVIII. stol. Mnogo posebnosti in pojavov, ki se v XVII. stoletju že niso več govorili, so se pisali še dosledno in vestno, in če je najti kaka izjema v tej ali oni knjigi, se je vtepla proti volji pisateljevi. Za primer lahko služi samo naš nekdanji trdi *l*.

Glavna slovenska narečja so bila razvita že v jako stari dobi, četudi še niso imela takrat vseh sedanjih znakov in posebnosti. Že brizinski spomeniki iz X. stol. pričajo, da se je v tej stari dobi jugozapadno narečje (koroško) razločevalo od ostalih, da je imelo najraznejše posebnosti, ki ga ločijo še dandanes od sosednih, tako *vy* za *iz*, skupino *dl* tudi v takih slučajih, kjer imajo vsa ostala narečja samo *l*. Iz ljubljanske conf. gener. in celovškega rokopisa, ki sta oba iz prve polovice XV. stol., vidimo, da sta v tem času bili že razviti dolenjščina in gorenj-

ščina, toda gotovo še ne na današnji stopinji razvitka. Stari kajkavski govor (pri Hrvatih) se je že v XVI. stol. skoraj tako znatno razlikoval od kranjskih narečij kakor dandanes, in če se oziramo še na slovenska imena v latinskih listinah iz oblasti in tega narečja, razvidamo, da je tako bilo že v XIII. stol. Za beneško narečje imamo spomenik iz konca XV. stol., in ta zopet priča, da se je že takrat to narečje razlikovalo od sosednih. O tem ni dvomiti, da so glavna slovenska narečja bila razvita že mnogo pred XV. in XVI. stol., da celo že v X. stol. ni bilo skupnega t. j. enotnega slovenskega govora. Te razlike so se v teku časa poostrile in povečšale, in k njim so pristopile še druge in novejšje. Težko pa je določevati, kdaj so se pojavile v živem govoru, zakaj marsikateri novejši glasovni pojav in marsikatero novejšo obliko so smatrali pisci za barbarizem in zato je niso uvedli v književni jezik. V soglasju z novejšimi nauki Oblak tudi trdi, da jezikovni pojavi niso v vseh slučajih imeli v stari dobi tistega geografičnega obsega kakor dandanes, dasi se lahko reče, da so bile meje narečij navadno že v starem času skoraj iste kakor v sedanjosti, kjer se niso vršile pozneje kake preselitve in druge bolj zunanje izpremembe. Skupina *dl* v nekaterih besedah (n. pr. modliti) razen partic. praet. II. je danes omejena na Koroško in nekatera sosedna štajerska narečja, v starem času pa je ta posebnost morala biti mnogo bolj razširjena in je obsezala najbrže ves severni obroč slovenskega jezika, tedaj severna narečja, ki so geografično bila najbliže češkim krajem in so celó mejila s Čehi. To moremo sklepati iz krajevnega imena *Dudleipa* med ogrskimi Slovenci.

V II. zvezku »Doneskov k historični slovenski dialektologiji« (Letopis 1891) razpravlja Oblak o važni knjižici za poznavanje goriško-beneškega narečja, o delcu Gregoria Alasia da Sommaripa *Vocabulario Italiano e Schiavo*, izdanem v Vidmu l. 1607. Pri analizi jezika prihaja Oblak skoro do sklepa, da refleks hohnika *ç* jasno kaže, da Sommaripa ni pisal v beneškem, nego v devinskem t. j. goriško-

kraškem narečju. Ker je knjiga, katere prej ni nihče pregledal, za dialektologična preiskavanja važna, je ponatisnil njene najvažnejše oddelke, in sicer zanimivi predgovor, gramatične obrazce, cerkvene pesni in molitve in iz slovarja vse one besede, ki so važne radi svoje redkosti ali pa zanimive radi oblike.

Za preiskavanje zgodovinskega razvitka slovenskega jezika je Oblaku seveda dobro došel vsak drobiž. Tako je tukaj objavil in analiziral naznanilo briksenskega škofa svojim bleškim podložnikom iz l. 1642. V dodatku pa razpravlja o važnosti Trubarjevega »Katekizma z dvema izlagama« od l. 1575., na katero silno redko knjigo je opozoril prof. G. Krek, za kulturno zgodovino slovensko, zakaj iz nje pozvemo nove podatke o najstarejši slovenski bibliografiji, nekaj novih črtic o Trubarju in njegovih sorodnikih, posebno pa nam objasnjuje hudo nasprotstvo obeh verskih strank. Tu je Oblak našel tudi že omenjeno najstareše poročilo o koledi med Slovenci in marsikaj o apokrifnih pričah. Iz predgovora te knjige smo tudi zvedeli, da se katoliško pisateljstvo ne začenja šele s Hrenom, ampak da so redovniki že v prvi dobi reformacije izdali če ne dveh, gotovo eno slovensko knjigo, naperjeno proti reformatorski delavnosti, zakaj že l. 1574. je izšel »nov jezuitski katekizem« Leonharda Pacheneckera. Jezikovno važnost te knjige, ki ne podaje evangelskih tekstov in kaže mnogo tujega vpliva, Oblak samo poudarja in navaja le nekaj leksikalnega blaga.

V aprilu l. 1891. je Oblak končal in izdal v XIV. knjigi »Archiv-a für slav. Philol.« razpravo »das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal«. S pomočjo našega beneškega pisatelja g. Trinka je dobil iz lastnine pokojnega videmskega odvetnika Podreke rokopis na pergamenu, v katerem se hranijo zapiski o ustanovah bratovščine sv. Marije v Črnjevu, vasi blizu Tarčenta na Beneškem. Po latinskih zapiskih slede kratki slovenski izpiski, ki sestavljajo po starosti četrti slovenski rokopis, ki je tem večje važnosti, ker je med vsemi datiranimi slovenskimi

teksti najstarejši in pisan v malo poznanem narečju beneških Slovencev. Največji in najstarši del slovenskih zapiskov prihaja iz l. 1497., manjši so iz l. 1502 in 1508 ali iz poznejših let. Ta spomenik dokazuje, da se je tudi na Beneškem govorilo že v 15. stoletju današnjemu precej podobno narečje, kakor na Dolenjskem (ljubljska očitna izpoved) in Gorenjskem (celovski rokopis) že kakih petdeset let poprej današnja dolenjščina in gorenjščina. Mnogo blaga se iz teh zapiskov, ki se neizmerno mnogokrat ponavljajo, sicer ni dalo zbrati, vendar, kar se je našlo, je bilo jako važno za slovnico in slovar. Oblak je po svoji navadi analiziral ves spomenik in ga večinoma pripisal terskemu (Tarčento) narečju, ki se govori okoli Črnjeva. Jezik raznih pisavcev seveda ni mogel biti enoten, vendar čakavskih vplivov, na katere Oblak tudi misli, v spomeniku ni, kakor je prepričevalno dokazal K. Štrekelj¹⁾, ki je kot boljši poznavavec dotičnega kraja in goriško-beneških narečij ter laškega in furlanskega jezika izdatelja tudi v marsičem drugem popravil in dopolnil, posebno v objasnjevanju krajevnih in krstnih imen ter drugih besed. Omeniti je tudi treba, da ustanovniki niso bili plemiči, ampak večinoma navadni kmetje. Priznavati moram, da je ta razprava ena izmed slabših Oblakovih, dasi je izšla v »Archivu«; bržkone jo je Oblak v preveliki naglici napisal, da se je enkrat reši; pripravljaj jo je že l. 1888. (B. 26. maja, in 22. septembra), vendar je niti toliko ni dovršil, da bi mogel gradivo tega rokopisa rabiti za svojo razpravo o nominalni deklinaciji.

Vsi omenjeni Oblakovi prispevki k zgodovini slovenskega jezika in poznavanja njegovih narečij imajo stalno vrednost. Posebno čast pa mu dela njegova obširna razprava »Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen«, ki je izhajala v XI—XIII. letniku »Archiva«, l. 1890. pa izšla tudi v nemnogih ponatiskih (8° 247 str.) Zasnovana je bila že na gimnaziji, na Dunaju pa jo je začel Oblak

¹⁾ „Ljubljanski Zvon“, 1892, str. 309, 434, 505, 633.

takoj izdelovati. Že 5. junija 1887. javlja Baudouinu, da sestavlja spis o historičnem razvoju slovenske nominalne deklinacije, enak Daničičevi »Istoriji oblika«; porabil je vse pisatelje od 16. stoletja do druge polovice 18. in teh je lepo število, razen tega pa tudi rokopise kakor ljubljansko očitno izpoved in Skalarja, katera je potem sam izdal; in Stapletonov rokopis, ki ga je izdal kmalu A. Raič. Spis bo na isti način osnovan kakor razprava o dat. pl. na —*am* v oceni Štrekljeve knjige. Toži pa, da ima premalo dialektičnega gradiva, »ker mi ne študiramo z isto pridnostjo in marljivostjo svoja narečja kakor Poljaki v zadnjem desetletju.« Dobil je sicer mnogo gradiva od znancev in dijakov, do katerih se je gotovo obračal z istimi 33 vprašanji, ki jih stavi Baudouinu, zakaj potreboval je živo še podatkov o mnogih narečjih, posebno notranjskih. 7. avgusa 1887. se zahvaljuje svojemu učitelju za dragocene beležke ter posebno ceni njegovo veliko prijaznost in zaupanje, da je »osebno neznanemu dijaku« (in »dijaki vsaj pri nas nemajo mnogo »kredita«) posodil tako natančne in vestne podatke, kakršnih še ni dobil od nobene strani. 29. septembra toži, da delce še zdaj ni gotovo in piše: »Vedno pride kaj vmes, časih čakam na kake dialektične doneske, časih so pa druge ovire; toda materijal je že nabran in jaz sem že počel spis sestavljati.« Imel pa je mnogo težav, zakaj zdelo se mu je potrebno »zasledovati razvoj oblik v posameznih narečjih, inace ne podam pravege načrta historičnega razvitka slovenske nominalne deklinacije in moje delce bi imelo isto napako, ktera se graja pri Daničičevi Istoriji, toda ne istih dobrih lastnostij.« Ni mu bilo dovolj, če o dat. pl. pove, da je pri masc. od XV.—XVII. stoletja končnica vedno *om*, da pa pri neutr. že v XV. stoletje nastopi *am*, v početku XVII. pa tudi že pri masc. in da je *am* v polovici XVIII. stoletja že popolnoma prodrlo, nego zdelo se mu je potrebno, razločevati razna narečja, saj se še danes v nekaterih krajih govori samo *om*. Treba je torej razvoj oblik v vsakem narečju posebej zasledovati. Vendar

tu so nastala vprašanja, »koliko se je ozirati na posamezna narečja in na kaki način? in koliko narečij naj razločujem v celi razpravi?« Tem vprašanjem ni vedel povoljnega odgovora. Jasno mu je bilo, da je treba prekmurščini in iztočnim štajerskim narečjem odkazati poseben prostor in jih tudi od ostalih štajerskih narečij deliti. Vendar pri kranjskih narečjih se mu to za »historičen razvitek« »skoraj« ni zdelo potrebno. Včasih je težko določiti, kako narečje piše pisatelj, razen tega pa so pri gorenjščini in dolenjščini velike praznine po starših stoletjih, tako da se starši spomeniki gorenjski in dolenski eden drugega dopolnjujejo. Še bolj natančno je o narečjih povedal svoje misli o Škrabcu (30. septembra 1887) in ga vprašal za svet v pismu, katerega začetek je tudi važen za razvitek Oblakovega največjega (po obsegu) dela: »Skoraj me je sram povedati, da moja razprava o sloven. nom. decl. še ni gotova, da je komaj šele početa in še to hočem predelati. Čakal sem dolgo na dialektične doneske in imel sem še druge zapreke. V dvanajsti uri so se pojavile pa še druge težave, ktere mi delajo mnogo preglavice. — Pri svoji razpravi, ktera bo prav za prav kratek načrt histor. razvoja naše decl.) se moram vedno ozirati na narečja, da ne napravim iste napake kakor Daničič v svoji Istoriji — in zdaj, če bi se to ponovilo, bi bila še večja pregreha — da ne obrazujem (v rokopis.: obrazonom) slov. sklanje v jedni livreji, kakor bi ne bilo narečij.«

V počitnicah l. 1888. je svojo razpravo dogotovil in l. septembra je pisal Baudouinu, da izide prva »porcija« v prvih zvezkih »Archiva«. Nje korekturo je opravil že pred 22. septembrom, zakaj ni mogel več za njo porabiti podatkov iz beneškega narečja in rezijanskih tekstov, ki mu jih je Baudouin poslal za »dolgo pripravljeno drugo razpravo«. (l. sept. 1888) o omenjenem beneškem rokopisu, ki ga pa nikoli ne imenuje; šele za drugi del (4. zv., XI. letn. Archiva) mu je služilo to bogato gradivo, po katerem bi »nekatero partije« njegove razprave »bile dobile drugi obraz« (22. sept.) Razprava je

bila mnogo obširnejša (pričakoval je 10 pol) nego je mislil, in »zlo na isti način sestavljena kakor Kalinova Histor.(yja) jez«(yka polskega). Sčasom pa je še narasla na 16 pol, ker jo je dopolnjeval in popravljaj, tako, da še v XII. letniku »Archiva« ni mogla popolnoma iziti (22. maja 1889).

Iz »delca o vplivu analogije v slovenski nominalni deklinaciji« (B. 29. septembra 1887), ki bi naj obsegalo 70—80 strani (Š. 7. marca 1890), je torej nastala velika razprava, ki nam podaja popolno sliko razvitka naše sklanje od XV. stoletja do naših dni in po vseh narečjih. Povsod izhaja od staroslovenskih dejanskih, ne izmišljenih oblik, ter navaja in objasnjuje vse takozvane »nove tvorbe« (Neubildungen). Oblike se niso samo radi tega izpremenile, ker se glasovi izpreminjajo, ampak tudi v slovenščini opazujemo kakor v vseh slovanskih jezikih težnjo po uproščenju in izenačenju različnih oblik pod vplivom analogije. Na paralelne objave v slovanskih jezikih se je torej mnogo oziral, ker pojasnujejo marsikaj v slovenščini, ali pa vsaj kažejo, da ima tudi slovenščina isto nagnjenje (Inclination). Od XV.—XVII. stoletja je porabil vse pisane in tiskane vire, iz poznejših pa samo one, ki so pisani v narodnem govoru. Pri narodnih pesmih, ki bi mogle podajati mnogo gradiva, mu torej ni mogla služiti niti Korytkova niti Ahačlova zbirka, in tudi Vrazova mu ni bila popolnoma zanesljiva. Narečje hrvaških Kajkavcev in Medjimurcev je porabil samo deloma, da dokaže in potrdi marsikateri pojav, ali pa opozori na velik konservatizem tega narečja nasproti drugim slovenskim. Drugače pa se je oziral na vsa narečja, kolikor je le bilo mogoče; poleg tiskanega gradiva je imel mnogo pisanega od dopisnikov po raznih krajih, mnogo pa je sam slišal posebno od dijakov; vseh poročevalcev, izmed katerih so mu neki podali gradivo o raznih narečjih, našteva 20.

Lehko se trdi, da je Oblak pustil za seboj Daničiča in Kalino, ki sta mu bila primer; oblikoslovje ni v nobenem slovanskem jeziku preiskano

tako natančno in temeljito z zgodovinskega in dialektičnega stališča, kakor je Oblak preiskal slovensko sklanjo.¹⁾ Naš jezik se sicer govori na razmerno malem prostranstvu ter nima stare in bogate literature, vendar ta zasluga ni mala. Lehko se tudi ugovarja, da je porabil raznovrstno, ne vselej enako in natančno zapisano gradivo, da se ni dovolj oziral na naglas, da je precenjeval vpliv analogije, da je treba marsikatero obliko drugače tolmačiti, vendar vse to ne podira njegovega velikega in trdo zidanega poslopja. Njegova arhitektura pač ni najboljša, kajti razprava ni posebno pregledna, kar se pa nekoliko objasnjuje s tem, da je izhajala v nekoliko zvezkih znanstvenega časopisa. Tudi razvitka oblik po raznih narečjih ni tako zasledoval, kakor si je sam želel, ker je slovenska dialektologija premalo obdelana, tako da ne poznamo raznih govorov, niti njih mej, in celo ne vemo, koliko glavnih narečij imamo.

Oblak v svoji razpravi seveda ni učil, kako se naj piše, ali pisatelji, posebno pa učitelji slovenskega jezika in praktični slovničarji se lahko marsikaj iz nje učé. Koliko se je pri nas prazne slame mlatilo, ker naša »gens philologica« ni imela filologov, ki bi poznali zgodovinski razvoj našega jezika in bi sploh vedeli, kaj je jezik! Koliko težav so imeli učitelji in učenci s šolskim naukom, da se v mestniku moškega in srednjega spola mora pisati *u* po trdih, *i* po mehkih končnicah! Od Oblaka zbrano gradivo pa jasno dokazuje, da se je končnica *u*, vzeta iz *u*-deklinacije, najprej začela širiti po mehkih soglasnikih, kakor tudi v poljščini in staročeščini, in da je oblika na *i* ne samo povsod zgodovinski opravičena, ampak tudi navadna skoro v vseh narečjih.

Drug poučen primer so dajalniki množine moškega in srednjega spola na —*om* (*em*), mestniki na —*ih*, ki so jih slovničarji uveli pod vplivom

¹⁾ Pr. moja oceno v „Ljubljanskem Zvonu“, 1891. l., str. 46—50.

staroslovenščine, dasi skoro ves naš narod rabi oblike na —*am*, —*ah*, ki so v poljščini in ruščini tudi književne, kakor so prej bile pri nas. Naš jezik je celo dober pomoček za dokaz, kako so nastale pri Rusih in Poljakih, ne po analogiji ženskih samostavnikov, ampak srednjih. Seveda ne bi bila nikaka nesreča, ako bi tudi mi danes imeli v množini popolnoma izenačeno deklinacijo in bi pisali, kakor je še pisal Prešeren. K volji staroslovenščini in Hrvatom, ki so tudi v njej iskali pravila za svoj književni jezik, smo se oddaljili od Rusov in Poljakov, Hrvatom pa se vendar nismo približali, ker so pri njih končno prevladali pravi pojmi o jeziku, tako da rabijo ijekavsko končnico —*ima* v dajalniku in mestniku.

S pregledom samo slovenščini posvečenih Oblakovih razprav smo pri kraju. Pred odhodom v Macedonijo je napisal še v »Archivu« (XIV, 347—360) malo polemiko proti o. St. Škrabcu. Oblak je neizmerno cenil tega našega učenega puščavnika ter vedno obžaloval, da tako malo piše, in še to skriva na platnicah »Cvetja z vrtov sv. Frančiška«. Vsak njegov prispevek k poznavanju našega jezika, »če tudi v Cvetju«, ga je veselil, še več pa je od njega pozvedoval v pismih, posebno če je hotel kaj vedeti o ribniškem narečju, ker ga je zastonj silil, naj se loti »ribniške dialektologije«. ¹⁾ Večkrat seveda nista bila enih misli, ali branila sta vsak svoje večinoma v jako zanimivih pismih. ²⁾ Oblak kot marljiv sodelavec »Archiva« pa se ga je vendar semtertja tudi javno doteknil in na neke opazke v XII. letniku je Škrabec odgovoril s člankom »Über einige schwierigere Fragen des slovenischen Laut- und Formenlehre« (Archiv, XIV. 321—347), kjer brani svoje razloge sestavljene pridevniške sklanje (—iga, —imu iz *ěga, *ěmu), ogrskoslovenskih moških imenovalnikov množine na —*ke* (vucke in vucje) in zaimka *kaj*. Oblak se

¹⁾ Cvetje, XV., 3. zv. Prvikrat že 30. maja 1887, potem večkrat in še 12. marca 1896, torej mesec pred smrtjo.

²⁾ Oblak piše enkrat (Š. 3. marca 1889): „Z nekaterimi stvarmi se ne bodete strinjali, to že lahko zdaj rečem, pa jaz sem jako trdovraten — če tudi bolehen — grešnik.“

zopet ni ž njim strinjal ter je posebno branil svojo razlago pridevniške sklanje; on noče slovenščine v tem deliti od poljščine in češčine ter misli, da se je iz —*ajego* razvilo —*ego*, ta *e* pa je *i* jedninskega imenovalnika in množinskih padežev iztisnil. Oblakova razlaga in njegovi pomisleki proti etimologiji zaimka *kaj* (iz čvga — čga — čka — ka — kaj) mene bolj prepričujejo; o pravilnosti Škrabčeve, proti R. Brandtu (vucke je kombinacija iz vucje in iz vuki) naperjene razlage oblik kakor *vucke* pa se je Oblak l. 1894. sam na Ogerskem prepričal, ker je našel, da se je tam iz *tj* razvil *tč*. Obveljal je torej tudi eden Škrabčevih »trdovratno« branjenih nazorov.¹⁾ Moti se pa o Škrabec, ako pripisuje Oblaku krívdo, da njegov drugi odgovor ni izšel v Archivu.

Iz Oblakovega dunajskega dijaškega življenja je zanimivo, da nekdanjega vodjo Slovencev na celjski gimnaziji zastonj iščemo v letnikih akademičnega društva »Slovenija«. Zanimal se je sicer vedno za javno življenje in sodil večkrat prav ostroumno o političnih dogodkih, vendar po raznih znamenjih sodim, da ga je že celjska katastrofa jako iztreznila. Rano je tudi pazil na svoje slabo zdravje, kateremu so seveda škodovala zakajene dijaške gostilnice. Eden iz glavnih vzrokov, ki ga ni skrival, pa je bilo prepričanje, da med svojimi zdravimi in bujnimi tovariši ne bi mogel igrati primerne vloge. In seveda je bilo za njega in za naš narod bolje, da je svoje misli razodeval slovanskim filologom vseh dežel ter kritikoval imenitne učenjake, nego da je poslušal govore, za katere je bil že prezrel, in pa polemiziral z dijaškimi govoruni. Občeval je pa rad z nekaterimi prijatelji, največ pa s slavističnimi kolegi. Najmilejši pa mu je bil slovanski seminar. Tako mi je pisal 7. novembra 1890: »Slišal sem, da je letos prav živo v seminarju; meni je silno žal, da se ne morem udeleževati teh večerov«. Vprašanja, kaj se godi v seminarju, sem dobival večkrat ter moral poročati o vsebini predavanj.

¹⁾ Cvetje XV., 3. zv. Š. 2. oktobra 1894.

Rano je začel Oblak potovati zaradi dialektičnih študij. Že v prvih počitnicah l. 1887. je bil »nekaj časa med Belokranjci«, da spozna njih narече, ter je našel marsikaj zanimivega, vendar ni mogel vsega potrebnega pozvedeti, ker mu je zmanjkalo denarja. In še o drugem vzroku pripoveduje: »Pa tudi nezaupljivost ljudi (kmetov) me je mnogo ovirala; saj so jedenkrat celo mislili, da sem od sodnije poslan« (B. 29. septembra 1887, bolj obširno Š. 30. septembra). V avgustu istega leta je že hodil tudi v Solčavo svoje zdravje »restituirat«. L. 1890. je bil z bolno materjo v Remšniku nad Marenbergom in v gorah nad Šoštanjem. Od osmega gimnazijskega razreda je hodil k župniku Davorinu Trstenjaku v Stari trg pri Slovenjem Gradcu. Trstenjak mu je preskrbel marsikatero staro knjigo, ko je Oblak lazil za njimi po hribih, ter mu tudi podaril Dalmatinovo biblijo. Rad je poslušal častitljivega starca, ki je bil »še vedno poln humorja«. Pomenkovala sta se mnogo o stari zgodovini slovanski, o Venetih, Panoncih itd. Z njegovimi študijami o slovanskih elementih v venetščini, ki jih je hotel Trstenjak tudi nemški izdati,¹⁾ seveda ni bil zadovoljen, zakaj ni se mogel strinjati niti z njegovimi nazori, niti z njegovo metodo (B. 22. sept. l. 1888.). Žaloval pa je mnogo po »blagem« možu, kajti »njegov značaj je moral vsakdo, kdor ga je poznal, spoštovati, zdaj so redki med nami taki možje« (B. 17. junija 1890). V pismu k o. okrabcu (17. febr. 1890) pa poudarja: »Naši ljudje ne vedo, kaj so izgubili v Trstenjaku. Takih značajev kakor on zdaj ni več.«

Zanimivo je, da je Oblak v počitnicah l. 1889. hotel potovati v Fruško Goro, kjer je v srbskih pravoslavnih samostanih precej cerkvenoslovenskih rokopisov in tiskov. Rad bi bil šel tja, da bi študiral rokopise in se nekoliko odpočil, toda menihi niso bili kaj veseli te misli, dasi se je Jagić za to stvar

¹⁾ Prof. Šketu je pisal Oblak, da hoče on izdati Trstenjakovo zapuščino o venetski slovenščini, a ni prišel do tega.

potegnil. Izrazov »inovjerac, Kranjac« se ni plašil, ampak iskal je pravi vzrok v tem, da je v onih samostanih silen nered (nobena knjižnica ni urejena, sami ne vedo, katere knjige imajo), ki ga tujcem nečejo kazati (Š. 11. julija 1889).

Po Trstenjakovi smrti je hodil Oblak k rodoljubnemu župniku A. Gabronu na Koroško (v Šteben in Škočidol), pri katerem je nahajal svojemu zdravju »ugodnejši zrak« (Š. 17. jul. 1891) ter poleg telesne hrane tudi duševno, zakaj bivši filolog se je lahko z njim razgovarjal in ga podpiral v njegovih študijah. Hotel je že l. 1890. potovati v kraje junskega govora in potem morda v ziljsko dolino (Š. 27. maja l. 1890.), toda materina bolezen ga je zadržala. Ta misel pa ga ni zapustila, zakaj že 25. decembra 1890 je pisal zopet našemu marljivemu dialektologu Baudouinu: »Da bi nam še¹⁾ kdo podal popis ziljskega in junskega (koroškega) govora«. Za to nalogo se je Oblak sam pripravljal od l. 1891. do smrti, ali žalibog je ni mogel izvršiti. Prvikrat je bil na Koroškem celih sedem tednov (do 23. septembra). Že po prvih treh tednih mi je pisal s »Štefana (Štebna) pri Plibergu« (26. avgusta): »Narečje [junsko] jako zanimivo, mnogo nosnih samoglasnikov, kateri se na poljski način izgovarjajo *ę, ą* in *ą*; naglas muzikalen: *^, ' , "* in mislim da tudi *ł, ł* v nekaterih slučajih *'a. l* epenth. ni, tedaj *oblubjen, pripravjen, a kral, sōmla*. Krepak še skoraj nič bolj nisem.« To pa ga ni oviralo, da ne bi delal daljših izletov. Uspeh svojega bivanja riše sam takole (M. 3. oktobra 1891): Prepotoval sem vso ziljsko dolino, bil sem v zadnji slovenski vasi na zapadi in videl tudi oni leseni plot, kateri loči slovenski teritorij od nemškega. Zapisoval sem dialektične posebnosti v ziljski dolini v petih vaseh. Narečje je res zanimivo in jaz sem nabral lepo gradivo. Bil sem tudi v kanalski dolini, katera meji na jugu na ziljsko. Tam je tudi ziljsko narečje, toda bliža se nekoliko goriško-beneškemu,

¹⁾ Misli pri tem seveda na razpravo J. Scheinigga, *Obraz rožanskega razrečja na Koroškem*, Kres I. in II.

saj je tudi čisto ob talijanski (rezijanski) meji. Še več materijala pa sem nabral za junsko narečje, določil sem tudi nekako mejo nasproti rožanskemu narečju. Bil sem v dveh zapadnih vaseh junškega narečja, v prvi je bil še skoz in skoz junski govor, samo $h \rightarrow g$ je spominjal na rožansko narečje, v drugi vasi komaj pol ure oddaljeni bil je že rožanski govor z mnogimi bistvenimi razlikami od prvega! Pri Podkloštru (Arnol[d]stein) v kanalski dolini sem zasledil med slovenskimi protestanti [dva rokopisa]. Prvi vel. 4°, 400 listov je sloven. prevod Spangenbergove postile letni del, tedaj kakor sem se te dni v Ljubljani prepričal, natančen prepis ljubljanske postile iz l. 1578.¹⁾ Drugi rokopis obsega samo 44 listov, lepo pisan, vsebina je: evangelij z razlago za važnejše praznike. Ne vem, katere knjige je to prepis, mislil sem sprva na Trubarjev Ta drugi del tiga noviga testamenta. Prvem rokopisu so pridejane nekatere molitve, v njih je vpliv koroškega narečja; oba rokopisa sta iz konca XVI. ali pa iz početka XVII. stol.²⁾ Tam je tudi drugi izvod Kreljeve postile³⁾ in nekaj Trubarjevih spisov. Imel sem v rokah tudi prav slovenski Osterspiel (tedaj gledal. igro) iz l. 1818., prevod iz nemškega, pisan v rožanskem narečju.⁴⁾ Ta vrsta literarnih spisov je dozdej bila pri nas popolnoma neznana. Dobil sem tudi slovenske pridige iz prejšnjega stol., pisane v junškem narečju. Jaz sem tedaj z uspehom potovanja popolnoma zadovoljen.«

¹⁾ Gl. Letopis Slovenske Matice, 1894, 205.

²⁾ O njih je poročal Oblak v Archiv f. slav. Phil. XV. 459—468.

³⁾ Ta izvod obsega vse tri dele in je kompleten, ljubljanski pa pomankljiv. Oblak je l. 1894. kupil ta izvod za 20 gld. in ga namenil dunajskemu slovanskemu seminarju. Dva uradnika graške vseučiliščne knjižnice sta ga opozorila na veliko vrednost tega unicuma ter poizkušala, da se s posebno subvencijo kupi za Gradec za 200 gld. Oblak se je take trgovine sprva branil (*M.* 10. julija 1894), nazadnje pa knjigo vendar prodal za 300 gld. britanskemu muzeju v Londonu (*M.* 1. maja 1895).

⁴⁾ Začetek tega rokopisa si je Oblak sam prepisal, potem pa dal ves rokopis prepisati, bržkone l. 1894., ko je pripravljaj razpravo o takih slovenskih igrah. Prepis se hrani v zapuščini.

Prej ko je Oblak odpotoval v domovino sv. Cirila in Metoda, je hotel še tudi videti slovenske kraje, v katerih sta delovala. Zaradi Kopitar-Miklošičeve hipoteze, da se je staroslovenski cerkveni jezik govoril v Panoniji, so ga zanimali ostanki panonskih Slovencev na Ogrskem že na gimnaziji; ko je še prav nerodno pisal staroslovensko cirilico, si je že delal zapiske o prekmurščini (v zapuščini). Vendar še tudi takrat ni mogel iti na Ogrsko, ker se je prepozno vrnil s Koroške, in ker je zaradi deževnih dni že bilo prehladno.

Za svoj pot v Macedonijo se je torej Oblak že na Koroškem pripravljaj; sploh je precej premišljeval in vprašal sveta tudi Baudouina (22. maja 1891) kot izkušenega dialektologa, kako naj govori z ljudmi in kako naj zapisuje. Mislil je, da bo treba v vsakem kraju kake starce in pastirje najeti za denar, da bi mu to ali ono pravili in ž njim počasi govorili. Njegov načrt je obsegal tudi Macedoniji sosednje kraje: Staro Srbijo, Atos, Rumelijo, in za slučaj tudi Bolgarijo, tako da mu je vnanje ministrstvo po prošnji naučnega ministrstva dalo (21. avgusta 1891) odprto priporočilo na konzulate v Sofiji, Filipoplu, Monastiru, Seru, Solunu, Skoplju in Prizrenu. Črez Dunaj in Belgrad se je pripeljal v Solun 17. novembra 1891. Dne 24. se je preselil v privatno stanovanje in se je začel tudi praktično bolgarščine učiti.

Kako se je Oblaku godilo v Solunu in kaj je delal tam do začetka marca, vemo iz njegevih že tiskanih pisem, ki jih je pisal prof. Jagiću.¹⁾ Sem-

Naslov se glasi: Komedija od zeliga grenkiga terplenja ino smerti Jezufa Kristufa našhiga ljubiga Gospoda. Popifano od Andrea Drabofniaka eniga pavra v Korantane, iz nemfhkiga v korofhko fhpraho v rajme napravljano v letu 1818. Vendar to ni izvirnik ampak prepis „od Anton Unikerja eniga kaif hlarja St. Ruprati per Zilovzi v lete 1854“. 4° 143 str. O Drabosnjaku gl. Kres V., 424—426.

¹⁾ V. Oblak, *Macedonische Studien*. Wien, 1896, iz *Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Classe*, B. CXXXIV. Pisma v „Anhang“ na str. 128—156. Slovenski izveček iz njih je izdal dr. Fr. Vidic v „Ljublj. Zvonu“ 1897., 16—20, 85—88, 143—145.

tertja se sklicujem na svoja, da čujemo njegovo jedrnato slovensko besedo. Tako slika svoje prve vtiske (*M.* 4. decembra 1891.): »Tukaj je neznosno življenje. Vse bega kakor besno po zaslužku. Pragozdni krič že rano v jutro. Tukajšnji »homo« ni nam podoben, to je dvenogata, umazana in kričeča bestia. Dozdeva se mi, da sem v veliki menažeriji. Nisem sicer pričakoval v Solunu olimpskih prijetnosti, če sem tudi vedel, da bom vsak dan gledal grški Olymp, toda takega pasjega življenja nisem se nadjal. Še po noči ni miru. Okolu treh se prične že vika, prodaja se po ulicah salep, in tu se kriči na vse grlo in še drugi nepopisni glasovi, kateri bi razdjali celo najtrdnjši fonograf. Podnebje je močno nezdravo, ker je silno vlažno, saj na jesen. Zdaj imamo hudo influenco tukaj, in ta se je oklenila že nekaj dni tudi mene. Zdaj samo nekako sanjarim, delati ne morem. Voda je nezdrava, ne smem je piti, in vendar imam večno žejo. Hrana v hotelu pasja, pokvaril sem si že radikalno želodec.« Sklepa pa takole: »Macedonska narečja proučavati je nekoliko težje, kakor se misli na Dunaju, glavno ni pri tem filologično znanje, nego dober želodec in krepko zdravje. Tukaj je čisto drugo, kakor na Koroškem, treba je, da se postopa s človekom kakor z medvedom.« Na svoj želodec in občno slabost se večkrat toži in proti novemu letu še je imel »hudo mrzlico« (*Wechselfieber.*) Bal se je že, da se bo pridružila morda kaka druga bolezen in da bi tedaj moral takoj oditi domov (*M.* 2. januarja 1892). Vendar takega »slavnega konca« svojega potovanja še ni učakal, pač pa se je tudi tem razmeram¹⁾ tako pri-

¹⁾ Klasično opisuje Solun o Škrabcu (21. decembra 1891): „Tukaj niso evropske razmere, nesnaga, smrad, nečistost je velikanska, morda celo večja kakor takrat, ko je sv. Pavel tukajšnjim smrdljivim umazancem pridigoval. Mesto ima okoli 40.000 prebivalcev in 80.000 čifutov, različnih plemen in fiziognomij, pa jednake nečistote. Zdaj pa imamo še sibirski mraz. Snega ni kaj in dobro bi bilo, če bi ne bilo onega ojestrega severnega vetra, kateri ne zgreši nobene špranje. Kurim in kurim, pokuril bom polovico štipendije, pa ipak zmrzujem, kajti vse zastonj, ker ni tukaj dvojnih oken in peč taka, da bi jo lahko odnesel v žepu.“

vadil, da je navzlic vsem težavam hotel na spomlad prepotovati vso Macedonijo. Omeniti pa moram, da je Oblak kot bolehen človek gotovo pretiraval, in sploh ni imel zmisla za živahno in pisano vzhodno življenje, ki se mnogim Evropejcem jako dopada.

Tudi drugače Oblak v Solunu ni bil zadovoljen, zakaj posebno po dunajskih pojmih je prišel v duševno puščavo; saj ni mogel dobiti niti takih publikacij kakor »Sbornik« bolgarskega ministrstva za prosveto ali pa »Periodičesko spisanie«. Bolgarska gimnazija kot realna ni imela filologov, ni bilo torej človeka, s katerim bi mogel govoriti o znanstvenih vprašanjih.¹⁾ Ruski generalni konzul Jastrebov, ki je dobro poznal vso Macedonijo, mu je seveda marsikaj zanimivega pripovedoval in dobrega svetoval, dobro se je imel tudi pri srbskem konzulu (*M. 4. dec. 1891*), vendar tudi ta dva moža nista tako strogemu učenjaku, kakor je bil Oblak, mogla biti po godu. Jastrebov je namreč eden iz nemnogih Rusov, ki pripisuje vso Macedonijo po jeziku in narodopisu Srbam, srbski konzul pa je seveda že po svoji službi moral biti tega mnenja. Inteligentni Bolgari pa mu že celo niso dali miru ter so ga izkušali pridobiti za svoje nazore. Razumemo torej njegovo tožbo (*M. 16. decembra 1891*): »Tukaj sem sam, slišim razpravljati samo macedonsko vprašanje, ne znanstveno, ampak politično,²⁾ o grškem patriarhu in bolgarskem eksarhu«. Vsi taki patriotje pa so bili Oblaku zoprni. Njemu je šlo le za jezik, iskal je njegovih karakterističnih lastnosti ter vprašal, kam ga njih večina postavlja, v skupino bolgarskih ali srbohrvaških narečij. »Čutijo se li prebivavci kot Bolgare ali Srbe, to naj sami odločijo, ni naloga slovanske filologije, da to preiskuje.«³⁾

¹⁾ Macedon. Studien, 132.

²⁾ Pr. tam, 138: Am meisten empfinde ich jezt den Mangel an jedem wissenschaftlichen Verkehr, man kann hier höchstens über die macedonische Frage streiten, aber als Politiker, nicht als Slavist.

³⁾ Macedonische Studien, 4.

Kake nazore je moral poslušati, pričajo n. pr. sledeče vrstice (*M.* 4. dec. 1891): »Tukaj sem našel pri srbski inteligenci čudne nazore o srbskem in bolgarskem jeziku in macedonskih narečjih. Kuriozni so, škoda da se slavistika še ni povspela do šaljivega organa. Staroslovenski jezik je stari srbski jezik. Bolgarski jezik je bil pred prihodom finskega plemena »Bolgarov« srbski jezik, ta tuji narod ga je samo izkvaril na sedanji način. To so teze Radosavljevića — Bdina, v katerega nekateri srbski patrioti verujejo kakor v srbskega Lutra. Saj veste, da ima neumnost vedno največ privržencev«. Ko je izšla v Belemgradu »Karta srpskih zemalja«, izdana z daljšim »historično-jezikovnim uvodom« od visokošolske »Omladine«, ki pripisuje Srbom vso Macedonijo, zapadno Bolgarijo s Sofijo in še celo kos Kranjske in južne Štajerske, se je Oblak šalil, da lahko takoj domov odpotuje, zakaj macedonsko vprašanje je rešeno in on je zvedel, da od njega že preiskano suško narečje v okolici solunski ni bolgarsko. Obžaloval je Srbe, da imajo tako visokošolsko mladino, ki se ničesar ne uči in ničesar ne ve.¹⁾ Zato pa je bil vesel, ko se je prepričal, da ima St. Novaković glede é in ѣ (ѣ) v prilipskem govoru prav (*M.* 16. dec. 1891),²⁾ tembolj ker ga je celo Jastrebov svaril pred teksti tega srbskega učenjaka in državnika.³⁾ Zabavno je pripovedovanje, kako so se Bolgari pred njim trudili, da mu izgovarjajo prav patriotičen macedonsko-bolgarski k' in ne srbski č, kar pa včasih pri najboljši volji ni šlo.⁴⁾

Oblak se seveda ni brigal niti za bolgarsko, niti za srbsko propagando, ali postal je takoj v početku jako previden, zakaj že 16. decembra mi je pisal: »Macedoncu ne smete verjeti, to mora biti tukaj prva in glavna zapoved«. Pri tem se ni bal samo patriotičnih mistifikacij, ampak prepričal se je skoro, da tudi celo neomikani ljudje niso zanesljivi,

¹⁾ Macedon. Stud. 148.

²⁾ Pr. tam, 135, 145.

³⁾ Tam, 131.

⁴⁾ Tam, 131, 135.

zakaj bivali so zaradi zaslužka prej že v različnih in oddaljenih krajih nego so prišli v Solun; njihov jezik torej ni čist (B 6. jan. 1892, po starem st.). Tako mu je n. pr. neki človek iz vasi Oboki v Debrskem kraju narekoval za staroslovenski *št* in *žd* vse mogoče glasove (za *št* — *k'*, *k*, *št* in celo *č*). Ako pomislimo, kako važna sta ta glasova za reševanje vprašanja o staroslovenščini, se pač ne bomo čudili Oblakovi tožbi, da bi lahko obupal nad svojim Obočanom. Vendar kmalu se je pokazalo, da je mož res prišel šele pred mescem iz Debre, ali bil je že v prejšnjih letih cele mesece v Solunu, kar pa je prvi dan zanikal; po takem je seveda lahko govoril jezikovno mešanico.¹⁾

Oblak se pa vendar ni dolgo bal, da bo v Solunu nabral »mnogo več žalostnih izkušenj nego dialektičnega gradiva«²⁾ zakaj že 16. decembra mi je pisal: »Zdaj imam vendar že nekoliko upanja, da moje potovanje ne bo čisto brezuspešno«. Zakaj ne, je javil malo prej Jagiću³⁾: »Upam, da moj pot vendar ne bo popolnoma brez cilja in uspeha, ker jaz tega nočem«. Za proučevanje raznih govorov si je iskal pred vsem »friškega« človeka, t. j. »kateri je zdaj prvokrat v Solunu«, potem pa je izkušal njegove podatke kontrolirati v dotičnem kraju, kjer se narečje govori, kar se mu pa zaradi preranega odhoda iz Macedonije ni vselej posrečilo.

Najprej je Oblak preštudiral pri nekem mlajšem rokodelcu, ki ni znal niti brati niti pisati ter ni bil pokvarjen po književnem jeziku, govor vasi Suhó, ki leži 8 ur od Soluna proti Seru.⁴⁾ Čudil se je, da v tem narečju, kjer se je rinezem (nosniki) tako dobro ohranil, ni več ostankov deklinacije kakor v navadnem književnem bolgarskem jeziku (M. 16. decembra 1891). Potem se je lotil oddaljenih debrskih narečij severno od Ohride, ki so zaradi večjega so-sedstva s Srbijo bila posebno zanimiva. Iz Galič-

¹⁾ Macedon. Stud. 141, 143, 145.

²⁾ Macedon. Stud. 130.

³⁾ Tam, 138.

⁴⁾ Bil je že gotov 24. decembra 1891. Maced. Stud. 139.

nik a je našel »kmeta in lastnika čred¹⁾ (v zapisni knjižnici ga imenuje »sirarja«), ki je prezimoval s svojimi čredami v najbližji okolici solunski. Oblak je šel z njim tudi k njegovim pastirjem ter se v njih kolibi pri ognju prepričal, da njih gospodar govori še svoje narečje čisto. Iz vasi Klenje je imel v prvem razredu ljudske šole 9—10 letnega dečka, ki je ravnokar prišel iz svoje domovine. Za vas Oboki je izpraševal že omenjenega delavca, ki ga je s svojo neiskrenostjo sicer jako razdražil, vendar v celem so njegovi podatki bili resnični.²⁾ Različne dvojne oblike in nedoslednosti je bilo treba objasnjevati s tem, da se je že 17 let klatil po različnih macedonskih krajih; njegov govor je bil torej zanimiv primer dialektične mešanice, kakršna se večkrat nahaja.³⁾ Podatke o severozapadnih macedonskih narečjih je dobival še iz drugih krajev, n. pr. iz Prilipa, Resna (jugovzhodno od Ohride) in Štipa (jugovzhodno od Skoplja),⁴⁾ ali le od bolj ali manje izobraženih Bolgarov, ki jim ni toliko zaupal, da bi njih narečje popolnoma opisal. Tako je imel iz Resna (selo Carodvor) podatke od nekega učitelja, ki je pa že precej davno zapustil svojo domovino (po zap. knjižnici). Po takem je zvedel kako daleč je razširjen izgovor srbskega *ć* in *đ*, dasi je tudi tukaj mnogo prehodov do *k'* in *g'*, odvisnih od večje ali manjše energije je prigovorjenju,⁵⁾ ali pa navadnih pri nekaterih oblikah, posebno pri *k'v*, *k'e* (za fut.) in *oe*. Pri zapisovanju takih glasov Oblak tudi sam sebi ni popolnoma zaupal ter prerokoval, da bo njegov naslednik moral z baterijami fonografov potovati. Vse nekdanje fiziološki študije ga niso mogle rešiti težav in zastonj je zopet čital Sieversovo fonetiko.⁶⁾ Razen tega pa je še nahajal *št*, *žd* in še *šč*. Posebne preglavice so mu delali *št* (*šč*) *žd* mimo

¹⁾ Macedon. Stud. 4.

²⁾ Tam, 145.

³⁾ Tam, 5.

⁴⁾ Macedon. Stud. 145.

⁵⁾ Tam, 143, 145.

⁶⁾ Tam, 152.

k' g' ali *č d* v istem narečju. Cerkveni ali književni bolgarski vpliv, kakor je Masing mislil, to gotovo ni, zakaj nahaja se ta skupina pri vsakdanjih besedah; morda da je v macedonskih narečjih več slojev (Schichten), toda kakih¹⁾ (*B.* 6. jan. 1892).

Kako vesten je bil Oblak pri svojem delu, dokazuje to, da Jagiću ni dovolil objavljanja dialektičnih odlomkov iz njegovih zanimivih pisem v »Archivu«. Želel je, da se mu ne more dokazati niti najmanjša nenatančnost, zakaj drugače bi škodil že naprej tudi svojemu delu o macedonskih narečjih, ker bi se našli »srbski in bolgarski (patriotični) staroverci«. Zato pa je hotel kratko načrtati važnejše pojave macedonskih narečij, ko bo svoje gradivo v dotičnih krajih skontroliral. Tako je hotel delati primerno reklamo za svoje večje delo.²⁾ Prvi prispevek je upal poslati že iz Sera do 25. marca.³⁾

Iskal je Oblak v Macedoniji seveda tudi rokopisov, ali ti so redki in brez posebne veljave za filologa, dasi domačini drugače sodijo: »tukajšnji inteligentni Bolgari strašno občudujejo in cenijo vsak rokopis, kakor da bi jim ga bil sam Ciril izročil. Če je tudi navadno evangelije iz XV. stoletja na pergamentu — to je zaklad!« (*M.* 16. decembra 1892.)⁴⁾ Zato pa je upal, da se tudi kot filolog ne bo vrnil s praznimi rokami iz Macedonije, ako pojde na Sv. goro (Athos).

Koj prvi dan po veliki noči je hotel tja odriniti; pozimi tam ne bi mogel biti, ker ni peči; v početku pomladi pa tudi ne, ker so veliki posti⁵⁾ (*Š.* 21. decembra 1891).

Proti pomladi se je Oblak v Solunu že neizmerno dolgočasil⁶⁾ in ni mogel čakati svojega potovanja po vsej Macedoniji, za katero si je hotel od naučnega ministrstva izprositi še posebno pod-

¹⁾ Pr. tam 143.

²⁾ Maced. Stud. 145—146.

³⁾ Tam, 152.

⁴⁾ Prim. Maced. Stud. 138, 144.

⁵⁾ Pr. tam, 136—137.

⁶⁾ Tam, 151.

poro. Kaj je dalje nameraval, sam pripoveduje takole (*M.* 2. febr. 1892): »Zdaj mnogo preišlujem o svojem potovanju v notranje kraje in se ga ne veselim preveč. Treba bo potovati na konju, toda kako bo to, ko še nisem nikoli sedel na taki čvetrogati živali! Toda to mi ne dela mnogo skrbi, silno težaven bo moj položaj v onih oddaljenih vaseh, ker nimam do nobenega človeka priporočila, kjer ni bolgarskega učitelja, ne popa. Kako tam, do ktereга naj se najpoprej obrnem, vse me bo plaho gledalo in kot tujca nezaupljivo občudovalo. O tem je treba tukaj misliti. Pridenem Vam pismo od Weiganda, docenta v Lipsiji, kateri je lansko leto tod potoval. Iz njega že lahko razvidite, da nismo tukaj ravno v rajju . . . Na ta način, kakor mi on svetuje¹⁾ bom potoval samo tam, kjer nimam nobenega priporočila. S takim postopanjem se zgubi mnogo časa in tudi mnogo stane, moja sredstva so pa itak dovolj skromna. V onih selih, kjer so učitelji ali popi, bom jim kar na kratko razložil svoje svrhe in počel in medias res z zapisovanjem, drugače mi je treba tukaj ostati nekaj let, in ne mesecev. Konja si ne morem kupiti, dasi mi to Kančev, ravnatelj v Seru, kateri je prepotoval celo Macedonijo²⁾, svetuje in tudi Jastrebov, za to nimam dovolj denarja, še manj mi je mogoče imeti slugo, ker tudi to mnogo stane. Potovanje je sploh silno drago, kajti razven navadnih stroškov za konja in onega, kateri konja spremlja, bo mi treba tudi one ljudi plačevati, ali pa podariti, kateri mi bodo služili za moje dialektične svrhe, samo na takov način je mogoče naglo mnogo

¹⁾ Weigand je študiral rumunska narečja ter je imel pri rumunskih pastirjih že samo po sebi lažji položaj, ker ti niso Turčiji nevarni kakor Bolgari; razen tega je zbiral kake koli rumunske tekste. Oblak pa je hotel jezik sistematično študirati. Kolikor se spominjam, mu je Weigand svetoval, naj ne izprašuje naravnost, naj bo bolj popotnik, ki se za marsikaj zanima, kupuje starine, se razgovarja z ljudmi, jih prosi, da mu pojejo pesmi, za kar pa naj tudi darove s seboj nosi, posebno za dekleta.

²⁾ Ta ga je hotel v serski okolici tudi spremljati (*M.* 20. febr. 1892).

zapisati. Treba bo najmanj 200 gld. mesečno, bakšiš na vse strani. Vi ne veste, kako tukaj človeka vedno goljufajo pri denarju. Najpoprej, ko promenim avstrijski denar v napoleondore, zgubim že nekaj in moram za napoleondor dati 9·42 gld., ko pa promenim napol. v mali denar pa dobim samo 8·80 gld., če pa moram kaj plačati n. pr. v gostilni, računi se mi zopet napoleondor po 9·40 gld. in ne po 8·80 gld., tako da ste vedno na izgubi! In temu se ne morete izogniti. Kedar bo dovolj toplo, odidem (če mogoče že 1. marca) od tukaj v Ser; na potu obiščem precej bolgarskih vasi, kjer je zanimiv govor. Od Sera grem v Melnik in Nevrokop, tedaj do Rodop, od tam v Strumico in potem v Dojran, Kukuš in zopet Solun. To jako mučno potovanje bo trajalo 5—6 tednov, skoraj vedno samo po vaseh. Ministerstvo bo moralo precej globoko v žep seči in mi mastno podporo poslati, če hočem to doseči, kar nameravam in prepotovati vso Macedonijo.«¹⁾

Občudovati moram Oblakov pogum, ker se ni prestrašil nikakih težav in nevarnosti. Vedel je o njih dovolj, dasi ni bilo povsod tako nevarno, kakor v debrski okolici. Jastrebov mu je pravil, da človek tam lahko glavo izgubi. On sam, ki je imel za spremljevalca hajduške vodje, bi bil skoro ustreljen. Neki hajduk, ki je ubil 17 ljudi, ga je spremljal kot »pošten čovjek«²⁾ Tudi to mu je ruski generalni konzul pravil, da v krajih, ki so sosedi Albancem, ali pa ž njimi pomešani, ni varno delati zapiskov, ker ima človek lahko neprijetnosti kot špijon; vsaj on sam si večkrat ni smel ničesar zapisati, če so bili ljudje navzočni.³⁾ Le tri tedne pred svojim od-

¹⁾ Pr. Macedon. Stud. 149—150.

²⁾ Macedon. Stud. 129. Oblak je zaradi tega Debro izbrisal iz svojega programa, vendar 24. dec. piše zopet (144): Heute erfahre ich, dass die Hajduci am Sonntag in Debra (Stadt) den Leiter der Volksschule am hellen Tage, als er aus der Kirche gieng, entführt hätten! Schöne Zustände! Und doch wird einmal notwendig sein, das dialektische Material an Ort und Stelle zu kontrollieren.

³⁾ Tam, 136.

hodom iz Soluna je Oblak tudi zvedel, da mu priporočilo ministrstva vnanjih reči ne bo mnogo pomagalo, zakaj vicekonzul (konzula takrat ni bilo v Solunu) mu kot novinec v turških zadevah ni mogel od generalnega gubernatorja (valija) izprositi velikega odprtega priporočila (»bajrundu«) na vse turške oblasti, ki mu drugače posebno v manjših krajih ne bodo zaupale. Paša mu je hotel dati samo neko navadno priporočilo, ki bi bilo brez veljave, tako da je Oblak že nameraval potovanje v omejnene jugovzhodne macedonske kraje opustiti, ter potovati v Bitolj, da pri tamošnjem paši dobi »bajrundu«. ¹⁾ Po dolgih razpravah, pri katerih je Oblak vicekonzulu, dragomanu in turškim oblastim natančno naznanil svoje načrte in razložil, da bo tudi po vaseh potoval, je dobil priporočilni pismi na guvernerja v Seru in predstojnika v Drami, kateri bi moral pri svojem prihodu izročiti. ²⁾ Ker se mu je od kompetentnih oseb zatrjevalo, da to zadostuje, javil je 27. februarja Jagiću, da je za njegov pot vse pripravljeno, ³⁾ in še prej, nego je nameraval, je bil na potu proti Seru v vaseh na severu od Soluna. Kot pomočke si je vzel s seboj razpravo Draganova o nazalizmu v macedonskih narečjih, L. Miletiča o ostankih bolgarske deklinacije, Dm. Matova o pojavih bolgarske deklinacije (natisnjeno v programu solunske gimnazije za l. 1889.), zvezek z velikim trudom zbranih besed za izpraševanje o dialektičnih posebnostih in karto onih krajev, po katerih bi potoval, ki si jo je sam narisal po avstrijski generalni karti. Bolgarski knjigotržec mu je dal priporočila (na vizitnicah) na učitelje z opombo, da potuje po naročilu dunajskega vseučilišča in z dovoljenjem turških oblastev.

Po zapisni knjižici je bil dne 28—29. februarja v Novem Selu, kjer je nabral posebno mnogo gradiva (črez 5 drobno in tesno brez prestanka pisanih

¹⁾ Tam, 150—151.

²⁾ Po stenogramu obrane, ki jo je Oblak spisal za konzularni oddel ministrstva za vnanje reči (v zapuščini).

³⁾ Maced. Stud. 152.

strani), 1. marca v Grdaboru in Bugarijevu, 3. v Vatiškju in Vardaróvcih. Izpraševal je navadno ženske, posebno starejše, ki ne zapuščajo svoje vasi.¹⁾ Vendar že peti dan je bil konec njegovemu z lepim uspehom začetemu potovanju. Le v okolici solunski so ga smatrala oblastva za vohuna, ker je večinoma obedoval in prenočeval pri duhovnikih in učiteljih, ki so vodje narodnega gibanja v Macedoniji.²⁾ Slutil je tudi, da so ga Grki očrnili, zakaj v nedeljo je bil v grkomanski (še grškemu patriarhu podložni) vasi obenem z grškim metropolitom, ki ga je videl. Ko je 3. marca v Vardaróvcih v popovi hiši pri ognjišču po turški navadi na tleh sedeč izpraševal staro babico, se je zatemnila sobica in Oblak je zagledal, kako hiti proti njemu turški oficir z revolverjem, za njim pa šest suvarijev (žandarjev) z napetimi puškami. Po hudem pogledu mu je pobral oficir zapisno knjižico in njegove liste, potem je izgnal vse domačine, preiskoval slugo, ki mu je konja vodil, potem njega ter mu vzel vse razen denarja in ure. Zastonj mu je kazal Oblak svoj potni list in priporočilo valijevo; oficir jih niti pogledal ni, ampak vteknil v žep. Vsi protesti, da je avstrijski državlján, iz »Viene«, mu niso nič pomagali; marsičesar Turki niso razumeli, za njegovo državljanstvo pa se niso brigali. Peljali so ga najprej k vaškemu turškemu sodniku, potem pa je dvanajst ur jezdil ž njimi po dežju in ostrem vetru skoz vse vasi, v katerih je bival. Do kože moker in ves zmrzel je prebil noč v policijskem ravnateljstvu, kjer so ga ob enih zaslišali. Od nenavadne ježe utrujen, drugi dan ni mogel niti sedeti niti stati.³⁾ Novi konzul, ki je bil komaj tri dni v Solunu, ga je takoj drugi dan osvobodil, njegov sluga in za njim drugi Bolgari, ki so z Oblakom občevali, so pa še dolgo sedeli.⁴⁾ V največjih skrbeh je bil Oblak zaradi svoje

¹⁾ Pr. tam, 6—9.

²⁾ Vidic, 68.

³⁾ Macedon. Stud. 152—153.

⁴⁾ Pisma o tem, kako so jih preganjali, hrani prof. M. Drinov v Harjkovu.

zapisne knjižice, vendar je dobil vse v redu nazaj, le nekak posebno umeten nož so si Turki vzeli od njega za spomin. Vendar na daljše potovanje ni bilo misliti, konzul mu niti na Athos, kjer bi imel s turško policijo posla samo, ko bi izstopil iz ladje, ni hotel dati potnega lista, izgovarjajoč se, da ga bodo Turki zopet zaprli. Radi verjemo, da je bil Oblak turški policiji, ki ni mogla čitati njegovih zapiskov, in ga dolžila, da si je zapisoval statistiko Bolgarov, sumljiv kot »špijon«, posebno ko je zvedela, da je bival pri Jastrebovu. Čudno pa je bilo, da ga avstrijski konzul ni dovolj branil; nasprotno, gonil ga je sam kar najhitreje domov, grozil mu, da ga ne bode dalje branil, ter mu očital, da je konzulat kompromitiral, ker priporočil ni porabil, kakor mu je bilo naročeno (?); po takem bi moral iti najprej v Ser kakih 20 ur in potem nazaj v one 2—3 ure od Soluna oddaljene vasi!¹⁾ Skratka konzul je sam mislil, da ima Oblak kako politično misijo.²⁾ Nekoliko si moramo to tolmačiti s tem, da naši zastopniki v duhu avstrijskega sistema v takih slučajih ne postopajo tako energično, kakor ruski in angleški; novi konzul tudi ni hotel imeti takoj neprijetnosti s turškimi oblastvi, posebno zaradi človeka ne, katerega niti sam, niti vicekonzul, ki je bil tudi nov,³⁾ ni poznal. Tega je bil Oblak sam kriv, ker se za »birokrate« ni brigal. Na vsak način je tudi konzul vohal v njem »panslavističnega agitatorja«, zakaj tako ga nista predstavljala samo »Pester Lloyd« in »Times«, ampak tudi uradni krogi so imeli razne pomisleke proti njegovemu nastopanju, kar je Oblaka napolnjevalo s sveto jezo.⁴⁾

¹⁾ Po stenogramu njegove obrane.

²⁾ Macedon. Stud. 155.

³⁾ Ko je Oblak prišel v Solun, sta ga takratni generalni konzul conte Viscovich in vicekonzul Pogatscher prav lepo sprejela. Poslednji ga je sam opozoril na Jastrebova kot dobrega poznavavca Macedonije in Stare Srbije ter mu dal kava, da ga je k njemu peljal. (Stenogram obrane).

⁴⁾ Energično se je branil tudi v omenjenem poročilu o svoji aferi, ki jo je spisal za ministrstvo vnanjih reči.

Trditev, da je govoril različne stvari, je zavračal kot popolnoma neresnično: »Jaz nisem nikoli pozabil, da sem na Turškem in se sploh nisem rad menil o politiki in kedar se že nisem mogel izogniti, sem govoril previdno, kakor kaki delfiški orakel« (M. 27. dec. 1892.). Še manj pa je dopuščal, da si je zapisoval neumestne stvari (M. 12. dec. 1892.) Kakor vidimo, je imel Oblak še dolgo neprijetnosti zaradi gotovo nenatančnih ali krivih poročil konzulovih, dokler ga ni prof. Jagić opral v naučnem in vnanjem ministrstvu s pismi, ki se čitajo v »Macedonische Studien«, poslanec prof. Šuklje pa še posebej pri ministru Gautschu, katerega mnenje je imelo za Oblaka veliko vrednost, ker je že daljši čas upal, da dobi graški lektorat za slovenščino. Da ne manjka tragikomike v Oblakovi katastrofi, se moramo zahvaliti ruskemu »Svět«, ki ga je smatral za avstrijskega političnega agitatorja. Žurnalističnih napadov ga ni rešila niti »Neue Freie Presse«, katere sodelavec je z ironijo opisal takega poluživega »agenta«, ko ga je videl na svoje oči.

Ves uničen na duhu in telesu se je vrnil Oblak na Dunaj že v prvi polovici marca, ne pa v juliju ali avgustu, kakor je nameraval. Ko sem prihitel k njemu v gostilnico, ni mogel niti vstati, da mi roko poda. Videl sem ga mnogokrat slabega, ali takega nikoli. Seveda so bile tega krive nezgode in dolga pot,¹⁾ vendar Oblak, o katerem dober zdravnik leto pozneje ni vedel, s čim še diše, sploh ni bil za potovanje v taki deželi kakor je Macedonija. Allah blagoslovi vse Turke, ki so ga pregnali, zakaj s tem so ga ohranili znanosti še na štiri leta. Tako je mogel obdelati lepo gradivo, ki ga je s seboj prinesel, preiskovati še hrvaška in slovenska narečja in napisati še celo vrsto odličnih razprav.

Otožen je zapustil Oblak Macedonijo. Žal mu je bilo velikih priprav za potovanje, še bolj pa, ker so se mu vse lepe nade na bogato dialektično žetev

¹⁾ Ko je bil že štirinajst dni doma v Celju, je tožil, da se je prehladil »močno v Biogradu in morda pozneje še na Dunaju« (S. 3. aprila 1892)

izjalovile. Vendar se je sam prepričal, da Macedonija ni še dežela za take natančne dialektične študije. Ako bi bil potoval od mesta do mesta in le semtertja pogledal v vasi, bi suma ne zbuja, ker je imel vladno priporočilo, ali od vasi do vasi potovati, tega naj se še nihče ne loti. Oblak ni lehkomišelnost postopal, zakaj Jastrebov mu je zatrjeval, da ima pravo z izdanim mu priporočilom iti tudi v omejnene vasi, ki so celo pri poti iz Soluna v Ser. Seveda dialektolog, ki hoče preiskati razmerje različnih govorov, ne more naprej določiti, kako bo potoval. Ako hoče zasledovati kak zanimiv pojav, lahko pride celo s pota. Tako potovanje pa je v Macedoniji še nemogoče.¹⁾ Najlepše se je to pokazalo kmalu potem, ko je tudi švedski profesor Lundell iz Upsale moral zapustiti Turčijo. Ko smo ga svarili in mu stavili Oblaka v primer, se je šalil, da on ni iz take države, ki bi bila Turčiji nevarna, ali tudi to mu ni pomagalo.

Navzlic vsemu je Oblakovo prebivanje v Solunu imelo veliko važnost za njega in znanost. Kakor prej slovenščina, je bila potem bolgarščina središče njegovih študij. Tudi za mnenje, da sta Ciril in Metod prinesla jezik svoje domovine na Moravo in v Panonijo, si je nabral v solunski okolici novih dokazov, dasi je moral sam patetično zaklicati: »Die Sprache Cyrills und Methods ist unwiederbringlich dahin.«²⁾ Macedonske dialektične izkušnje pa je potem porabil v Dalmaciji, na Krku, Ogrskem in Koroškem, kjer je mogel potovati, kakor se mu je zdelo potrebno.

Na Dunaju je ostal Oblak samo devet dni, da predava v Jagićevem seminariju, ki mu je bil nad vse mil in drag, o uspehih svojega potovanja. Vsa slabost ga ni ovirala, da ne bi pokazal svojemu učitelju in tovarišem, da vendar ni bil zastoj v Macedoniji. Poudarjal je,³⁾ da o nobenem slovanskem

¹⁾ Maced. Stud. 155.

²⁾ Maced. Stud. 141.

³⁾ Stenografični načrt tega predavanja pod naslovom: „Macedonisch“ sem našel v zapuščini.

jezikovnem zemljišču nimamo tako malo in tako nenatančnih poročil kakor o Macedoniji. V novejšem času se je sicer nabralo precej gradiva o njenih narečjih, ali nezanesljivega. Hotel je torej: 1. imeti točna poročila o glasovih k' g', (ć, њ) in njih zamenah; 2. določiti, so se li nosniki, ki se nahajajo na srbski meji na zahodu in tudi na vzhodu, ohranili tudi v osrednji južni pokrajini; 3. preiskati vsa macedonska narečja od vasi do vasi ter sestaviti takorekoč večje število dialektičnih monografij o narečjih raznih vasi, ki bi se zedinila v večje skupine. Po takem bi se tudi določilo razmerje teh narečij k bolgarščini in srbsščini. Ko je naštel glavne posebnosti v glasoslovju in oblikoslovju ter se doteknil tudi naglasa, je končal s temile besedami: »Und die Lehre von der Fabel? Ich meine nämlich die Stellung der macedonischen Dialecte. Diese ergibt sich für jeden von selbst«. Ne morem reči, da je bilo Oblakovo mnenje vsem poslušavcem tako jasno kakor njemu, namreč, da je predaval o narečjih, ki jih veže večina značajnih posebnosti z bolgarščino.

Z Dunaja je odpotoval v Celje, da se popravi za pot na Krk, o katerem je takoj po katastrofi v Solunu mislil, dasi tam ni pričakoval podobne »dialektične Kalifornije«. Vendar je bil silno slab, hodil le z veliko težavo in še to jako malo (*M.* 3. aprila 1892). Za nekaj časa se mu je zdravje še pohujšalo. Imel je zopet velike bolečine, da ni mogel niti pokašljevati in celo po noči spati. Zatorej se je začel — če se ne motim prvokrat — »sistematično zdraviti, ker je zdaj stvar že opasna. Sicer pa zaupam še vedno svojim trdim kostem, katere so že marsikaj prestale in pretrpele« (*M.* 10. aprila 1892).

In res se ni varal, zakaj že 9. maja je odpotoval na otoke Jadranskega morja čez Zagreb, da se tamkaj posvetuje z Ljubićem (Dalmatincem) in z Budmanijem, »kateri gotovo dobro pozna dialeške razmere na južnih otokih« (*M.* 8. maja). Njegov jasen namen je bil, da študira hrvaško čakavsko narečje. V Trsatu pri Reki je našel sicer v arhivu več starih v bosančici pisanih listin, v Spletu pa je iskal ro-

kopise, vendar našel samo nekaj glagolskih in bosenskih tiskov. Samo pri dominikancih je našel velik rokopis »Život svetih« iz XVIII. stol. v čakavščini, iz katerega si je prepisal početek života Sv. Katarine.¹⁾ Glavno pa so mu bila priporočila, katerih je dobil lepo število na župnike in učitelje. Posebno mnogo sta mu pomagala gimn. ravnatelj Bulić in državni poslanec J. Biankini.

Dne 21. maja je odrinil Oblak s Spleta v Stari grad na otok Hvar (Lesina), katerega je do 16. junija prehodil in prejahal od vasi do vasi.²⁾ Podobno je potem brez miru in pokoja romal dalje na otoke Vis (Lissa), Lastovo (Lagosta), Kurčolo in Brač, odkoder se je vrnil 25. julija »zopet v Evropo«, t. j. v Splet. Pri trjeval je tožbam poslanca Biankinija, da so poti v Dalmaciji vsaj na Hvaru res hujše kakor po Turškem; pogrešal je marsikateri komfort, ni mu ugajala italijanska kuhnja, težko je jahal po gorah na konjih in mulah, večkrat je živel kakor v puščavi, za njega ni bilo več sveta ne časa (našel je celo župnika, katerega znanje tega sveta je segalo do rusko-turške vojske), vendar se je sprijaznil tudi s temi razmerami, ker je bil s svojimi uspehi vedno zadovoljen; našel je marsikaj zanimivega v narečjih, če tudi ne bogve kake važnosti, saj Dalmacija ni Macedonija. Hvalil je inteligenco, posebno župnike, da ga povsod prijazno sprejemljejo in podpirajo kolikor mogoče. Tudi z ljudstvom je bil zadovoljen. Našel je »sicer mnogokrat divje ljudi, ki so se najprej, ko sem jih počel izpraševati, prekrižali, ali ipak nisem nikjer bil brezuspešno« (M. 25. julija), tudi tam ne, kjer so ljudje s početka mislili, da je od »guberna« poslan.³⁾

Eno iz najzanimivejših narečij, kar jih je Oblak sploh študiral, je našel na otoku Lastovo (Lagosta), ki leži daleč na jugu, skoro proti Dubrovniku, in

* ¹⁾ Objavljen v „Archiv f. slav. Phil.“ XX., 157—160. Drugo legendo v verzih je našel potem v frančiškanskem samostanu v Hvaru, pisano l. 1701. v Trogiru. Gl. tam, str. 153 sl.

²⁾ Mnogo krajev in dni se da po zapisni knjižici določiti.

³⁾ Pr. Milčetić, Zbornik 365.

daleč od obale. Opisal ga je potem v Archivu (XVI.) ker je poleg čakavskih osebnosti kazalo že tudi mnogo štokavskih, med drugimi *o* za *ǫ*, za dolgi *r* pa *ir* in *ri* (B. 27. oktobra 1892, Š. 20. julija). V zapisni knjižici si je zapisal podatkov o njem celih osem strani. Vendar nekoliko je bilo pri tem tudi slučajnosti, zakaj iz Korčule mi je pisal 4. julija 1892: »Brez miru romam po svetu kakor Ahasver. Bil sem celo pri antipodih v deželi muh; njih (v rokopisu: njeno!) število je legjon! To je bilo na Lastovem, ipak sem tam prebil teden dni, saj prej nisem mogel pobegniti, ker ni bilo parobroda. Toda zanimivo je narečje teh kanibalov in jaz sem tamkaj dosta zabeležil, če tudi le z velikimi težavami. Na celem otoku je samo ena vas in otok sam popolnoma izoliran. Zato so se tamkaj ohranili še marsikteri stari običaji. Videl sem tam ples z mečmi, katerega plešejo na pustni dan; tudi kres so žgali in sicer na večer 23. in 24. jun. Zažgali so celo vrsto malih ognjev, in potem v divjem teku jeden za drugim skakali čez nje. Od daleč je bilo videti kakor bojni ples indijancev. Zdaj sem med nekoliko bolj civiliziranimi ljudmi.« Iz tega popisa tudi vidimo, da je bil Oblak izključno lingvist, ne pa tudi folklorist, ki bi popolnoma drugače govoril o takih starih običajih. Ne spominjam se tudi, da bi si bil Oblak zapisal kako narodno pesem ali pa vsaj narodno pripovedko, ki je po jeziku bolj zanesljiva, nego so narodne pesni. V njegovih zapiskih nahajamo večinoma le besede, ki so važne za glasoslovje in oblikoslovje ali pa za slovar.

Na Korčuli je ostal nekoliko dalje kakor je mislil (M. 4. julija), ker je dobil priliko, da se pokaže na svojem potu tudi kot filologa. Piše o tem Škrabcu (20. julija): »V Korčuli sem prepisal 32 listov obsežen fragment bosanskega evangelija ali natančneje bosanske redakcije iz konca XIII. ali početka XIV. stoletja. Jako važen je v grafičnem obziru, ker v njem še ni dosledno razvita srbska grafika; t. j. ima še dva **а**. To najdemo jedino še v Miroslavovem

evangeliju na Sveti gori, kateri pa še ni izdan.¹⁾ Prevod se strinja natančno z nikoljskim evangelijem, samo male razlike je najti. V rokopisu je tudi *канъ*, kar dozdej poznamo samo iz dveh rokopisov. Starih aoristov je mnogo« (Pisano v Postirah na Braču). Iz tega se vidi, kako dobro je poznaval Oblak stare spomenike, ker pomočkov bržkone ni imel nikakih pri sebi.

Ko je Oblak preštudiral čakavsko narečje južnih otokov, je hotel prepotovati tudi severne, vendar je bil samo na Krku, kamor je prišel 1. avgusta. Kako dolgo je tam ostal, ne morem določiti (v zapisni knjižici se glasi poslednji datum: Poljica 19. VIII.); to pa vem, da je mnogo trpel od hude vročine in vednega jahanja, zaradi česar je tudi nekoliko skrajšal svoje potovanje. Vendar je obhodil ves otok Krk in našel tudi marsikaj zanimivega v jeziku, toda starših rokopisov je iskal zastonj. Najstarejši jezik je poslušal v Vrbniku, katerega narečje kakor dobrinjsko spominja že na slovenščino: za polglasnika *ъ* se govori namreč samo v dolgih zlogih *a*, v kratkih pa *e* n. pr. *dan* a denēs, semēn a gen. plur. semān itd. V mnogih krajih je našel tudi pravi zlogotvorni *l* (ne *el*), ki ga Milčetić ni opazil, ker slučajno ni bil v onih krajih. Sploh si je tukaj nabral mnogo gradiva za svojo razpravo »Zum silbenbildenden *l* im Slavischen« (Archiv f. slav. Phil. XVI., gl. posebno str. 199—202) in tudi za druge posebnosti (Š. 18. septembra 1892, B. 27. oktobra). Tako javlja med drugim Škrabec: »Čudni so nom. sgl. zelj, polj, kamenj (zelje, polje) gen. zelâ, polâ, instr. s. zeljn, poljn, kamenjn. Spominjajo nas te oblike enakih v staropoljskih spomenikih in nekaterih sedanjih polj. narečij, toda nekaj jih je najti tudi v starejših hrv. tekstih. Čudna monstra sem slišal v drugem kraju,

¹⁾ Med tem ga je izdal Ljub. Stojanović prekrasno na stroške srbskega kralja Aleksandra (na Dunaju, 1897), kateremu so ga svetogorski menihi poklonili. Že l. 1893. je napisal Stojanović o njem prvo razpravo (Spomenik kr. srpske akademije, XX) Oblak je moral imeti od Stojanovića že prej poročila, sicer pa je tekst že bil znan. Gl. Maced. Stud. 137.

namreč 1. sgl. hojahi, 2. sgl. hojašeš, to so imperfekta! Še jeden eklatanten dokaz velike konsekvence v jeziku, o kateri še vedno naši filologi domestici sanjarijo, slišal sem *tri lepi sela nove*!! Ko mu Škrabec ni hotel tega verjeti, odgovarja (22. oktobra): »lepe sela naš¹ se res govori na Krku, to ni lapsus kakor sem tudi jaz mislil, kajti našel sem več primerov, ko sem se začel zato nekoliko zanimati.«

Ko se je vračal v domovino, je bil zopet na Reki, kjer je obiskal tudi prof. I. Milčetića, ki nam ga je prav dobro naslikal¹): »Tada sam ga prvi i poslednji put vidio, uvjerivši se, kako je bila opravdana slutnja Jagićeva, da taj daroviti mladi čovjek ne će dugo živjeti. Veselio sam se njegovu dolasku — dopisivao sam s njime više godina —; nastojao sam, da mu pribavim i štogod zabave, da mu pokažem zanimljivosti Rijeke i najbliže okolice. Oblak za sve to hajaše in ne hajaše: on ne htjede sa mnom da razgovara nego o hrvatskoj dialektologiji! Docnije sam ga više puta zvao k sebi u Varaždin — a bijaše često u blizini —; no on jedva i odgovaraše na takove pozive, pričajući mi samo, s kojim uspjehom putuje, i pitajući me često o nekim pojavima narječja čakavskog i kajkavskog.«

Štendijio dunajskega vseučilišča je torej Oblak vestno porabil; bolj ko zunanji dogodki pričajo o tem vsi njegovi večji članki sledečih let in mnoge recenzije, posvečene jugoslovanskim jezikom in narodopisnim balkanskim razmeram, za katere se je od tega časa posebe zanimal (n. pr. je ocenil v »Archivu« G. Meyerja turške, albanske, novogrške študije, D. Matova grškoslovanske, I. Psichari novogrške, W. Tomaschka o starih Trakih, Weiganda o macedonskih Rumunih, Hasdeu o genealogiji balkanskih narodov). Vendar na jug ni več potoval, pač pa je romal vsake počitnice po slovenskih krajih. Za l. 1894. je dobil sicer po priporočilu prof. Jagića od naučnega ministristva podporo za novo potovanje na dalmatinske otoke (z odlokom z dne 13. okt. 1893),

¹) Zbornik, 365.

vendar je on v prošnji omenil, da pojde v Dalmacijo in med Prekmurce, ter si že naprej rekel, da v Dalmacijo nikakor ne gre, ker tam nima nič opraviti, zakaj »najzanimivejše stvari sem že tako nabral, življenje pa ni posebno ugodno, hrana slaba in strašno drago« (M. 12. in 18. febr. 1893). Vendar ni mislil samo na Ziljsko dolino in Prekmurce, kamor je res šel, ampak na hrbtu odloka si je tudi napisal, »bi bilo morda dobro prositi za večjo podporo, da bi potoval še v Bolgarijo«. Lehko razumemo, da ga je še tja mikalo, ker po bivanju v Macedoniji je največ študiral bolgarska narečja, vendar takega potovanja ni več čakal.

Ko se je Oblak vrnil v Celje, se je takoj lotil svojega macedonskega gradiva, vendar sad njegovih študij je dozorel šele v Gradcu. Že iz predmacedonske dobe je njegov načrt »normalne« slovenske gramatike pod uredništvom prof. J. Lendovška, vendar tudi o tem hočemo govoriti, ko bomo skupno razpravljali Oblakove nazore o slovenskem jeziku, njegovi slovnici in pisavi.

III. Graška leta.

Po skončanju študij je bilo treba Oblaku primernege mesta, kjer bi imel takoj nekaj zaslužka, da bi lahko brez skrbi živel svoji znanosti. Taka prilika se je ponujala kakor nalašč v Gradcu. Tam je bila nekdanja takozvana stolica za slovenski jezik, ustanovljena l. 1812. po predlogu štajerskih deželnih stanov (l. 1810.) preustrojena v stolico za slovansko filologijo, ki jo ima prof. Gr. Krek od l. 1867. Oblak je svojega učenega rojaka vselej obiskoval, ko je potoval čez Gradec, ter dobil od njega obljubo, da ga bo podpiral, ako se bo potegoval za slovenski lektorat, o katerem se je začelo v začetku l. 1890. govoriti. Ako se ne motim, je hotel štajerski namestnik baron Kübeck preskrbeti Nemcem, ki bi potem služili v slovenskih krajih, brezplačnega učitelja slovenščine na graškem vseučilišču. Naučno ministrstvo je res že 6. marca 1890. poprašalo filo-

zofsko fakulteto, ali je nastaviti lektorja slovenščine. Profesorski zbor ga ni hotel nasvetovati. S tem pa stvar ni zaspala, pač pa je v budgetnem odseku državnega zbora 31. maja 1891. prof. Fr. Šuklje šel še dalje ter se pritožil, da je slovenščina edini avstrijski jezik, ki se ne goji na nobenem vseučilišču, in zahteval posebno stolicu za slovenski jezik in literaturo. Minister Gautsch je v odgovoru delal razliko med praktičnimi potrebami in znanstvenimi študijami, vendar je priznaval, da je tudi teh slovenščini treba, ter je po opazki, da pri stolici za slovansko filologijo ni noben docent za slovenski jezik in literaturo habilitiran, dodal te le besede: »Sobald jedoch eine wirklich tüchtige Kraft vorhanden sein würde und die venia legendi erwürbe, könnte dieser Docent auf wolwollende Unterstützung der Unterrichtsverwaltung rechnen.«¹⁾ Gautscheva izjava je morala seveda Oblaku dati mnogo upanja in poguma, ker on je bil za tako mesto kakor stvarjen. Od »smrdljivega« Dunaja (M. 27. maja 1893) se je lahko ločil, zakaj ni ugajal njegovemu slabemu zdravju, tako da je zanj vedno veljalo, kar je že 11. julija 1889. pisal Škrabcu: »Silno sem vesel, da sem mogel že oditi z neznosnega Dunaja«. Razen tega so bili tam že trije docentje z Oblakovim delokrogom, četrti, V. Vondrák, katerega je Oblak jako cenil, se je pripravljaj za habilitacijo. Tudi prof. Jagić se je odrekel svoje želje, da obdrži svojega najljubšega učenca pri sebi, ker se je tudi oziral na njegovo zdravje in njegove praktične potrebe;²⁾ Oblak je še lahko vedno prišel kot »vnuk Miklošičev« zopet na Dunaj.

Naučno ministrstvo je svojo nakano in željo slovenskih državnih poslancev kombiniralo ter je 20. januarja 1892. naznanilo graški fakulteti, da je mesto lektorjevo s 600 gld. sistemizirano, in opozorilo na Oblaka. Tako si je Oblak v Solunu domišljeval, da bo že pred majem imenovan (M. 9. febr. 1892)

¹⁾ Wiener Zeitung, 1891, Nro. 115, 22. Mai.

²⁾ Archiv XVIII., 633.

ter moral prositi za odpust (*M.* 20. febr). Žalibog so vse Oblakove nade iz različnih ne znanstvenih razlogov splavale po vodi. Fakulteta ga niti predložila ni; vprašanje o lektoratu se je vedno bolj zamotavalo ter zavlačilo, in tako se je odločil Oblak takoj za habilitacijo, pri kateri ga ni bilo tako lahko brez pravega vzroka odbiti (*B.* 19. marca 1893). Takrat si je tudi sam bolje pot pripravljaval ter se prej seznanil z nekaterimi vplivnimi profesorji, katerim se je s svojim znanjem in s svojimi lastnostmi moral prikupiti. Vendar tudi »habilitacijska odiseja« (*M.* 31. maja 1893) je bila burna in je trajala dolgo. Različna mnenja o njegovem delokrogu so se križala in si nasprotovala. Kot izvrsten slavist z najširšim obzorjem je Oblak proti svoji volji 12. marca l. 1893. prosil filozofsko fakulteto, naj mu da venia legendi za slovenski jezik in literaturo, vendar s tem ni imel sreče pri večini merodajnih krogov, tako da je v novi vlogi 27. marca razširil svoje polje vsaj na jugoslovansko filologijo. Kot habilitacijski spis je priložil svoje delo o slovenski nominalni deklinaciji. Vsled ovir, katerih ni nikoli pričakoval, je »popolnoma nervozen« in »silno razburjen« (*B.* 13. septembra 1893) delal 23. junija svoj kolokvij, 28. junija je predaval za poizkušnjo o hrvaški glagolici prav jasno in spretno, 4. julija ga je profesorski zbor soglasno predložil naučnemu ministru, naj ga potrdi kot privatnega docenta za jugoslovansko filologijo. Vendar ministrstvo s tem naslovom ni bilo zadovoljno ter je fakulteti predlagalo, naj ga izpremeni v »slovansko filologijo s posebnim ozirom na jugoslovanske jezike«. Tako je obveljalo, kar je hotel Oblak sam napraviti (*M.* 19. septembra 1893). V početku je še primerneje mislil na slavistiko s posebnim ozirom na slovenščino (*M.* 27. septembra 1892), kar pa je obveljalo šele takrat, ko je bil predložen za izrednega profesorja. Novi kombinaciji je pritrčila fakulteta 27. oktobra in že 8. novembra je tudi naučni minister potrdil njen sklep. Predavanj pa Oblak, ki je prišel 18. novembra za stalno v Gradec, še ni mogel začeti takoj, ker je moral še v zadnjem

trenotku nova predložiti in zopet čakati na njih odobrenje z Dunaja. Vendar skoro so bile premagane poslednje ovire in Oblak je začel že vendar v zimskem tečaju 1893/94 predavati »uvod v staroslovensko slovnico« (2 uri) in »pregled slovanskega jezikovnega sveta« (1 uro). Pred očmi je imel Šafaříkov »Národopis« s kratkimi historičnimi podatki in z glavnim ozirom na južne Slované (*M.* 23. sept. 1. 1893). Poslušavcev je imel takoj lepo število (8 in 10), tako da je bil sam jako zadovoljen, posebno ker je pričel »skoraj šele sredi semestra« (*M.* 23. sept. 1893).

Tudi z zdravjem je bil Oblak hitro v početku »relativno prav zadovoljen«. Stanoval je lahko blizu vseučilišča in ne previsoko. To je bilo za njega neizmerno važno, zakaj na Dunaju je prišel že po tako kratkem potu kakor z vseučilišča do Lange Gasse k meni počivat, posebno če je nosil knjige. Ko se je v Gradcu predstavljal profesorjem, je bil to zanj v deževnem vremenu »križev pot, posebno ker jih je mnogo v tretjem nadstropju«. S časom si je priskrbel tudi hrano doma, da se mu ni bilo treba klatiti po slabih in zakajenih gostilnah. Profesorji so ga lepo sprejemali, in ni se varal v nadi, da ga bodo »oni gospodje, kateri so vendar po svojih disciplinah nekoliko v zvezi s slavistiko, res podpirali«. Posebno si je hvalil romanista H. Schuchardta, s katerim je najrajši občeval, primerjajočega jezikoslovca G. Meyerja in anglista Luicka. Prej nego se je moglo pričakovati, je dobil tudi stalno denarno podporo od naučnega ministrstva. Oblak sicer ni bil prijatelj koalicije, ki ji je prorokoval prav dobro skori konec (*M.* 12. novembra 1893), vendar važnost slovenske sedmorice za njo mu je bila popolnoma jasna; mislil je celo, naj bi slovenski poslanci, dokler še nekaj tehtajo na politični tehtnici, porabili svoj vpliv za osnovanje slovenske stolice v zmislu Gautschevih obljub. Poslanec prof. Šuklje je nadaljeval svoje lepo začeto delo in kanonik Klun kot starejšina slovenskih poslancev se mu je pridružil. Profesura se seveda ni dala tako hitro doseči, ker se ni moglo tako skoro računati na soglasje fakul-

tete, vendar je že 1. marca minister Madeyski naročil Oblaku »predavanja in vaje slovenskega jezika v obsegu vseučiliščnih potreb« od 1. aprila 1894, za kar bo dobival na koncu vsakega semestra 300 gld.

Tako naročilo je bilo zanj seveda boljše nego lektorat, ki mu je delal toliko skrbi, zakaj zdaj je dobil nalogo, naj slovenščino goji samo znanstveno, ne pa bolj praktično, kar mu je vedno bilo zoprno. Ker »brez staroslovenske podlage ni mogoče v prihodnjih tečajih uspešno delovati« (M. 4. marca 1894), predaval je že v letnem tečaju 1894. staroslovensko slovnico (3 ure) in poleg še slovensko slovnico (2 uri). V zimskem tečaju 1894/95 je začel tudi »slovenske vaje« (2 uri), katere je vodil slovenski tako spretno, da so se dijaki čudili opiljenosti njegovega znanstvenega jezika. Sploh so te vaje dijakom posebno ugajale, ker je Oblak zanesel ž njimi v Gradec dobre tradicije dunajskega Jagičevega seminarja: dajal je naloge, o katerih se je v gotovem obroku predavalo, večkrat o popolnoma novih predmetih, n. pr. o Šketovi čitanki in Glaserjevi zgodovini slovenskega slovstva, drugače pa se je debatiralo o raznih vprašanjih. Pri tem se je Oblak najbolj kazal kot pravi visokošolski učitelj, ki s svojimi učenci išče resnice. Rad je tudi ž njimi občeval na hodnikih in po ulicah, navduševal jih za slavistiko ter razpravljal ž njimi znanstvena in tudi javna vprašanja. Mislil je tudi na potrebe vseh rojakov ter v letnem tečaju 1895 predaval »uvod v slovenščino« (2 uri) za slušatelje vseh fakultet (praktično, Š. 1. maja 1895). Dijake vseh slovenskih pokrajin je vabil k sebi, da je poslušal in si beležil dialektične posebnosti. Seveda se je tudi za druge slovanske dijake zanimal. Neki Bolgar pripoveduje v »Bulgarskem Prëgledu« (III., kn. XII, 164—166), kako je tudi njega Oblak k sebi vabil, ko je o njem zvedel, ter ga s takim znanjem izpraševal o njegovem narečju, da se je moral skromnemu filologu kar čuditi. Posebno srečen je bil ta Bolgar, ko mu je Oblak na njegovo vprašanje odgovoril, da ima bolgarščina v Macedoniji najboljša

tla: »i srdceto i dušata mi plavaha v neizkazano blaženstvo«.

Seveda Oblak ni zanemarjal v Gradcu tudi občne slavistike. V zimskem tečaju 1894/5 je predaval »uvod k slovanskim starinam«, v letnem tečaju 1895 »izbrana poglavja iz primerjajoče slovnice slovanskih jezikov«, za letni tečaj 1896 pa je naznanil predavanje »Miklošič in slovanska filologija«. Zanimivo pa je, kako se je iz Oblaka razvil v kratkem času tudi literarni zgodovinar. Predavanjem »Jugoslovanska književna zgodovina do XIV. stoletja« (v zimskem tečaju 1895/6) in »zgodovina slovenskega slovstva do XVI. stoletja« se ne bomo čudili, ker so bolj filologična, vendar že v letnem tečaju 1895 je predaval tudi o »romantiki v slovenskem slovstvu«, gotovo dobro, kakor sodim po opazkah, ki mi jih je pisal o mojih Kollárjevih člankih,¹⁾ po vprašanjih o pomočkih, katere naj rabi, da se seznanj posebno z novejšim slovstvom avstrijskih Nemcev, in po zapiskih v zapuščini, iz katerih vidim, da je poleg Kulakovskega dela o ilirizmu pridno in uspešno prebiral literarnozgodovinska dela J. Schmidta, W. Schererja in R. Gottschalla. Posebno pa mu je ugajal pruski historograf Treitschke, katerega je čital »z vedno večjo slastjo« (M. 24. marca 1895). Škoda, da ni ničesar o naši novejši slovstveni zgodovini napisal, vendar že v svojih recenzijah Šketovih čitank,²⁾ posebno pa Glaserjeve slovstvene zgodovine³⁾ je izvrstno pokazal, kako dobre in jasne pojme je imel o nalogah literarnega zgodovinarja.

¹⁾ Hotel je n. pr. pokazati, da se ves slovenski preporod „osniva neposredno ali posredno na podobnih pojavih v nemški književnosti in duševnem življenju. Prvi pri katerem sem našel vpliv Herderjevih (in angleških) nazorov, je Linhart, za njem Cojz in seveda Vodnik. Novega seveda ne bom nič povedal, ali tolmačil vse literarno gibanje iz onega stališča, s katerega nam Ti Kolarja pojasnjuješ. Glavno je, da dobe naši gimnazijski učitelji nove nazore o notranjih vzrokih in močeh, ki so oživili našo književnost“ (M. 22. maja 1895).

²⁾ Archiv f. slav. Phil., 477—481, 601—606. Ljubljanski Zvon 1894, 633.

³⁾ Lj. Zvon 1895, 237—246, 306—317, 772. Archiv f. slav. Phil. XVI. 235—240.

Niti članka o slovenskih pasijonskih igrah, ki ga je pripravljajal za »Matičo« (M. 4. marca 1894), ni spisal, dasi je po g. prof. Šketu in na svojem potovanju po Koroškem v počitnicah l. 1894. nabral zanj mnogo novega gradiva.

V kratki dobi svojega graškega delovanja je imel Oblak že velik in dobrodelen vpliv na mlade slaviste, posebno na svoje slovenske rojake; spoštovali pa so skromnega in resnobnega učenjaka, ki je bil hud neprijatelj vseh fraz, vsi slovenski dijaki. On sam je sicer tožil, da Gradec ni Dunaj, da dijaki preveč le na izpite mislijo, da Srbi in Hrvati le pazijo, kolikokrat rabi izraz »srbski« ali »hrvaški«, da ima premalo razgovora o slavistiki in premalo znanstvenih pomočkov, zlasti v seminarju, vendar je bil zadovoljen s številom svojih poslušavcev, in predavanja, posebno pa vaje, so mu delale gotovo tudi mnogo veselja, ker je videl, da se ne trudi zastonj; trudil pa se je Oblak s predavanji ne malo, ker se je vestno lotil vsakega dela.

V počitnicah je Oblak vedno nabiral gradivo za slovensko dialektologijo. V drugi polovici avgusta in v prvi septembra l. 1893. je bil zopet pri župniku Gabronu v Škočidolu pri Podravljah. Hvali si sicer tako bivanje na deželi blizu smrečevja, da prav ugaja njegovem zdravju »in je koristno tudi grlu« (Š. 30. avgusta 1893), vendar to ni bila edina korist, dasi ni mogel mnogo delati, ker ga je mučila negotovost graške habilitacije (M. 19. septembra). Kako je znal vzlic svoji bolehnosti čas porabiti, sem se prepričal sam posebno l. 1894. Pisal mi je 5. julija iz Gradca: »Nekako polomljen in potrt vegetiram brez vsakega veselja. Skoraj bi rekel, da dremljem z odprtimi očmi. To je posledica slabosti. Velikega vpliva je na me, kakor na vsakega bolehnega človeka, vreme. Mokro in vlažno, nejasno vreme, so parica me popolnoma potare in napravi nesposobnega za delo, suho vročino dobro prenašam.« Rad bi bil torej šel za nekaj dni k prof. Jagiću v Opatijo, kjer bi se tudi v razgovoru o slavističnih rečeh okrepečal, vendar ni se mu »upal pred oči« zaradi svoje —

lenobe, ker mu ni mi mogel prinesiti »nekaj razprav«. Hotel je torej svoje zdravje popravljati pred potovanjem med Prekmurce v Lučah pri Solčavi, precej visoko v gorah (M. 2. in 7. julija). Vendar iz ponesrečene ekspedicije se je skoro vrnil, ker ni našel primerne stanovanja in hrane (M. 1. avgusta). Zvabil sem ga takrat, naj potuje na Koroško čez Bled. S prof. Milivojem Šreplom iz Zagreba sva mu izkušala nekaj veselja napraviti in peljala sva ga k Radovinskemu šumu. Že po ravnini je na tem kratkem potu moral večkrat počivati, čez hrib mimo Sv. Katarine in nazaj na Bled po prekrasni soteski pa je komaj prišel. Nisva se mu upala niti najmanjšega izleta več predlagati, on sam pa je takoj odpotoval na Koroško, »potikal« se tam tri tedne, bil »nekako v sredini Ziljske doline in sicer v postranski vasi, kjer je bilo dozdej malo dotike z ostalim svetom. Preučil sem dosti dobro to narečje in sem popolnoma zadovoljen z uspehom svojega bivanja« (M. 2. oktobra). Vendar tega mu še ni bilo dovolj, šel je vendar enkrat »med ogrske Slovence cerkvene slovenščine iskat« (B. 10. septembra). Seveda je bila to le šala, zakaj iz Sebeščan, ko je tičal »v sredini Prekmurcev, na enem najvišjih gričev med ogrskimi Slovenci« (M. 2. okt.) je pisal o Škrabcu (2. okt.): »Iz klasičnih tal (za nas slaviste) Koceljeve države, kjer iščem s patriotično gorečnostjo zibeli staroslovenščine,¹⁾ nekoliko vrstic: Dozdej se mi še ni posrečilo najti sledu cerkvenemu jeziku v prekmurskem narečju. Vse drugači je v okolici solunski. Sicer pa ima to narečje velike zanimivosti, če so nam tudi vse važnejše posebnosti že znane iz prekmurskih knjig in obrazcev... Ker

¹⁾ Zanimivo je, da je s pododno ironijo govoril o domovini staroslovenščine že — Miklošičev šolski prijatelj St. Vraz. Ko je A. J. Murko izdal l. 1836 „Pesme in fabule“ L. Volkmera ter trdil, da v ljutomerski okolici „še i zdaj tako govorijo ko ob času sv. Kyrila in Methoda“, je opazil St. Vraz (Děla, V. 150): „škoda, da sem bil jaz dozdej tak gluh in še ne trobice te jednakosti čutil. Vem de tudi Vi ne bote tak srečne ostroumne razsodnosti meli to potrditi s tega listeka, kteri je celo po mojem zležiničnem narečju pisan...“

sem prišel ravno iz ziljske doline med Prekmurce, doni mi ta govor tem bolj tuje. Mene je bolj zanimal ziljski govor in reči moram, da sem skoraj več zanimivih pojavov tukaj pričakoval, kakor jih v resnici najdem. Jedino v leksikalnem obziru ima prekmursko narečje mnogo starine, v tem pogledu najbrž nadkriljuje daleč vsa ostala narečja.«

L. 1894. je hotel Oblak dalje časa ostati samo v eni vasi, v Sebeščanih, da se dodobra seznanj s tem narečjem. Ne vem, bilo li mu je še mogoče »svoj nos utakniti v kako vas v bližino Sv. Gottharda«, kjer je morebiti nekoliko drugo narečje (M. 2. okt.). Dasi mu je bilo »popolnoma neumevno«, kako so mogli nekateri učenjaki zibel stare slovenščine staviti v te kraje med Prekmurce, in dasi se mu v blaženi Ogrski ni dopadalo, kajti n. pr. z župnikom ni smel govoriti slovenski, da ne bode sumljiv, je vendar že l. 1895. bil zopet tam. Porabil je rajši svoja mala sredstva za ta pot, nego da si ogleda češko narodopisno razstavo, dasi mi je pisal (14. avgusta 1895): »Videl bi enkrat rad na svoje oči, kako je narod nepraktičnih politikov praktičen v svojem življenju.« Študiranje slovanskih narodov si je hranil za poznejša boljša leta, zdaj je proučaval »samo posamezne individue«.

L. 1895. je odrinil Oblak med južne Prekmurce. Na potu je obiskal vas Cezanjevce pri Ljutomeru, ker v trgu samem se že preveč opazuje vpliv šole, on pa je hotel seveda čisto narečje primerjati s prekmurskim in medjimurskim.¹⁾ Tu ni našel (M. 26. avgusta) ničesar »posebnega« (to se pravi, narečje mu je bilo znano po Danjkovi slovnici in po raznih tekstih, posebno Freuensfeldovih v »Kresu«), v Črenšovcih in še v neki drugi vasi pa se je skoro prepričal, »da se med južnimi Prekmurci govori isto narečje kakor med severnimi; jedini razloček je glede j → gj«. Ta posebnost pa ga je zagnala še v Medjimurje, kjer je za nekaj ur nabral gradivo, s

¹⁾ Gl. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, I. 44.

katerim je narisal to narečje v posmrtnem članku »Nešto o megjumurskom narječju«,¹⁾ ker mu je bilo sploh važno za razmerje med prekmurskimi, vzhodnoštajerskimi in hrvaškimi kajkavskimi narečji. Našel je tudi tukaj eno iz prehodnih narečij, ki so ga toliko zanimala, in čudil se je, kako je vendar precej razlike med tem in prekmurskim narečjem, kateri deli samo Mura. Meni se pa zdi, da tega ni kriv samo majhen promet med prebivavci na tej in oni strani Mure, kajti reke v tem oziru niso posebno važne meje, ampak historične, kulturne in politične razmere, v katerih se je razvijalo Medjumurje; saj v cerkvenem oziru spada še danes pod zagrebško nadškofijo.

Gotovo bi bil Oblak takrat šel še dalje med kajkavce, vendar dobil je mrzlico in vnetico mreine, tako da ni mogel dolgo uživati arpadovske gostoljubnosti, »ki hoče celo bolehnega človeka utopiti v vinu« (M. 4. okt. 1895). Tudi v Haloze (pod Ptujem na hrvaški meji) in v Trubarjev rojstni kraj ni prišel po svojem programu (M. 14. avg.). Zato pa se je še o pravem času toliko popravil, da je po dialektičnih študijah v celjski okolici bil prve dni oktobra še v Vipavski dolini.

Kaj pomeni študiranje živega jezika, nam kaže posebno jasno to potovanje, ki je bilo poslednje v Oblakovem življenju. Med našimi protestantskimi pisatelji se najbolj S. Krelj odlikuje po glatkem in precej čistem jeziku. Zato pa njegova prestava prvega dela Špaingenbergove postile (1567) ni ugajala že izdajatelju druge izdaje (1578), Juriju Jurišiču, ki jo je prepisal »v pravi slovenski jezik«, in novejši učenjaki so od Kopitarja naprej iskali pri njem hrvaške vplive, ako n. pr. piše: sam, kada, skadanj, razločak, namesto: sem, kedaj, skedenj, razloček.²⁾ Tudi Oblaku je delal Kreljev jezik mnogo preglavic. Enkrat trdi³⁾ da je težko določiti, v katerem narečju

¹⁾ Tam. str. 44—62.

²⁾ J. Sket, Slov. slovstvena čitanka, 46. Kopitar (Gram. 426) imenuje oblike: edan, liubesan, konaz, sarshen „neudal-matinisch“.

³⁾ Doneski k historični slovenski dialektologiji, II, 1.

je pisal, na drugem mestu pa naravnost pravi, da njegov jezik »auch von kroatischen Einflüssen nicht frei ist«,¹⁾ in še 1. maja 1895 je pisal Škrabcu, da je Krelja k njegovemu *a* za polglasnik »najbrž hrvaščina privedla«. Ko pa je bil v začetku oktobra nekaj dni v Vipavi, mi je takoj ves srečen javil (10. okt. 1895): »Našel sem marsikaj zanimivega, kar mi pojasnjuje marsikateri dozdej temni pojav slovenskega glasoslovja. Narečje ima dva polglasnika kot refleks starega polglasnika; v zlogih z novo dolžino se je razvil polglasnik v ä — za nas popolnoma nova stvar. Krelj je Vipavčan; zakaj *a* za *z* piše zdaj vem«. Škrabcu opisuje (29. okt. 1895) ta dva polglasnika takole: »jeden je nekak temen glas, ki se bliža nekoliko *a*, tedaj polglasnik z *a*-basis, drug pa ima naš navaden izgovor. Prvi polglasnik je tam dosti bolj razširjen in tega zaznamuje Krelj z *a*. Kreljeva pisava ima torej podlago v živem govoru — samo je on tudi za naš navadni *z* (= *ç*) stavil dostikrat *a*, saj razlika med obema polglasnikoma ni velika«. Odpadel je torej glavni dokaz hrvaškega vpliva, in po novi preiskavi je ostalo »le nekoliko sledov«, posebno v grafiki.²⁾ Našel je pa za Krelja še »nekatero karakteristične posebnosti« njegovega jezika v vipavskem narečju, vendar drugači je bilo pri Sv. Križu na Goriškem: »Današnji govor tega starega »mesta« se pa razločuje od jezika Janeza sv. Kriškega in sicer v takih stvareh, katere se niso še le pozneje razvile« (Š.). In še lep nauk je zapustil Oblak jezikoslovcem na svojem poslednem potovanju: »Znova sem se uveril, da ima historična slovnica samo tedaj bodočnost, če bomo hodili med narod«. Naše historično znanje jezika je silno fragmentarično in vendar navadno pripisujemo kako posebnost starega jezika precej vsemu jeziku in ne samo onemu govoru, v katerem je pisan tekst. Treba bo vedno govoriti samo o raz-

¹⁾ Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen, 3. Podobne trditve gl. Letopis Slov. Mat. 1894, 210, in Lj. Zvon 1895, 314.

²⁾ Archiv f. slav. Phil. XIX, 333—338.

ličnih narečjih in o njih (v rokop.: njenem, pogrešek, ki se pri O. mnogokrat nahaja) razvitku, vse kar sega čez to, so naše abstrakcije brez realnega življenja« (M.).

Oblakovo pisateljsko delovanje se je po njegovih potovanjih v Macedonijo, po Dalmaciji in po slovenskih krajih jako izpremenilo. Vse njegovo zanimanje se je osredotočilo na jugoslovanska narečja in njih historični razvitek; njim so posvečeni z malimi izjemami vsi članki in vse recenzije. Sicer pa je tudi pravih recenzij Oblak od l. 1893. (l. 1892. je sploh samo gradivo nabiral) le malo napisal; večinoma je kratko in jedrnato povedal svoje mnenje v »bibliografičnih poročilih« v Jagičevem »Archivu«, in še krajše ga semtertja ponovil v »Ljubljanskem Zvonu« o spisih, ki so se tikali Slovencev ali pa so mogli tudi naše občinstvo zanimati. Le pri Glaserjevi slovstveni zgodovini je napravil izjemo, ker o njej je bolj obširno izpregovoril v »Lj. Zvonu« (l. 1895), na katerega se je potem sklicaval v »Archivu« (XVIII, 249), ko ni hotel ponavljati vseh dokazov proti teoriji moravskopanonske domovine staroslovensčine. Predavanja in pa načrti večjih spisov mu niso dopuščali, da drobi svoje moči. Tako mi je n. pr. sam pisal (24. marca 1895): »Pri »Zvonu« ne bom mnogo sodeloval; z raznimi malenkostmi se zgubi mnogo časa in prave koristi vendar ni«.

Večjo razpravo je Oblak najprej hotel napisati seveda o macedonskih narečjih za dunajsko akademijo znanosti, že zaradi tega, da pokaže gospodi v naučnem ministrstvu, da ni bil »političen agent« (Š. 30. dec. 1892). Vendar se dela ni lotil tako, kakor bi mi večinoma pričakovali. Prinesel je s seboj toliko zanimivega gradiva, ki ga je bilo treba samo urediti in izdati. Vendar tako ni postopal niti z macedonskimi, niti s hrvaškimi, niti s slovenskimi narečji. Za razpravice, kakršne je nahajal o hrvaško-srbskih narečjih celo v »Archivu«, je imel gradiva »polne žepe iz različnih vetrov slovanskega sveta« (M. 6. maja 1895), ali niso mu bile po godu. Ni bil več

zadovoljen z jezikoslovjem, ki ostaja pri tem, da »navadno samo konstatiramo fakte« (Š. 2. okt. 1894). Zahteval je sistematičnih študij o raznih pojavih in posebno njih razlage. Tako sta nastali njegovi lepi razpravi »Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen« in pa »Zum silbenbildenden / im Slavischen« (Archiv, XVI, 1. 1894). Lastovsko narečje je opisal (tam) zaradi tega, ker je bilo jako važno za njegovo teorijo, da so jeziki in narečja sorodni po svoji leži in da med njimi ni nikjer ostrih mej, ampak narečja prehajajo le polagoma eno v drugo. Na Lastovu je opazoval, kako prehaja čakavščina v štokavščino. Iz istega vzroka je opisal tudi medjimursko narečje v Sv. Martinu, da ima prehod od čisto slovenskih narečij k hrvaškemu kajkavskemu, dasi ga je študiral le »nekaj ur«¹⁾. Rad priznavam, da je baš to posmrtno Oblakovo delce precej nepopolno, ali drugače ne morem pritrditi o St. Škrabcu, ki misli, da od njegovega preneglega dela izhaja »pač tudi tista obširnost, tisto včasih bolj mehanično sestavljenje kakor prav za prav znanstveno delo«²⁾. Nasprotno, Oblak je v zadnjih letih o nekaterih jezikovnih pojavih mnogo premišljeval in hotel preveč razjasniti, dokler se ni prepričal, kako malo nam je še to mogoče. Najlepše nam to dokazujejo njegove študije o bolgarščini.

Ko se je Oblak vrnil s svojega velikega potovanja, si je začel najprej izpisovati vse gradivo, v katerem so bolgarska narečja bolj ali manj ohranjena, dasi se je skoro prepričal, da se ne da ž njim prav operirati, kajti »skoraj vse te pesme in pripovedi niso prav natančno zapisane« (B. 27. okt. 1892). Svoje delo opisuje najbolje sam, takole (B. 25. dec. 1892): »Zdaj sem ekscerpiral ves dozdej izdan dialektičen materijal bolgarski, mnogo ga je že in trud je bil precej velik, toda dobiček je silno neznamen. Skoraj nobenemu dialektičnemu tekstu se ne da verjeti (v rokop.: zanesti), popolnoma za-

¹⁾ Zbornik za narodni život i običaje južnih Slovena I. 44.

²⁾ Cvetje, XV. 10. zv.

upam jedino Novakoviću. Jaz sem se moral tega dela lotiti, da morem pojasniti nekatere pojave macedonskih narečij.« Tudi Škrabcu je zatrjeval (22. okt. 1892), da je treba vse gradivo pregledati, »kajti samo potem mi je mogoče marsikatere pojave onih narečij, ktera sam poznam, pojasniti, če vem tudi nekaj o ostalih«. Tega gradiva pa se je pri Bolgarih že res jako mnogo nabralo. V Oblakovi zapuščini nahajamo 27 zvezkov dialektičnih izpiskov po raznih bolgarskih krajih, 6 zvezkov »Bulgarica« iz srednjobolgarskih in novejših spomenikov, potem 3 zvezke v Macedoniji napisanega gradiva (torej vsega 36 zvezkov) in na koncu med slovenskim dialektičnim gradivom še dva zvezka bolgarskega. Na prvem mestu so refleksi starih polglasnikov (b v), potem nosnikov (a ѿ); za samoglasniki o, ě, a, i, e, u prihajajo zopet najprej najzanimivejši soglasniki r l in št, žd. Po skupinah ostalih soglasnikov slede primeri asimilacije in izpada samoglasnikov in soglasnikov, potem posebnosti deklinacije in konjugacije in nazadnje člen. Za dopolnjevanje svojega gradiva je prišel v začetku l. 1893. na Dunaj, vendar moral se je kmalu vrniti v Celje, ker je nevarno zbolel, proti koncu l. 1894. pa ni mogel priti, ker mu sredstva niso dopuščala, za to pa mu je bilo treba vse, kar se je le dalo najti, poslati z Dunaja (M. 29. okt. 1894).

Ker si je Oblak tako svoj program razširil, pri svoji natančnosti seveda dolgo ni mogel izdati težko pričakovanih »Macedonica«. Prijateljskih svetov, naj se ne ukvarja preveč z objasnjevanjem svojega gradiva, v začetku ni poslušal. Na srečo so ga izvabili Bolgari, ki so se za njegove študije posebno zanimali, z lepimi ponudbami¹⁾, da je zopet pisal²⁾ za njihov »Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i knižnina« svoj »Prinos k^om blgarskata gramatika«. Začel je to razpravo še v Celju (M. 3. nov. 1893), v Gradcu pa je 22. februarja 1894 že končal prvo tretjino (M.), vendar izšla je šele v XI. knjigi l. 1895.

¹⁾ »Sbornik« plačuje od pole 200 levov (= frankov).

²⁾ Nemški; razprava je bila predstavljena v Sofiji.

Tukaj so Oblakove »Macedonische Studien« v prvi obliki. S historičnega in primerjajočega stališča je hotel razgledati »naj interesnitě in naj važnitě časti ot blgarskata fonetika i morfologija«, vendar končal je samo poglavje o nosnikih, polglasnikih in r l. Polglasnike pa je že malo prej obdelal v »Archivu« (XVI. l. 1894.) v razpravah »die Halb-vocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen« in »Zum silbenbildenden / im Slavischen«. Morebiti ga je ravno bolgarščina prisilila, da se je lotil teh razprav, za katere je imel tudi mnogo zanimivega in novega slovenskega in hrvaškega gradiva, zakaj sam pravi: »Meni dela razvitek refleksov poluglasnikov v bolgarskih narečjih silne težave« (Š. 20. marca 1893). Nadaljevanje »Prinosa k bolgarski gramatiki« in daljši razvitek prvotnih »Macedonische Studien« pa imamo zopet v »Archivu« (XVII.) v razpravi »Einige Capitel aus der bulgarischen Grammatik«, kjer je Oblak prekrasno ocenil, popravil in dopolnil veliko delo levovskega profesorja A. Kaline »Studyja nad historija języka bulgarskiego.« Tukaj razpravlja Oblak vse glavne posebnosti bolgarskega jezika in njegovih narečij. Ničesar ne trdi na slepo, ampak povsod navaja dokaze; čuditi se moramo velikemu številu njegovih iz vseh krajev sistematično nabranih primerov. Posebno ta razprava, sicer pa tudi vse prej imenovane, kažejo jasno, da dobiček pregledovanja vsega dialektičnega gradiva vendar ni bil tako neznamen, kakor je sam trdil. Samo tako si je pripravil trda tla za svoje poznavanje historičnega razvitka bolgarskih narečij in marsikaj, kar bi nam bil podal v II. delu »Macedonische Studien«, nahajamo vsaj v začetkih že v vseh dozdaj imenovanih razpravah, katerih zvezo tudi s I. delom »Macedonische Studien« je že lepo objasnil prof. Miletič.¹⁾ Vendar z razpravami o bolgarščini v »Sborniku« in »Archivu« ni bil zadovoljen (M. 22. maja 1895). O prvi je povedal svoje mnenje s

¹⁾ Archiv für slav. Phil. XX. 578—604, posebno na str. 579.

temile besedami (*M.* 6. maja 1895): »Glavno je razlaga — in ta ni povsod dobra. V marsikaterih stvareh imam zdaj druge nazore; težavno je pri tako zamotanih vprašanjih koj prvokrat prodreti do resnice, vendar se ne smemo plašiti tudi pomot, drugače je stagnacija v znanosti. Koliko se je pisalo o bolgarskih nosnih vokalih, Miklošič, Jagić, Leskien, Kalina etc., in vendar je vse to krivo — errando discimus«.

Za svoje posmrtno delo se je torej Oblak temeljito pripravljajl ter mu dal na zadnje ono obliko, ki je bila primernejša. Na koncu l. 1894. (29. dec.) mi je pisal: »Moje macedonsko gradivo mora vendar enkrat na dan pri dunajski akademiji¹⁾, drugače ga najdejo še med mojo ostalino. Lotil sem se zdaj energično v Gradcu preosnove tega dela, kar se mi dozdeva preveč problematično (v razlagi), to naj ostane vse še pod ključem.« Še bolj natančno pa nam objasnjuje svoje načrte po končanju I. dela (*M.* 17. dec. 1895): V mojih *Macedonica* I. je samo materijal in one razlage malenkostnih pojavov in posebnosti, katere se ne dajo lahko omeniti v II. delu. V tem bodo razloženi vsi važnejši pojavi n. pr. redukcija nenaglašanih vokalov; *z*, *l*, *č*, *đ*, *l*-epenth; nosniki, polglasniki. Ta ločitev je bila potrebna že radi prostora.²⁾ Pa tudi iz drugega vzroka je prav umestna. Bolgarsko glasoslovje je še popolnoma neobdelano, kar se tiče razlage same; težave so tem večje, ker mi v Evropi jako slabo poznamo iztočna bolgarska narečja. V drugem delu bo tedaj mnogo problematičnega, mnogo poskusov; za to sem hotel pozitivno, t. j. gradivo ločiti od hipotetičnih teorij in marsikaterih *Dunstgebilde*. Nekateri recenzenti imajo to lepo navado — in Bolgari so pri tem kot najmlajši evropski narod še močno bar-

¹⁾ Mnogo mu je k temu prigovarjal prof. Jagić (Archiv XVIII. 634).

²⁾ Dunajska akademija ima namreč pravilo, naj nečlenske razprave ne presegajo pet pol.

bari — da obsojajo kar in Bausch und Bogen vse delo, če jim ne ugajajo nekatere teorije«.

Razprava mu je delala mnogo preglavice in sitnosti, ker se pri zapisovanju svojega gradiva v Macedoniji ni ravnal po enotnem pravopisu (Š. 25. novembra 1895), pač pa je rabil različna znamenja za isti glas, in zato je v obilni meri okusil vse one prijetnosti, katere je Baudouin tako živo opisal v predgovoru svojih »Materialov dlja južnoslavljanskoj dialektologiji« o rezijanskih tekstih¹⁾ (B. 30. dec. 1895). Posebne težave mu je delalo tudi določevanje in opisovanje raznih glasov. Sieversova »Phonetik« in podobne knjige in razprave mu niso mnogo pomagale, kajti »iz knjig se učiti glasovne fiziologije je kakor plesati po knjigi« (M. 24. marca 1895); k Sieversu iti pa tudi ne bi pomagalo, ker pri njem ne bi našel Slovanov, vsaj različnih ne. Obrnil se je torej do norveškega slavista Olafa Brocha, ki je takrat bival na Dunaju, naj mu s pomočjo bolgarskih in slovenskih dijakov določi nekatere macedonske in slovenske samoglasnike (M. 29. dec. 1894, 22. jan. 1895). Sicer pa je bil »precej skeptičen glede rezultatov neslovanskih fonetikov pri slovanskih glasovih, in naj si bodo ti še tako znameniti fonetiki«. Tako se je kar čudil, da celo Storm (Engl. Philol. I₂) ni mogel v srbščini razločevati več kakor dveh naglasov in še teh ni pogodil²⁾; celo nemuzikalni Srbi pa vendar prav dobro razločujejo vse štiri. On sam se je večkrat prepričal, »da vse malenkostne nianse vedno domačini najbolje razločujejo. Večkrat sva bila z nekim Ziljanom (bogoslavcem) raznega mnenja glede tega ali onega glasu in konečno sem se vedno uveril, da je on pravo zadel«. (M. 29. decembra 1894).

Dasi se je Oblakovo zdravje v jeseni l. 1895. zopet pohujšalo ter so mu noge močno otekale in

¹⁾ Pr. Archiv f. slav. Phil. XVIII. 620—623, Lj. Zvon 1896, 121—122.

²⁾ Morda pa je Storm slišal govoriti samo take dijake (n. pr. iz jugovzhodne Srbije), ki sploh nimajo muzikalnega naglasa, ker tudi pri Srbih kakor pri nas naglas ni enoten.

celo prsti na eni roki (*M.* 8. in 28. novembra), je vendar »nečloveško« pisal, da je že 2. decembra izročil dunajski akademiji znanosti svoje »Macedonische Studien«, ki so mu bila »že dolgo skeleča rana pisateljstva« (*B.* 30. dec. 1895). Tiskanega svojega dela, ki bi mu moglo napraviti pravo veselje, pa ni več videl, niti opiliti ga ni mogel v zadnjem trenutku; korekturo je opravljal že prof. Jagić, kateremu je delal rokopis precej preglavic¹⁾. Ponatisk te razprave, ki je izšla v CXXXIV. knjigi »Sitzungsberichte« dunajske akademije, je bil izdan (26. okt. 1896) šele skoro pol leta po njegovi smrti. Tako je prišlo vendar na svetlo lepo gradivo za fonetiko macedonskih narečij, o katerem pravi na koncu svoje kritike V. N. Ščepkin²⁾: »K tem skrbnim, živim in brezpristrastnim opazovanjem se bodo slavisti obračali z najrazličnejšimi jezikovnimi vprašanji«. Natančno in pregledno je Oblak opisal narečje vasi Suhó, narečje severne okolice solunske in severozapadno debrsko narečje. Posebne važnosti je popolnoma novo gradivo o imenovanih južnomacedonskih narečjih. Sicer pa je Oblak že tudi v I. delu svojih »študij« marsikateri pojav objasnil in primerjal z drugimi bolgarskimi in sosednimi slovanskimi narečji. Ne more biti tukaj moja naloga, da ocenim Oblakovo posmrtno delo: opozarjam še samo na članek prof. Lj. Miletića³⁾ »Bemerkungen zu Oblaks Macedonischen Studien«, kjer je pokazano kako stalno vrednost imajo te »študije« in vsi njegovi članki iz zadnjih let za poznavanje bolgarskih narečij in za bolgarsko historično gramatiko, pred vsem pa tudi za vprašanje o domovini staroslovenščine. V Macedoniji jo je iskal že Šafařík, ali v dokaz ni imel podatkov o sedanjih macedonskih narečjih, in na koncu svojega znanst-

¹⁾ Maced. Stud. 128.

²⁾ Извѣстія Отдѣленія русск. яз. и словесности Императорской академіи наукъ, II. (1897) Кн. I. 216—231.

³⁾ Archiv f. slav. Phil. XX. 578—604. Druga bolgarska ocena od prof. B. Coneva se čita v »Blgarskem Prëgled-u« god. III., kn. XII., str. 135—141.

venega delovanja jo je tudi on zanesel v Panonijo. Po treh desetletjih je prišel zopet slavist iz zapada, da postavi to vprašanje na nov temelj in v tem oziru se lahko Oblakovo potovanje v Macedonijo imenuje »epochemachend«¹⁾. Velika škoda je za slovensko filologijo, da nam svojega gradiva ni mogel sam razjasniti. Poleg razlage najvažnejših glasovnih pojavov (gl. zg.) bi obsegal II. del še »die Besprechung der Stellung der hier behandelten Dialekte zu den übrigen macedonischen Dialekten und das Verhältnis der letzteren zur bulgarischen und serbokroatischen Dialectgruppe«²⁾.

Lepega sadu svojega macedonskega potovanja Oblak ni več videl, zato pa mu je na večeru njegovega kratkega življenja zasijalo upanje, da se bo skoro izpolnila njegova najbolj vroča želja, in ves mesec pred smrtjo ga je vsaj tolažila zavest, da nič več ne ovira njegovega imenovanja za izrednega profesorja, katero je graška filozofska fakulteta predložila. Zgodovina nove slavistične, v prvi vrsti slovenskemu jeziku in slovstvu odločene stolice v Gradcu bila bi prav zanimiva, vendar ni še čas za njo, dasi je meni popolnoma znana, ker sem zadnja leta vodil vso dotično akcijo slovenskih državnih poslancev. Naj zadostujejo glavni podatki! V budgetnem odseku je v dobi koalicije 5. marca 1894 predlagal zopet g. prof. Šuklje resolucijo, naj vlada osnovanje stolice za slovenski jezik in književnost v Gradcu resno pretresa, kar je zbornica poslancev sprejela 26. aprila. Dne 8. junija 1895. je v budgetnem odseku sprožil to zahtevo g. kanonik Klun, ki je pa iz taktičnih ozirov vsled nekaterih obljub svoj predlog umeknil, da se ministru Madeyskemu akcija olajša, ker tudi poročevavec o naučnem budgetu prof. Beer, ki je za napredek višjega šolstva rad kaj storil, je bil po prof. Jagiću pridobljen za slovensko stolico. Vendar vse obljube in dobra volja vseh odločilnih faktorjev na Dunaju in v Gradcu ne bi Oblaku pomagala, da doseže skoro svoj cilj, če je

¹⁾ Tam, 579.

²⁾ Maced. Stud. 8.

tudi bil zopet baron Gautsch na čelu naučne uprave, ko so v jeseni l. 1895. slovenski poslanci svojo zahtevo znova stavili in sicer soglasno. Resolucije se prav prijetno glase, ali kaj pomaga, ako ostanejo samo dobre želje. Takrat sta se pa poslanca Klun in Robič obrnila naravnost do grofa K. Badenija, ki si je dal laže dopovedati, naj da Slovencem nekaj podobnega kakor Rusinom, zakaj on je celo v Krakovu osnoval stolico za malorusčino in v Levov poklical celo iz Kijeva profesorja zgodovine vzhodne Evrope z maloruskim jezikom. Slovenski glasovi so za njegovo volilno reformo imeli tudi važnost, in tako se je intervenciji ministrskega predsednika samega zahvaliti, da je naučno ministrstvo že 26. januarja zahtevalo od graške fakultete nujni predlog o slovenski stolici. Odločilni profesorski krogi so bili takoj pripravljene, da Oblaka predložijo za izrednega profesorja, vendar za splošno slovansko filologijo ali pa k večjemu samo z onim omejenim delokrogom, s katerim je bil habilitiran. Oblak sam bi si po vseh svojih nazorih tudi takrat želel širji delokrog, vendar je računil z razmerami, in posrečilo se mu je pridobiti odločilne profesorske kroge, ki so ga visoko cenili, da so ga predložili za izrednega profesorja slovanske filologije s posebnim ozirom na slovenščino. Ta predlog je bil 12. marca l. 1896. z vsemi glasovi zoper tri sprejet, dasi je nekaterim členom bilo »nekoliko grenko glasovati za omenjeni dostavek, toda udali se so« (M. 14. marca 1896). Ministrstvo je potem tudi takoj vprašalo za mnenje graškega namestništva (M. 26. marca), seveda o osebnosti kandidata, in bi torej gotovo Oblaka v kratkem imenovalo za izrednega profesorja z normalno plačo, kar je profesorski zbor tudi predlagal. Vendar Oblak ni imel sreče, da bi še sam užival svoj uspeh, ki ga je bil seveda jako vesel, posebno pa, da je dosegel dostavek »mit besonderer Berücksichtigung des Slovenischen«, zakaj drugače bi se mu moglo očitati, da je poslance samo za svojo osebo izkoristil (M. 26. marca 1896). Bil je to torej tudi majhen politični uspeh, s katerim si je poljski

državnik ohranil nekaj dobrega spomina tudi pri Slovencih. Da je grof K. Badeni sam tako mislil, priča njegova želja, naj poslanec Klun izpregovori o tej profesuri v državnem zboru, kar se Oblaku niti ni dopadalo (*M.* 23. dec. 1895): profesorski zbor je v svojem poročilu tudi res proti temu protestiral, da poslanci predlagajo profesorje, ker vedno nimajo tako vrednih kandidatov. 25. febr. 1896 je namreč g. kanonik Klun v državnem zboru¹⁾ še enkrat povedal vse razloge za novo slavistično stolico v Gradcu s posebnim ozirom na slovenščino in tudi hrvaščino. Minister baron Gautsch je po gornjih datih lahko odgovoril²⁾: »Sind solche [sc. geeignete] Kräfte jedoch vorhanden, dannerachtet es die Unterrichtsverwaltung als ihre Pflicht, einzutreten und billigen Wünschen thunlichst entgegenzukommen. Deshalb steht auch gegenwärtig die Frage der Errichtung der erwähnten Lehrkanzel an der Grazer Universität in Verhandlung und es ist in Aussicht genommen, eventuell eine vorhandene vollkommen geeignete Kraft zunächst zum Extraordinarius zu ernennen.« Oblakova zasluga pa ostane vedno, da je slovenščini priboril prvo znanstveno stolico, zakaj ministrstvo je po Oblakovi smrti vnovič poprašalo fakulteto, ali bi za novo stolico ne predlagala urednika slovenskega državnega zakonika K. Štreklja, ki se je na Dunaju že pri Miklošiču habilitiral. Novi izredni profesor je bil imenovan s cesarskim sklepom z dne 4. oktobra l. 1896. Delokrog ima, kakršen je bil določen Oblaku; posebno se zahteva, da čita vsako leto eno glavno predavanje o slovenskem jeziku in slovstvu v obsegu 3—4 ur na teden, razen tega pa predavanja o drugih oblastih slovanske filologije, kakor o staroslovenščini in o srbohrvaškem jeziku in slovstvu. S to stalno pridobitvijo je pokazal Oblak tudi pot, kako pravo znanje premaga vse ovire tudi v težavnih časih. Naj se skoro izpolni njegovo mnenje, »da je ta sto-

¹⁾ Stenographisches Protokoll. Haus der Abgeordneten. XI. Session, 455. Sitzung. 25. Febr. 1896, str. 22820—22823.

²⁾ Tam, str. 22825.

lica prvi korak k juridičnim predavanjem« (M. 25. aprila 1894), kakršna so bila v Gradcu že pred 50. leti, pred tridesetimi pa zopet v budget postavljena!

Kdor je Oblaka bliže poznal, ga mora imenovati srečnega, da je še vsaj zagledal v svojo obljubljeni deželo. Po težki prvi bolezni v sedmem gimnazijskem razredu l. 1883./4., ko se je prvič pokazala njegova jetika, ni bil nikoli več popolnoma zdrav. Bolezen je večkrat postajala akutna, ako se je prehladil ali drugače pokvaril; pljučni katari, vnetje prsne mreže in mrzlice so ga mnogokrat mučile in k občni slabosti so se pridruževale še druge bolezni, posebno želodčne in ledvične. Zdravniki so ga večkrat pošiljali na oni svet, vendar njegovo drugače zdravo in krepko telo je dolgo kljubovalo njihovim prerokovanjem. Svoji naravi je pomagal tudi Oblak sam, ker je živel jako zmerno in previdno; mnogo se pa imamo zahvaliti domači materini in sestrični vzorni postrežbi, katere je vselej iskal, ko se mu je slabo godilo na Dunaju ali v Gradcu. V dokaz vsega tega navajam samo eden primer. V januarju l. 1893. je prišel za nekaj tednov na Dunaj, izpisovat si bolgarskega gradiva iz raznih izdanih, vendar kmalu je zbolel. Nekega dne pride k meni izvrsten slovenski zdravnik, ki je prakticiral na dunajskih klinikah, ter mi pravi, da je iz razgovora z Oblakom razvidel, da imam nanj vpliv; naj ga grem torej nagovarjat, da odpotuje takoj domov v Celje, da bo vsaj zadnje tedne preživel pri boljši domači postrežbi, ker na pomlad bo mirno zaspal, saj že nima nič več pljuč. Malo pred šesto uro sem prišel k Oblaku, ki se je dal skoro pregovoriti, tako da se je že o poluosmih odpeljal na južni kolodvor. Domači celjski zdravnik je tudi izjavil nekemu znancu, da morajo Oblakovi ljudje vsak trenotek pričakovati, da gre »tradirat v skrajno translajtanijo«, ne pa v Gradec. Vendar pisal mi je še v februarju obširna pisma in l. marca z omenjeno novico tudi javil, da je »delal skoraj 7 ur, tedaj me vendar še nima vrag popolnoma v krempljih«. S podobnim humorjem ali sarkazmom se je večkrat izražal o

svoji bolezní, n. pr.: »Imel sem opraviti s koalicijo prs, želodca in trebuha« (M. 22. febr. 1894). Še nekaj dni pred smrtjo je dejal celjskemu zdravniku dr. Šukljetu: »Kaj ne, gospod doktor, zame je škoda, da nisem na kaki veliki bolnici, bil bi imeniten objekt, ker imam vse bolezní; samo v možgane še mora priti, potem bo pa konec.«¹⁾ Vendar o svojem položaju ni imel nikoli pravega pojma; navadno je pripisoval vse svoje težave »grlu«, kritikoval zdravnike, ki so se že tolikokrat motili in »v svoji modrosti« mislili, da so vsemu kriva njegova pljuča, ter upal na lepšo bodočnost. Z zimo l. 1894./95. je bil v Gradcu »izvenredno zadovoljen« (M. 14. avg. 1895), dasi je tudi takrat hodil na kliniko. Na jesen pa so mu že noge in roke otekale in 16. decembra je v Celju na potu za kakih 10 minut »vzlic polžji hoji moral gotovo desetkrat obstati«. Po božiču pa je še vendar šel v Gradec predavat, dasi je »skoraj vsakih deset korakov« moral počivati (M. 22. jan. 1896). Vendar takrat ni šlo dalje. Poslušavci so sicer že izprva bili navajeni njegovemu slabemu glasu, s katerim ni mogel dve uri zaporedoma predavati, in žalostni so opazovali, kako mu je vedno bolj pohajala sapa in je vsled hripavosti vedno česče opuščal predavanja. Niti vesele novice, da se mu pripravlja boljša bodočnost, ga niso več vzdržavale in 9. februarja je bil že zopet doma, ker mu je vrat otekal in je imel akutno vnetje ledvic. Takrat mi je tudi prvokrat pisal besede, kakršnih v težkem njegovem mučeniškem življenju nisem nikoli od njega slišal ali čital: »Povem Ti, da sem že sit neprestanih sitnosti in pravega pasjega življenja«. Posebno ga je jezilo, da ne more nič delati, in odrinil je še zopet v Gradec, kjer se je odločevala njegova usoda. Zadnji mesec je prebil doma in ves žalosten premišljeval, da v letnem tečaju morda ne bo mogel čitati; bal se je celo, da izgubi svojih 300 gld., ki jih je hotel poleti na Gorenjskem porabiti.²⁾ Tri dni pred smrtjo mi je še pisal: »Da bi

¹⁾ Vidic, Nar. kol., 70—71.

²⁾ Tu je mislil na svoje zdravje; drugače je hotel iti na Dolenjsko, da študira tamošnja narečja (Š. 12. marca 1896).

bil le do novega leta imenovan, v marcu vzamem potem odpust, grem na jug, poleti pa na hribe«. Še prej je lahko pričakoval svoje imenovanje in takrat bi se gotovo začel »sistematično zdraviti«, kar je že nekolikokrat nameraval. Vendar spomlad ga je rešila vseh zemskih težav. Zadnje dni se mu je jako slabo godilo, vendar ni ležal, temveč posedal v svojem fotelju. V poslednji noči še se je pokazala vsa njegova energija in po težkem boju je 16. aprila l. 1896. ob 4. uri zjutraj izdahnil svojo blago dušo v sestrinem naročju.

Novica o Oblakovi smrti je pretresla vse prijatelje in znance. Bali smo se sicer vedno zanj, vendar se je on po težkih akutnih boleznih tolikokrat zopet popravil in po takem nismo mislili, da nam bo tako rano žalovati na njegovem grobu. 17. aprila popoldne smo ga spremili čez mesto Celje na okoliško (navadno slovensko zvano) pokopališče. Dasi je bil pokojnik skromen učenjak, ki je živel zase in za svojo znanost, so ga vendar vsi celjski Slovenci poznali in spoštovali ter mu preskrbeli dostojen pogreb. Izostali pa niso tudi daljši častivci. V imenu graškega vseučilišča je prinesel venec sam dekan filozofske fakultete prof. Bauer, Oblakovi poslušavci in člani akademičnega društva »Triglav« so prišli s svojo črno ovito zastavo; z Dunaja je prihitel pokojnikov ljubljeni učitelj prof. V. Jagić in meni staršemu prijatelju je pripadla naloga, da sem govoril nagrobnico mlajšemu; v imenu akademične mladine graške je slavil pokojnika njegov učenec Vadnjal. Celo Koroška, ki je Oblaku s svojimi narečji tako k srcu prirasla, je imela zastopnika pri njegovem grobu: g. župnik Gabron je namreč tudi prišel slovo jemati od svojega vedno mu milega gosta. Pred hišo in na grobu je zapelo »Celjsko pevsko društvo« po eno ganljivo žalostinko: mili glasovi, ki jih je pokojnik s tako ljubeznijo in vztrajnostjo preiskoval, so mu doneli še na čast, ko je bil položen k večnemu počitku na strani svojega brata v rodbinski grobnici ob zapadnem pokopališkem zidu.

Z Oblakom smo prerano položili v grob mnogo lepih nad slovanske filologije in našega naroda. Že zaznamek njegovih razprav in člankov kaže, kako obširno znanje je imel, kako je bil marljiv in plodovit. Njegovo ime bo sicer vedno živelo v zgodovini slovanske filologije, vendar obžalovati moramo, da mu ni bilo mogoče napisati še kakega večjega dela, za kakršno je bil po svojih temeljnih študijah popolnoma pripravljen. Koliko je še mogel koristiti tudi našemu narodu s svojim jeklenim značajem, s svojo učenostjo in delavnostjo! Pismena in ustna poročila njegovih učencev mi pričajo, da je posebno akademična mladina izgubila v njem izvrstnega učitelja: znal jo je brez fraz navduševati za resno mišljenje in delo, ki imata edino trajno vrednost.

Kot človek je bil Oblak »anima candida«, kakor je prav dobro opazil prof. Jagić.¹⁾ Kar je povedal ali napisal, to je bilo njegovo globoko prepričanje; skrival ni ničesar, izkušal pa je, da ublaži svojo sodbo po vsebini in obliki, ako je bila namenjena javnosti; nikomur se ni laskal, prevzeten pa tudi ni bil najmanje. Svojega mnenja ni nikomur zameril, pač pa sam pravi (Š. 2. nov. 1889): »Jaz sem toliko toleranten, da spoštujem tuje mnenje, drugo vprašanje je seveda, če se strinjam ž njim«. In ravno o. Skrabcu, s katerim se je tolikokrat pravdal, je tudi napisal tole značilno čestitko (21. dec. 1889): »Konečno želim Vam prav srečno novo leto in obilo zdravja, da mi boste mogli na platnicah še nekolikokrat seči v lasé.« Njegova odkrisosrčnost in prostost sta se čudno ujemali z njegovo zunanostjo: navzlic svoji bolehnosti se je Oblak, ki je bil precej velik, držal ravno in posebno lepo je nosil svojo podolgasto, ravno očrtano glavo z visokim in širokim čelom, izpod katerega so zaupljivo gledale v svet njegove bistre temnorjave oči.²⁾

Jasni in izrazni kakor njegovo lice so bili tudi njegovi spisi. O njegovi marljivosti, neumorni delavnosti in neskončni ljubezni k svojemu predmetu

¹⁾ Archiv, XVIII. 635.

²⁾ Lase je imel črne, brado bolj temnorumeno.

ni treba govoriti. Očitati bi se mu moglo le preveliko napenjanje slabih telesnih moči. Vendar tudi to nam objasnjuje njegova bolehnost. Znano je, da so jetični ljudje, kakor da bi čutili kratkost svojega življenja, večkrat jako strastni v uživanju odšteti jim dni («Poesie der Tuberculose» zovejo to zdravniki). Oblak pa je imel samo eno strast — svojo znanost, ki ji je posvetil vse svoje moči.

Kako spoštovanje si je Oblak v kratkem času v naši narodnostno razburjeni dobi pridobil med nemškimi učenjaki v Gradcu, naj pričajo vrstice, s katerimi se ga spominja rektor L. v. Graff¹⁾ v svojem poročilu za l. 1895./96.: »Unter den Veränderungen im Lehrkörper habe ich leider an erster Stelle von einem Verluste zu berichten, den der unerbittliche Tod der philosophischen Facultät brachte. Dr. Vatroslav Oblak, ein tüchtiger junger Gelehrter, ein bescheidener und liebenswürdiger Mensch, wurde uns am 15. April entrissen. . . . wirkte er seit dem Herbst 1893 (Min. Erl. vom 8. Nov. 1893, Z. 24, 954) in Graz als Privatdocent für slavische Philologie mit besonderer Berücksichtigung der südslavischen Sprachen und widmete sich gewissenhaft seinem Lehrberufe wie auch wiederholten wissenschaftlichen Reisen trotz schwerer Krankheit. Vom Professorencollegium der philosophischen Facultät im letzten Wintersemester zum ausserordentlichen Professor vorgeschlagen, ward ihm das tragische Los, in der Blüthe der Jahre und unmittelbar vor seiner bevorstehenden Ernennung in seiner Heimatsstadt zu sterben.«

Vidno znamenje Oblakove slave v učenem svetu ostane v naši domovini spomenik, ki so ga mu postavili zastopniki in prijatelji slovanske filologije na njegovem grobu. Na poziv prof. Jagića²⁾ so prispeli doneski iz vseh držav in skoro iz vseh mest v Evropi, kjer se goji slovanska filologija. Na

¹⁾ Bericht über das Studienjahr 1895/96, erstattet von dem zurücktretenden Rector Prof. Dr. Ludwig v. Graff, 45.

²⁾ Archiv, XVIII., 635.

koncu priloženi imenik teh darovavcev¹⁾ govori več nego dolga razprava o Oblakovih zaslugah. Takega spomenika nima nihče na slovenskih tleh in tudi noben drug slovanski filolog. Delo je izročil prof. Jagić ljubljanskemu kiparju F. Tomanu, ki ga je lepo izvršil iz črnozelenega sienita pod nadzorstvom prof. Fr. Levca. Medaljon je modeliral in izklesal nadepolni učenec dunajske akademije (kot drugoletnik) obraznih umetnosti Ivan Berneker, ki je kot bivši učenec Oblakovega očeta pokojnika dobro poznaval. Zanimivo je, da je I. Berneker, pravi Pohorec, jako podoben našemu Oblaku. Kratki napis na spomeniku se glasi:

Dr. Vatroslav Oblak

*r. 15. V. 1864 in u. 15. IV. 1896
v Celju.*

Достоинъ бысть отвѣрѣсти кнѣги.

*Svojemu prijatelju
slovanski filologi v spomin.*

Staroslovenski izrek »Dostoinъ byсть отвѣрѣсти (odpreti) кнѣги« je vzel prof. Jagić nekoliko izpremenjen iz 5. poglavja Apokalipse, o kateri je Oblak napisal doktorsko disertacijo, in ker je večkrat ne brezuspešno odpiral starocerkvenoslovansko in slovensko prestavo Sv. pisma.²⁾

Spomenik je bil že k tretji obletnici Oblakove smrti na grobu postavljen. Ker pa je oče hotel napraviti za spomenika obeh bratov skupno okvirje in ograjo, je bil grob urejen šele koncem junija, ko so se že bližale šolske počitnice. Bilo je torej celo naravno, ako sva Celjanom, ki so hoteli spomenik nekoliko slavnostno odkriti, svetovala prof. Jagić in jaz, naj dajo slavnosti akademičen značaj. Ker se naša mladina v počitnicah večkrat zbira, je bilo prav primerno, da se snide na grobu moža, ki je bil zvezan ž njo že po svojem poklicu. Mislim, da ji

¹⁾ Gl. Archiv XIX., 320, 644, XXI. 320.

²⁾ Archiv f. slav. Phil. XXI. 320.

tudi ni mogoče boljšega moža v zgled staviti nego pokojnega Oblaka. V normalnih časih se tudi nad tem ne bi mogel nihče spotikati, da so češki visokošolski dijaki, ki so hoteli vrniti vizite slovenskim, razširili svoje potovanje na Štajersko, da se udeleže vse hvale vredne slavnosti svojih akademičnih tovarišev. In vendar so se godili 9. avgusta 1899 v Celju neverjetni škandali, na grobu pa Dr. Fr. Vidic, c. kr. urednik državnega zakonika, ni smel v imenu slavistov niti govoriti! Sicer je spomenik pod stražo žandarjev (!) še bil ipak mirno odkrit s cerkvenim blagoslovom in petjem. Drugače pa je Oblak, ki ga je svetovno (!) glasilo kakor »Neue Freie Presse« nazvalo »ein unbedeutender slovenischer Gymnasiallehrer«, še drugikrat in celo po smrti popolnoma nedolžen vznemirjal evropsko časopisje. Takratni celjski dogodki ostanejo neizmerno žalosten primer novodobne narodnostne psihopatologije! Domači in nalašč v Celje poklicani Nemci in ljudje, ki se tako zovejo, so storili slabo uslugo nemškemu imenu. Žalostno je, če moramo v dobi, ki se toliko hvali s svojo omiko in napredkom znanosti, sklepati s prošnjo: odpusti jim, o Gospod, saj niso vedeli, kaj so delali. Vsako drugo mestoce kakor Celje bi lahko bilo ponosno, da se je v njegovem ozidju rodil mož kakor V. Oblak, ki tudi v kratki dobi svojega življenja ni zastoj živel. V zgodovini slovanske filologije si je postavil sam najlepši in stalni spomenik, posebno češčeno bo pa njegovo ime vedno v zgodovini našega jezika in staršega slovstva.

IV. Pogled na Oblakovo delavnost in njegove nazore o primerjajočem jezikoslovju, o sorodnosti slovanskih jezikov, posebno južnih, o domovini staroslovenščine, o slovenskem jeziku in njegovi slovnici. Zapuščina.

V uvodu k opazkam o Oblakovih »Macedonische Studien« je prof. Lj. Miletič¹⁾ povedal prav lepo: »Eine eingehende Würdigung der wissen-

¹⁾ Archiv f. slav. Phil. XX, 578.

schaftlichen Leistungen Oblaks würde das dauerhafteste Denkmal sein, welches die Slavistik diesem früh verstorbenen Forscher errichten könnte.« Vendar to nalogo moram pustiti bolj poklicanim možem in poznejšim časom, ko se bode posebno s pomočjo še drugih pisem dalo bolj določiti, kaj je on sprejel od svojih prednikov in učiteljev, kaj je nadaljeval in bolje razvijal, kaj pa je on sam izmislil in dognal. Jaz podajem tukaj samo karakteristiko njegove delavnosti in opisujem podrobneje njegove spise in nazore, ki imajo posebno vrednost tudi za širje kroge slovenskega občinstva.

Mislim, da Oblaka najbolje ocenim, ako povem kratko, da je bil zastopnik pravega slovanskega realizma v znanosti. Iskal je povsod najprej vsa fakta v sedanjih narečjih in v spomenikih iz preteklosti. Da pa ni bil suhoparen materialist, ki bi samo zbiral in kopičil jezikoslovno gradivo, je pokazal posebno s svojimi študijami o bolgarščini. Tudi on je izkušal vdehniti dušo v svoje bogato gradivo, vendar je bil pri svojem delu neizmerno previden in kritičen. Navdušeni mladogramatik iz gimnazijskih let se je jako streznil in sodil je prav ostro o novejšem jezikoslovju, katerega razvitek je tudi nadalje marljivo zasledoval. Že iz Soluna mi je pisal (4. dec. 1891), da mu v R. Meringerja razpravi »Beiträge zur Geschichte der indogermanischen Declination« (Sitzungsberichte der Akad. d. Wissenschaften, phil. hist. Cl. 125. B.) ugaja »princip, posebno to, da išče za različne oblike različne izvore, da ne razlaga jedne oblike iz druge n. pr. *devet* = *novem*. V ostalem so pa »Vergleicherji« čudni ljudje; ker se njihove kombinacije ne dajo historično kontrolirati, postopajo prav fantastično z oblikami. Oblika *a* je provzročila obliko *b*, ta zopet obliko *c*, in vendar niso dokazali, da sta se sploh kedaj nahajali (v rokop. so se — nahajale) obliki *a* in *b*. Oni nekako postopajo z jezikom v najstarejši dobi, kakor nekateri cerkveni pisatelji (očetje) pri opisovanju večnosti in življenja po smrti.« Ko je spomladi 1894 prebiral najnovejšo literaturo primerjajočega

jezikoslovja, da bi bila njegova predavanja o staroslovenski slovnici »auf der Höhe der Zeit«, se je o njem tako-le izrazil (*M.* 3. aprila): »Hypoteza goni hipotezo, nekaka nervoznost se je v zadnjih letih polastila te discipline in je uzrok, da so najnavadnejše razprave sicer duhovite in polne novih misli, toda brez resnih dokazov, skoraj bi rekel, da je na tem polju napočila doba, katero bi najrajši imenoval Bazar von Eintagsgedanken.« Kmalu potem mi je celo pisal (2. maja), da mu je moderna primerjajoča lingvistika »strašno zoperna«; jedino za predavanje je še včasih zajahal »lingvističnega pegaza«, toda v kakem duhu, priča klic: »Hvala Bogu, da imamo v slavistiki trdna tla pod seboj«. In svojemu prvemu učitelju Baudouinu, kateremu se gotovo ni moglo očitati, da zaostaja, se je tožil še prej (19. marca 1893), da jezikoslovje strašno mnogo teoretičnega producira, česar ni vesel, ter da »se v tem bistveno razločuje od starejšega, da razume vse razložiti. Kopicijo se hipoteze na hipoteze brez pravih dokazov in potem se koj operira s temi hipotezami kot »Gesetz«. Ne vem, če je to pravi napredek in na korist znanosti. Zdaj se že skoraj od jezikoslovca zahteva, da ima kakor pesnik dobro fantazijo, kajti kakor sem videl v »Indogermanische Forschungen«, nekateri mnogo fantazirajo«. Celó z Brugmannom ni bil več zadovoljen ter je z velikim zanimanjem čital proti njemu naperjeno knjigo Joh. Schmidta »Kritik der Sonantentheorie«, vendar se obrača tudi proti njemu (*B.* 30. decembra 1895): »Reči moram, da med njegovim *r* in Brugmannovim *r̄* ni velikega razločka. Nas slaviste to vprašanje malo moti, mi lepo izhajamo z *er*, *er̄*, lit. *ir*, *ur*. Dokler nam Schmidt ne pove, kako se je iz jednega *r* (ali *r̄*) v slovanskih jezikih razvila dubleta *er* in *er̄*, nam tudi njegov *r* malo koristi. Sicer pa je bil skrajšen čas, da se je Schmidt uprl najnovejši struji mladih »Sprachvergleicherejev«; po pravici pravi, da je marsikateri »Lautgesetz« samo »Privilegium« in govori »von exacter und nüchterner Forschung«, katere res močno pogrešam pri mlajših, ki sodelu-

jejo n. pr. pri »Indogermanische Forschungen« (Podobno Škrabcu 31. dec. 1895). Kot primer, kako »dela« mlada generacija, je navajal »debelo knjigo« H. Hirta »Der indogermanische Accent«, posebno zaradi tega, ker je pisatelj v predgovoru priznaval veliko važnost slovanskih jezikov za to vprašanje, med Srbe pa šele potem potoval, ko je knjiga izšla, da se pouči o srbskem naglasu (M. 23. dec. 1895). Zanimiva je v tem oziru njegova sodba o delu enega iz prvih sedanjih slovanskih jezikoslovcev. A. Šachmatova Исследования въ области русской фонетики so mu »fino delo«, dasi sta prvi poglavji »res kuriozni, fantastični, meni popolnoma neverjetni; toda samo v teh dveh je zasedel jezikoslovnega pegaza, ostala poglavja imajo skoz in skoz drugo lice in realno podlago« (M. 5. jul. 1894, pr. B. 31. dec. 1894).

S tega stališča se tudi lahko pravi, da je Oblak že rano dobro ocenil Miklošiča, katerega glavne hipoteze je drugače pobijal. Ko je enkrat o Škrabcu »preostro« sodil o njegovi »Vergleichende Lautlehre der slav. Sprachen«, je Oblak tole odgovoril: »To delo bo imelo vedno svojo vrednost in ostalo monumentalno radi nakopičenega gradiva. Glavna stvar je pač staroslovenska partija, vse drugo so samo nekaki filologični Spaziergaenge, vendar moramo priznavati, da najdemo tudi tukaj mnogo dobrega in marsiktero posebnost in pojav, kateri je komaj znan drugim učenjakom«. Tudi za slovenščino je nam ustvaril »zanesljivo podlago s svojimi temeljitimi razpravami o staroslovenščini« (Š. 25. okt. 1889). Pri primerjajočih in historičnih gramatičnih študijah je Oblak vedno izhajal od staroslovenščine ter zaradi tega tudi hvalil¹⁾ T. Florinskega »Lekcije po slavjanskemu jazykoznaniju«; seveda staroslovenski glasovi niso praslovanski, »aber dadurch wird eine viel solidere Grundlage geschaffen, als mit Hilfe der nebelhaften Gebilde des Urslavischen«.

Svoje realistične pojme o jeziku in njegovih izpremubah si je Oblak posebno razširil in utrdil

¹⁾ Archiv f. slav. Phil. XVIII. 248.

na potovanjih po slovanskem jugu. Večkrat se je čudil, kako se jezik razvija proti vsem navadnim teorijam. Ko je potem v »Macedonische Studien« za severno okolico solunsko konstatiral št poleg šč za praslovanski tj, slovenski ž, dodal je tole za njegove nazore važno opazko: Ich weiss, man könnte mir entgegenhalten, dass es unwahrscheinlich sei, dass in der Sprache desselben Dorfs neben št auch šč gehört werde. Mir selbst dünkte, bevor ich Gelegenheit hatte in verschiedenen Gegenden des südslavischen Sprachgebietes dialectische Studien von Dorf zu Dorf zu machen, eine derartige Gesetzlosigkeit ungeheuerlich. Ich glaube, dass sich die sprachlichen Thatsachen nicht nach unserer Theorie zu modificiren haben, sondern dass letztere sich den Thatsachen anbequemen muss, mögen dieselben noch so sehr unserer Systemisirungssucht widerstreben. Die Sprache ist ein sociales Product, und die damit verbundene Art der Verbreitung neuer Spracherscheinungen fördert eben oft Thatsachen zu Tage, die nicht gerade im Einklange mit der Ausnahmslosigkeit der sogenannten Lautgesetze stehen. Ich verweise nur darauf, das ich in Vardarovci šč in Munde der ältern, št von der jüngern Generation hörte.¹⁾ Kakor vidimo, ni več verjel mladogramatikom, da so glasovna pravila brezizjemna, pač pa je ravno zaradi tega primera pritrjeval Paulu, »dass sich die sprachlichen Veränderungen als die Summe der hauptsächlich im Kindesalter bei der Spracherlernung, also beim Act der Sprachübertragung von einer Generation auf die andere, sich einstellenden geringen Differenzen darstellen.«²⁾ Pri svojih dialektičnih študijah pa ni iskal raznih kuriozitet, ampak mislil je, da se moramo »vedno in povsod ozirati najpoprej na karakteristične posebnosti. Jeli kaki b odpadel ali se je še ohranil, to je malenkost za karakteristiko narečja. Take stvari so za fiziologa zanimive, važne pa niso za jezikoslovca. Vseh takih posebnosti itak ni mogoče

¹⁾ Macedonische Studien 59—60.

²⁾ Tam, 62.

poloviti v kratkem času jednega tedna, marsikatere take stvari moramo prepustiti domačinom, ali pa ljudem (n. pr. učiteljem), ki bivajo dlje časa v dotičnih krajih« (M. 2. oktobra 1894, iz Sebeščan na Ogrskem).

Po takem je gotovo zanimivo vedeti, kako si je predstavljal Oblak novo res primerjajočo (ne paralelno kakor Miklošičeva) slovnico slovanskih jezikov. Ko je za znano zbirko indogermanskih gramatik Leskien slovansko odložil (Oblaku se je dozdevalo »zato, ker še ni napočil čas za uspešno delo te vrste«), je Jagić to delo, katerega tudi ni hotel sprejeti, predlagal Oblaku, ki se je pa o njem takole izrazil (M. 2. maja 1894): »Jagić bi najlaglje sestavil tako slovnico, ker itak predava o historični slovnici ruskega, poljskega, češkega, hrvaškega jezika. To bi bilo treba samo zjediniti. To bi bilo dela za nekoliko let in ne vem če je sploh dobro, da se loti take stvari človek, ki životari le od dne do dne. Mnogo je pri tem odvisno, do katere dobe naj sega ta slovnica. Po mojih mislih samo do one, ko so slovanski jeziki ravno razpadli v današnja narečja in morda do one, ko se so skupni (?) slovanski jeziki ločili od litavščine. Podlaga bi bila tedaj praslavski jezik najnovejše dobe t. j. one dobe, za katero je takoj sledil razpad v današnje jezike. Seveda bi bilo časih treba se ozirati na litavščino in ostale indogermanske jezike, toda to samo izjemoma.«

Vidi se iz tega, da je imel Oblak takoj prav jasne pojme o taki nalogi, če tudi mi je potem zopet pisal (2. julija 1894): »O primerjajoči slovnici še nisem premišljeval. To je delo za zdravega in krepkega človeka, ne pa za takega, kateremu se vedno prerokuje kratko življenje. Glavno je pri taki slovnici razlaga in to dela silne težave skoraj pri vseh večih pojavih; slovanski jeziki hodijo prav različna pota, tudi naši jeziki niso bili manjši separatisti kakor slovanski narodi.«

Ko čitamo gorenji načrt nove slovanske primerjajoče slovnice, ki bi podajala novejšje rezultate

študij o zgodovinskem razvitku slovanskih jezikov in občen pregled njih glavnih posebnosti, moramo posebno obžalovati, da Oblaka ni več med živimi, zakaj on bi se sčasoma gotovo lotil takega dela in bi ga tudi najbolje izvršil. Enako potreben bi bil slovanski filologiji kompendij, v katerem bi bili zbrani in kratko izraženi dosedanji rezultati naše znanosti, torej nekak »Grundriss« ali pa »Handbuch«. Ko je prof. Jagić sprožil to misel, je je bil Oblak jako vesel in jo goreče podpiral. Važne partije (o staroslovenščini in slovenska gramatika) so bile seveda tudi njemu odločene. Ko bi še živel in dramil, bi bržkone delo tudi šlo bolj od rok nego danes. Vse moderne filologije, tudi indijska in še celo iranska, imajo že podobne zbornike, samo slovanska, ki ima danes že vendar toliko zastopnikov na Ruskem, v Avstriji, v južnoslovanskih deželah in tudi na Nemškem, tudi v tem zaostaja! Poleg drugih vzrokov je eden iz glavnih, da je med slovanskimi filologi malo takih, ki bi imeli podobno obzorje po vsem slovanskem svetu, kakor ga je imel Oblak po slovanskih jezikih. Politični otroci še vedno kvasijo o panslavizmu ali pa se ga bojé, v resnici pa ga niti v znanosti ni več, dasi so nam veliki slavistični predniki pokazali in nam tudi druge znanosti vedno kažejo, da brez primerjanja vseh sorodnih pojavov ni napredka. Prav šaljivo je sicer Oblak opazil, da so tudi slovanski jeziki veliki separatisti kakor slovanski narodi, vendar to ga ni motilo, ampak on se je vedno na vse oziral in je bil slavist v pravem pomenu te besede že v gimnazijskih letih. »Slovenistike«, posebno za praktične svrhe, za prvega vseučilišnega učitelja slovenščine ni bilo (Š. 27. sept. 1889) in podobnih — istik tudi ne more biti, dokler hočemo katerikoli slovanski jezik res znanstveno razlagati.

Tudi občno glasilo slavistov »Archiv für slavische Philologie« bo težko pogrešalo Oblakovih člankov in znanstvenih poročil. Poleg urednika prof. Jagića je bil Oblak najmarljivejši sodelavec in bolje kakor kdo koli si je zaslužil on, da ga je Jagić od XVI. letnika po-

stavil na zaglavnem listu med one učenjake, s katerih pomočjo izdaja svoj časopis. Vendar občno mnenje o njem je izrazil še kratko pred smrtjo (M. 15. jan. 1896): »Archiv je res treba reformirati. Bibliografični pregled nikakor ne zadostuje«. Pri takem glasilu, posebno ako se izdaje na nemškem jeziku, niso tako važni članki, za katere se lahko nahaja mesto pri akademijah, učenih društvih in v drugih publikacijah, kakor pravočasna, sistematična in kolikor mogoče popolna poročila o raztreseni slavistični literaturi, ki ostaje tembolj, ker nimamo kakih »Jahresberichte«, neznana slavistom samim, še bolj pa drugim učenjakom. Književni pregled se povsod najbolj in najhitreje bere. Njegovo slabost že davno čuti sam urednik. Ko smo imeli pri njem o tem posvetovanje že ob novem letu 1892, mi je Oblak iz Soluna pisal (2. febr. 1892), da se ni bilo treba posvetovati, ampak kratko reči: »Vi prevzamete to in to, Vi pa to . . . , skratka vsak naj oblubi, da bo poročal o neki gotovi stroki. Sploh se mi pa dozdeva, da naj kratka poročila (kakor nekdanj v Jagićevih Mittheilungen) pišejo samo znane avtoritete, da tedaj mi mlajši ne sodelujmo pri teh. Nam naj ostajajo ocene, kjer lahko vedno omenjamo tudi razloge našemu nazoru, v »Kl. Mitthlg.« pa za to ni prostora. »Auf das blosse Wort« pa jaz nobenemu mlademu ne verjamem, sicer pa tudi znanim avtoritetam ne, vendar imajo zadnji že več prakse, mnogo obširnejše obzorje in več znanja«. V tem duhu je pisal Oblak svoje ocene, vendar v zadnjih letih je tudi sam najrajši povedal svoje mnenje v kratkih poročilih, ki je pa bilo vedno utemeljeno, ker je pisal le o rečeh, o katerih je sam mnogo premišljeval. Sicer pa pri takih poročilih ni tako važno mnenje poročevalčev, glavno je kratek, vendar natančen pregled vsebine.

Pred vsem je Oblaka zanimalo vprašanje o sorodnosti slovanskih jezikov in na tem polju je povedal mnogo novega, kar ima stalno vrednost. Že l. 1888. je hotel energično pobijati staro hipotezo

Dobrovskega o dveh skupinah slovanskih jezikov (jugovzhodno in severozapadno), ker jo je profesor G. Krek še v drugi izdaji svoje »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte« branil (B. 26. maja). Še prej se je izrazil tudi proti dualizmu med jugoslovanskimi jeziki,¹⁾ ki se opira na poročila bizantijskih zgodovinarjev, da so se Hrvati in Srbi pozneje priselili in tako rekoč razklali prvotnejše »Slovene«, katere je Miklošič²⁾ delil v podonavske (sedanji Bolgari), noriške (Slovenci), panonske in dakijske. To hipotezo je potem vselej odločno pobijal, kadar koli se je doteknil jugoslovanskih jezikovnih razmer. V zvezi s tem je tudi njegovo nasprotstvo proti hipotezi, da so Hrvati in Srbi vsaj imeli dva jezika, katero je tudi še Miklošič bolj teoretično nego praktično branil³⁾ ter Hrvate preveč omejeval na čakavce.

Vsa ta različna mnenja izvirajo iz različnega glavnega nazora o sorodstvu indogermanskih jezikov. Starši filologi so ga primerjali drevesu, ki je poglano razne veje. To je teorija rodoslovnega drevesa (Stammbaumtheorie), kateri je klasično obliko dal A. Schleicher. Tako so se delili na razne daljše in krajše veje in vejice indogermanski in podobno tudi slovanski jeziki. Vendar kakor vsaka primerjatev je bila tudi ta že sama po sebi šepava. Te veje in vejice so delile marsikaj skupnega in zedinjevale marsikaj različnega, tako da so jih nekateri učenjaki po svoje obrezavali, lomili in nastavljali. Ker se z rodoslovno teorijo ni moglo izhajati, je Joh. Schmidt izmislil novo, takozvano »teorijo valov« (Wellentheorie). Ako mečemo kamenčke v vodo, se delajo krogi, ki se prerezujejo in potem tu in tam naraščajo v valove. Podobno se širijo različni jezikovni

¹⁾ Lj. Zvon 1887, 116.

²⁾ Vgl. Grammatik I² 33.

³⁾ Tam, 391—392. Miklošič pravi „serbisch und chorvatisch“; jezik srbski *i* hrvatski zdi se mu kriv, vendar v svoji slovnici se faktično malo drži te delitve. Celó v raznih delih svoje grammatike je različnega mnenja. Miletič o. c. 107—108.

pojavi z raznih mest. Te Schmidtove od Leskiena nekoliko modificirane teorije se je držal Oblak z dušo in telesom, zakaj mislil je, da jo najbolj potrjujejo slovanski jeziki.¹⁾ Njegovo geslo je bilo: Kein Stammbaum, sondern geographische Verwandtschaft! Grössere Nähe der Dialekte deckt sich mit näherer Verwandtschaft.²⁾ Kar pravi Oblak o narečjih, velja pa tudi o jezikih. Spominjam se sicer, da nas je tudi Miklošič učil, kako so si jeziki sorodni po leži in da so le tam izjeme, kjer so se narodi pozneje selili. Vendar posledic iz tega ni izvel niti pri slovenščini in hrvaščini, ker se je več brigal za bizantijske zgodovinarje nego za jezikovne pojave, ki vendar tako jasno govore proti njegovi teoretični in praktični³⁾ trditvi, da je slovenščina bliža bolgarščini.

Vse Oblakove nazore o teh vprašanih nahajamo jedrnato izražene v polemiki⁴⁾ proti tudi prerano umrlemu bolgarskemu učenjaku Dm. Matovu, ki v

¹⁾ Pr. v recenziji Glaserjeve zgodovine slov. slovstva (Archiv XVIII, 238): Auch mit der Stammbaumtheorie, sei es dieser, sei es jener Façon, hätte er uns verschonen können, denn nirgends sprechen die sprachlichen Tatsachen derselben in dem Masse Hohn wie im Slawischen.

²⁾ Archiv XVII, 604.

³⁾ V svojih gramatičnih delih stavi po staroslovenščini novoslovenščino in bolgarščino, potem šele srbščino-hrvaščino.

⁴⁾ Archiv f. slav. Phil. XVI, 313—315. Kot zanimiv primer navajam tu Oblakovo pismeno kritiko „patriotične brošure“ Matova (M. 27. dec. 1893): Čudim se, da mu ni žal za čas pisariti svojim rojakom patriotischen Quark. Bolgari so itak vsi o tem prepričani, da v Maceoniji ni nobenega Srba, to je pri njih že „vera“. Ali čudil sem se, da Matov nekako sumniči Novakovića, ker ni povedal imena onih ljudi, kateri so mu potrdili, da se res tako govori v Prilepu, kakor si je on zapisal. Ni to naivno! Od vsakega, s katerim je o tem govoril, naj bi nam povedal, kje je rojen, koliko je star etc.!! O meni pravi, da se „mamim“ (motim), če mislim, da sem slišal č, đ!! Za božjo voljo, jaz vendar nisem teh glasov slišal skozi okno vagona, nego od oseb, ki so sedele pred menoj, katere so mi bogve kolikrat ponovile take besede s č. Tudi to ne gre Bolgarom v glavo, zakaj Jagić naglaša, da bo treba takih dialektičnih štadij kakor so Novakovićeve, saj

svoji brošuri o srbo-bolgarskem prepiru zaradi Macedonije ni hotel priznavati nikakih srbskih posebnosti v macedonskih narečjih. Oblak poudarja, da so skoro vsi učenjaki ta narečja prištevali bolgarskemu jeziku in da danes ni res nobenega učenjaka, ki bi se temu protivil, vendar se odločno obrača proti bolgarskemu patriotizmu, ki noče priznavati, da imajo ta narečja tudi srbski *č* in *џ*, ter pravi: »Nach den Erfahrungen, die wir aus allen anderen slavischen Sprachgebieten haben, gibt es zwischen slavischen Sprachgebieten keine unvermittelten Grenzen, sondern ein allmähliches Ineinanderfliessen, ein fortschreitendes Übergehen von einem Typus in den anderen, und gerade die macedonischen Dialekte sollten davon eine Ausnahme bilden und keine Züge aufweisen, die sie mit dem Serbokroatischen und in weiterer Linie mit dem Slovenischen verbinden!«

Popolnoma ostrih mej torej ni med slovanskimi jeziki, niti med njih narečji. Večkrat je Oblak dokazoval, da severna slovenska narečja, posebno pa ziljsko, prehajajo v češčino.¹⁾ Skupina *dl* stoji v ziljskem narečju pravilno za slovenski (in obče jugoslovanski) *l*, torej šidlo (izgovarja se šidwo), motovidlo (matavidwo); nekdanj je bil ta izgovor še bolj razširjen, kakor dokazujejo imena Jedlonig severozahodno od Maribora, Edlach, Edla, in Dudleipa celo

imamo takega gradiva že dovolj v Sborniku, pravijo. Ti ljudje pač pozabijo, da je med macedonskimi vaškimi učitelji in raznimi patrioti in Novakovičem grozovit razloček glede dialektičnega materjala! Materjala imamo res mnogo, toda marsikaj je nenatančnega v njem, macedonski šolmeistri niso zmožni, da vse verno in natančno zapišejo, njih grafika je tudi preveč pomankljiva, glavno je pa to, da ti vaški in tudi sofijski patrioti niso popolnoma verodostojni vir. To hočem tudi Matovu in Šišmanovu povedati in še dostaviti, da bom od zdaj Sbornik nekoliko bolj skeptično rabil (t. j. dialekt. mater.), ker celo taki ljudje kakor Matov niso prosti patriotičnih excessov.“

¹⁾ Gl. Archiv XVI, 156, 163, XIX, 321—328, XVII, 595, XVIII, 238—239, Lj. Zvon 1895, 240—241, Letopis Matice Slovenske 1890, 184. (Doneski k hist. slov. dialektologiji, 5).

ob Blatnem jezeru na Ogerskem; *modliti* se sliši še v mnogih krajih na Štajerskem; *vy* namesto *iz* se vleče od Koroškega celo v hrvaško Primorje in na otok Krk ter je gotovo nekdanj v slovenščini bilo tudi bolj razširjeno. Kakor češčina krči ziljsko narečje oblike zaimka *moj*, n. pr. *mo* = *mojo*. Most k češčini dela tudi zamena obeh polglasnikov *z* *e* v ziljskem in rožanskem narečju na Koroškem, v severnih in vzhodnih narečjih na Štajerskem. Te skupne posebnosti niso slučajne in bilo bi jih še več, ako bi ne bilo v alpskih deželah iztrganih mnogih verig med slovenščino in češčino s slovaščino. Sicer pa vežeta češčino z vsemi jugoslovanskimi jeziki še dve glavni posebnosti: *ra*, *la* (zlato, ruski zoloto, poljski złoto) in *rě*, *lě* (breg, ruski bereg), kar odločno nasprotuje delitvi Dobrovskega. Z druge strani pa je Oblak podobne skupne posebnosti nahajal tudi med vzhodno bolgarščino in ruščino¹⁾ in še dalje za njim je šel L. Miletič²⁾.

V severnih slovanskih jezikih Oblak takih prehodov ni mogel sam zasledovati, zato pa jih je s posebnim zanimanjem iskal med južnimi Slovani. Tako je dokazoval,³⁾ da severozapadna slovenska narečja prehajajo polagoma v čakavsko-hrvaška, ki imajo še n. pr. specifično slovensko posebnost *j* za hrvaško-srbski *đ* (starosl. žd, n. pr. *meja*, *rojen*) in celo polglasnike zamenjajo kakor slovenščina z *a* in *e* (v Vrbniku, Omišlju in Dobrinju na otoku Krku), medjimursko na Ogrskem in severno kajkavsko narečje na Hrvaškem pa sta verigi med vzhodnimi štajerskimi in prekmurskimi, južnokajkavsko narečje pa veže slovenščino s štokavskimi in čakavskimi. Severno kajkavsko narečje se po veliki večini svojih posebnosti druži s slovenščino, dasi se narod zove hrvaški, ter jo veže s štokavščino, južnokajkavsko narečje (kolikor ga poznamo iz Prigorja po Rožičevi razpravi) pa je že

¹⁾ Archív XVI, 156, 187.

²⁾ Archív XX, 598.

³⁾ Archív XVI, 172—175, 311, 494, XVII, 289, 597, XVIII, 230, 234, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena I. 60—61.

sosedni čakavščini bliže nego slovenščini. Kakor se iz tega vidi, tudi kajkavsko narečje ni enotno in čisto. Sploh čistih (unverfälschte Dialekte) narečij ni¹⁾, kar je Oblak posebno dokazoval za hrvaško-srbska, čakavska in štokavska s pomočjo lastovskega. Ne more se tudi govoriti o posebnem življenju kakega narečja, ako ni popolnoma obdano od tujih življev,²⁾ in o mejah kakega narečja, ampak le o mejah teh ali onih jezikovnih posebnosti jako različnega geografičnega obsega in jako različne starosti; torej moremo le vpraševati, kdaj so se pojavljale posamezne dialektične posebnosti in v katerem času so se razvijale.³⁾ Seveda vse to velja tudi o mejah med srbskimi in bolgarskimi

¹⁾ Archiv XVI, 448.

²⁾ Zbornik, I 61.

³⁾ H koncu svojega življenja si je Oblak o takih vprašanjih dopisoval z Baudouinom Navažam nekoliko teoretično važnih izjav. Najtežavneje je pri sorodnosti slovanskih jezikov določiti, kaj se je enakega v sorodnih slovanskih jezikih skupno razvilo. Mnogim pojavom so skupne kali in embrionalni početki, daljni razvitek je pa samostalen. N. pr. razvitek srednjega *i* iz *u* v češčini (ne v vseh čeških narečjih), jugoslovanskih jezikih in v mnogih maloruskih narečjih je gotovo samostalen proces v vsakem od omenjenih govorov, toda inklinacija k temu je vsem skupnega izvora. Nasprotno je pa slov. *o* = *u* treba strogo ločiti od debrskega in rodopskega *o* (= *u*); pri nas se je razvil direktno iz *a*, v bolg. narečjih iz starejšega *o* (*u* — *o* — *o*). Nadalje navaja skupino *u*, *du* v zilskem in drugih slovenskih narečjih, v katerih je bila nekdanj gotovo bolj razširjena (*B.* 11. avg. 1895). Potem dvomi z Baudouinom, da so se enaki jezikovni pojavi skupno razvili: „Ne dozdeva se mi verjetno, da se je isti pojav neodvisno pojavil v različnih krajih, da so pri tem nekaki naravni zakoni (Naturgesetze) delovali, da je spleh jezikovna pravila staviti v isto vrsto z naravnimi zakoni. [Protiv mladogramatikom. Pis.] V mnogih slučajih se je pojav širil iz enega središča od narečja do narečja [Wellentheorie! Pis.] Drugače je bilo pri takih pojavih, ki so razprostrti čez obširen teritorij, n. pr. prehod guturalov v palatale. V takih slučajih se je morda iz neznatnih početkov razvil isti proces v nekoliko središčih, če se ni morda tudi tu v praslovanski domovini razvil v enem središču ta pojav v glavnem oenutku; seveda se je pozneje iz tega početka razvitek v istem zmyslu lahko povsod neodvisno nadaljeval.“ (*B.* 30. dec. 1895).

narečji: narečja južne Srbije in Stare Srbije imajo najbližje sorodnike v severomacedonskih, vzhodnosrbska pa se organično nadaljujejo v zapadnobolgarskih.¹⁾

Ti nazori niso važni samo za jezikoslovna, ampak tudi za zgodovinska in narodnopolitična vprašanja. Oblak sam pravi²⁾: »Gegenüber diesen engen Beziehungen benachbarter Dialektgebiete sind die historischen und politischen Ausdrücke slovenisch, kroatisch, serbisch und bulgarisch viel zu prägnant, ganz abgesehen davon, dass sie inhaltlich zu verschiedenen Zeiten verschiedenen Umfang hatten. Die Übereinstimmung der geographischen Lage der slavischen Dialekte und Sprachen weist darauf hin, dass das Vordringen der slavischen Stämme und die Besiedlung der noch heute von ihnen occupierten Gebiete allmählich, nach und nach vor sich gieng, in der Ordnung, wie sie in der Urheimat sassen, dass es kein keilartiges Vordringen einzelner slavischer Volksstämme gab. Im letzteren Falle wären Risse und Fugen in der heutigen sprachlichen Gliederung bemerkbar.«

Ljapunov³⁾ misli, da se je Oblak preveč navduševal za Schmidtovo teorijo ter ugovarja proti zgodovinskim sklepom iz današnje sorodnosti, zakaj ta se je lahko razvila v teku časa, ko so različna plemena v sosedstvu živela. Kako so se slovanska plemena baš na Balkanu selila in križala, je dokazal prof. M. Drinov v svojem delu »Zaselenie Balkanskago poluostrova Slavjanami«. Omenjam, da je Oblak to delo dobro poznal in seveda tudi na to mislil, kako so štokavska plemena prodirala vsled turških nadlog na zapad in sever, čakavci pa se raztrosili daleč na sever po Ogrskem do Nižje Avstrije in Morave. Prepričan sem tudi, da se bodo našli »Risse und Fugen«, ko bodo južnoslovanska narečja bolje preiskana, k čemur je Oblak vedno izpodbujal, vendar

¹⁾ Archiv XVIII, 230.

²⁾ Archiv XVII, 289.

³⁾ Gl. v Harjkovskem spisu str. 7—8, v Peterburškem 11.

v glavnih potezah se mi zde Oblakovi nazori o sorodnosti jugoslovanskih narečij, oziroma jezikov, neovrgljivi.

V narodnostnem oziru pa so Oblakove trditve in dokazi, da tudi na slovanskem jugu ni čistih narečij in da prehajajo polagoma eno v drugo, prava sreča. Vedeli smo sicer tudi prej, da so n. pr. kajkavci na Hrvaškem le most k Slovencem in nihče jih ni reklamiral za naš narod; St. Vraz, ki gotovo ni imel nikake mržnje proti Hrvatom, o njih ni drugače sodil¹⁾ nego Kopitar, Šafařík in Miklošič. Svoji hipotezi, da so čakavci Hrvati, štokavci pa Srbi, Miklošič sam ni bil zvest ter jo je pobijal s tem, da svoje hrvaščine ni posebe predstavljal, in da je s citatom o naselbinah Hrvatov in Srbov²⁾ precej vsakemu prepuščal, naj bo, kar sam hoče; še manj pa so mogli kake resnične meje najti njegovi učenci in častivci, tako da je bil Oblak upravičen k nekoliko ostremu izrazu »altzopfliche Auffassung«³⁾ ko jo je našel še v Sketovi staroslovenski čitanki. Vendar važno je, da je Oblak pokazal krivo teoretično stališče, na katerem so bile osnovane take teorije. Ker že bizantijski historiki govore o Srbih in Hrvatih in ker imamo dve narodnosti, so tudi jezikoslovci, ki so imeli pred očmi rodoslovno drevo z njegovimi vejami in vejicami, z velikim trudom nekaj iskali, česar ni. V žalostnem prepiru med Srbi in Hrvati se je ta teorija navzlic Miklošičevemu opominu⁴⁾ (selbstverständlich darf diese ansicht nicht als versuch gedeutet werden beiden völkern die bahnen der politik zu weisen: sie bedürfen einander.) mnogo zlorabila, in rad priznavam, da se je s tem krivica godila Hrvatom, dasi mi drugače ni treba preklicati ni besedice v moji brošuri »Miklošič in Hrvati«.

¹⁾ Děla V, 332.

²⁾ Vergl. Gram. I² 391—392. Zdi se mi, da sta Miklošiča zapeljala Šafařík in posebno Vuk Karadžić, zakaj Kopitar je imel o razmerju med Hrvati in Srbi precej pravilne pojme.

³⁾ Archiv XVII, 606.

⁴⁾ Vgl. Gram. I² 392.

Seveda iz vsega tega sledi, kar smo sicer že tudi prej vedeli, da jezik sam ne označuje narodnosti, kar se v dobi narodnostnih bojev preveč pozablja. Narodi so se obrazovali iz raznih plemen vsled državnih, verskih, kulturnih in sploh zgodovinskih razmer. Kjer še ni ostro omejenih narodnosti, igrajo čuvstva večjo vlogo nego vse jezikovne posebnosti. Zatorej se Oblak ni rad izraževal o narodnosti Macedoncev, dasi je vsa narečja, katera je študiral, prišteval po večini njih posebnosti k bolgarski skupini. To pa Bolgarom ne bi toliko pomagalo, ako v Macedoniji ne bi bilo bolgarskih tradicij, ako si ne bi sami izvojevali cerkvene samostalnosti v eksarhatu, ako ne bi toliko žrtvovali za svoje šole, sploh ako ne bi že davno in uspešno širili svoje propagande, kar so Srbi počeli šele v poslednjih desetletjih. Tako je tudi Oblak mislil, ko je nekemu bolgarskemu dijaku rekel,¹⁾ da »Macedonija predstavlja najboljša tla« za bolgarščino ter dodal: »samo i nadalje tak delajte kakor dosedaj«.

Proti slovensko-bolgarskemu in srbsko-hrvaškemu dualizmu, ki se opira na poročilih bizantijskih historikov, se je v izvrstnem članku »Ein Capitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen« izrazil obenem tudi prof. Jagić,²⁾ ki je dokazal, kar so sicer že Rački in drugi trdili, da se Srbi in Hrvati niso pozneje priselili in Slovence in Bolgare kakor klin razbili, kar bi sledilo iz poročila Konstantina Porfyrogeneta.³⁾ Ta članek (končan v Opatiji 31. jul. 1894) je istodoben z Oblakovima recenzijama o spisu B. Ljapunova »Kratkij obzor glavnych javljenij slověnskoj literatury« (Gradec, v juniju 1894) in o razpravi Rožića »Kajkavaški dijalekat v Prigorju«

¹⁾ Bolgarski Prëgled, III. Kn. XII., 166.

²⁾ Archiv XVII., 47—87.

³⁾ Na njem se opirajo tudi meje med Hrvati in Srbi. Kako smešno je to, sem se prepričal že l. 1892, ko sem bival ob Neretvi v Dalmaciji. Več nego govore velike razprave in knjige, mi je povedal potem v Dubrovniku prost ribar, ko sem ga vprašal, kak jezik govori: »Gospodine, mi govorimo, kako nas je majka naučila, a jeli je to jezik srpski ili hrvatski, o tom neka se gospoda svadjaju.«

(13. avg. 1894). Učitelj in učenec zastopata tukaj iste misli, vendar Oblak se lahko sklicuje že na prejšnje trditve¹⁾ (Archiv XIV. 298—299, XVI. 481, in bi še lahko dodal str. 311). Z druge strani pa je tudi Jagić že prej delal podobne opazke (posebno k članku M. Rešetara »Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen« v Archivu XIII.). Po takem B. Ljapunov²⁾ ni zastonj stavljal vprašanja, je li učitelj imel vpliv na učenca, ali učenec na učitelja, dasi sta mogla oba neodvisno priti k istemu sklepu.

Tukaj lahko odgovarjam z Oblakovimi pismi. O Jagićevem članku piše Baudouinu (11. avg. 1895): »Jako sem bil vesel, ko sem videl, da je zdaj tudi on opustil misel (izrekel jo je n. pr. Archiv VI, 148 pri poročilu o Florinskega spisu o Constant. Porphyrogen.), da sta bolgarščina in slovenščina ožje v sorodu nego slovenščina in srbohrvaščina. To teorijo sem že pred mnogimi leti v dunajskem slovanskem seminariju prav odločno pobijal, ne meneč se za poročilo Const. Porphyrog. in za Prokopijeve in Jordanijeve »Sclavene« in se pozneje tudi nekolikokrat proti njej prav energično izrekel v Archivu. Za to me tem bolj veseli, da ti nazori vedno bolj prodirajo. Za razmerje med jugoslovanskimi jeziki in za našo sodbo o sorodstvu jugoslovanskih jezikov vendar ne morejo biti merodajna poročila byzant. historikov, nego jedino tip in karakter dotičnih jezikov«. Podobno je meni že prej (10. aprila 1895) pisal in trdil, da je tudi Jagić »iz Savla postal Pavel«. Tudi v »Archivu« (XVIII. 224—234) je Oblak označil svoje stališče z dodatki k Jagićevemu članku in se sklical na svoje prejšnje trditve (233). Jagićeva glavna zasluga pa ostane ostroumna kritika bizantijskih poročil samih.

Štiri vrste »Slovenov« na slovanskem jugu ter Srbe in Hrvate je torej Oblak po odločilnih jezikovnih znakih delil v tri velike skupine: 1. slovenska narečja in med njimi tudi ogrsko s prehodnim

¹⁾ Archiv XVII, 598.

²⁾ V Harjkovskem »kritiko-biografičeskem očerku«, 9, v Peterburškem 11—12.

kajkavskim, 2. srbohrvaška, 3. bolgarska z nekdanjim sedmograškim.¹⁾

Brez pretiravanja lahko povem, da je Oblak kot gramatik presegel svoje učitelje in sovrstnike; nihče ni sam študiral toliko živih govorov in tako sistematično kakor Oblak v slovenskih, hrvaško-srbskih in macedonskobolgarskih narečjih; nihče ni njih pojavov tak mnogo in tak dobro tolmačil z zgodovinskega in primerjajočega stališča v zvezi s staršimi spomeniki istega jezika in z drugimi slovanskimi jeziki. Tu je bil Oblak najbolj samostalen in izviren, tu je imel pred seboj res veliko bodočnost kot nov primerjajoči slovníčar slovanski.

Bolj odvisen je bil Oblak od svojih prednikov, posebno pa od svojega učitelja Jagića, v filologičnih vprašanjih o staroslovenskih spomenikih in njih domovini. Vendar tudi tukaj se je že rano trudil, da ima povsod svoje samostalno pridobljeno in utemeljeno mnenje. Tako n. pr. nahajam v zapuščini izpiske iz Supraselskega rokopisa, datirane 10. nov. 1886, in podobna »Slavica«, posebno o Savini knjigi, z dne 26. jan. 1887, torej iz prvih mesecev njegovega bivanja na vseučilišči. Pod Jagićevim vplivom se je za nekaj časa izpremenil popolnoma v filologa in napisal svojo lepo doktorsko disertacijo o Apokalipsi. Tudi o mnogih drugih važnih staroslovenskih spomenikih je povedal Oblak svoje mnenje v »Archivu«, posebno v članku »Zur Würdigung des Altslovenischen« (Archiv XV.), pisanem pred odhodom v Macedonijo (na Dunaju 10. nov. 1891), kjer kritikuje Vondrákove »Altslovenische Studien«, ki so mu ostale »zasluženo delo . . . če tudi je njih rezultat kriv« (M. 15. jan. 1896), in razpravo o Supraselskem rokopisu. Tu govori o Codex Suprasliensis, Glagolita Clozianus, Savini knjigi, o praških in kijevskih odlomkih, o nekaterih dozdevnih latinizmih in nazadnje o domovini staroslovenščine. Kratko je ponovil svoje nazore tudi v slovenski recenziji²⁾

¹⁾ Lj. Zvon 1895, 310.

²⁾ Ljublj. Zvon 1893, 51—54, 112—116.

in v bolgarskem članku »Několko bělěžki vєrhu staroslověnskitě pametnici«¹⁾, v katerem sestavlja nov kanon staroslovenskih glagolskih in cirilskih spomenikov, deleč jih tu in tam v panonske in nepanonske, poslednje zopet v moravsko-slovaške, bolgarske, ruske in srbohrvaške. Od Miklošičeve delitve v »Formenlehre in Paradigmen« se razlikuje s tem, da je dodal moravsko-slovaški razred, kar je bilo treba zaradi »neprecenljivih« kijevskih odlomkov, ki so se pridružili prej znanim praškim; srbske in hrvaške pa je zedinil v eden razred. Pri panonskih spomenikih kaže, da njih jezik nikakor ni tako enoten, kakor bi se lahko zdelo. Za uvrstitev v ta razred se pa vsaj zahteva: 1. pravilno razločevanje nasalov; 2. kolikor toliko pravilno upotrebljavanje obeh polglasnikov in 3. skupina št, žd. Potem govori v bolgarski razpravi podrobno samo o Clozovem in Supraselskem spomeniku. K moravsko-slovaškima spomenikoma se je vrnil še enkrat pred smrtjo v članku »Zur Provenienz der Kiewer und Prager Fragmente«²⁾, ker je prof. Pastrnek iskal njih domovino na Češkem. V teh člankih Oblak rad zasleduje pisarske šole v grafiki — Ljapunov³⁾ to posebe poudarja, vendar to je vpliv Jagićev —, dualizem med staršimi panonskimi (če tudi drugod prepisanimi) in poznejšimi bolgarskimi spomeniki v besedah in oblikah, sledove živega govora prepisovavcev, starost in domovino spomenikov. Tako se je energično izrazil proti mnenju V. Vondráka, da sta Supraselski rokopis in Savina knjiga na Ruskem prepisana ter ju je stavil nekam v staro Dacijo in severne prikarpatске kraje. Vendar nekaj večjega in izvirnega Oblak tu ni zapustil: večinoma je presojeval, popravljal in dopolnjeval mnenja drugih.⁴⁾ Marsikatero vprašanje ostane še nerazrešeno. Tako

¹⁾ Сборникъ за народни умотвотения, наука и книжина, 3 — 20.

²⁾ Archiv XVIII, 106—112.

³⁾ V Harjkovskem životopisu str. 12—13.

⁴⁾ Treba je še dodati recenzijo: Vondrák's Neue Ausgabe des Glagolita Clozianus, Archiv XV, 588—594.

je Oblakovo moravsko-slovaško skupino moral že proti njegovemu biografu Ljapunovu Jagić braniti¹⁾, kajti ta se drži Miklošiča, Fortunatova, Geitlerja in Kaline, ki kijevskih odlomkov nočejo deliti zaradi njih *c z* namesto *št, žd* od drugih staroslovenskih spomenikov; vendar proti Jagiću je zopet nastopil V. N. Ščepkin v uvodu k svojemu delu »Razsuzdenie o jazykě Savvinoj knigi« (S. Peterburg, 1899, str. XVIII.—XX.) Zmagonosno napreduje Oblak le tam, kjer more v dokaz navajati jezikovne posebnosti, n. pr. ko pobija²⁾ Geitlerja in Kalino, ki sta domovino kijevskih odlomkov iskala v Macedoniji. V posebno zaslugo se mora Oblaku tudi šteti, da je bil izvrsten paleograf; posebno dobro je poznaval tankosti glagolice, zaradi česar je z velikim zanimanjem poročal³⁾ o Jagićevih odkritjih (Glagolitica I. II.), ki vežejo okroglo staroslovensko glagolico z oglasto hrvaško, glagoljaško cerkveno književnost pa z bolgarsko, ki je priromala čez Bosno.

Tudi vprašanje o domovini staroslovenskega jezika je Oblak pomeknil s tem naprej, da se je največ oziral na jezikovne znake, še bolj pa s svojimi študijami o bolgarskem jeziku. Ker to vprašanje Slovence posebno zanima, je treba pred vsem kratkega uvoda.

Domovino jezika, v katerem sta sv. Ciril in Metod prestavila glavne knjige Sv. pisma in osnovala slovansko božjo službo, so iskali že starši zgodovinarji — med njimi je naš Schoenleben kazal na solunske kraje — in prvi slavisti.⁴⁾ Dobrovský, ki še ni poznal niti enega spomenika s pravim »cirilskim«

¹⁾ Archiv, XX, 1—13.

²⁾ Archiv, XV, 359—361.

³⁾ Lj. Zvon 1890, 564—569, 630—635; (Glag. II.) Archiv XVI. 459—469, Lj. Zvon 1894, 254—255.

⁴⁾ Pregledno študijo o tem vprašanju je napisal L. Miletič: Др. Францъ Миклошичъ и славянската филология София 1891. Ponatis iz V. knjige »Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина«. — Posebno za bibliografske podatke je pa važno še V. Jagića delo Вопросъ о Кирилѣ и Методіи въ славянской филологіи. С. Петербургъ 1886.

jezikom, je najprej mislil na Srbe, kar pa mu je Kopitar, ki je že dobro znal srbski jezik, izbil iz glave, tako da je nazadnje govoril o »starem, še nemešanem srbsko-bolgarsko-macedonskem dialektu«. To je bil seveda že napredek proti občenemu mnenju, da je cerkvenoslovanščina mati vseh slovanskih jezikov. Prav zanimiv je Rus Kalajdovič, ki nas je seznanil s prvim bolgarskim književnikom Simeonovega veka, z »Ioanom eksarhom bolgarskim«, ter je po zgodovinskih dejstvih sodil, da je domovina cerkvenega jezika tam, kjer je nastala slovanska božja služba, namreč v stari Moravi. Vendar ni prepričan niti Dobrovskega, niti Kopitarja, niti Vostokova. Ta rano obruseli Nемец je napisal že l. 1820. kratko ali izvrstno »Razsuždenie o slavjanskem jazykě«, v katerem je prvi odkril jezikovne razlike že v cirilski dobi in pravilno določil nosni izgovor črk ѡ (a) in ѧ (ę). Dasi je na čelo starih spomenikov stavil na Ruskem napisano »Ostromirove evangelije«, je vendar iskal domovino njegovega jezika tam, kjer so bile pred 200 leti prevedene cerkvene knjige, na Moravi, ali pa kakor drugi mislijo, v Bolgariji. Vostokov torej tu še ni izrazil odločno svojega mnenja, dasi je že kmalu potem mislil na veliko podobnost cerkvene slovenščine s staro bolgarščino.¹⁾ Pri svoji treznosti je ostal tudi dalje previden v svojih trditvah, zaradi česar se je Miklošič²⁾ lahko nanj skliceval, da je nazadnje iz Bolgarije »zbežal« v Macedonijo. Zato pa je tem odločneje trdil Kopitar, ki še ni imel nobenega pojma o bolgarskem jeziku, da je cerkveni jezik bližji naši slovenščini nego srbščini; zgodovinska poročila in mnoge latinsko-nemške besede so mu tudi dokazovale, da sta sv. Ciril in Metod pisala v jeziku stare Panonije. Vostokova je Kopitar sicer visoko cenil, ali lahko si mislimo, da mu njegove, glavno na Ostromirovem evangeliju osnovane trditve niso mogle več toliko imponirati, ko je študiral in prekrasno izdal (1836) »Glagolita Clozianus«, prvi stari glagolski spomenik. Tu je v imenitnem uvodu

¹⁾ Pr. Miletič, Fr. Miklošič, 18.

²⁾ Formentlehre in Paradigmen, XIX.

izjavil in utrdil svojo panonsko hipotezo. Med panonskimi, noriškimi ali korotanskimi Slovenci ni delal pravega razločka, delavnost slovanskih apostolov je preveč zanesel v Kocelovo državo ob Blatnem jezeru in tako smo Slovenci prišli k časti, da sta slovanska blagovestnika našla jezik prestave Sv. pisma pri naših prednikih. Kopitarja niso motili brizinski spomeniki, v katerih je razvita že taka posebnost slovenščine kakor *j* za staroslovenski *žd*, pač pa zaradi slovenščine ni hotel verjeti Vostokovim nosnikom. V prepiru s praškimi in drugimi učenjaki je Kopitar strastno branil svojo hipotezo in jo poslednjikrat izrazil v uvodu k izdaji Rheimskega evangelija. In zgodilo se je nekaj čudnega. Med nasprotniki je bil najbolj kompetenten Šafařík, ki je v svojih »Slovanskih Starožitnostih« (1836—1837) odločno zagovarjal bolgarsko in sicer macedonsko hipotezo in kmalu potem Vostokovu pisal, da Kopitarjevim nazorom, posebno mnenju, da je glagolica starša od cirilice, ne more pritrditi »so lange ich gesunden Menschenverstand habe und, was Geschichte sei, verstehe«. ¹⁾ In vendar je ta Šafařík po odkritju glagolskih »Praških odlomkov« (l. 1855.), katerih starost je precenjeval, prestopil popolnoma h Kopitarjevim nazorom ter v svojem delu »Ueber den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus« (1858) branil tudi panonsko hipotezo.

Vendar tudi Šafaříkova izpreobrnitev ni utrdila za vselej Kopitarjeve panonske hipoteze. Zanimivo je, da se niti Miklošič v svojem prvem delu »Radices« ne kaže kot njen privrženec, ker pravi, da se njegovi viri dele v bolgarske, ruske in srbske, ter bolgarskim prišteva Clozov, Assemanijev in Supraselki rokopis, nazadnje tudi Ostromirovo evangelije. Treba je tudi paziti na izraz »lingua slovenica veteris dialecti«, katerega še rabi v svojem »Lexicon« (1850). Vendar v nemščini je uvel že isto leto izraz »altslovenische Sprache« (Lautlehre der —, Formenlehre der —), l. 1851. pa je izdal s tem imenom že

¹⁾ Gl. Miletič, 66.

tudi »Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice Suprasliensi«, o katerem zdaj pravi, da ni napisan niti v Srbiji, niti v Rusiji, »sed in ipsa linguae palaeoslovenicae patria«. V vseh svojih poznejših delih se je Miklošič držal svoje panonsko-slovenske hipoteze, ki pa navzlic njegovemu imenu ni nahajala privrženecv, tako da je l. 1874. v svojih »Altslovenische Formenlehre in Paradigmen« povedal o bolgarski hipotezi (str. IV): »Diese ist seit einigen Jahren so allgemein angenommen, dass ich meines wissens unter den lebenden slavisten mit meinem proteste dagegen allein dastehe«. Pridržal si je, da jo bo v kratkem obširno pobijal (ausführliche widerlegung), vendar tega ni storil, pač pa je že tukaj zagovarjal svojo panonsko hipotezo prav kratko, vendar »energično in sijajno«, kakor se je Oblak izrazil še l. 1895.¹⁾ Seveda so se pokazali že tudi mali razločki med Miklošičem in njegovima prednikoma Kopitarjem in Šafaříkom. Za nas je najbolj važno, da je Miklošič²⁾ svojo Panonijo razširil tudi na Moravsko, na levi breg Donave ter se skliceval na to, da Slovaki svoj jezik še danes imenujejo »slovenský (poleg tega rabijo še izraze: Slovenka in Slovensko), da so torej tudi spadali med »Slověne«, po katerih se jezik zove v starih spomenikih »slověnski«. Miklošič ga je nazval »staroslovenski«, da ne bo zmešnjave z našo slovenščino,³⁾ ki njemu ni več prava naslednica cerkvene, ker je že v Cirilovi dobi hodila svoja pota kakor bolgarsščina; v nasprotju s Kopitarjem deli on jasno panonsko slovenščino od nove slovenščine, dasi so brizinski spomeniki brezdvomno najbližji panonskim.⁴⁾

Próti »izključnemu panonizmu« se je izrazil takoj zopet Jagić⁵⁾ v oceni »Altslov. Formenlehre in Paradigmen«. Slovansko bogoslužje je seveda nastalo v Panoniji, vendar mislimo si lahko, da sta

¹⁾ Ljublj. Zvon 1895, 243.

²⁾ Formenlehre, III-IV.

³⁾ Tam, I-II.

⁴⁾ Tam, VII.

⁵⁾ Archiv I, 442-453.

Ciril in Metod prinesla svoj slovanski jezik s seboj, dasi imamo sledove panonske slovenščine tudi v starih spomenikih. Že Jagiću je to vprašanje čisto gramatično. Oblak se je seveda že na gimnaziji seznanil s temi in podobnimi nazori. Gotovo zaradi tega vprašanja se je že takrat posebno zanimal za prekmursko ali ogrsko slovenščino (gl. zg.). Tudi v prvi svoji recenziji, namreč v »književnem poročilu« o A. Leskiena »Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache«, se je Oblak¹⁾ moral lotiti tega vprašanja; navaja Leskienove vzroke, da rabi izraz »bolgarski«, ki sicer ni zgodovinski, zaradi tega, ker se ni mogel prepričati, da je cerkveni jezik panonsko-slovenski, pač pa mu je jasno, da pohaja iz domovine narečij, katera danes zovemo bolgarska; potem pa dostavlja: »Samo škoda, da nam pisatelj ne pove, v katerem kraji bolgarske (u!) zemlje on domovino staroslovenskega jezika išče: ali v iztočni (sedanji Bulgariji) ali v zapadni, v Macedoniji; kajti razlika med prvim in zadnjim narečjem je precej znatna . . .« Kako skeptičen in samostalen je bil Oblak nasproti vsem teorijam, priča njegovo prvo dunajsko pismo Baudouinu (1. nov. 1886!), v katerem pravi: »Morda bo Vas zanimalo pozvedeti, kako zdaj prof. Jagić o domovini »staroslovenskega« jezika misli — ako Vam to itak še ni znano. Po njegovem mnenju je jezik najstarejših spomenikov se nekdej v Macedoniji govoril, kjer se še danes stsl. *ъ* izgovarja kot *ô* in kjer se nahaja *ds* (stsl. *з* npr. sgl. *боѡѡ*²⁾). On imenuje ta jezik staroslovenski, ker imenuje prebivalce Panonije (kterim tudi sedanjo Moravsko prišteva) Slovence, a od teh izključuje prebivalce sedanje iztočne Bulgarije, tedaj oni narod, kateri je v IX. stol. v današnji

¹⁾ Lj. Zvon 1887, 116.

²⁾ Baš ta dva dokaza sta ničevna. Kakor je Oblak potem dokazoval, se je bolgarski o iz nosnika *ъ* razvil čez *ъ*, torej bi *ô* govoril ravno za našo slovenščino; dz pa se govori tudi še danes v zahodnih in vzhodnih bolgarskih narečjih in tudi v levodonavski »Panoniji«, med Slovaki in deloma celo na Moravskem.

Bulgariji (Donaubulgarien) prebival, ni govoril »jezyku slověnskѣ.«

Kot vseučiliščnik je Oblak marljivo študiral vse staroslovenske spomenike, tako da je imel lahko tudi o domovini njih jezika svoje utemeljeno mnenje. Njegovi nazori so posebno zanimivi, ker jih je izrazil¹⁾ kratko pred odhodom v Macedonijo; pričajo nam torej do kakih sklepov je prišel v teku svojih študij in kaj ga je mikalo v Solun in Macedonijo.

Oblak najprej poudarja, da se je marsikaj izpremenilo s časa, ko je Miklošič v že imenovanem uvodu »tako sijajno« zagovarjal svojo panonsko hipotezo. Neprecenljivi Kijevski odlomki so neizmerno podprli razloge Praških na škodo panonske teorije, tako da se je vprašanje vsaj v negativnem zmislu približalo rešitvi. Šafaříkova odločna zahteva, naj se zgodovinski podatki ujemajo z jezikovnimi, ne dokazuje tega, kar se želi. Zgodovina priča, da je bila cerkvenoslovenska književnost osnovana v Panoniji in sosednji Veliki Moravi, in o tem nihče ne dvomi; da se je pa jezik te književnosti tam tudi govoril, za to nimamo nobenih zgodovinskih dokazov. Res ni nikakih prič za cerkveno rabo slovanščine na Bolgarskem, kar Miklošič poudarja, ali to nam nič ne pomaga. Domovina slovanske liturgije še ne mora biti domovina njenega jezika, zakaj nje ustanovnika sta prišla iz drugih krajev. Kar se jezika tiče, se sklicuje Šafařík najbolj na precej lepo število latinsko-nemških besed, posebno v krščanski terminologiji;²⁾ to pa le dokazuje, da se je staroslovenska književnost razvila v krajih, ki so bili pod nemškim vplivom.

Oblak torej misli, da ne bo nihče ugovarjal, ako trdi, da odločujejo to vprašanje »jezikovni in samo jezikovni razlogi«. Zgodovinske priče, katerih pa ni, bi mogle samo iz jezika pridobljene rezultate potrditi.

¹⁾ Archiv XV, 363—370.

²⁾ To so besede kakor oltar, križ, papež, menih i. dr., ki niso vzete naravnost iz latinščine, ampak iz nemščine.

Za glavni znak cerkvenega jezika *št* in *šd*, za prvotni *tj* in *dj*, naš slovenski *č* in *j*, (n. pr. noč, sveča, večji, vračam, meja, rojen) ni mesta v stari Panoniji med Donavo in Dravo, v Kocelovi državi. Madžarske tujke z glasovi *št* in *šd* so bile sprejete na levi strani Donave iz bolgarščine, v Panoniji se je govoril *č*, kar dokazujejo druge madžarske tujke (n. pr. lencse, stsl. lešta, slov. leča) in pa nekaj imen iz Kocelove države. Na Veliki Moravi pa so se govorili glasovi *c* in *z*, kar dokazujejo Kijevski in Praški odlomki; poslednje je treba staviti v severne slovaške kraje pod Karpati, kjer se je mogel ohraniti vzhodni obred, kamor so mogli priti žarki bolgarske poprave staroslovenskih tekstov. Tudi nekateri moravizmi v drugih spomenikih nam kažejo pot v moravsko-slovaške kraje. Treba je tudi opozoriti na to, da je naša slovenščina že v desetem stoletju imela samo en poluglasnik, kar dokazujejo brizinski spomeniki in pisava slovenskih imen v starih listinah; cerkvena slovenščina je pa razločevala dva poluglasnika. »Leksikalni panonizmi« (latinsko-nemške besede) so sicer jako važen dokaz, vendar pričajo samo, da sta Ciril in Metod pri panonskih in velikomoravskih Slovenih že našla cerkveno terminologijo, s katero sta računila, da ne bi bilo zmešnjave in nevarnosti za delo pokrščevanja, ki se je že pred njima začelo.

Cerkveno-slovensko književnost sta solunska brata osnovala na Veliki Moravi in v Panoniji. Ker se njen jezik ni govoril v teh krajih, nam ostaje zanj samo njih domovina in njena okolica (v jugovzhodni Macedoniji). Vendar z Macedonijo so težave. Miklošič je poudarjal, da se današnja bolgarščina preveč razlikuje od staroslovenščine. Vendar izguba deklinacije ne sega v tako stare čase; v macedonskih narečjih je še do danes zapustila toliko ostankov, da lahko skoraj vse sklanje sestavimo. Tudi za tamošnje nosnike imamo danes popolnoma verjetne dokaze (Miklošiču¹) so se zdeli mistifikacija kakega

¹) Formenlehre in Paradigmen. XXIII.

»patriota«). Ako se srednjobolgarski spomeniki jako razlikujejo od staroslovenskih, je treba pomniti, da so za tristo let mlajši in da bržkone nobeden bolgarski spomenik ni bil spisani in prepisan v domovini staroslovenščine. Tako daleč na jug (t. j. v Solun) slovanska književnost pač ni priromala, ko se je iz Panonije preselila na bolgarska in hrvaška tla; vsaj središča literarne delavnosti niso bila nikoli tukaj.

Oblak je torej že pred svojim potovanjem v Macedonijo iskal domovino staroslovenščine v solunski okolici, in lahko si mislimo, kako je hrepenel po onih krajih, kjer bi se še mogli najti nje sledovi. Našel jih je res, vendar pri svoji previdnosti se je varoval preranih zaključkov ter je še l. 1893. v bolgarskem »Sborniku« (kn. IX, str. 3) v opombi opazil, da z izrazom »staroslovenski jezik«, katerega se drži, ker je občen, noče reševati vprašanja o njegovi domovini; panonska hipoteza se sicer ne da več zagovarjati, vendar se pojavljajo težave, »v kateri kot velike bolgarske-macedonske oblasti naj stavimo ta jezik«. Iz vsega pa se vidi, kako krivo poroča profesor Conev¹⁾, da je bil Oblak do svojega potovanja v Macedonijo »strog (!) privrženec« panonske hipoteze, katere se je pre naučil od svojega profesorja (!) in rojaka, namreč Miklošiča. Rad pa verjem, da se je Oblak s Conevom na Dunaju večkrat pravdal, ker tega vprašanja ni presojeval s stališča bolgarskega patriotizma, kar delajo vsi Bolgari, in branil je bržkone tudi izraz staroslovenski jezik, ker se ta opira na stare spomenike same.²⁾

Kakor s svojimi macedonskimi študijami, je čakal Oblak tudi dolgo s svojim mnenjem, kje med Bolgari si misli domovino staroslovenščine. V razpravi o poluglasnikih v jugoslovanskih jezikih pravi le, da je slovanska liturgija bila osnovana (»wahr-scheinlich«) v kakem južnem macedonskem narečju.³⁾

¹⁾ Български Прѣгледъ, г. III., Кн. XII. 140.

²⁾ Gl. Miklosich, Lex. palaeoslov. besedi: словѣськъ, словѣньскы.

³⁾ Archiv XVI, 154, 199.

večino staroslovenskih spomenikov pa stavi v vzhodne¹⁾ bolgarske kraje. Tudi v bolgarski razpravi »Prinos k bolgarski gramatiki« govori Oblak vedno o staroslovenskem jeziku, za katerega domovino so posebno važni nosniki, in le mimogrede pravi, da so južno-macedonski govori s svojim jako ohranjenim rinezmom »v neposrednji bližnosti z domovino staroslovenskega jezika.«²⁾ Večkrat³⁾ in bolj natančno pa se je izrazil v razpravi »Einige Capitel aus der bulgarischen Grammatik« (Archiv XVII.) Pri nosnikih pravi,⁴⁾ da je domovino staroslovenščine treba iskati v južni Macedoniji, vendar ne okoli samega Soluna, ampak v onih narečjih, katerih središče je Suho ali pa Kostur. Razločki v rabi nosnikov v »panonskih« in srednjobolgarskih spomenikih niso časovni, ampak dialektični.⁵⁾ Pri glasovih za staroslovenski *ě* kaže⁶⁾ na narečja vzhodno od Soluna (ki imajo *ja* *ea*), in sicer zopet na suško in nekatera rodopska narečja. V vzhodni solunski okolici je tudi mesto za glagolski *а*, za katerega ima cirilica *ѣ* in *ѧ*, ki sta prikrojena za kako vzhodno-bolgarsko ali pa morebiti za kako severno-macedonsko narečje.⁷⁾ Zaradi *št* in *žd* se da misliti le na kako narečje »des äussersten Südens, in der unmittelbaren Nähe Salonikis.«⁸⁾ Težave, ki jih dela izguba po ustnikih vstavljenega *l* (zemja — zemlja), izkuša Oblak odstraniti;⁹⁾ zdi se mu, da se je v macedonskih narečjih, torej tudi v »staroslovenskem«, izgubljal bolj po malem nego v vzhodnobolgarskih.

Vse dokaze proti panonski hipotezi¹⁰⁾ je Oblak še enkrat prav kratko in jedrnato povedal l. 1895.

¹⁾ Там, 189—191.

²⁾ Сборникъ XI. (1895), 538.

³⁾ Miletič je omenil samo Archiv XVII. 459.

⁴⁾ Там, 133.

⁵⁾ Там, 477.

⁶⁾ Там, 158.

⁷⁾ Там, 161.

⁸⁾ Там, 454. Podobno tudi na str. 599.

⁹⁾ Там, 457—461.

¹⁰⁾ Proti nji se je izrazil še nekolikokrat v recenzijah v Archivu, gl. posebno XVI, 480 (proti Sketu) in XVII, 599.

v »Ljubljanskem Zvonu« pri oceni Glaserjeve zgovovine slovenskega slovstva.¹⁾ Tukaj je tudi z največjo odločnostjo zagovarjal macedonsko hipotezo²⁾ ter se jasno izrazil, da išče domovino starosloveščine »v narečju vzhodne sofunske okolice (n. pr. Suho), tedaj v domovini solunskih bratov Cirila in Metoda«. Oblak sam se je potem v Archivu³⁾ skliceval na svoj slovenski članek, in tako bodo morali delati vsi, ki bodo hoteli poznati poslednji izraz njegovih nazorov o domovini staroslovenščine.

Bolj odločno nego prej trdi Oblak nazadnje, da o panonski domovini cerkvenega jezika ne more biti govora, nego samo o moravski,⁴⁾ ker sv. Ciril in Metod sta bila poklicana h knezu Rastislavu in šele na potu v Rim sta se bavila nekoliko časa v Panoniji, v Kocelovi državi. To je Miklošič sam videl ter zaradi tega panonske Slovence razširil tudi na moravske pokrajine, sklicujoč se na Dümmlerja, ki se je pa za slovensko poreklo starih Moravanov⁵⁾ izrekel samo radi Miklošičeve teorije o panonski domovini staroslovenščine. Tudi ime moravskega kneza Svätopluka nas

¹⁾ Lj. Zvon 1895, 243—246.

²⁾ Tam, 306—309.

³⁾ XVIII, 249.

⁴⁾ Tako tudi Archiv XVII, 599.

⁵⁾ Tudi tega Dümmler ni trdil, ampak celo pravilno pravi (Geschichte des ostfränkischen Reiches I. 2. [1862] 624—25), da so Moravani s Slovaki najbližji sorodniki Čehov in da se njih jezik le dialektično razločuje od češkega. Iz vseh daljših zavitih stavkov se vidi, kako ga je edino Miklošičeva staroslovenščina, za katero se sklicuje samo na latinsko-nemške besede, zapeljala, da se mu je zdelo verjetno, da je vladala na obeh straneh in da so jo »Moravani ne manj govorili kakor grški (!) Slovani«. Sploh ga moti tudi Miklošičeva »velika rodbina« slovenska »od starobavarskih mej do Peloponeza«. Ker pa neče trditi, da Čehi in Slovenci že takrat niso bili različna plemena, si misli, da je okoli začetka 10. stoletja češčina slovenščino tako izpodrivala »kakor se še danes širi srbski narod na škodo istega slovenskega plemena«. V drugi izdaji (Leipzig 1887) svojega dela Dümmler ponavlja svoje nazore (II. 184—185), ki se niso občno sprejeli, ter do-

ne more več motiti, ker je dokazano, da je staročeščina poznavala nosne samoglasnike. Argumentacija, da so panonski spomeniki pisani v panonskem narečju, ker v njih ni ne ruskega, ne bolgarskega, ne hrvaškega vpliva, bi bila edino v tem slučaju resnična, če bi bolgarščina bila enoten jezik. Med bolgarskimi narečji, posebno iztočnimi in zapadnimi, so pa jako znatne razlike, ki segajo v starodavne čase. Iz onih pokrajin, kjer je domovina staroslovenščine — okolica solunska — nimamo iz poznejše dobe nobenih spomenikov, središče poznejši cerkveni književnosti na bolgarskih tleh sta bili zapadna Macedonija (Ohrida) in iztočna Bolgarska. Staroslovenščina je bila v Moravski tuj jezik, ker nahajamo sporadično *c* (*z*), *ros*, *vy*, takoimenovane moravizme, v najstarejših spomenikih in v Praških, nekoliko tudi v Kijevskih odlomkih.¹⁾ Da ni bila jezik panonskih Slovencev, dokazujejo slovenske tujke v madžarščini s *č* (namesto št v besedah vzetih od dakijskih Bolgarov) in obenem z *en* (*ę*) in slovenska imena v listinah. Panonskega narečja v Miklošičevem zmislu sploh ni bilo, nego panonsko narečje je bilo slovensko (v današnjem zmislu), iz katerega se je razvilo sedanje (slovensko) ogrsko narečje. To dokazujejo zopet slovenska imena v latinskih listinah; posebno važen in nov je pri tem dokaz, da se je v Kocelovi državi za staroslovenski *t* govoril *é*, ne pa *ea* ali *ä* kakor v Macedoniji že takrat — to pričajo slovanska imena v grških listinah z *z*, *εz* — in še danes.

stavlja: „auch Miklosich ist meiner Ansicht beigetreten“ (namreč v „Formenlehre“). Kako se take nelogične teorije zgodovinarjev, ki ne morejo sami o jeziku soditi, dalje razvijajo, kaže izvrstno delo A. Haucka Kirchengeschichte Deutschlands (II. Leipzig 1890, 637) kjer se za Dümmlerjem pripoveduje: Čechen. Mährer... obgleich einer Nation angehörig, waren sie durch Verschiedenheit der Sprache getrennt, die Mährer durch die Gleichheit des Dialectes mit den Südslaven, den Slovenen verbunden.

¹⁾ Kakor se vidi, Oblak tem odlomkom z njihovimi *c* in *z* za to vprašanje ne pripisuje več take važnosti kakor l. 1891. v „Archivu“.

Miklošičeve ugovore proti bolgarščini, posebno proti macedonski¹⁾, je seveda Oblak zdaj lahko popolnoma ovrgel. Našel je sam neizmerno krepak nazalitem in dosledno razločevanje obeh starih nosnikov *ε* in *α*. Seznanil se je tudi bolje z ostanki sklanje v nekaterih zapadnih in centralnih bolgarskih narečjih in prav dobro je opazil: če se bolgarščina radi izgube deklinacije znatno razločuje od staroslovenščine, se naša slovenščina nič manj radi izgube aorista in imperfekta, katera sta se v bolgarščini prav krepko ohranila; toda niti ena, niti druga izguba ne sega v staro dobo in je zato pri reševanju tega vprašanja brez pomena. Starih poluglasnikov *ѣ* in *ѥ* ni razločevala ogrska slovenščina, pač pa bolgarščina, ki jih edina med jugoslovanskimi narečji nadomešča z *o* in *e*, vendar v narečjih solunske okolice in južnoiztočne Macedonije le v redkih slučajih, kar se dobro ujema z najstarejšimi stsl. spomeniki. Staroslovenski skupini *št*, *šd* je najti samo v bolgarščini in sicer med macedonskimi narečji ravno v onih, ki se govore v najbližji (iztočni) okolici solunski. V teh narečjih ni, ali skoraj povsem ni novejših glasov *č* *đ* (dj) ali omehčanih *k*, *g*, kateri se nahajajo skoraj v vseh ostalih macedonskih narečjih poleg starejšega *šč* (*št*) in *šd* (*šdš*). Staroslovenski izgovor *ѣ* kot *'ā* (*'a*) ali *'a* (kar se ujema z glagolskim znakom za *ѣ* in *ja* in kar dokazujejo grške listine) je najti zopet med vsemi macedonskimi narečji baš v omenjenih in severoiztočnih macedonskih, v ostalih se govori danes *e* za *ѣ*.

Oblak ne prikriva, da posamezne posebnosti niso zase odločilne, vendar posebnega pomena je to, »da se nahajajo vse značilne glasoslovne črte staro-

¹⁾ V opazki (str. 306) pravi: Macedonska hipoteza je seveda tudi bolgarska, kers o južna macedonska narečja, katera pridejo pri tem v poštev, nedvomno bolgarska narečja, toda ne sme se prezreti, da so med nekaterimi maced. in bolg. narečji važne razlike, ki segajo že v jako staro dobo, kakor se n. pr. tudi slovensko narečje brizinskih spomenikov in ziljsko že v X. stol. znatno razločujeta od ostalih slovenskih.

slovenščine združene ravno v narečju vzhodne solunske okolice (n. pr. Suho), v ostalih macedonskih narečjih jih pa povsem ni, ali vsaj ne vseh. Rinezem, $t = 'ā$ ('a), $št, žd$, redki slučaji $o e$ za z, s , vse te posebnosti združene je najti danes v Macedoniji samo v tem narečju. To je tedaj ono soglasje zgodovinskih (brata sta iz Soluna in Solunčani znajo po poročilu panonske legende »slovensko«) in jezikovnih podatkov, katere tako naglašata Šafařík in Miklošič, samo da ga ni najti na severu v Panoniji, nego v južni Macedoniji (izv.: Macedonski!), v solunski okolici«. In za one Slovence, katerim bi moglo biti žal za tako imenitne prednike v naši književnosti, kakor sta sv. Ciril in Metod, sklepa Oblak takole: »Ne iščimo tedaj domovine staroslovenščine — in ne morda staroslovenske književnosti — med nekdanjimi ogrskimi Slovenci ali med češkoslovaškimi Moravani. Panonska slovenščina, ki ne bi bila prednjica današnjemu ogrskemu narečju nego poseben, če tudi naši slovenščini najbolj soroden jezik, je samo fantom. Spomin našega velikega Miklošiča s tem najbolj častimo, da pogledamo resnici hladno v obraz. Staroslovenščino prepustimo macedonskim Bolgarom, zato pa lahko zdaj z elegičnim ponosom poudarjamo, da je slovansko bogoslužje in z njim tudi cerkvena književnost pri enem delu naših prednikov, pri pravih in pristnih Slovencih Koceljeve države, cvela, in s tem je tudi za IX. stol. nekako ohranjen »der nationale Besitzstand«, katerega si je bila pri nas večina ustvarila v svoji domislivosti.«

V »Macedonische Studien« se Oblak teorije o domovini staroslovenščine ni dotikal,¹⁾ ker je v I. delu hotel podati samo faktično dialektično gradivo. Izrazom, kakor »starobolgarski« poluglasniki se ne sme pripisovati preveč važnosti, ker je Oblak macedonska narečja, ki so mu brezdvomno bolgarska, seveda hotel

¹⁾ Samo enkrat pravi (str. 115), da je bila občna bolgarska oblika aorista 3. os. mn. na — h^s tuja „jenem süd-macedonischen Dialekt, in dem im 9. Jahrhundert das kirchenslavische Schrifthum begründet wurde“.

primerjati staremu bolgarskemu jeziku; drugače pa še govori večkrat o »staroslovenščini« in »staroslovenskih« spomenikih, dasi semtertja stavi v oklepje tudi »starobolgarščina« in »starobolgarski«; le enkrat (str. 99) govori odločno »schon in den sogenannten pannonischen Denkmälern des Altbulgarischen«.

Lehko se reče, da je Oblak panonsko hipotezo, ki je imela že toliko nasprotnikov, za vselej pokopal¹⁾ s svojimi jezikovnimi razlogi, h čemur mu je pomagalo njegovo izvrstno poznavanje slovenščine in bolgarščine. Le za trditev, da panonski Slovenci niso izmrli, ampak imajo naslednike v današnjih ogrskih Slovencih, kar tudi Jagić poudarja²⁾, bo še treba dokaze popolniti. V potrdilo jezikovnih rezultatov se pa moramo še tudi na zgodovinska poročila bolj ozirati. Tu imamo jasne dokaze, da sta Ciril in Metod začela svoje delo na Moravskem in se pri Slovencih ob Blatnem jezeru šele potem mudila. Ne manj važna pa so poročila, da Solunčani govoré slovenski, da je Metod bil zapovednik neke slovanske kneževine, da je Ciril svojo abecedo iznašel že v Carigradu, da sta brata kneza Rastislava in njegovo ljudstvo takoj pri prihodu s slovanskimi besedami razveselila. Gotovo nista prišla s praznimi rokami, če tudi ni verjetno poročilo, da sta prinesla že evangelije s seboj. Na Moravskem bi se brata mogla naučiti le staročeščine. Sploh pa ni verjetno, da bi se poleg svojega posla v neizmerno kratkem času mogla tako dobro naučiti kakegakoli slovanskega narečja, da sta že za tri in pol leta prišla s precejšnjim številom knjig h Kocelu in v Rim. Slovanska blagovestnika sta gotovo prinesla svoje slovansko narečje že s seboj na Moravsko, vpraša se le, kje in kedaj in od koga sta se ga naučila; tudi v Solunu in Carigradu sta lahko imela učitelje iz raznih slovanskih krajev bizantijskega cesarstva. Na vsak način je bil njih »slovenski« jezik eno iz na-

¹⁾ Obrana madžarskega učenjaka Wolfa (gl. Lj. Zvon 1899, 775—776) je brez pomena; le za slovenska imena v madžarsščini bi mogla služiti boljšim filologom.

²⁾ Archiv XX, 7—9.

rečij, katera danes zovemo bolgarska. Jeli se to narečje govorilo v južni Macedoniji, posebej v iztočni solunski okolici, kakor je mislil na koncu Oblak, še pač ni dognano. Prof. Miletiču se tudi na podlagi Oblakovih študij zdi, da nam razni pojavi kažejo pot v vzhodno Bolgarijo.¹⁾ Tudi V. Ščepkin, ki je pisal svoje delo o Savini knjigi posebno pod Oblakovim vplivom,²⁾ misli na »najbližjo zvezo z vzhodno-bolgarskim narečjem.«³⁾ Sicer pa Oblak sam svoja južnomacedonska narečja, posebno suško, stavi večkrat v bližjo zvezo z vzhodnobolgarskimi in trakij-skimi nego z zapadno- in severnomacedonskimi.⁴⁾ Prof. Jagić, ki se je nekolikokrat izrekel za kako severnomacedonsko, srbščini bližnje narečje,⁵⁾ bi bil sedaj pripravljen misliti na kako vzhodnobolgarsko, ako bi se dalo dokazati za carigrajsko okolico. Ljapunov⁶⁾ pa še misli celo na pridonavsko skupino staroslovenskih govorov; s tem se ne vračamo k »panonizmu« Miklošiča, ampak priznavamo samo »dialektično raznovrstnost staroslovjanskega« jezika, katerega prostranstvo dosedaj ne moremo natančno določiti; moremo si samo jako previdno misliti, da nasledniki bolj južnih govorov staroslavjanskega jezika žive sedaj v nekaterih bolgarskih govorih, bolj severni pa so izginili; ali vendar še do sedaj nimamo trde osnove, da bi mogli vsaj del staroslovjanskih govorov s kakim koli sedaj živim bolgarskim narečjem zednačiti.« Ker se Ljapunovu zdi, da je tudi Oblak pri staroslovenskem jeziku mislil preveč na eden govor, omenjam samo, da se je on proti temu večkrat branil v teoriji in praksi, vendar vprašati se moramo, v katerem ozko omejenem narečju sta Ciril in Metod položila temelj staroslovenski književnosti, ker tako se začenja vsak književni jezik. Te prvotine v

¹⁾ Archiv XX. 598.

²⁾ Разсуждение о языкѣ Саввиной книги, XX.

³⁾ Там XVII, XX.

⁴⁾ Macedon. Stud. 43, 86.

⁵⁾ Pr. Archiv XX, 36, 38.

⁶⁾ V Harjkovskem životopisu Oblakovem str. 12.

jeziku solunskih bratov je treba kolikor mogoče do-
gnati s strogo filologičnimi preiskavami in potem z
njimi operirati. Dvomov in dela še ostaja torej do-
volj; vendar Oblakova zasluga ostane vedno, da je
tudi to vprašanje spravil v nov tir, po katerem se
bolj bližamo resnici, na kolikor je to pri nepopol-
nosti vsega zgodovinskega znanja mogoče.

Oblak ni bil prijatelj raznim prajezičnim ob-
likam, katere si primerjajoči jezikoslovci bolj v svoji
domišljiji nego na podlagi resnih dokazov stvarjajo;
pri svojih študijah je torej izhajal vedno od faktičnih
staroslovenskih oblik, vendar staroslovenščine tudi
ni precenjeval. Jezik, v katerem je bila osnovana
cerkvena književnost, mu nikakor ne predstavlja
praslovanskih glasov in oblik, ampak je samo neko
južnoslovansko in sicer južnomacedonsko narečje,
ki ima pred drugimi slovanskimi jeziki samo to
prednost, da se je o njem začelo dvesto let prej
pisati.¹⁾ Velik vpliv staroslovenščine na jezike Slo-
vanov vzhodnega obreda je naravnost obžaloval, ker
je oviral pravilen razvitek teh jezikov in njih na-
rodne književnosti.²⁾ Da bi pa staroslovenščina
precej vplivala tudi na staročeščino, ni verjel (*M.*
3. nov. 1893) ter je smatral Vondrákovo razpravo o
tem vprašanju za njegovo »najslabejše delo«, dasi
se tudi s kritiko Flajšhansa in Polívke ni strinjal.
Vondrák je res naštel mnogo izrazov kot staroslo-
venskih, ki so bili nekdam brezdvomna češka lastnina,
vendar tu ne gre samo za besede, ampak še bolj
važen je »jednaki prevod evangelijskih mest. Izrazi
so lahko vsi domači, vendar se pri tem še lahko
prevod dotičnega mesta naslanja na cerkveni ori-
ginal glede konstrukcije in cele fraze ali glede
grške redakcije, ki se razločuje od latinske«. Polív-
kove dedukcije so mu bile krive, ker je ta popolnoma
prezrl, da so leksikalne posebnosti staroruskih evan-
gelijev XI—XII. stol. se razvile že na slovanskem
jugu (*M. 15. jan. 1896.*)

¹⁾ Archív XVI. 154, 199.

²⁾ Doneski k historični slovenski dialektologiji I, 1—2.

Pri tej priliki moramo obžalovati, da se Oblak ni nikoli odločno izrazil o vplivu staroslovenščine na naše brizinske spomenike. V razpravi o slovenski nominalni sklanji se na nje ni oziral, »da es noch nicht festgestellt ist, ob ihre Sprache frei vom kirchenslavischen Einfluss ist.«¹⁾ Tega pravila se je držal tudi v drugih razpravah; imamo torej vsaj negativen dokaz, da takega vpliva ni odklanjal, kar po mojem mnenju tudi ni mogoče.²⁾ V zadnjih letih je čakal, da Vondrák izda te spomenike znova, vendar ni jih več videl. Hvalil je jako njegovo lepo odkritje, da so nekateri deli glagolskega Sinajskega euhologija, ki se ujemajo s tretjim brizinskim spomenikom, prestavljeni iz staronemškega³⁾ za brizinske spomenike sicer že prej znanega izvornika (*M.* 15. januarija 1896), ali gotovo ne bi pritrnil tako veliki odvisnosti prvih slovenskih spomenikov od cerkveno-slovenskih, posebno pa ne Vondrákovemu mnenju, da se nahajajo v njih tudi vplivi češčine. Ker je poznal Vondrákove nazore že iz prijateljskih pisem, je izjavil že l. 1894. (*M.* 2. maja): »slovacizmi niso jasni, dozdeva se mi, da so karantanizmi«, kar je tudi javno odločno trdil.⁴⁾ Oblak se je namreč že rano pridružil mnenju, da so brizinski spomeniki pisani v koroškem narečju⁵⁾, ter je pozneje jasno povedal, da misli na ziljsko narečje ali pa kako podobno zapadno, ki je na severu od Drave že izginilo.⁶⁾ Ni slučajno, da je še pozneje posebno zasledoval *dl* tega narečja za jugoslovanski *l* in *bx* (=vy) za *iz*⁷⁾. Vondrák se je moral mnogo bolj ozirati na znano

¹⁾ Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen 2

²⁾ Pr. za sledeče vrste moje opazke v Ottovem „Slovník naučný“ XIII. 393—394. (citat o ziljskem narečju je pa kriv, Oblak se je o njem izrazil ne v XV. — to je tiskarska poma na ponatisih — ampak v XVI. kn. „Archiva“).

³⁾ Archiv XV. 124, Frisinské památky 14—16.

⁴⁾ Archiv XVIII. 238—239.

⁵⁾ Doneski k historični slovenski dialektologiji (Letopis Matice Slovenske za l. 1890) I. 4.

⁶⁾ Archiv XVI. 156, 163, XVIII. 238, Ljubljanski Zvon 1895, 310.

⁷⁾ Archiv XIX, 321—328.

mu mnenje Oblakovo, ko je iskal v brizinskih spomenikih češke besede, slovenske leksikalne vplive pa imenoval neznatne.¹⁾ Proti čehizmom se je izjavil tudi Jagić,²⁾ ki bi drugače brizinske spomenike rad postavil v Panonijo. O tem je tudi Oblak premišljeval,³⁾ ali za njega je bilo odločilno to, da se vse njihove posebnosti nahajajo v najbolj zapadnem kotu slovenskega jezika na Koroškem.

Slovenski jezik je zanimal Oblaka od začetka njegovih slavističnih študij na celjski gimnaziji do smrti.⁴⁾ Samo na Dunaju se je zadnje leto »in slovenicis čisto potujčil« (Š. 27. maja 1890), vendar celo v Solunu je moral za slovenščino sestavljati 40 stavkov, po katerih bi se izpraševalo o dialektičnih posebnostih našega jezika, da se opišejo vsa avstrijska narečja za veliko podjetje »Oesterreichische Dialektforschung«, za katero je po vzoru nemške države od naučnega ministrstva bila osnovana na Dunaju posebna komisija pod Jagićevim predsedništvom. Oblak sicer od takega podjetja ni mnogo pričakoval, že zaradi tega ne, ker bi jako različni ljudje zapisovali, katerih zapiski ne bodo vedno zanesljivi. 40 stavkov tudi ne zadostuje, od teh pa so nekateri za eno narečje važni, za drugo brez

¹⁾ Frisinské památky, 18—20.

²⁾ Archiv XVIII, 600. Besedi *obeti* in *krilatcem* res ne zadostujeta za dokaz češkega vpliva: besede *obetati*, *obeti* itd. bi lahko v slovenščini še danes imele pomen *žrtvovanja* (pr. obljubiti, obljubiti se), angele pa je mogel Slovenec X. stoletja ravno tako imenovati *krilatce* kakor dekadentski pesnik O. Zupančič (Čaša opojnosti, 44, 49) na konci XIX.

³⁾ Archiv XVIII, 238—239.

⁴⁾ Poslednji datiran (Gradec, 12. marca 1896) donesek v „Archivu“ (XIX 321—328) razpravlja o slovenskem *dl* in o slovenskem in hrvaškem *vy*— za *iz*. Iz iste dobe je gotovo tudi člančič o Kraljevem jeziku (tam, 333—338). Ž njim je pa najbrže v zvezi „Archivu“ namenjena razprava, v katerih je hotel pokazati, da je * krajši, nego bodisi katerikoli kratko naglašen (") ali nenaglašen samoglasnik (Š. 25. nov. 1895). Zaradi tega je Škrabca vprašal, ni li v njegovem narečju „zlog z * v besedah *dož*, *kesam se*, *pos*, *staza*, *cvote*, *mogla*, *stablo* etc. nekoliko, veliko seveda ne, kratkejši nego kratki samoglasniki v besedah *měč*, *vsě*, *oslě*, *cvotě*, *žgě*, *pěč*, *rěč*, (inf.), *měst*, *snóp* etc.“

vsakega pomena. Za to je treba n. pr. za slovenščino te stavke razdeliti na nekaj skupin, od katerih so nekateri namenjeni posebno tem narečjem, drugi drugim (Š. 28. jan. 1892). To podjetje se iz narodnostnih obzirov ni posrečilo, ali velike škode pri tem ni bilo, ker ni imelo prave osnove, stalo bi pa mnogo in ne prineslo posebne koristi. Oblak je imel o takih zapiskih mnogo izkušenosti, saj je prosil vedno zanje na vse strani. Najrajši je torej sam izpraševal in si zapisoval, ali pa je nagovarjal jezikoslovno izobražene ljudi, naj se lotijo tega posla. Posebno o Škrabca je vedno opominjal resnobno in tudi šaljivo, naj opiše svoje domače ribniško narečje. Zakaj, povedal mu je še v svoji zadnji dopisnici (Š. 12. marca 1896): »Kolikokrat sem se že jezil, da še vedno nimamo monografije o kakem dolenjskem narečju. Pa si naj človek beli glavo s Truberjevim jezikom, če mu je današnja dolenjščina skoraj neznanak! Za to je hotel poleti že sam na Dolenjsko, kakor je bil prejšnjo jesen na Notranjskem. Njegova želja se ni izpolnila! Zategadelj tembolj polagamó na srce Oblakovo oporoko pretihemu goriskemu učenjaku. O. St. Škrabec bi po mojem mnenju mogel tudi porabiti Oblakovo obilno in prekrasno gradivo za junsko in ziljsko narečje na Koroškem, ker si je ž njim največ o dialektičnih vprašanjih dopisoval in je torej poznaval njegove nazore in namene.¹⁾ Neizmerna škoda za dialektologijo našega jezika in za slavistiko sploh je Oblakova prerana smrt, ker ni mogel opisati obeh še neznanih koroških narečij, kakor je opisal macedonska.

Znano nam je že, kako je Oblak izdajal starše tekste in doneske k historični dialektologiji slovenski. Tu je objavil večinoma jezikoslovcem dozdej popolnoma ali pa malo znano gradivo, katero je vselej izvrstno razlagal v jezikovno-zgodovinske svrhe. V dokaz, kako je pri tem vedno in že rano mislil na vsa narečja, omenjam, da je hotel izdati

¹⁾ Oblakovo kratko karakteristiko junskega narečja gl. v Ljub. Zvonu 1895, 312, op. 1.

tudi Vramčevo kroniko (kajkavsko) s primernim uvodom (B. 26. maja 1888). Poznaval je temeljito vse, kar se je dozdaj pisalo o našem jeziku. Posebno je to pokazal v svoji imenitni zgodovini slovenske nominalne sklanje (Gl. vire na začetku razprave v »Archivu« XI). Vse te razprave je pa pisal pred svojimi potovanji. V Gradcu je o slovenščini le mnogo predaval in učenemu svetu poročal o vseh važnih pojavih naše jezikoslovne književnosti. Za Matičin »Letopis« je še napisal dva drobiža o starši slovenski književnosti. Svoje dialektične zbirke pa je porabil le v nekaterih člankih, izmed katerih je pa jako važna razprava o poluglasnikih v jugoslovanskih jezikih, kjer je slovenščini odkazano mnogo mesta.¹⁾ Kazal je, da je slovenščina že v X. stoletju imela za *z* in *o* samo eden polglasnik *z*, ki se pa ni brezpravilno ali pa samo po krajih različno razvil v *a* in *e*, kakor uči Miklošič,²⁾ ki pravi, da *a* prevladuje na zahodu, *e* na vzhodu. Že Škrabec³⁾ je delal ojačevanje polglasnika v *a* in *e* odvisno od dolgega naglasa, Oblak pa je še bolj razbistril to vprašanje ter učil: v kratkih zlogih, naglašanih in nenaglašanih, ostaja polglasnik *z* (katerega pišemo navadno s polglasnim *e*), v dolgih zlogih se je pa razvil v *a*; te dolžine so seveda samo slovenske, toraj se večkrat ne ujemajo s hrvaško-srbskimi (pr. oddáhnem — odděhníti, gánem — geníti, pásji — pěs, dán — đněs, máh, lán, vás (vicus), vōs (totus), děž, męglā, tēma; tako je tudi v sufiksih n. p. lęgák in lāhčk, tēnák in tēnčk, sladák in slādčk). Vender ta razvitek ni splošen. Slovenska narečja se tu delé v dve veliki skupini. V severnem in vzhodnem pojasu slovenskega jezika se je *z* v dolgih zlogih razvil v *e*, v kratkih se je na zahodu ohranil, na vzhodu pa tudi ojačil v *e*. Semkaj spadajo ziljsko in rožansko

¹⁾ Archiv XVI. 160—170. Kratko je povedal iste nazore že v Doneskih k historični slov. dialektologiji I. 8 (Letopis Slov. Matice 1890, 187).

²⁾ Vgl. Gram. I^a, 322, 325.

³⁾ O glasu in naglasu našega knjižnega jezika (program novomeške gimnazije za l. 1870), 17.

narečje, ki imata še v kratkih zlogih *z*, potem severna in vzhodna štajerska, ogrska in hrvaška kajkavska, ki imajo povsod *e*. Jugovzhodni pojas *z a* v dolgih zlogih, ki nam je dal književni jezik, obsega vsa narečja kranjska, primorska in junska na Koroškem, potem beneška, ki imajo *a* tudi v kratkih zlogih, kakor nekatera goriška. Vendar Oblak¹⁾ tukaj oporeka Baudouinu, ki nekatera beneška narečja prišteva hrvaškim čakavskim, dasi se mu drugače ni posebno protivil ter ga je še 30. dec. 1895 vprašal, kako je bil zadovoljen s svojim potovanjem med »italijanske Hrvate«. Po Oblakovi teoriji o sorodnosti slovanskih narečij, so beneška²⁾ seveda most k čakavsko-hrvaškim, s katerimi imajo sploh marsikaj skupnega.

Delitev slovenskih narečij v dve veliki skupini na podlagi razvitka poluglasnika je smatral Oblak za mnogo bolj primerno nego Miklošičevo,³⁾ ki deli slovenščino po zameni starega *ě* (*t*) v vzhodni in zapadni pojas. Oblakova delitev je gotovo bolj karakteristična in enotna, kajti za *ě* imamo premnogo dialektičnih razlik (*é—ej—ie—i—aj—ja*⁴⁾). Miklošič tudi tukaj pri svojem vzhodu (O.) preveč misli na svojo domovino (in najbližja narečja), po kateri se je ravnal tudi glede naglasa in kvantitete⁵⁾, torej najvažnejših činiteljev slovenskega glasoslovja. Vendar priznati moram, da imata koroški narečji, ki se po Oblakovi delitvi pridružujeta štajersko-ogrsko-hrvaškim, drugače marsikaj skupnega z zahodnimi, in da je sploh težko jezik deliti po eni posebnosti, bodisi še tako važni. Vse to je čutil Oblak sam ter je v svoji kritiki⁶⁾ poglavja o slovenskih narečjih v Glaserjevi slovstveni zgodovini, ki se mu je zdelo

¹⁾ Archiv XVI, 164.

²⁾ Tudi njih slabo razvite „vokalne harmonije“ nikakor ni hotel z Baudouinom pripisovati „turanskemu vplivu“, ker na potu do nje je tudi rožansko narečje na Koroškem. Archiv XVIII, 623.

³⁾ Vgl. Gram. I² 310—311.

⁴⁾ Oblak, Starejši slov. teksti, 12. Ljub. Zvon, 1895, 311.

⁵⁾ Vgl. Gram. I² 304.

⁶⁾ Ljub. Zvon 1895, 310—312.

najbolj pomankljivo v celi knjigi, naravnost povedal: »dokler ne bomo bolj poučeni o zgodovinskem razvitku različnih pojavov v posameznih narečjih, je najbolje, da se izogibljemo vsaki klasifikaciji slovenskih narečij, in da samo označimo pojedina današna narečja po njih posebnostih.« Razumemo pa, zakaj je Oblak s takim veseljem pozdravljal vsak prispevek k spoznavanju razvitka slovenskega jezika in njegovih narečij. Izmed njih je razprava o jeziku v Kastelčevih »Bukvicah sv. roženkranca« (v izvestju celjske gimnazije za l. 1890.) izšla, ker se je Oblaku posrečilo, da je pregovoril novega celjskega profesorja za slovenščino, M. Zavadlala, današnjega deželnega šolskega nadzornika v Dalmaciji, naj se loti tega dela (Š. 14. nov. 1890). Najbolj pa je o. St. Škrabca nagovarjal, naj spiše tudi slovensko glasoslovje in pa slovensko akcentologijo, ker v Valjavčevih študijah o slovenskem naglasu je »mного materijala toda pravi Urwald« (Š. 12. maja 1893). Tu je imel večjo srečo nego s klici po razpravi o ribniškem narečju, ker od o. Škrabca je hotel imeti podlago za — novo slovensko slovnico.

Ne dvomim, da bi Oblak s časom spisal izvrstno zgodovinsko slovnico slovenskega jezika, posebno na podlagi graških predavanj. Vendar do nje je bilo še jako daleč, »ker ne vemo, če jo midva še doživiva« (M. 15. apr. 1892). Sicer pa s historično slovnico še ni bilo vse rešeno za šolsko in praktično slovnico, ker za njo se marsikaj ne da priporočati, »kar je historično in dognano«; zdelo se mu je celo, da vsak slovenski gimnazijski učitelj ne bi znal historične slovnice koristno porabiti. Za to je z vso energijo podpiral beljaškega profesorja Jos. Lendovška, ki je sprožil misel »normalne« slovnice, ko sta se l. 1891. videla na Koroškem (M. 3. okt.). Mislil je sicer najprej sam, da taka slovnica »ne bo imela kaj uspeha« (Š. 13. sept. 1891), vendar meni nasproti je že po nekaj tednih trdil, da je seveda »normalna« slovnica še nemogoča, »sicer pa dobra slovnica lahko mnogo koristi in pripomore, da se naš književni jezik bolj utrdi«. Skoro se je za to misel jako nav-

dušil, je nasvetoval Lendovšku, ki je prevzel uredništvo s praktičnega in glavno z didaktičnega stališča, sodelavce in je bil sploh duša vsemu podjetju. Najvažnejšo partijo, glasoslovje z naglasom vred, je odločil o. St. Škrabcu, katerega razpravice na platnicah »Cvetja z vrtov sv. Frančiška« je vedno čital z največjim zanimanjem. S Škrabčevimi nauki sicer ni bil vselej zadovoljen, ker so mu bili pre-radikalni ali pa premalo jasni. Piše mu (13. sept. l. 1891.) sam: »mi se v vseh stvareh vendar ne smemo sklicevati na XVI. stoletje, jezik je imel od onega časa tudi nekaj življenja in posebej še književni jezik se je v teku časa v marsičem utrdil, kar morda ni ravno lepo ali ne odgovarja naši teoriji ali je ipak že splošno sprejeto. Jaz bi tedaj vedno resumiral vse preišljevanje in predlagal: v tem slučaju ostanimo pri starem, če tudi ni morda znanstveno opravičeno, v tem slučaju pa pišimo tako!« Tudi za glasoslovje, ki bi naj sicer bilo edina znanstvena partija v slovnici, mu je svetoval, da ne sme biti preveč znanstveno, kajti za vsako šolsko knjigo stoji kot strašilo ministrstvo. Upal pa je, da bode stvar razpravljal s historignega stališča (29. okt. l. 1891.). Oblak je bil z Lendovškom prepričan, da bo vse, kar bo Škrabec napisal, izvrstno in stvarno za rabo, vendar na vprašanje o njegovih pravopisnih reformah niti ni mnogo odgovarjal,¹⁾ pač pa pravi: »če on misli, da bi se vse take nemogoče reforme mogle uvesti v praktično in vsakdanjo pisavo in v vse knjige brez izjeme, je to pač samostanska fantazija!« (M. 7. jun. 1892). Priporočal mu je pa, naj ne čaka sporazumljenja z drugimi sodelavci, ampak naj sestavi po svojih nazorih glasoslovje, ki bo ostalim partijam v podlago. Vprašanja o pravopisu (n. pr. $\text{ar} = \text{r}$, $\text{a} = \text{v}$) niso potrebna, ker tukaj

¹⁾ Zanimivo je, kar je ipak semtertja odgovoril, n. pr. 22. okt. 1891: „S praktičnimi nasveti v pravopisu je križ, silen križ. Jaz se principiuelno ne bom v take stvari nikoli vtikal, če najbolj absurdna oblika obvelja in se splošno sprejme, bom jo pisal tudi jaz. Vprašanje je, kaj je v jeziku „napačno“. Saj nastane mnogokrat splošna napaka pravilo.“

niso znanstveni razlogi merodajni, ampak splošna navada (Š. 15. jun. 1892). Sicer je pa tudi v tem oziru odločno trdil: »naš pravopis je dober, črke nam popolnoma zadostujejo, ni treba novih spak in čačk! Samo slovnico je treba v književnem jeziku malo popraviti« (M. 4. avg. 1892).

S kako energijo je Oblak agitiral za novo slovnico, sem sam na sebi izkusil, ker sem si z raznimi ugovori zaslužil očitaje, da sem omahljiv »glede slovnice kakor sv. Peter«. Med drugim se je pa Oblak strinjal z menoj, da je Janežičeva slovnica dobra (po mojem mnenju ena iz najboljših, kar se jih je pisalo po učnem načrtu za avstrijske gimnazije), vendar ker je našim domačim slavistom že prestara, si je želel tudi on nove. Seveda se jim ž njo tudi ne bo popolnoma ustreglo, ker marsikaj ne spada v slovnico, kar bi oni radi v njej našli. Sklepa pa: »Moje mnenje je tedaj, da dobro sestavljena slovnica lahko v marsičem mnogo koristi zdravemu razvitku našega književnega jezika, da bo potem skoraj konec večnemu modeliranju. Zdaj je kakor v kaki Hexenküche, kjer vse vre. Da bi pa kako »normalno« slovnico skovali, o tem seveda ne sme nikdo sanjariti. Načela so pa Vam itak znana: 1.) hočemo slovnico domačega slovenskega jezika in ne mixtum compositum, 2.) cerkvena slovenščina nas nič ne briga, 3.) ravno tako ne hrvaščina« (M. 15. apr. l. 1892.).

To so bili glavni nazori slavista, ki je poznaval stroj vseh slovanskih jezikov kakor malokdo, o slovenščini pa še posebe mnogo premišljeval. Bili so pa tudi že zares potrebni, kajti nikjer se filologični diletantizem ni tako dolgo šopiril kakor pri Slovencih, ki so bili semtertja še ponosni na svoj hudomušni priimek »gens philologica«. Posebna nesreča je še hotela, da je pesnik in pisatelj, ki je prekrasno pisal svoj jezik, in še bil rojen v kraju, iz katerega imamo podlago našega književnega jezika, hotel biti tudi filolog, in še večja nesreča je bila, da so ljudje v takega filologa verovali, tako da je levstikovanje oviralo desetletja pravilen razvitek književne slo-

venščine. Mojster sam, slovenski primer slovanskega mistika, ki nazadnje sam uničuje svoje delo, je prišel do tega, da je rabil v spisu za mladino *dativus absolutus*,¹⁾ o katerem se filologi pravdajo, jeli celo v staroslovenščini zrased na domačih tleh! Naši pisatelji in posebno žurnalisti, ki so navadno oblizali samo pene kakega slovanskega jezika, ali pa pri boljšem poznavanju pozabili, da je slovenščina poseben jezik, so pa tudi širili res »lisasto in progasto« pisavo, katero je zavračal J. Stritar²⁾ s primernimi puščicami. Podobna reakcija je morala priti tudi iz sredine pravih filologov in treba je samo obžalovati, da je bil Oblak že rano preveč akademičen učenjak, ki ni iskal prilike, da bi svoje nazore tudi javno povedal. Po njegovem mnenju še ni napočil čas, da bi se dale filologične znanosti prevesti v praktično življenje kakor prirodopisne, fizika, kemija itd. »Naj pišejo srce, serce, sarce, srce, ljubiti ali ljubiti, naj postavlja Cimperman na vsako besedo dva ali tri naglase, jaz se za to ne bom brigal; pustimo vsakemu svoj šport. Pri naših ljudeh je vse Glaubenssache in to moramo spoštovati« (Š. 27. sept. 1889). Po takem tudi ni imel pravega zaupanja v bolj filologičen časopis »Slovenska beseda«, ki ga je »Matica« l. 1890. hotela izdajati: »gospodje bi bili tamkaj trobili v staroslovenski = cerkvenoslovenski rog, to je v stsl. tako, ergo . . .! na zgodovino jezika bi se bili najbrž malo ozirali« (Š. 17. febr. 1890.)³⁾

Sploh pa Oblak ni bil prijatelj kakekoli polemike v javnosti, posebno pa ne »abecednih vojsk«, kakor je imenoval tudi slovniške prepire po naših časopisih. Ko se je torej lotil slovnice, je hotel le z delom pokazati, česa je treba, za nasprotnike in razne »avtoritete« pa se ne bi brigal (M. 21. aprila 1892). On sam bi bil napisal zgodovinske in dialek-

¹⁾ Levstik, Zbrani spisi III. 216: Sréčavšima se obéma polkoma sune s kopjem Svetoslav na Drevljane . . . Podobnih konstrukcij in besed kar mrgoli v Levstikovih predstavah iz Nestorjeve kronike, ki so izhajale v „Vrtcu“ (v listu za otroke!) od l. 1875—1880.

²⁾ Drobiž (Dunaj, 1891), str. 36—40.

³⁾ Ni res!

tične opazke pod črto (kakor so n. pr. v Curtijevi grški gramatiki), ki bi po Lendovškovem mnenju služile učiteljem in pa učencem višjih razredov, in pa kot dodatek: pregled zgodovine našega literarnega jezika, razvitek grafike, nekaj o narečjih (*M.* 27. dec. 1893). Meni je izročil sklanjo, M. Zavadlalu sprego, K. Streklju nauk o deblih, L. Hrovatu in V. Bežku skladnjo (nauk o sklonih, o časih in o naklonih). Tudi »slovarček germanizmov« bi naj prevzel jaz ali Štrekelj, zakaj »pri nas je v takih stvareh nekaka puristična manija in zato se ne sme tako delo vsakemu izročiti, posebno ne Ljubljancem« (*M.* 3. okt. 1891). Lendovšek je hotel prositi vse srednješolske učitelje slovenščine, naj zbirajo sploh slovarček tujk, katerega bi naj potem jaz in Štrekelj uredila. Sodelavcev je bilo gotovo preveč in končna redakcija bi delala gotovo več preglavic, nego je Oblak pričakoval. Najbolj sem bil pod njegovim vplivom jaz, ki sem takoj več nego pol leta svojega dragega časa potratil za svojo nalogo. Ker se je potem celo rokopis izgubil, omenjam, da sem predstavil sklanjo kolikor mogoče kratko, prosto in praktično: moške in srednje samostavnike, ki se skoro popolnoma enako sklanjajo, sem postavil na čelo in precej združil; paradigem je bilo sploh malo, ker vem n. pr. iz ruskih slovnice, kako se nepotrebno učenci ž njimi plašijo; v rabi raznih med narodom navadnih oblik sem puščal mnogo svobode; tako zvane izjeme sem na koncu v dodatku, ki bi bil za višje razrede, tolmačil kot ostanke različnih sklanj, katere so imeli slovanski jeziki kakor grščina in latinščina, in kot tvorbe po analogiji. Svoje delo sta končala tudi Zavadlal in Hrovat, za druge sodelavce pa Oblaku Lendovškovo vodstvo ni bilo dovolj »energično« (*M.* 22. okt. 1894). Vendar Štrekelj mi piše o tematologiji: »Začel sem večkrat spisovati to stvar, pa dovršil je nisem, ker mi nobena metoda ni ugajala, kako naj bi se tak nauk popularno predaval, in ker se mi ni zdelo umestno naše ljudi učiti, kako naj kujejo nove besede, katerih je tako že preveč, in kar narod pogodi veliko bolje.«

Vidni rezultat Oblakovega izpodbujanja imamo torej edino v glasoslovju in v nauku o naglasu¹⁾, ki ju je o. St. Škrabec na veliko veselje Oblakovo objavil na platnicah »Cvetja z vrtov sv. Frančiška« (»Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo« l. XII, XIII in XIV. št. 1—5, o naglasu še posebe XIV 7—10, 12, XV. 1).

Prof. Lendovšek je na žalost Oblakove²⁾ in vseh rodoljubov tudi prerano umrl (20. sept. 1895.)³⁾ O njunem trudu za slovenščino naj priča torej tudi ta poizkus, ki zanamcem pripoveduje marsikaj v korist, če se bodo lotili podobnega dela.

Oblakove dobro premišljene nazore o vprašanjih naše pisave in pouka slovenščine je treba še dopolniti. Marsikaj je povedal St. Škrabcu bolj po ovinkih s kritiko Pleteršnikovega slovarja. Ko je v Postirah na Braču zvedel, da je natisnjena prva pola z mnogimi novimi znaki in znamenji, je to odobral pri popolnoma znanstvenem slovarju, toda

¹⁾ Oblak sam je sodil, da ima slovenščina povsod muzikalni naglas, vendar pravi (Archiv XVIII. 256): „allerdings ist der Unterschied zwischen ' und ^ etwas geringer als im Serbischen, diese beiden Accente sind nicht so scharf ausgeprägt. Auch besteht auf dem gesammten slovenischen Sprachgebiet nicht eine gleichartige Betonungsart, der Accent ist seiner Qualität nach in den oststeirischen Dialecten ziemlich bedeutend anders geartet als in den westlichen, insbesondere krainischen Dialecten. Darin mag auch der Grund liegen, dass der aus dem östlichen Steiermark gebürtige Miklosich nicht den musikalischen Accent im Slowenischen heraushörte“. Jaz sem še vedno z Miklošičem, Raičem in dr. mnenja, da je pri nas (t. j. vsaj med Muro in Dravo) naglas le ekspiratoren. V dunajskem seminarju sem enkrat narekoval hrvaškemu filologu S. Radiću besede iz Valjavčevih razprav o slov. naglasu ter se prepričal, da on mojih dolžin nikakor ni mogel razlikovati. Važno je Oblakovo odkritje, da ima ziljsko narečje kakor nekatera čakavska v eni besedi po dva naglasi: kózá, rózá.

²⁾ Pr. njegove besede: Lendovškova smrt je hud udarec za koroške Slovence. Spoštoval sem ga radi izvrstnega značaja in res mladeniške navdušenosti, katere ni med našimi šolmeštri (M. 4. okt. 1895).

³⁾ Kratek životopis sledi za Oblakovim v „Ilustrovanem narodnem koledarju“ za l. 1897., str. 74—78.

ne pri praktičnem, zakaj navadni ljudje se lahko prestrašijo »pismenega labirinta«. Ve sicer, da Pletteršnik noče svoje grafike književnemu jeziku vsiljevati, vendar nadaljuje: »Jaz sem še vedno te misli, da zadostuje naši navadni in vsakdanji pisavi naša sedanja grafika, ne rečem pravopis. Ta je res nekoliko nedosleden in pomanjkljiv. Jaz mislim, da je vse jedno, jeli pišemo za naš »sedanji *e* ali pa *a*, *â*, noben od prvih dveh znakov (v rkp.: glasov) ne izraža točno glasa. Če pa rečem učencu ali sploh onemu, katerega je treba učiti naš jezik, *â* se tako in tako izgovarja, namreč kot *v*, potem je vse jedno če pišem *e* in rečem, kjer govoriš mukli glas, a vidiš *e*, ne smeš ta *e* izgovarjati čisto in polnoglasno. Najbolja grafika malo pomaga, če jo uče slabi učitelji. Zdaj se jedino v tem mnogo greši, da se bere, kakor je tiskano, temu so krivi učitelji in ne pravopis. Da bi po kakemkoli še tako dovršenem pravopisu združili vse omikance v isti in jednaki izreki, to se ne da doseči, tega pri Nemcih ni, ni pri Rusih in tudi pri Hrvatih nisem našel. Vsak nekoliko po svoje izgovarja. Inače bi morali v šolske slovnice uvesti Edisonov fonograf. Mi filologi sploh nismo za to na svetu, da bi grenili pisateljem življenje z različnimi znaki, tako da bi skoraj pri vsakem stavku moral pogledati v slovnico ali slovar, jeli naj piše *è* ali *é* ali *ê* ali bogve še kaj. Dajmo našemu jeziku čisto narodno obliko, odstranimo tuje sintaktične vplive in utrdimo ga in ne belimo si glave s takimi zunajnostmi, kakor je grafika.«

Škrabčeva reforma mu je dobro došla za dialektične ali nekatere znanstvene razprave, vendar v šolski knjigi za njo ni mesta, ker bi jo marsikdo krivo tolmačil kot poizkus, naj se uvede tudi v književni pisavi, in ker ministrstvo ne bi potrdilo slovnice z novo pisavo, ki še nima večine v praktiki; kvečemu v glasoslovju še bi bila posebna grafika mogoča, ker je to poglavje bolj znanstveno in nima praktične svrhe (Š. 20. julija 1892).¹⁾ Pri slovarju ni bil

¹⁾ Omeniti moram, da ne odobravam popolnoma Oblakovih nazorov. Za tako različne in navadne glasove kakor

zadovoljen s površno porabo starih knjig, toda to bi oprostil, ker slovar ni historičen; ni pa mu ugajalo, da se tako malo ozira na kajkavsko narečje in na ogrsko, še Kuzmiča ni našel med viri (Š. 20. febr. 1893). Pogrešal je tudi mnogo besed, še bolj pa je grajal eklektično sprejemanje književnih besed; za mnogo kovanic, ki se niso udomačile mu, Cigale in Levstik nista bila taka avtoriteta, da bi jih kar brez kritično prepisovali (Š. 2. marca 1893). Podobne nazore je povedal tudi javno, kjer je posebno zanimivo, kar pravi o novih znamenjih¹⁾: . . . dadurch ist die Brauchbarkeit des Wörterbuches als eines wissenschaftlichen Hilfsmittels bedeutend erhöht, wenn aber der Herausgeber meint, damit auch praktische Erfolge, namentlich eine »richtige« Aussprache in der Literatursprache zu erzielen, so ist das ein leerer Wahn. Jene, deren Heimatsdialekt diese Feinheiten nicht kennt, werden sie gewiss nicht erlernen, das ist kein so leichtes Ding, und allzu grosse Anforderungen soll man niemals an die Sprechenden stellen, dadurch verleidet man ihnen nur ihre Muttersprache.«

Izvrsten filolog je sploh vedno svaril pred premnogim filologiziranjem v šolah. Po kritiki Sketove staroslovenske čitanke mi je celo pisal (22. okt. 1894): »Jaz sem že večkrat povedal srednješolskim učiteljem, da je najbolje, če se na gimn. opusti staroslovenščina; ne utepajmo preveč slovnice dijakom v glavo. Dobrega berila iz novejših pisateljev nam je treba. Naši poslanci pa naj slovenščini na gimn.

naš », bi bilo že dobro ineti posebne znake (seveda ne tako nepraktičnih kakor so Škrabčevi). V šolskih knjigah in sicer v slovnicaх in berilih bi se tudi lahko več vplivalo na skupno izreko, seveda na podlagi književnega narečja, t. j. dolenskega. Na Hrvaškem je n. pr. treba mladino z akcentuiranimi teksti učiti štokavskega naglasa. V splošni pisavi je seveda treba otresti se čim bolj raznih znamenj. Uvajanje nove pisave v življenje po šolah pri manjših narodih nikakor ni tako težko, kakor se je Oblaku zdelo. Fonetično pisavo so n. pr. v zadnjih letih uvele vlade pri Rusinih, v Bosni (kjer se sploh najbolj piše po naukih Vuka Karadžića) in na Hrvaškem.

¹⁾ Archiv XV. 600.

pridobe tri ure, da bo jednakovrstna z nemščino«.¹⁾ Res čudno je, da je Oblak, ki se je v nižji gimnaziji naučil slovenščine dobro šele na podlagi staroslovenščine, kot vseučiliški docent predlagal, naj se odpravi. Vendar tako hudo ni mislil, kajti v sočasni javni kritiki govori²⁾ o »lepi navadi« (schöner Usus), da se na gimnazijah nauk v materinščini končuje s staroslovenščino. In že štiri leta prej, ko je staroslovensko čitanko, katere je bil jako vesel, pregledoval,³⁾ je svetoval Sketu, »naj na koncu stsl. slovnice pridene kratek dodatek, v katerem naj razlaga na podlagi staroslovenščine oblike naše slovenščine. Obenem naj tam pove prav kratko tudi nekaj malega o novoslov. glasoslovju. Samo v tem slučaju ima pouk stsl. na gimnaziji smisel in je res koristen; samo akademično znanje in prosto vtolčevanje staroslovenščine v glave osmošolcev nima nobenega dobička in izgine jim zopet naglo iz spomina. Drugače je, če se stsl. porabi v to, da jim postanejo oblike materinega jezika jasnejše« (Š. 14. nov. 1890). Žalibog Sket ni mogel več dodati razlage slovenskih oblik, ker je rokopis ministrstvo že odobrilo. Vendar s Sketovim ugovorom, da vsak učitelj, kateri je izprašan iz slovenščine, ve in zna potrebno razložiti, ni bil zadovoljen, kajti mnogo oblik bo večini nejasnih. (Š. 8. dec. 1890). Zares pouk staroslovenščine je lahko prav koristen, da bodo

¹⁾ Blizu tako, kakor je želel Oblak, je uravnani slovenski pouk na ljubljanski realki že od l. 1882. dalje. V I. in II. razredu se uči slovenski jezik po 4, v III in IV. po 2, v V., VI. in VII. razredu po 3 ure na teden. Stara slovenščina se ne uči, ker je pokazala večletna izkušnja, da se dosežejo z njo jako neznatni učni uspehi; namesto nje se beró v VI. razredu nekoliko mesecev srbske narodne pesmi, in učenci se nauče cirilico brati in pisati. Poleg tega se dajo učencem višjih razredov za pri v a t n o lektiro novejši pesniki in pripovedniki. Za to preosnovno učnega jezika pa nismo kar nič potrebovali „naših poslancev“, ampak naučno ministrstvo jo je uvedlo brez obotavljanja na predlog učiteljskega zbora. Zatorej mislim, da bi se tudi po drugih naših srednjih šolah dalo brez posebne težave priboriti slovenščini nekoliko več ur na teden.

Fr. L.

²⁾ Archiv XVII. 601.

³⁾ Oblaku se je Sketova stsl. čitanka zdela takrat „po vsebini in razvrstitvi prav izvrstna knjiga za srednje

učenci bolje razumevali svojo materinščino in se laže učili drugih slovanskih jezikov, na kar je tudi treba misliti, vendar vse to zahteva boljšo metodo in več znanja, nego se navadno misli!

Kaj je bilo Oblaku dobro berilo iz novejših pisateljev, je jasno povedal pri oceni Sketove »slovstvene čitanke«; ko je grajal¹⁾, da so naša berila preveč pod vplivom nemških, ki podajajo književnost po Goethejevi smrti samo kot pritekline, ter zahteval več pesni Levstikovih, lepih Jurčičevih slik iz narodnega življenja, člankov Erjavčevih, za katerega sploh ni našel nikakih primerov, in še celo več pesni Aškerčevih. Skratka, Oblak je hotel imeti v šoli več življenja in si je posebno hvalil naše zdrave realiste. Po vsem svojem mišljenju se je seveda tudi rad strinjal z novejšimi učenjaki, ki so podirali slovanski Olimp (posebno Brücknerjeve »Mythologische Studien« v »Archivu« so mu ugajale), zavračali precenjevanje jezikovne paleontologije, ki hoče iz jezika samega preveč preteklosti razlagati, in uničevali idilično sliko starih Slovanov.²⁾ Oblak sam je nabral dokazov, kako »krotki« so bili naši predniki in kaj je bila njihova »demokratija« (pri Prokopiju). Krasno je to »anarhijo« (da rabim ž njim — po Müllenhoffu posneti — pravi izraz), ta ponos rodoljubov XIX. stoletja, komentiral na kraju VI. stol. Mavrikij: »oni so brez gospodarja in sovražijo drug

šole«, če je tudi želel, »da bi se nekatere stvari drugače razpravljale, bolj primerno sedanjemu znanju« (Š. 14. nov. 1890). V »Archivu« (XVII. 601—606) jo je potem (okt. 1894) res bolj strogo sodil, ker so se v tem času njegovi proti Miklošičevim teorijam in proti romantiziranju staroslovanske preteklosti naperjeni nazori posebno razvili in utrdili. Vendar lahko povem, da mi je pisal Oblak obširno obrano, ker je moja sodba o nekaterih člankih uvoda, ki je bil tudi njemu »zastarel«, bila »nekoliko prestroga« (22. okt. 1894). Gl. tudi kratko oceno v »Lj. Zvonu« 1894, 633.

¹⁾ Archiv XVI. 478.

²⁾ Pr. posebno Archiv XVII, 602—603, Ljublj. Zvon 1895, 239—240. Najbolj sistematično se je romantičnemu slikanju starih Slovanov uprl ruski profesor Soběstianskij v knjigi, o kateri sem jaz poročal v »Archivu« XVI, 254—268. Oblak je poznal te nazore najbolj odtod in pa iz mojih člankov o Kollárju.

drugega . . . kadar niso istega mnenja, ne pride do sklepa med njimi, ali pa takoj prestopi manjšina določeni sklep, kajti pri nasprotnih nazorih se ne vdado drug drugemu.« In prav dobro dodaja Oblak: »Ta idilska »demokratija« je vzrok, da slovanski narodi niso mogli skoraj nikjer osnovati stalnih državnih organizmov, to je tudi poglaviti vzrok, da so se pojavili Slovani aktualno šele tako pozno v zgodovini, da jim manjka vsake inicijative in velike preteklosti.« Res, napredovali smo že dosti, »da nam ni več treba, kakor v času narodnega preporoda, navduševati se od naše največje hibe, katera nam je rodila toliko zla«. Živeti za sedanjost, in boriti se za bodočnost je gotovo bolj rodoljubno, nego sanjariti o preteklosti. Kdor pa želi, naj se naša mladina uči nekaj za življenje iz zgodovine in se pri tem ne upa dotikati novejše, naj seže le prav daleč nazaj in se sklicuje na Mavrikijev komentar in na podobna poročila. Jeli n. pr. mogoče današnje razmere pri Slovencih, Hrvatih, Srbih in Bolgarih bolje naslikati nego je to storil Mavrikij že v VI. stoletju?

Kakor o starih Slovanih je imel Oblak realistične nazore tudi o novejših. Ni bilo prilike, da bi jih javno izražal, ali povem lahko, da so mu posebno ugajale moje »Misli s češke razstave«¹⁾ (Š. 25. jan. 1. 1892., M. 2. feb. 1892) in pa članka o Janu Kollárju v dunajskem »Sborníku«, ki sta ga pod uredništvom prof. Fr. Pastrnka izdali akad. društvi »Akademický Spolek« in »Tatran« l. 1893, in v »Letopisu« Slovenske Matice za l. 1894. Češki članek o Kollárjevi slovanski vzajemnosti v »Sborníku«, kjer sem proti koncu govoril tudi o tem, da kak splošni slovanski jezik ni več mogoč, da pa more ruščina postati tudi za Slovane svetovni jezik, kakor je že danes na Kavkazu in v Aziji, mu je izvil sledeče misli (M. 19. sept. 1893): »Posebno mi je dopadel praktični konec, kateri bo marsikaterega od naših idealistov močno poparil. V tej stvari sem popolnoma Tvojih

¹⁾ Ljublj. Zvon 1892, 12—19, 75—84.

misel. O tem ni najmanje dvomiti, da bo pri običnem napredku fata morgana kakega splošnega jezika vedno bolj izginila. Omika nivelira jezike, ti so samo sredstvo omike, toda sredstvo, brez katerega ni napredka in omike, in na tej delamo vsi skupno brez ozira na jezikovne razlike. Med našo inteligenco še niso prodrli dovolj realistični nazori, ona se še ni mogla emancipirati romantične šole v politiki in v nazorih glede slovanstva.« Kako ceno pa je tudi on pripisoval ruščini, dokazuje to, da si jo je izkušal tudi praktično osvojiti, ker še leta 1893. in 1894. sem mu pošiljal Asbothovo »Kleine russische Grammatik«. Ker se je povsod in vselej brigal le za znanost in za resnico, ni imel nikoli kakih neprilik v narodnostnih vprašanjih, dasi se je moral dotikati najbolj kočljivih kakor hrvaško-srbskega in srbsko-bolgarskega.

Zapuščino je oče poklonil dunajskemu seminariju za slovansko filologijo. Tu se torej hranijo njegove zapisne knjižice, mnogi zvezki in lističi ter pisma, ki jih je on dobival. V last dunajskega seminarija preidejo tudi starše kajkavsko-hrvaške in slovenske knjige, ki jih je pokojnik nabral, večinoma precej poškodovane.¹⁾ V zvezkih in na lističih nahajamo Oblakovo gradivo za razne razprave, večkrat tudi njih tesno stenografirane koncepte. Poleg že opisanega bolgarskega gradiva je jako obilno tudi podobno slovensko po pisateljih in narečjih ali pa po predmetih, n. pr. gradivo za razpravo o nominalni sklanji. V zapisnih knjižicah se nahajajo besede, ki jih je nabral za macedonske, čakavsko-hrvaške in koroške dialektične študije. Ti zapiski bi lahko tudi drugim učenjakom, ki znajo Oblakove nazore,

¹⁾ Njegova lepa slavistična knjižnica je bila namenjena graškemu seminariju za slovansko filologijo. Naučno ministrstvo je hotelo za nakup porabiti onih 300 gld., ki jih je prihranilo vsled Oblakove smrti. Vendar pisala so se o tem tako modra poročila, da je ta v dotičnem budgetnem letu neporabljeni denar zapal. Po takem bo prešla knjižnica h kakemu nemškemu antikvarju, ako je ne bodo strokovnjaki o pravem času razkupili (pri očetu).

dobro služili, posebno pa bi bilo treba porabiti prekrasno gradivo za junsko in ziljsko narečje na Koroškem. V knjižici, v kateri je imel primere za predavanje o slovenski slovnici, sem našel tudi navodilo za slovensko dialektologijo, katero zasluži, da se med prilogami natisne kot zanimiv rezultat Oblakovih dialektičnih študij. To je pa vse, kar je vredno, da se izda iz njegove zapuščine. Razen tega bi se dal z gradivom, ki ga je nabral, napisati lep članek o slovenskih pasijonskih igrah, ako ne bi kazalo izdati Drabosnjakovih tekstov v celini.

Med pismi je mnogo takih, v katerih mu poročajo slovenski duhovniki in učitelji o dialektičnih posebnostih svojega kraja. Posebno mnogo pa je pisem slavistov vseh narodnosti, zastopani so pa tudi drugi učenjaki. Oblak je jako čutil potrebo ustnega ali pismenega razgovora o raznih znanstvenih vprašanjih ter se je ž njimi brez obotavljanja obračal k učenjakom, ki so se ž njimi bavili. Ne bomo se torej čudili, ako nahajamo pri našem slavistu tudi pisma bogoslovcev Th. Elze in J. Fridricha (v Mnihovu) ali pa bizantinista H. Moritza (v Mnihovu). Vendar se je ohranil le del teh pisem. Za primer lahko služijo Škrabčeva, katerih je samo deset popolnih, Oblakovih pa je pri Škrabcu 80; nekatera je nosil pri sebi na svojih potovanjih po slovenskih krajih, ker se nahajajo odlomki v zapisnih knjižicah. Pregledoval teh pisem nisem, ker tega brez dovoljenja živečih dopisnikov ne bi storil, sploh pa se mi ni zdelo za zdaj niti potrebno.

Pisma, ki jih je Oblak pisal, so danes redka celo med učenjaki, tako se odlikujejo po svoji stvarnosti, bogati vsebini in tudi obsežnosti. Marsikdo bi danes namesto takih pisem pisal razpravice ali vsaj »male doneske« za kak časopis. Za najlepši primer služijo pisma, ki jih je v »Macedonische Studien« objavil prof. Jagić. Podobnih lepih doneskov k zgodovini slovanske filologije poslednjih let Oblakovih mora biti še več v njegovih dopisih k V. Jagiću. Mnogi citati, ki sem jih navajal iz Oblakovih pisem k Baudouinu, Škrabcu in meni, tudi pričajo,

kako važna je njih vsebina. Tudi to jih dobro karakterizira, da sta mi Baudouin in Škrabec svoja lahko izročila brez najmanjšega pomisleka. B. Ljapunov in I. Šišmanov mi javljata, da bi se mogla Oblakova pisma, ki jih imata, takoj izdati, kar bi po njih mnenju tudi zaslužila. Lepo število jih mora biti tudi v zapuščini Dm. Matova (v Sofiji) in pri V. Vondráku (na Dunaju). Največ pisem in dopisnic¹⁾ je gotovo pri meni (med delom sem našel še tri, torej je vseh 153), vendar ta bi bila zdaj najmanj za javnost, zato pa bodo neizmerno zanimiva za Oblaka kot človeka, za njegove socialne in politične nazore, za naše javne in literarne razmere, za zgodovino prve slovenske stolice v Gradcu in za razne pojave v slovanski filologiji. Meni je največ v takih rečeh pisal, ker se nisem več posebno zanimal za njegovo lingvistiko in staro filologijo (on sam me je večkrat opominjal, da nam je treba literarnih historikov); čutil pa je tudi potrebo povedati komu svoje ostroumne sodbe o raznih dogodkih in rad je vpraševal za svete o marsičem. Razen njegovih spisov mu bodo torej tudi njegova pisma hranila lep in trajen spomin!

Priloge.

I. Oblakovo navodilo za slovensko dialektologijo.

(Natisnjeno neizpremenjeno.)

1. refleks stsl. *ь, з а*) v naglašениh (dolgo) zlogih *б*) v nenagl. in kratkonaglaš.; posebno važni, so oni, slučaji in primeri, kjer ne stoji *а*, ampak *е, ѣ* ali *ѡ* n. pr. pès toda *pasji* (morda celo *pésji*), stèblo, stèza, tèmno, dèž, mègla; ta glas (*ѣ* etc.) se naj natančno po izgovoru zapiše; se govori tudi *izešla* m. *izšla* etc.; *čast*, *čestít*, *čestí* etc. Še važnejši so primeri, kjer

¹⁾ Te je navadno pisal s srbsko cirilico, seveda zaradi tega, da jih ne bi kdorkoli čital.

stoji *o* ali morda celo *u*, *i* za poluglasnik npr. lohko, loži (compar.) dōns, poper, so (=s^v) vsem, respohni (imper.); *i* npr. vsakīteri; — mlin ali máln?

2. kateri glas odgovarja stsl. *vъ*, *vъ*, ali vedno *u* ali *vu* ali *vě*, *vŏ* n. pr. vun (hinaus), vunkaj, vus (omnis), uš, dveri — duri.

3. naglašen *a* vedno *o* ali tudi *u*, *uo* (kedaj) ali kaki drugi glas? nenaglašen *a*; izpad nenaglaš. *a* je *a* tudi *a* (nenaglašen); *a*=*vo* npr. voglje, vozek (angustus).

4. *e* (*a*) naglašen, nenaglašen; izpad n. pr. mesc, zajc; se je ohranil v kaki besedi rinezmus pri *a* in *æ* (*a*) npr. mesenc, zvenk, brenkati etc.

5. *e* *a*) naglašen, *b*) nenagl. *c*) kako je *z e* pred *v* in *l* npr. kletev, molitev, cerkev, padel, *č*) *a* mesto nenagl. *e* n. pr. negacija *na* (non), nasreča, navarnost; *aden*, *an*, *anajst* etc. lesketati ali lasket — *d*) izpad npr. štiri, briči, morš, hočmo, nočte etc. prajme ali prejme, objame ali objeme etc.; *e*) kamen gen. dat. etc. *z e* ali brez *e*, ali kaki drugi glas; kamenje ali kako, znamenje, perjatelj gen. dat. etc. perjatta ali kako, postelja gen. dat. etc. *f*) *e* pred *r* npr. katiri, ker (quia). *g*) skupina *je* npr. kjer, kje=kir, ki; ej=i npr. vselej.

6. *t* (*ě*) *a*) naglaš. *b*) nenagl. in kratkonagl. *c*) razloček med *e*, *a* in *t* *č*) izpad *t* npr. djal, hotli, vidla *d*) *t* pred *r* npr. mera, vera, verjeti, zmerom etc. *e*) *rt* npr. drěvo, potrebujemo, trěbuh, žrebe gen. dat., treska etc. *f*) nisem ali nesem, nimamo, ni (non est) *g*) črě npr. črevelj (ali *če* — čere —), črešnja, črez, črepinja, čreda.

7. *i* (stsl. *i* in *ы*) *a*) naglaš. *b*) nenagl. in kratkonagl. *c*) izpad *i* n. pr. kolko, tolko (kelko) mladenč etc.; *i* v početku zlogov n. pr. jěgra, jěme etc. *č*) *li*, *ri* n. pr. pri (per) notri (nofrě) trije, deklīca; *d*) mladenič, tovariš, varih gen. dat. etc. tovarištvo, štirideset etc. *e*) sirota (sorota), mīmo, divjati; *f*) *i* pred *r* n. pr. pastir, zbírati, prepírati etc.; strijc sploh *í*=*ij*.

8. *u* *a*) naglaš. *b*) nenaglaš. in kratkonagl. (*ù*, *ö*, *û* (t. j. glas med *a* in *o*) *ě*, izpad) *c*) *u* v početku

besed in zlog. *u* ali *vu* npr. vupanje, vuk, navumen; *č*) je razloček med *u* (etimolog.) in med refleksom stsl. *vъ*, *vъ* kateri je zdaj tudi *u* (vun, uš, duri); *d*) se govori *ū* in v katerih primerih (zlog dolg ali kratek); *e*) *u* v dat. sgl. *f*) odpad v početku zloga npr. bog m. ubog, *g*) *ru* n. pr. drugač, družina, družba etc. *h*) *ju* n. pr. licki (lěcki) = ljudski) etc.

9. *o* *u*) naglaš. (u, uo) *b*) nenagl. ali kratkonagl. (o, a), posebno važno je $a \rightarrow o$ n. pr. gospud *c*) izpad n. pr. blje, rožje, vervati, zdihvati etc. *č*) $o = oj$ n. pr. oyster, gojzd, ojgn, bojha (bolha) *d*) $ov = morda$ u npr. bratovščina, gen. pl., domu ali domov, *e*) proč — preč, prorok etc. *f*) $oj = ej$ *pojdi* (pejd) etc. *g*) *or* n. pr. kamor (kam^r, kam^r) *h*) *tvoj*, *svoj* (tuj); *i*) v početku besed *vo*: vogen etc.

10. *a* *a*) nagl. *b*) nenagl. kratko n. *c*) $a = e$ n. pr. praeupos. na (auf), da (de), nešli, najde, dalje, daleč, perzenese, čes (tempus) etc. *č*) $ra = rē$: raz et composita, mraz etc. *d*) $aj = ej$ n. pr. imperat. daj, prodaj, kaj, zakaj, objeme, krejl (rex), komaj, skupaj etc. *e*) $a = o$ n. pr. šotor, butora, oli, kako, tako, kakor; *f*) *la* n. pr. glova, glosnó, *g*) $av = ov$: delovci, prav, ravnati etc. *h*) ča, ža, ša, ja — če (čä) etc. npr. tje (tja), tjakaj, jaz, duša, odpušča mo etc., *i*) napk, notr nji.

11. izpad, dodatek, kontrakcija vok. n. pr. vojevoda, za eno samo reč = zano samo etc. za eniga samiga = z'enga etc. preobrne = prebrne, na en dan = n'en etc.

12. assimilac. vok. n. pr. hudičev, kraljevati, pričovati etc.

13. *r*; kako se govori, jeli srb. *r* ali ^er, ⁱr, ^ar ar ali celo er, ēr; *krivavi* (= krvavi) rumen, rudeč *rjuti* etc.

14. *l* je vedno *ov* ali v nekaterih slučajih tudi *u*, *o* in morda celo izpade npr. jabuka, bôha, pôh (polh) — dolg, poln, čoln, kolnem etc.

15. Konsonan. *g*, *k*, *h*: *a*) se spreminja *g* v *h* n. pr. hospod, ni^hdar, tr^h, kreh, dow^h etc. *b*) prehod v sibilante (c, z, s) n. pr. tacga, velicim, velicih,

vbozih; *c*) prehod (sekundarni) v č, ž, š ali pa *g* v *j* n. pr. muši (muhi); *č*) odpad *h* npr. očes, otel.

16. *c, s, s*: sliši ali **š**liši, služit — služiti, službe, poslušat etc.

17. *č, ž, š, j*: **šč** ali **š** npr. pokorščina, iščejo, odpuščanje, puščavnik etc. *b*) eden, en ali **jeden, jen**; majhen, možgane, hiša — hi**ža** etc.

18. *t, d*: *a*) dl, tl npr. padla, snedli, kradli, posedli, dopadlo, pletla, modtiti, ora**d**lo etc. *b*) tj (*t'*) = k n. pr. t'eden, ke (tje), tre**k**i; tl = kl: potli, ki**k**la, peklat (betteln) etc.; vzdignit, oz**d**raviti.

19. *p, b, v, m*: plj, vlj, mlj n. pr. zgubljen ali zgubjen, obljubljen, preskrbljen; **ml**: zlom**n**en etc. ljub**l**ša; **mn**: v**n**ogo, spovnite (sp**mn**—); **pt**: ptica, tujec, p**š**enica; **bv**: obari, obeseli; živ**e**nje; **sv** — **sf**: sveča, razsvetiti; čbela — č**v**ela, zem**bl**a, z**g**on.

20. *l, n, r*. Kako se izgovarja omehčan n (nj) ali *jn* ali mehak *ń* (polj. *ń*, srb. *н*) ali nj ali v nekterih (kterih) primerih samo *j* n. pr. svija, koj, kameje, znamenje. *b*) kako se govori topljen l (*l_b*) ali mehki l (polj. *l*, srb. *л*) ali *jl* (n. pr. krajl, olje) ali srednji (nemški) l; *c*) je razloček med lj = stst *l_b*, *l_v* in lj = stsl. *l_e*je n. pr. veselje in zgubljen, se ne sliši v zadnjem slučaju mehki l ali pa srednji (nem.) v prvem pa lj = l + j; *č*) kako se izgovarja l (*l*) v sredini besed, ali *w* n. pr. del**l**ala; prijat**l**, kako je gen. pl. n. pr. igel, misel etc.; el, il, al, ul etc. npr. hval**l**, terpel, umel, pisal, bal, klal etc.

21. izpad, dodatek konson.: en, an (eden) noben, čem, češ etc., do (gdo, kdo); pole (poglej); nes (dnes); s + s = s: priženi se**boj** etc.; v + v = v: najde vseh rečeh etc. no**g**rad; vi (vy) ali iz npr. vigred, vignati.

assimil. kons.: človeški, nebeški ali pa—ski; kmečki; *hč* = *šč*: ščere, ščemu (h čemu), nišče, nihče; h = *h_v* n. pr. h timu (pred kterimi konson.); *žnj* = *znj* (ž njim); hkati, hkavec etc.

22. osebni zaimek: jaz, jest etc. in deklinac. posebno instr. sgl. in celi d u a l (gen. loc. du. naju, vaju).

23. pronom. dekl. *a*) ktere pronom. ima sploh narečje in v kaki obliki (in pomenu); posebno

zanimiva so novejša pron. poss.: njegov 3, njen 3, njun 3, najin 3, vajin 3, čigav 3, čijega, njihov 3, onegav 3, čigaver 3, potem kakoršen, takoršen, kakšen, takšen, kakover 3, kogar, komur, česar etc. tolikajn. *b*) kako se sklanjajo ti pronom. *c*) moj, tvoj, svoj ima v kakem sklonu daljšo obliko n. pr. svojeh, tvojim ali samo mojmu; sklanja -iga, -imu etc. posebno dual (gen.); se spreminjajo guturali npr. taega, vbozih; *č*) se je obranila še starejša deklin. numerala oba, dva posebno obeju ali že obeh etc. *d*) se govori v acc. neutr. *je* m. *ga*; acc. pl. *je* m. jih; *e*) nihče, obeden, kdo, kar, kir (qui), kateri, posebno deklin. *ka* — kogar etc., čigar etc.

24. sestavlja deklin. (adject.): -iga, imu (êga, êmu, ga, mu); dual; guturali.

25. glagol: *a*) se je ohranila še I. sgl. čo = čem, nečo; *b*) 2. du. in pl. na *sta*, *šte* m. ta, te npr. delasta, pojdesta; *c*) 3. pl. *aje*, *jeje* etc. m. ajo, jejo n. pr. pišeje, dozdevaje, koljeje etc. *č*) krajše oblike 3. pl. pri gl. I, II, VI. vrste n. pr. pojo, prineso, začno, reko, obleko, mogo, verujo; v kakem razmerju so te kratke oblike z daljšimi (pridejo) etc. ktere prevagujejo etc. je kako pravilo v tem obziru?

26. kratke in daljše oblike 3pl. pri gl. III 2 in IV vr. učé, govore etc. razmerje, pravilo.

27. *a*) dual, je sploh v rabi ali ga nadomešča že pl., kedaj dual (v zvezi z oba, dva etc.); *b*) koliko se je ohranilo še starejših glagolskih tvorb (t. j. I. vr. mesto III, V, VI) n. pr. globsti m. globiti, kladā — klasti (legen), živoč — žiti m. živeti; *c*) pri glag. III 1. -ejem m. navadnega -em n. pr. umejem in umem, letéjem, letéješ, letéje etc. želéjem, želéješ etc. slabéjem, slabeješ etc. hitéti — hitéjem etc. bogatéjem etc. živejem etc. *č*) rastem (rasem), zrašen, zrasten (zrastel).

28. razloček med infin. in sup. *b*) inf. glag. VI. vrste (*uvati*?) *c*) upliv praes. oblik na infin. in obratno n. pr. razpnet, pojti, najdel (našel); *č*) inf. čti: rečt, spečt etc. vmrėti, zaprėti sploh I 6 (rě), imajo v inf. rě ali r: zaprt (inf.) etc. *d*) praes. vmrem etc. ali vmrjem; cvesti — cvodem, cvode, plede etc.

29. imperat. *a*) kako končnico (i, ě ali odpad) npr. hvalte ali pa celo pletete, hval~~e~~te (kakor v kajkavšč. in malorušč.) *b*) guturali (I 4) teći ali teč, peč etc. *c*) imper. pri glag. V. in VI. vr. ali aj (ej) ali že i (ě) deli, pomagi, poslušī etc., posebno glej poglej, pogledi, pogledaj; vari, varujte, vervi; — jeli verovati, vervati — verjamem, verujem etc.

30. Kako se sprega grem in bom v kakem razmerju so daljše (gredem, bodem) in krajše oblike (bom, grem) se govori sploh gredem — gredejo, gredo.

31. part. praes. act. na *e* npr. grede, vede, molče, kupuje etc. *b*) part. praes. na *oč, eč* posebno pa *oč* mesto *eč* (pri glag. III 2 in IV.): sedeč — sedoč, dopadeč etc. *c*) part. na *eoč, toč*: videoč, speoč, misleoč etc.

32. part. praet. I. ši, ša, še (vši etc.) *b*) part. praet. pass. posebno pri glag. I 7 n. pr. bijen ali samo bit (ubijen), skriven — skrit, rezodiven — det, sošteven — štet; zatrl ali zatrel, rezodenil — rezodel; *c*) part. pret. pass. pri glag. III 2 in IV se spremijnajo *t, d*, in tudi *p, b, v, m*; izjeme t. j. v katerih primerih se je restituiral (iz drugih oblik) stari *t, d* npr. razsvetl~~e~~n, poterde~~n~~, začu~~d~~e~~n~~, čuten, neten, voden (voditi), napotiti, usmrten, iznenad~~e~~n, zavih~~t~~e~~n~~ etc. (Na koncu so še zdolaj zaznamenovane besede: zamuj~~e~~n, potrjen, utrujen, rojen, pokaj~~e~~n, obsojen.)

33. part. praet. pass. pri glag. II. vr. dvign~~e~~n ali dvignjen (i~~e~~n) etc.

34. dam, vem, jem, — sprega posebno 3. pl. dado — dade, dajo, vedo, vejo, jedo. jejo etc. in 2. du. in pl. dasta, data, veta, vete ect. *b*) se je *do* v 3. pl. razširil tudi na druge glagole n. pr. govorido, hv~~a~~lido, delado etc. *c*) razložek med dihati, dišem in dišati, dišem.

Primere za posamezne vokale (t, a, x, i, u etc.) so v Šumanovi slov. (po Miklos.) in v Miklos. Vergl. Gram. I². Primere za glagole ima vsaka slovnica, pa posebno dobro je rabiti Miklos. Vgl. Gr. III. pri oblikoslovju. Pri k o n s o n a n t i s m u priporočam tudi Miklos. I² tam bo mnogo primerov in še veliko novega in zanimivega, kar nisem omenil; tudi na platnicah »Cvetja« je marsikaj.

II. Bibliografija Oblakovih spisov.¹⁾

Letopis Matice Slovenske (v Ljubljani) je priobčil sledeče Oblakove razprave, ki so izšle tudi v ponatisih:

L. 1887.:

1. **Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja.** Str. 259—315, ponatis 1—57 str. Tu je priobčenih in jezikoslovno razloženih 16 (17) slovenskih priseg iz dunajske vseučiliške knjižnice (sig. Manusc. III, 35), slovenska prestava štaj. gorskega zakona iz l. 1644. (v ljubljanski licejski knjižnici sig. 191) in slovenski dolžni list iz l. 1630. iz zapuščine Ferd. Kočevarja.

L. 1889.:

2. **Starejši slovenski teksti.** Str. 122—202, pon. 1—81 str. a) Očitna spoved, ki se nahaja na zadnjih listih lat. zbornika ljubljanske licejske knjižnice, sig. Nr. 141; b) Slov. prestava gorskega zakona v kodeksu nekdanjega dolskega arhiva, zdaj v ljublj. dež. muzeju, iz l. 1582.; c) Rokopis vinogr. zakona iz l. 1683.

L. 1890.:

- 3 **Doneski k historični slovenski dialektologiji.** Str. 180—236, pon. 1—57 str. Vsebina: Skalarjev rokopis iz l. 1643.

L. 1891.:

Doneski k historični slovenski dialektologiji.
II. Str. 66—153, pon. II. zvezek, 1—88 str. Vse-

¹⁾ Zaradi večje preglednosti in kratke dobe Oblakovega delovanja se mi ni zdelo potrebno cepiti Oblakovih člankov po letih; zato sem dodal povsod datum, kjer ga je Oblak natisnil. Kronološki reda, kolikor je bilo mogoče, se drži v obeh svojih životopisih Ljapunov, kateremu so pa ostali neznan mnogimi članki v „Ljubljanskem Zvonu“. Pri istih člankih, ki so izšli v različnih jezikih, kažejo številke, s katerimi se več ali manj ujemajo. Za pomoč pri sestavljanju te bibliografije se zahvaljujem gg. stud. phil. Nik. Omersi in J. Štebingerju na Dunaju.

bina: 1. Italijansko slovenski slovar, ki ga je sestavil Gregorio Alasia da Sommaripa in izdal l. 1607. v Vidnu. 2. Naznanilo briksenskih škofov do podložnikov bleškega okraja iz l. 1642. (List je ohranjen v ljublj. deželnem muzeju.) 3. Dodatek (135—153): Trubarjev katekizem z dvema izlagama od l. 1575.

L. 1892.:

Popravki in dostavki spisu „Doneski k historični slov. dialektologiji. II. Str. 222—223.

L. 1894.:

4. Protestantovske postile v slovenskem prevodu. Str. 203—219, pon. 1—18 str. Slovenski prevod v treh knjigah Spangenbergove postile, tiskan v Ljubljani l. 1578. pri J. Mandelcu.

L. 1895.:

5. Drobiž iz starejše književnosti slovenske. Str. 234—246, pon. 1—13 str. Pr. 48.

Jagićev „Archiv für slavische Philologie“ (Berlin) ima sledeče doneske Oblakove: (*A.* = Abhandlungen, *KA.* = Kritischer Anzeiger, *KM.* = Kleine Mittheilungen, *B.* = Bibliographisches, *BB.* = Bibliographischer Bericht.)

X. (l. 1887):

6. *A.* Ein Beitrag zum slavischen Imperativ. Str. 143—151. (Wien, März 1887.).
7. *KA.* Morphologie des Görzer Mittelkarstdialectes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse, von Dr. Karl Štrecelj (Wien 1887) 615—626. Prim. 107.
8. *KM.* Das altslovenische Imperfekt — pečaahъ. 354—355.

XI. (l. 1888):

9. *A.* Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. 395—423, 523—561. Gl. XII. in XIII.

10. *KA.* V. Brandl: *a)* Život Pavla Jos. Šafaříka (V Brně) 1887. *b)* Život Karla Jaromíra Erbena (V Brně 1887). 149—153. Prim. 111.
 11. — **Stapleton.** Neznanege prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku. Objavil Ant. Raić (V Ljubljani 1888). 259—264, 582—589 (Cilli, 2. 8. 1888). Prim. 116.
 12. — Über das „**Euchologium Sinaiticum**“ von Dr. Roman Jarosiewicz (Kolomea 1888) in Prokop Lang, Jazykovědecký rozbor Euchologija Sinajského. I. Pravopis a hláskosloví. (V Příbrami 1888). 590—594. Prim. 117.
 13. — R. Strohal, **Osebine današnjega stativskega narječja** (Zagreb 1887—1888). 594—596. Prim. 111.
 14. *KM.* (Inhaltsübersicht der philologischen Zeitschriften und periodisch erscheinenden Werke): Prace filologiczne wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskiego i L. Malinowskiego. (Warszawa 1887—1888, knj. II. zv. 1, 2.) 319—320. Prim. 114.
- XII. (I. 1890.):
9. *A.* (nadaljevanje) **Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen.** 1—47, 358—450.
 15. *KA.* Святые Кирилл и Мефодий первоучители славянские. Сочинение Ив. Малышевскаго. (Кіевъ 1886.) 216—221.
 16. — **Slovenica.** 499—525 (Wien, 2. XII. 1888). (Pod tem naslovom poroča o sledečih slovenskih knjigah in razpravah: Šuman, Slovenska slovnica za srednje šole (V Celovcu 1884); J. Sket, Ant. Janežičeva slov. slovnica. Šesta predelana izdaja (V Celovcu 1889); V. Bežek, Jezik v Mat. Ravnikarja »Sgodbah svetiga pisma sa mlade ljudi« (Novo Mesto 1889); Valjavec, Kako je rabila riječca »črez« (novoj) slovenskoj kniži do prije 50 godina (U Zagrebu 1888); St. Škrabec (platnice VII. l. »Cvetja z vrtov sv. Frančiška); Fr. Lekše, Recimo katero o našem pravorečju (Dom in Svet [1890], šte. 5, 8,

9—11); J. Pajek, Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev (V Ljubljani 1884); Fr. Kocbek, Pregovori, prilike in reki (V Ljubljani 1887); L. Štepišnik, Ženitne ali svatbine navade in napitnice z godčevim katekizmom iz slovenbistriške okolice na Štajerskem (Maribor 1884); Iv. Macún, Književna zgodovina slovenskega Štajerja (V Gradcu 1883); J. Marn, Jezičnik XXI—XXV.; Th. Elze, Die slovenischen protestantischen Gesangsbücher des XVI. Jahrh. in Primus Tuber und die Reformation in Krain; J. Pajek, Leopold Volkmer, veseli pesnik Slov. goric (Maribor 1885); J. Meško in dr. F. Simonič, Dr. Gregor Jožef Plohel, imeniten humanist ali dobrotnik slovenski . . . (V Beči 1888); A. Fekonja, Davorin Trstenjak, slovenski pisatelj . . . (V Ljubljani 1887); J. Sket, Slov. berilo za peti in šesti razred srednjih šol (V Celovcu 1886); D. Trstenjak, Pannonica (1887) in Werland de Graz (1884); Mell, die historische u. territoriale Entwicklung Krains vom X.—XIII. Jahrhundert (Graz 1888); Schumi, Archiv für Heimatkunde I—II (Lai-bach 1882—84); Ig. Orožen, Das Bisthum Lavant und die Diöcese Lavant . . .; A. Koblar, Zgodovina fará ljubljanske škofije I—5 knj. I. Lapajne, Politična in kulturna zgodovina štaj. Slovencev (V Ljubljani 1884); Letopisi Mat. Slov. 1884—1888; Kres 1884—1886; Ljubljanski Zvon 1884—1888).

17. — њ и љ у македонским народним дијалектима од Ст. Новаковиња (Глас 12 бр. — У Београду 1889) 571—574.
18. — Очеркъ литературной исторіи малорусскаго нарѣчія. Часть первая II. Жатецкаго (Кіевъ 1889) 575—580. (Wien, im Juni 1889).
19. — **Jeremias Homberger.** Ein Beitrag zur Geschichte Innerösterreichs im XVI. Jahrh. Von dr. F. M. Mayer (Wien 1889) 580—581 (Cilli, 5. X. 1889).

20. — **Die deutsche Besiedlung der östlichen Alpenländer**, insbesondere Steiermarks, Kärntens u. Krains . . . Von Dr. Fr. v. Krones (Stuttgart 1889) 581—584 (Wien, 25. X. 1889).
21. — **Граматика рускаго языка для школъ среднихъ**. Написавъ Дгъ Омелянъ Огоновскій (Львѣвъ 1889) 284—286.
22. — **Звуки церковно-славянскаго языка**. А. Соболевскаго 587—589.
23. — **Обще-славянскія измѣненія звуковъ**. А. Соболевскаго (1889). 589—591.
24. — **O ělanu u bugarskom jeziku**. Napisao Lj. Miletić. (Zagreb 1889) 592—594.
- XIII. (I. 1891.):
9. **A. (Konec) Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen**. 25—68 (Wien, im Juli 1888).
 Vsa razprava o nominalni deklinaciji je izšla tudi posebno: **Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen**. Von V. Oblak. Separatabdruck aus dem Archiv für slavische Philologie, Bd. XI.—XIII. Druck von Breitkopf & Härtel. 1890. 8°. Str. 247.
25. **A. Die kirchenslavische Übersetzung der Apokalypse**. 321—361 (Wien).
26. **КА. М. Валјавец, Trnovsko tetrajevandjelije**. (Zagreb 1889 — Starine XX—XXI) 241—248.
27. — **А. Лескинъ, Грамматика старославянскаго языка**. (Москва 1890) 248—253.
28. — **Dr. Iv. Broz, Oblici jezika staroga slovenskoga s dodatkom o postanju oblika jezika hrvatskoga ili srbskoga za VII. i VIII. razred gimnasija** (U Zagrebu 1889) 281—285.
29. — **Johann Košan, Slovenischer ABC-Streit mit besonderer Berücksichtigung des Danjko'schen Alphabetes** (Marburg, 1890). 603—605.

30. — Fr. Wiesthaler, **Valentina Vodnika izbrani spisi.** (V Ljubljani 1890) 605—606 (Wien, 17. 1. 1891.)
31. — M. Valjavec, **Adverbi na ski, ske, ke, ce, ice u Kajkavaca.** (U Zagrebu 1890 — Rad Cl) 606—609 (Cilli, im October 1890).
32. *KM.* Ein altes Zeugnis über „Koleda“ bei den Slovenen. 153—156 (Wien).
33. — Ein Beitrag zum Volksglauben der Slovenen aus dem XVI. Jahrh. 157. (Wien).
34. — Einige Neubildungen der Conjugation. 471—475.
XIV. (l. 1892.):
35. *A.* Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal. 192—235. (Wien, April 1891) — Slovenske beležke iz beneškega rokopisa vidimskega odvetnika Podreke iz let 1492, 1497, 1502, 1508 in d.
36. — Opazke k razpravi o. St. Škrabca „Über einige schwierigere Fragen der slovenischen Laut- und Formenlehre“. (321—347 str.): Einige Bemerkungen zur vorausgehenden Abhandlung. 347—360.
37. *KA.* Л. Милетичъ, Старото склонение въ днешнигѣ български нарѣчия. (Сборникъ II. 226—268) 294—299. (Wien, 30. Mai 1891).
38. — А. П. Соболевскій, Лекція по исторія русскаго языка. Изданіе второе съ взмѣненіями и дополненіями. (Сиб. 1891) 428—445. (Cilli, 30. Sept. 1891).
39. — M. Zavadla, **Die Sprache in Kastelec' „Bratovske Bvqvce S. Roshenkranza“.** (Cilli 1891) 445—451. (Cilli, 3. 8. 1891.) Prim. 122.
40. *KM.* Zwei slovenische Schwurformeln aus dem XVII. Jahrh. 472—477.
XV. (l. 1893.):
41. *A.* Zur Würdigung des Altslovenischen. 338—370. (Wien, 10. Novemb. 1891.) Prim. 123, 126, 137.

42. *КА.* Книжцица за прочитъ. Съ белетристическо, техническо, научно и забавително съдържание. Първа годишна, книжка I—X. (Солунъ 1889—1891). 74—77. (Saloniki, 3. I. 1892).
43. — А. И. Соболевскій, Древній церковно-славянскій языкъ. Фонетика. (Москва 1891) 77—81.
44. — Луб. Стојановиѣ, Граматика старога словенскога језика за V. и VI. разред гимназије по А. Лескину. (Београд 1892) 298—299.
45. — За источнобългарския вокализъмъ. Отъ Б. Цоневъ (1891). 300—308.
46. — *Glagolita Clozův.* Vydal dr. Václav V o n d r á k. Se třemi světlotiskovými přílohami. (V Praze 1893.) 588—594. Prim. 128.
47. — *Slovensko-nemški slovar,* izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega A. A. Wolfa. Uredil M. P l e t e r š n i k. 1. in 2. sešitek. 594—601. (Cilli, 27. Febr. 1893.)
48. *KM.* Bibliographische Seltenheiten und ältere Texte bei den slovenischen Protestanten Kärntens. 459—468. Pr. 5.
49. — Dat. und loc. sgl. njej — nji. 468—470.
50. — Ein verschollenes Gedicht P. Hektorovič's. 475—477. (Abbazia 30. Juli 1892.) — *Prestava* Ovidijeve pesmi »de remedio amoris«, katero je našel O. v Starem gradu (Civittavechia) pri dr. A. Spalatinu.
51. — Zwei vlacho-bulgarische Märchen aus Macedonien. 477—478.
- XVI. (I. 1894.):
52. *A.* Die Halbvocale und ihre Schicksale in den südslavischen Sprachen. 153—197.
53. — Zum silbenbildenden *l* im Slavischen. 198—209.
54. — Der Dialect von Lastovo. 426—450.

55. *КА. Glagolitica II. Grškovičev odlomak glagol-
skog apostola. Izdao i ocijenio prof. V. Jagić...*
(U Zagrebu 1893.) 459—469. (Graz, 15. I. 1894.)
Prim. 127.
56. — I. Tertnik, *O jeziku Prešernovem.* (Marburg
1892.) 469—471.
57. — A. Janežič-Fr. Hubad, *Slovensko-nemški
slovar. Tretji natis.* (V Celovcu 1893.) 471—472.
58. — Очеркъ грамматики западно-болгарскаго нарѣчя по
сборнику болгарскихъ пѣсень В. В. Качаловскаго. Н.
Тихова. (Казань 1891.) 472—477.
59. — J. Sket, *Slovenska slovstvena čitanka za
sedmi in osmi razred srednjih šol.* (Na Dunaju
1893.) 477—481. (Cilli, 19. Juli 1893.)
60. — Обзоръ звуковыхъ и формальныхъ особенностей
болгарскаго языка. Составилъ П. А. Лавровъ.
(Москва 1893.) 481—492. (Graz, 5. April 1894.)
61. — Единъ български ржконисъ отъ XVII. вѣкъ въ
Пражкия музей. Разглежда С. Аргировъ (Сръдецъ 1894)
492—493.
62. — а) Дръ. Франць Миклошичъ и славянската филология
отъ Л. Милетичъ. (София 1891.)
б) *Život i kniževni rad Fraņa Miklošića.* Napisao
dr. T. Maretić. (U Zagrebu 1892.) 494—497.
63. *B. Гръцко-български студии.* Отъ Д. Матовъ. (София
1891.) 304—307.
64. — М. Дриновъ, *O болгарскомъ словарѣ А. Л. Дювернуа.*
(СПб 1892.) 307.
65. — Gustav Meyer, *Türkische Studien I. Die
griechischen und romanischen Bestandtheile im
Wortschatze des Osmanisch-Türkischen.* (Wien
1893.) 307—308.
66. — Gustav Meyer, *Albanesische Studien III.
Lautlehre der indogermanischen Bestandtheile
des Albanesischen* (Wien 1892.) 308—309.
67. — Jean Psichari, *Études de philologie neo-
grecques.* (Paris 1892.) 309—310.

68. — B. P. Hasdeu, **Strat și substrat. Genealogia popórelor balcanice.** (Bucaresci 1892.) 310—311
69. — Wilhelm Tomaschek, **Die alten Thraker. Eine ethnologische Untersuchung I.** (Wien 1893.) 311—312.
70. — Дръ. Пв. Д. Шишмановъ, Приносъ къмъ българската етимология. (София 1893.) 312—313.
71. — Сръбско-българската етнографска прѣспиря прѣдъ науката, отъ Д. М. (Матовъ). (София 1893.) 313—315.
72. *KM.* **Der bulgarische Imperativ v. d. 610—611.** XVII. (1. 1895.):
73. *A.* **Einige Capitel aus der bulgarischen Grammatik.** 129—185, 430—477. Pr. 138.
74. *KA.* М. Ивановъ, Приносъ къмъ изучаване българскитѣ диалекти. (Сръдецъ 1894.) 282—285.
75. — V. Rožić. **Kajkavački dijalekat u Prigorju.** (U Zagrebu 1894.) 286—289. (Cilli, 13. Aug. 1894.) Prim. 128.
76. *B.* **O języku greckim pisarzy bizantyńskich w ogólności i o ich sposobie wyrażania imion słowiańskich w szczególności przez I. Krystyniackiego.** (We Lwowie 1890.) 316—317.
77. — Краткая фонетика и морфология польскаго языка. Лекціи Романа Брандта. (Москва 1894.) 317—318.
78. — П. Бодуэн-де-Куртенэ, Два вопроса изъ ученія о »смягченіи« или палатализации въ словянскихъ языкахъ. (Юрьевъ 1893.) 318—320.
79. — Gustav Meyer, **Neugriechische Studien. I. Versuch einer Bibliographie der neugriechischen Mundartenforschung.** (Wien 1894.) II. Die slavischen, albanischen und rumaenischen Lehnworte im Neugriechischen. (Wien 1894.) 592—595.
80. — Б. М. Ляпуновъ, Краткій обзоръ главнѣйшихъ явленій словѣнской (хорутанской) литературы вмѣстѣ съ введеніемъ объ отношеніи словѣнскаго языка къ старославянскому и другимъ словянскимъ. (Харьбовъ 1893.) 595—601. (Graz, Juni 1894.)

81. — Dr. J. Sket, **Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol.** (Cilli, October 1894.) 601—606. Prim. 130.
XVIII. (l. 1896.):
82. *A.* Zur Provenienz der Kijever und Prager Fragmente. 106—112.
83. — Eine Bemerkung zur ältesten südslavischen Geschichte. 228—234. (Graz, 2. Nov. 1895.)
84. *KA.* Dr. K. Glaser, **Zgodovina slovenskega slovstva I. del.** (V Ljubljani 1894.) 235—240. (Graz, 25. 3. 1895.) Prim. 132.
85. — J. Milčetić, **Čakavština kvarnerskih otoka.** (U Zagrebu 1895.) 240—247. (Cilli, 30. Sept. 1895.)
86. — Лекції по славянскому языкознанию Тимофея Флоринскаго. Часть первая. I. Введение. II. Юго-западные славянскіе языки. (Кіевъ 1895.) 247—258. (Graz, 24. 10. 1895.) Prim. 136.
87. *BB.* **Zpráva o studijní cestě do klášterů fruškogorských a do Bělehradu, kterou . . . podnikl dr. Jiří Polívka.** 274—276.
88. — СБОРНИКЪ ОТЪ БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ. Выпускъ I. Битови нѣсни. Събиратель-издатель А. П. Стопловъ (София 1894.) 296—297.
89. — **Der Lenorenstoff in der bulgarischen Volkspoesie** von Dr. J. D. Schischmanov. (Strassburg 1893.) 297.
90. — Писма о книжевности у Словенаца. Написао проф. Андра Гавриловић. (У Београду 1895.) 305—306.
91. — R. Strohal, **Osobine današnjega riječkoga narječja.** (U Zagrebu 1895.) 588—591. (Graz, 19. I. 1896.)
92. — И. А. Бодуэнъ-де-Куртенъ, **Материалы для южнославянской діалектологіи и этнографіи. I. Резьянскіе тексты собралъ въ 1872, 1873 и 1877 гг.** (СПб. 1895.) 620—623. Prim. 135.
93. — G. Weigand, **Die Aromunen.** Ethnographisch philologisch-historische Untersuchungen

über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren, Bde. I.—II. (Leipzig 1894—1895.) 623—626. (Graz, 10. 12. 1895.)

94. *KM.* Zur Verbreitung des Kirchenslavischen im mittleren Dalmatien am Ausgange des XVII. Jahrh. 315—317.
95. — Ein altes kroatisches Vocabularium. 317—318. XIX. (I. 1897.):
96. *A.* Kleine grammatische Beiträge: 1. Slovenisches *dl* und südslav. *vy*; (Graz, 12. 3. 1896) 2. altslov. *sa ustra* und maced. *dzastra*; 3. südslav. *od*, altslov. *otъ* und slov. *med*; 4. neueres *ja* für urslav. *je*; 5. Zur Sprache Krells. 321—338.
97. *BB.* Луб. Стојановић, Приступна академска беседа (Глас Ј. II. Београд 1896.) 274—275 (objavlja V. Jagić v svoji oceni tega nastopnega govora Oblakovo sodbo iz pisma z dne 26. marca 1896.)
98. *A.* Соболевскій, Замѣтки по славянској грамматикѣ. 278—280.
99. *KM.* Ein Beitrag zur Katharina-Legende in der älteren kroatischen Literatur. 153—160. Opomba prof. Jagića: »Das ist leider der letzte Beitrag unseres unvergesslichen Mitarbeiters, den er noch selbst corrigirt hatte, aber aus Mangel an Raum, konnte er bisher nicht zum Abdruck kommen« (str. 153).

„Ljubljanski Zvon“ (leposloven in znanstven list, v Ljubljani) je prinesel sledeče razprave in književna poročila:

VII. (1887.)

100. Doslej neznana knjiga slovenska. Str. 692—694. (Catechismus . . . zhasitega patra Petra Canisiusa . . . V' Celouzu. Per Deidizhij Joannesa Friderica Kleinmayr 1762, 12°, 192 str.)
Književna poročila:

101. A. Leskien, **Handbuch der altbulgarischen** (altkirchenslavischen) **Sprache**. Zweite völlig umgearbeitete Auflage. (Weimar 1886) str. 115—121.
102. Dr. J. Leciejewski, **Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen**. (Wien 1886.) str. 176—178.
103. Fr. Miklosich, **Die serbischen Dynastien Crnojević**. str. 178.
104. M. Šrepić, **Akcent i metar junačkih narodnih pjesama**. (Zagreb 1886.) str. 178—180.
105. Dr. W. Vondrák, **Zur Kritik der altslovenischen Denkmäler**. str. 251—253. (Na Dunaju, 12. nov. 1886.)
106. Oskar Wiedemann, **Beiträge zur altbulgarischen Conjugation**. (Spb. 1886.) str. 304—309.
107. Dr. K. Štrecelj, **Morphologie des Görzer Mittelkarstdialectes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse** (Wien 1887.) str. 430—436, 497—501, 565—571, 624—627. Prim. 7.
108. **Archiv für slavische Philologie**, let. IX. 3, 4, X. 1, 2, str. 747—757.

VIII. (1888.)

109. **Čakavski drobec**. z l. 1554. str. 52—55.
110. **O kraljedvorskem rokopisu**, str. 447—448.
Književna poročila:
111. V. Brandl, a) **Život Pavla Jos. Šafaříka**.
b) **Život Karla Jaromíra Erbena**. (V Brně 1887.)
49—52. Prim. 10.
112. Strohal, **Osebine današnjega stativskoga narječja**. Str. 118. — Istotam priporočila: Hrvatskih narodnih pripovedaka, knjiga I.: narodne pripovedke iz sela Stativa. Sabra prof. R. Strohal. Prim. 13.
113. **Сравнительная морфология славянскихъ языковъ**.
Сочиненіе Фр. Миклошича, переводъ Н. Шляковъ подъ

- редакцией Р. Брандта. Выпускъ II. Языки словенскій, болгарскій и сербскій. Str. 118—122, 172—176.
114. **Prace filologiczne** wydawane przez J. Baudouina de Courtenay, J. Karłowicza, A. A. Kryńskięgo i L. Malinowskięgo. Tom I.—II. (Warszawa 1885—1886) str. 241—246. Prim. 14.
115. **Исторія литературы русской**. Написавъ Омелянъ Огоновскій. Часть I. (Львѣвъ 1897) 298—301.
116. A. Raić, **Neznanega prelagatelja evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku**. (V Ljubljani 1888.) str. 631—635, 693—697. Prim. 11.
- IX. (1889.) Književna poročila:
117. Dr. R. Jarosiewicz, **Über das Euchologium Sinaiticum**. (Kolomea 1888.) in Prokop Lang, **Jazykovědecký rozbor Euchologia Sinajského**. I. Pravopis a hláskosloví. (V Příbrami.) Str. 114—118. Prim. 12.
118. J. Jireček, **O zvláštnostech čestiny ve starých rukopisech moravských**. (V Praze 1888.) str. 247—250, 369—372. (Na Dunaji, 15. XI. 1888.)
- X. (1890.) Književno poročilo:
119. V. Jagić, **Glagolitica**. Würdigung neuentdeckter Fragmente. Mit 10 Tafeln. (Wien 1890.) 564—569, 630—635. (V Šoštanju, dne 6. vel. srpana 1890.)
- XI. (1891.)
120. Fr. Miklosich †. str. 243—244.
121. Miklosichev večer v slovanskem seminaru na Dunaju. 244 str.
Književna poročila:
122. M. Zavadlal, **Die Sprache in Kastelec' „Bratovske Buqvice S. Roshenkranza**, str. 618. Prim. 39.
123. W. Vondrák, **Über einige orthographische und lexikalische Eigenthümlichkeiten des Codex Suprasliensis im Verhältniss zu den anderen altslovenischen Denkmälern**. 681. Pr. 41, 126, 137.

124. Leonhard Masing, Zur Laut- und Akcentlehre der macedo-slavischen Dialecte, str. 742.
125. M. Murko, Zur Erklärung einiger grammatischer Formen im Neuslovenischen, str. 747.

XIII. (1893.) Književno poročilo:

126. W. Vondrák, Altslovenische Studien. (Wien 1890.) str. 51—54 in 112—116. Prim. 41, 137.

XIV. (1894.) Književna poročila:

127. V. Jagić, Glagolitica II. Grškovičev odlomak glagolskog apostola. 254—255. Prim. 55.
128. V. Vondrák, Glagolita Clozův. 318—319. Prim. 46.
129. V. Rožić, Kajkavački dijalekat u Prigorju. 573—574. Prim. 75.

130. Dr. J. Sket, Staroslovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. 633. Prim. 81.

131. I. Pustaj, Krsesánszko katholicsánszke cerkvene peszmi. 703.

XV. (1895.)

132. Fried. Ahn, Bibliographische Seltenheiten der Truberliteratur. 190.

133. Dr. K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva. I. del. 237—246, 306—317. (V Gradcu, 15. marcija 1895.) Prim. 84.

134. Nekaj opazk k dr. Glaserja „Odgovoru“, str. 772.

XVI. (1896.) Književna poročila:

135. J. Baudouin de Courtenay, Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. I. Resianische Texte (St. Petersburg 1895 8° 57+708 str.) str. 121—122. Prim. 91.

136. Lekcii po slavjanskomu jazykoznaniju Timofea Florinskago, častó pervaja. I. Vvedenje, II. Ju-

gozapadnyje slavjanske jazyki. str. 127—128.
Prim. 86.

Na platnicah 5. zvezka se nahaja Oblakovo pismo o novi „Zvonovi“ smeri.

Bolgarski Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина. Издава министерството за народното просvѣdenie. Sofija, je prinesel sledeče Oblakove razprave:

Книга IX. (1893.)

137. Нѣколко бѣлѣжки върху старословѣнскитѣ паметници str. 3—20. Prim. 41, 123, 126.

Книга XI. (1894.):

138. Привносъ къмъ българската граматика, 517—581. Pr. 73.
139. Бритика: *Historická mluvnice jazyka českého*. Napsal Jan Gebauer. Díl I. Hláskosloví. (V Praze a ve Vidni, 1894.) 3—12. (V Gradcu, 24. junija 1894.)

Politik (Prag, 24. April 1891, Nr. 112.) je prinesla kot podlistek nekrolog¹⁾:

140. Franz Miklosich.

Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, CXXXIV. Band (Wien 1896) prinesle so po smrti kot VIII. Abhandlung:

141. **Macedonische Studien**. Von dr. Vatroslav Oblak. Die slavischen Dialekte des südlichen und nordwestlichen Macedoniens. 8° 156 S. (Korekturo je preskrbel V. Jagić in dodal pisma, ki mu jih je Oblak pisal iz Macedonije.) Isto delo je izšlo v ponatisu: *Macedonische Studien*. Von Dr. Vatroslav Oblak. Nach dem Tode des Ver-

¹⁾ Naročila ga je po prof. V. Jagiću dunajska „Neue Freie Presse“, vendar ga ni porabila.

fassers im Drucke besorgt und mit einem Anhang versehen vom W. M. V. Jagić. Wien, 1896. In Commission bei Carl Gerold's Sohn. Ausgegeben am 26. October 1896.

Oznanilo te razprave od Oblaka samega je prinesel:

Anzeiger der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Classe, 1895, Sitzung vom 4. December, 118—120: Macedonische Studien. I. Die slavischen Dialekte des südlichen und nordwestlichen Macedoniens.

Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. Na svijet izdaje jugoslav. akademija znanosti i umjetnosti. Svezak I. (U Zagrebu 1896.) je prinela Oblakovo posmrtno razpravo:

142. Nešto o megjumurskom narječju, str. 44—62.

III. Darovi za Oblakov nagrobni spomenik.

Avstrijsko-Ogrsko. Dunaj: Dr. Simonič, kustos vseuč. knjiž. 5 gld.; tajnega svet. vdova Mdme. A. W. Gruber 10 gld.; prof. dr. Jagić 10 gld.; prof. K. Jireček 10 gld.; dr. Bog. Krek 5 gld.; dr. Murko 5 gld.; dr. M. Rešetar 5 gld.; dr. K. Štrekelj 5 gld.; dr. Vondrák 5 gld.; Členi slovan. seminarja: Balaščev 1 gld., Čičin 1 gld., Chylak 1.50 gld., dr. Draganić 1 gld., Dujmušić 1 gld., dr. Gumplovicz 3 gld., Komljanec 1.50 gld., Kostial 1 gld., dr. Matić 1 gld., dr. Melich 2 gld., R. Nachtigall 1 gld., o. F. Pašalić 5 gld., o. A. Perković 1 gld., dr. Radonić 1 gld., dr. Ščurat 1 gld., Segeta 2 gld., dr. Stanojević 4 gld., J. Vasiljević 2 gld., Vergun 1 gld., dr. Fr. Vidic 3 gld.

Gradec: Prof. dr. Greg. Krek 10 gld.; dr. Debevec 3 gld., Ljubša 1 gld.; Hrašovec 1.50 gld.; prof. Jerovšek 1 gld.; gdč. Grossnigg 1 gld.; graški dijaki po Verstovšku 5.50 gld.

Ljubljana: Matica Slovenska 50 gld.; Učiteljstvo višje gimnazije po dr. Šornu 25·50 gld.

Celje: dr. Srnec 5 gld.; dr. Vrečko 2 gld.; Detiček 2 gld.; dr. Dečko 2 gld.; dr. Šuklje 2 gld.; Vavken 1 gld.; Lončar 2 gld.; dr. Praunseis 2 gld.

Praga: Prof. dr. Gebauer 5 gld.; prof. dr. Pastrnek 5 gld.; prof. dr. Polívka 8 gld. (skup. 18 gld.)

Zagreb: Dr. Vidrić 5 gld.; prof. Smičiklas 5 gld.; prof. dr. Šrepel 5 gld.; prof. dr. Bosanac 2 gld.; prof. Andrić 2 gld.; prof. dr. Musić 1 gld.; prof. dr. Milčetić 5 gld.; prof. dr. Maurović 3 gld.; Didolić 2 gld.; Benigar 1 gld.; M. V. 1 gld. (skup. 32 gld.).

Lvov: Prof. dr. Smal-Stockij 2 gld.; dr. Iv. Franko 1 gld.; dr. Kocowskij 1 gld.; dr. A. Kolessa 2·80 gld.; duh. svet. Vanis 1 gld.; duh. E. Husar 50 kr.; cand. phil. Kolessa 50 kr.; gimn. prof. Vaškievič 50 kr.; gimn. prof. A. Klem 50 kr.; gimn. prof. W. Tysowskij 20 kr. (skup. 10 gld.).

Krakov: Prof. Baudouin de Courtenay 5 gld.

Pešta: Prof. Asbóth 5 gld.

Rusija. Moskva: Prof. I. Karnějev 25 rub. (31·75 gld.); P. A. Lavrov 10 rub., Istrin in Klim. 4 rub. (skup. 14 rub. = 17·64 gld.).

S. Peterburg: Akad. A. A. Šachmatov 10 rub. (12·60 gld.).

Charjkov: Prof. Drinov 8 rub.; prof. Chalanskij 3 rub.; Boris Ljapunov 4 rub. (skup. 15 rub. = 18·90 gld.).

Kazanj: Prof. A. S. Archangelskij 10 rub. (12·60 gld.).

Něžin: Prof. M. N. Speranskij 10 gld.

Kijev: Prof. T. D. Florinskij 5 rub. (6·30 gld.).

Varšava: Prof. K. J. Grot 5 rub.; Th. I. Jezbera 1 rub.; V. O. Karskij 5 rub.; E. Th. Karskij 1 rub.; P. A. Kulakovskij 3 rub.; A. V. Mihajlov 1 rub.; G. K. Uljanov 1 rub.; A. I. Smirnov 2 rub.; V. A. Francev 1 rub. (skup. 20 rub. = 25·20 gld.).

Srbija. Belgrad: Časopis »Delo« 20 din.; prof. Lj. Stojanović 10 din.; drž. svet. P. Gjorgjević 10 din.; prof. dr. Gj. S. Gjorgjević 10 din.; prof. Lj. Jovanović 5 din.; prof. S. Tomić 5 din. (skup. 60 din. = 26·66 gld.).

Bolgarija. Sofija: I. Šišmanov 20 frc.; dr. Matov 20 frc.; L. Miletič 20 frc.; B. Tzonev 20 frc.; M. Ivanov 10 frc.; N. Bobčev 10 frc.; I. Georgov 5 frc. D. Agura 5 frc. (skup. 110 frc. = 52·47 gld.).

Rumunsko. Bukarešt: Prof. I. Bogdan 20 frc. (= 9 gld. 53 kr.)

Nemčija. Berlin: Weidmanova knjigarna 50 m. = 20·30 gld.

Francija. Pariz: Prof. L. Leger 5 fr. = 2·39 gld.

Norveško. Kristianija: Olaf Broch 5 m. = 3 gld.

(Skupaj: 550·84 gld.)

(Po Jagićevem Archivu XIX., str. 320, 643, XXI., 320.)

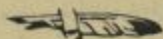

Dodatki.

K str. 142. Ime se slovenski pravilno naglašuje na zadnjem zlogu, kar je pokojnik sam večkrat označil s podpisom **Oblák**.

» » 152. Kot osmošolec je Oblák predlagal shod vseh slovenskih abiturijentov in vseslovensko dijaško veselico. Sklenila bi se naj resolucija, v kateri se zahtevajo: 1. slovenske paralelke na vseh slov. srednjih šolah, 2. slovenske juridične stolice na graškem vseučilišču, 3. predavanje slovenske stenografije poleg nemške. Oblaku je bilo posebno do tega, da bi bilo primerno zastopano res vse slovensko dijaštvo. Gl. njegov zanimiv poziv z dne 20. nov. 1885 v celjski »Domovini« l. 1898., štev. 17.

- K str. 153. Vidic (str. 65.) poroča, da je bilo slovensko petje cesarske pesni prepovedano »pod terorizmom nemških dijakov«. Moje poročilo je od sošolcev.
- » » 158. Kakor Baudouina je izpraševal Oblak res Brugmanna, ki je bil takrat še v Freiburgu, A. Leskiena v Lipsku in I. Schmidta v Berlinu, ki so mu koncem septembra vsi odgovorili (gl. v zapuščini), da pri njih ne bi imel upanja na štipendije ali inštrukcije.
- » » 168. op. 1. Oblak je tudi napisal samo pet književnih poročil, ker I. ni njegovo.
- » » 170. Oblak govori pravilno o petorici glagolov na *m*; treba je dodati *grem*.
- » » 172. op. 2. K Todtenbücher dodaj še Verbrüderungsbücher.
- » » 184. Pri Trstenjaku je bival Oblak že pred osmim razredom, pozneje je pa hodil k njemu na daljši čas.
- » » 187. Imel je tudi privatna priporočila od gen. konzula Rehna na avstro-ogerske konzule (v zapuščini so se ohranile vizitnice za konzule v Prizrenu, Plovdivu in Skoplju) in od St. Novakovića na srbske (v zapuščini za Skoplje in Bitolj).
- » » 196. Nekatera taka bolgarska priporočila so se ohranila v zapuščini.
- » » 222. Na tega bogoslovca Ziljana se Oblak sklicuje tudi v Archivu f. slav. Phil. XVIII. 621.

Popravki:

Na str.	144.	v	7.	vrsti	od	zd.	nam.	18. dec.	čitaj:	28.
" "	155.	"	1.	"	"	"	"	"	njegovo	čitaj: njegove.
" "	156.	"	4.	"	"	zg.	"	"	Philologie	čitaj: Philologie.
" "	172.	"	3.	"	"	zd.	"	"	slovenščino	čitaj: nemščino.
" "	174.	"	15.	"	"	"	"	"	so se pisali	čitaj: se je pisalo.
" "	194.	"	5-6.	"	"	zg.	"	"	čveterogati	čitaj: čvetero- nogati.
" "	211.	"	24.	"	"	"	"	"	historograf	čitaj: historiograf.
" "	211.	"	9.	"	"	zd.	"	"	njem	čitaj: njim.
" "	212.	"	16.	"	"	"	"	"	njegovem	čitaj: njegovemu.
" "	213.	"	1.	"	"	zg.	"	"	izbriši:	mi.
" "	213.	"	9.	"	"	zd.	"	"	podobno	čitaj: podobno.
" "	225.	"	3.	"	"	zg.	"	"	sglasno	čitaj: ne glasno.
" "	230.	"	12.	"	"	zd.	"	"	odkrisosrčnost	čitaj: odkri- tosrčnost.
" "	231.	"	19.	"	"	zg.	"	"	je v rektorjevem	poročilu treba 15. april popraviti v 16.
" "	232.	"	9.	"	"	"	"	"	Ivan	čitaj: Franc.
" "	232.	"	11.	"	"	"	"	"	I.	čitaj: Fr.
" "	243.	"	22.	"	"	"	"	"	poročilih	čitaj: poročila.
" "	254.	"	7.	"	"	"	"	"	Šupraselki	čitaj: Supra- selski.
" "	255.	"	23.	"	"	"	"	"	"slovenský	čitaj: "slovenský".
" "	269.	"	8.	"	"	zd.	"	"	katerih	čitaj: kateri.
" "	280.	"	7.	"	"	zg.	"	"	udomačile	mu, čitaj: udo- mačile, mu.
" "	286.	"	16.	"	"	"	"	"	v takih	čitaj: o takih.

Manj važne tiskarske pomote naj blagovolijo bravci sami popraviti. V citatih iz Oblakovih pisem in spisov so navadno ohranjene nenavadne oblike ali konštrukcije, n. pr. je Oblak vedno stavil enklitike *se so* nam. *so se* (gl. str. 225: udali se so).

Vsebina.

- Uvod 142—144.
- I. **Gimnazijska leta v Celju in Zagrebu** 144—158.
 Dom in šola 144—146. Oblak učenec prof. Jana Baudouina de Courtenay 146—151. Napredek in mišljenje v višjih razredih 151—154. Konec gimnazijskih študij v Zagrebu, početki prvih slavističnih razprav, izbira vseučilišča 154—158.
- II. **Na Dunaju in na potovanju po slovanskem jugu** 159—206.
 Popušča primerjajoče jezikoslovje in se posvečuje popolnoma slavistiki kot Jagičev učenec posebno v filologiji 159—165. Doktorat 165—167. S popotno štipendijo dunajskega vseučilišča hoče potovati v Rusijo, mora pa zaradi zdravja na jug, kjer si izbere Macedonijo 167—168. Recenzije in razprave iz vseučiliških let, posvečene posebno slovenščini 168—183. Dijaško življenje na Dunaju 183. Potovanje zaradi dialektičnih študij na Belokranjsko in na Koroško v junsko in ziljsko dolino 184—187. V Solunu po zimi 1891—1892. l. 187—193. V solunski okolici in hitri konec potovanja po Macedoniji 193—200. Na Dunaju in doma v Celju 200—201. Potovanje po dalmatinskih otokih in na Krku, da študira hrvaška čakavska narečja 201—205. Pogled na njegovo bivanje na slovanskem jugu 205—206.
- III. **Graška leta** 206—233.
 Oblak ima upanje na lektorat slovenskega jezika na graškem vseučilišču in se habilitira kot docent za slovansko filologijo s posebnim oziranjem na jugoslovanske jezike, kjer marljivo deluje in se nadalje izobrazuje 206—212. Potuje na Koroško zopet l. 1893. in 1894., potem med ogrske Slovence l. 1894 in 1895, v Vipavo v okt. 1895. l. 212—217. Pisateljsko delovanje v Gradcu je posvečeno jugoslovanskim narečjem in njih historičnemu razvitku 217—218. Študije o macedonskih in drugih bolgarskih narečjih 218—224. Oblak pripori v Gradcu novo stolico za slovansko filologijo s posebnim oziranjem na slovenščino 224—227. Poslednji dni, smrt, značaj in nagrobni spomenik 227—233.
- IV. **Pogled na Oblakovo delavnost in njegove nazore o primerjajočem jezikoslovju, o sorodnosti slovanskih jezikov, posebno južnih, o domovini staroslovenščine, o slovenskem jeziku in njegovi slovnici. Zapuščina** 233—286.
 Bivši mladogramatik obsoja novejše jezikoslovje in je strog realist v slovanski gramatiki 233—238.

Kaj je izgubila v Oblaku slovanska filologija 238—240. Oblak presoja sorodnost slovanskih jezikov kot velik nasprotnik teorije rodoslovnega drevesa in kot ostroumen privrženec teorije valov 240—246. Pobija Miklošičevo teorijo o četverih „Slovenih“ na slovanskem jugu, ne pripisuje samo čakavščine Hrvatom in se ne briga za poročila bizantijskih zgodovinarjev, po katerih bi se bili Hrvati in Srbi pozneje priselili in se kakor klin zagnali med današnje Slovence in Bolgare 246—250. Oblak presoja staroslovenske spomenike 250—252. Vprašanje o domovini staroslovenskega jezika razpravlja na podlagi jezikovnih znakov ter brani macedonsko-bolgarsko hipotezo, posebno po svojem bivanju v Macedoniji, pobija pa odločno Miklošičevo panonskoslovensko 252—267. Ne precejnjuje staroslovenščine 267. Mnenje o brizinskih spomenikih 268—269. Študije o slovenskem jeziku 269—273. Nazori o novi slovenski slovnici in slovenski pisavi 273—280. Sviri pred filologiziranjem v šolah in zahteva več dobrega berila 280—282. Realistični nazori o starih in novejših Slovanih 282—284 Zapuščina 284—286.

Priloge

I. Oblakovo navodilo za slovensko dialektologijo	286—309.
II. Bibliografija Oblakovih spisov	292—307.
III. Darovi za Oblakov nagrobni spomenik	307—309.
Dodatki	309—310.
Popravki	311.
Vsebina	312—313.

V **Ant. Knezovi** knjižnici so bili doslej tiskani naslednji spisi:

Prvi zvezek :

Fr. Levec: Ant. Knezova ustanova (s podobo).

Dr. Fr. D.: Gospod Lisec. Povest.

Bogdan Vened: Ženitev Ferdulfa vojvode. Povest v verzih.

Drugi zvezek :

Ivan Gorec: Gorski potoki. Povest.

Pavlina Pajkova: Planinska idila. Povest.

Fr. Levec: Matija Valjavec. Životopis (s podobo).

Tretji zvezek :

Anton Funtek: Smrt. Epsko-lirske slike.

Fran Govékar: Ljubezen in rodoljubje. Povest.

Četrty zvezek :

Dr. Janes Mencinger: Moja hoja na Triglav.

Fr. Levec: Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov v Ljubljano.

Peti zvezek :

Fr. Ks. Meško: Slike in povesti, I. del.

Fr. Levec: Strelov »Popotnik«. Knjižno-zgodovinska črtica.

Anton Medved: Vzori. — Na deželi.

Fr. Levec: Ob stoletnici Janeza Vesela Koseskega.

Šesti zvezek :

Fr. Ks. Meško: Slike in povesti, II. del.

Dr. Matija Murko: Dr. Vatroslav Oblak (z dvema podobama).

Knezova knjižnica se dobiva, po 80 h zvezek — šesti zvezek po 1 K 20 h — v pisarni „Slovenske Matice“ in pri knjigarju L. Schwentnerju v Ljubljani.

